

I. PARS
ROMANAE VRBIS
TOPOGRAPHIAE
& Antiquitatum, Quâ succincte
& breviter describuntur omnia
quæ tam publicè quam privatim
videntur anim-adversione digna:

IANO IACOBO BOISSARDO
Vesuntino
autore.

Tabula chorographica totius Italicæ.
Figuræ aliquot eleganter
in ære incisæ.

Artifice Theodoro de Bry Leod. sive
frâ, oîa foras recens edita.

L. M D XCVII

DIONYSIVS
GOTHOFREDVS

I. C.

POSUIT.

QVOD H B H AEVITERNAE
SENECTVTEM SATVRNIAM
A DLS MANIBVS INVIDIA
SACRA OCCVLTAM
QVOESITAM DIV ET IREPERTAM
MVLTIS SAECVLIS
HERCVLEO LABORE
MANIBVS EORVM AVLSAM
IANVS BOISSARDVS
AEVITATIS ANTISTES
RELIGIOSISSIMVS RESTITVIT
OLLI IANO BOISSARDO
SATVRNIA SENECTVS
H B H AEVITERNA
DVLCISSIMI FOEDERIS
ET CONIVGII MEMORES
H B H N IN SENECTA
SENECTAM IN H B H
MERITISSIMVM PRAEMIVM
MEMORI DEDERE.

THEODORIDE BRY
LEODIENSIS.

*Ei quantum à primo miseri mutamur Adamo,
Ver illi aeternum risit, & alma quies.
At nunc cura homines facit irrequieta beatos,
Huc ratio, huc omnis vis subit ingenij.
Scilicet ut corpusque animamque & cetera serues,
Res tibi cum curis perpetuata venit.*

*Parua sed ingentes formica laboris imago,
Exemplo hæc nobis dat documenta suo.
At mihi quando anima dabitur curare salutem,
Non me deficient quas colit orbis opes.
Quin ea Christicolæ nunc unica cura fatiget,
Qua Scythicum reprimant excutiantque iugum.
Tu Deus o mentem meliorem & sobria nostris
Pectora pro meritis ab graviora dabis.
Ut crudele queant procul euitare flagellum,
Teque redemptorem concelebrare Deum.*

IN EFFIGIEM IANI IACOBI BOIS-
SARDI VESVNTINI, PETRVS LEPIDVS METEN-
fis, Regionum negotiorum summus Procurator apud Medio-
matrices, Virdunenses, & Tullianos,

Opes, qui vagus in scientiarum
Hortis exartaris, vt Minervæ
Doctas ingenium excolis per artes;
Quem tu conspicias heic breui tabella

Expressum Bryii arte penicilli,
Ille est Sequanici ad Dubis fluentis
Boissardo genitus parente vates,
Phœbo & Castaliis Deis amatus.

Ille est qui facili stylo & colore
 Vrbes OEnotris, & situs locorum,
 Portus, valla, pharos, lacus, cauernas,
 Montes & fluuios scaturientes,
 Diuersosque habitus manu erudita
 Descripsit, statuasque, imaginesque,
 Et prisci monumenta cuncta sacri,
 Impensisque laboribusque magnis,
 Publicam vtilitatem vt adiunaret,
 Solers edidit artifex, typisque
 AEuiterni operis Theodorici
 Libro hoc proposuit tibi intuen-
 da.

Tu de re meritis bene has repende
 Grates, vt studium vtriusque vultu
 Sereno excipias probesque. Virtus
 Illorum expetit vnicum hoc, nec vltra.

IN VETERIS AC NOVÆ
 VRBIS ROMANÆ TOPOGRA-
 phiam, descriptam à Iano Iacobo Boif-
 sardo Vesuntino.

Domitius Fainus Veronensis.

Æternam quisquis cecinit te, Roma, futuram,
 Ille habuit Clario pectora plena Deo.
 Non tamen hanc dixit posuit quam Romulus urbem,
 Quæ nimis angustis finibus arcta fuit,
 Et quam tempus edax subuertit: Namque caduca
 Illa prius fuerat condita materia.
 Hanc intellexit, totum quæ sparsa per orbem
 Boissardi æternis vineret aucta libris.

IN EANDEM TOPO-
 GRAPHIAM,

Joannes Mylius Marpurgensis.

Magnificas meruit statuas, operosaque templa
 Phœbeius AEsculapius,
 Hippolytum quod equis excussum, animamque halantem
 Largo cruoris flumine

Restituit prisca docto medicamine vita,
 Animamque membris reddidit;
 Tu labefactata dum toto corpore Roma
 Annis cadauer obstitum
 Ad vitam reuocas aut non dentibus vnquam
 AEuginosi obnoxiam;
 Quas dignas laudes pro tali munere Roma
 Prodet futuris saculis?
 Scilicet illa tuum nomen super ætheris axem,
 Non immemor tui, feret.
 Quaque patet tellus vasto circumsona ponto
 Seri canent te Posterì.
 At tu non tituli decus aspiras, nec honoris
 Ambis caduci gloriam.
 Attamen inuitum te fama æterna sequetur
 Omnes per orbis angulos.
 Illustres noctu pronis in turribus ignes
 Lucere desinent prius,
 Quam tua se virtus occultet nomine cassa
 Silentij & nube obruat.
 O felix iterum, ô felix Mauortia Roma,
 Cui talis AEsculapius
 Contigit! efficit hic limoso è gurgite tractam
 Vita potiri munere.
 Dum circum astriferi voluetur machina mundi,
 Pingentque cælum sidera,
 Romule, concedes, si praripit hic tibi palmam
 Boissardus atque gloriam.
 Mœnia tu dederas saltu superanda volucris
 Remo, laboreque minimo.
 Romani imperij fines hic Solis ab ortu
 Cubile ad Hesperii vehit.

POMPONIVS RICIVS NO-
 LANVS, IN EANDEM.

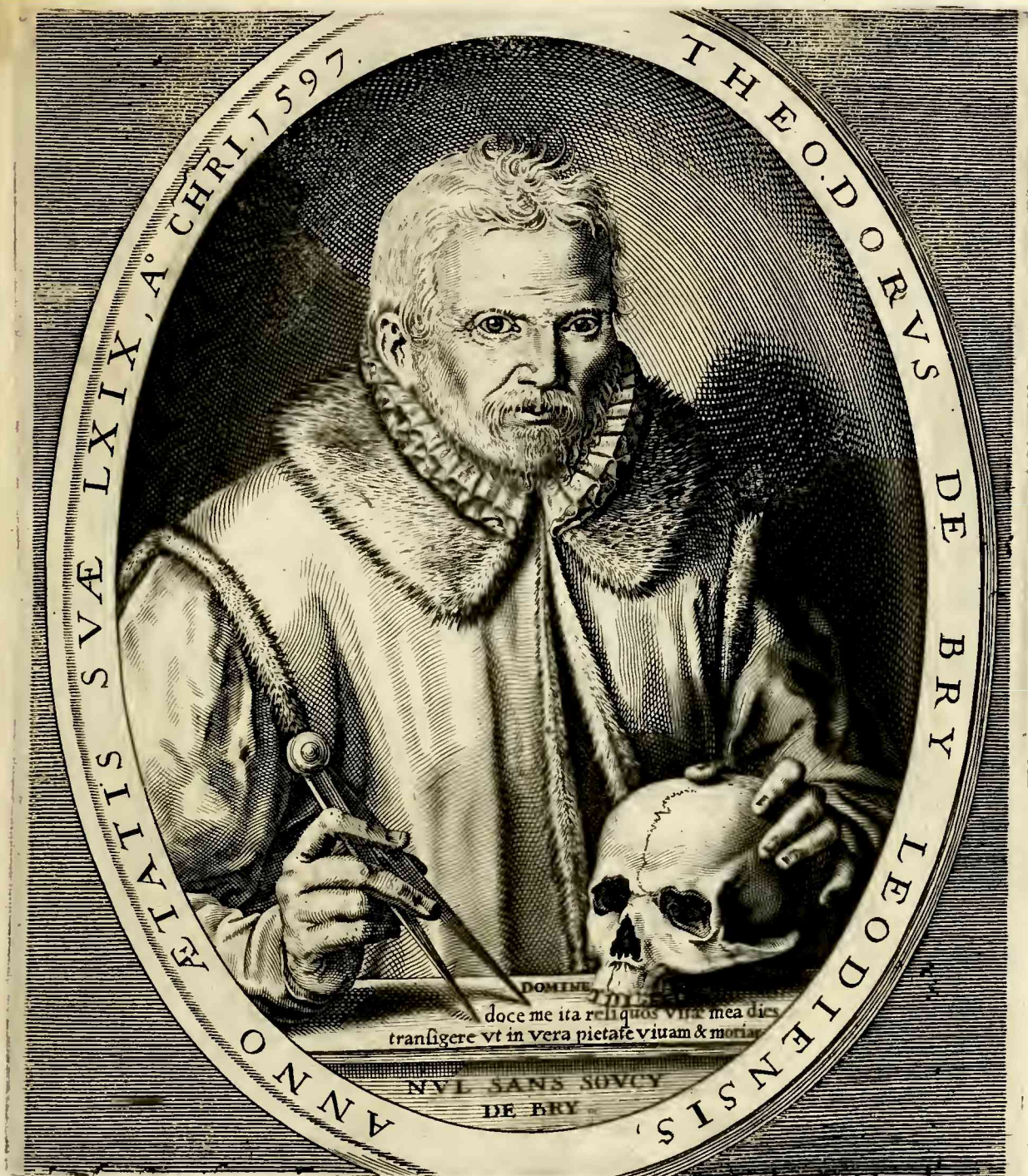
Occiderat, longoque situ sædãta iacebat
 Roma, atque obscuris condita erat tenebris.
 Hanc ita tu reddis prisco, Boissarde, decori,
 Maior vt antiquo restituatur bonos.
 At tibi nec desunt merito tua pramiamque vt
 Restauras Roma nomina; Roma tibi.

SYMBO-

IN EFFIGIEM THEODORI
DE BRY LEODIENSIS,
Præstantissimi.

IANVS IACOBVS BOISSARDVS.

Hic tam hic effigiem, benigne Lector,
Spectandam tibi quam papyrus offert,
Ait se Theodori imaginem esse.
Huius ex Eburonibus parentes
Virtute & probitate per celebres
Deduxere genus, Leodioque.

Ille

Ille est Dedaleo labore cuius
Fussi Palladis, annuente Phœbo
Tot toreumata publice videntur.
Ille est Cannibales, nouumque mundum
Subiectum Zephyris Notisque, pridem
Doctis cernere qui dedit tabellis.

Mausolea Bryax, Leoncharesque,
Scopas, Timotheusque, quatuor illi
Mirandi artifices manu magistra
Cœlarunt. Ephesiæ templâ pinxit
Archiphron, Gresiophontis architecti
Opus sumptibus & labore clarum.
Auctor est Rhodij Chares Colossi.
Eburnum ossa Jovem, eminensque Olympus
Faciunt & Phidia undique absolutum.
Tot & tanta opera inuidens vetustas
Nobis abstulit, & situ sepulta
Lethes perpetuis tegit tenebris.
Nostri secula comparare priscis
Si audet posteritas, habebit illis
Quos conferre queat, paresque credat
Arte & ingenio. Inter hos supremo
Si non emineas loco, tamen tu
Nulli horum, Theodore, eris secundus.

AD ILLE

AD ILLVSTRISSIMVM
POTENTISSIMVMQVE PRIN-
CIPEM IOANNEM COMITEM PA-

latinum Rheni , Ducem Bauariæ , Comitem in
Veldens & Sponheim, &c.

IANVS IACOBVS BOISSARDVS VESVNTINVS.

ANTVM in se habet efficacia præclara virtus & eruditio, vt in quocunque reperiatur, semper & ubiq, omnes homines habeat suæ dignitatis admiratores. Eos enim suspicimus maximisque efferimus laudibus, in quibus existimamus excellentes quasdam, & singulares perspicere animi dotes. Nihil amabilius est virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum. Quippe qui propter virtutem, probitatem, & doctrinam eos quos nunquam vidimus quodam modo diligimus, & eorum nomen laudibus & voluntate ad cælum usque extollimus. Quod si ea virtute præditi sint ij, qui stemmatum nobilitate, genere, natalibusque claris præstantiores reliquis habentur, radios tanti splendoris longe lateque duplicatos protendent, & magnificentioribus titulis dignitatem ornatiorem reddent. Hoc extra controuersiam est, (Princeps illustrissime) tuam Celsitudinem in tota Germania celebrem & venerandam haberi. Nam præter id quod ab antiquissima Palatinorum, & Bauariæ familia ortum ducas, ex qua tot reges tot imperatores Europa nati sunt, id quoque accessit, quod à teneris annis studio bonarum literarum institutus sis, ac vergente iam in senium ætate, non desinis Iurisprudentiæ ac historiarum cognitioni indefinenter incumbere; & quicquid temporis vacuum restat à Reipublica gubernatione, id omne scientiæ rerum pulchrarum impendere, studiosorum conatus promouere, & ipsis quodammodo Musis tanquam Apollo, præsidere. Hæc causa est, cur apud omnes non solum tuæ nationis populos clarus audis, sed inter externos etiam

★★

tui

tui nominis gloria celeberrima perspicitur: quæ virtutis tuæ non contemnen-
 dum esse debet premium, tuæq; Celsitudini maximè congruum. Propter ho-
 nestam gloriam præstantes viri, tam superioribus sæculis, quàm nostro tem-
 pore, tantos labores diurnos nocturnosq; domi militiaq; susceperunt: quod
 nunquam fecissent, si iisdem finibus gloriam suam, quibus vitam, termina-
 tum iri existimassent. Animus enim generosus nescio quo modo sese extol-
 lit, ut ad posteritatem prospiciat, quasi cum exceßerit è vita, tum denique
 victurus sit. Et ut ait Tullius Philipp. 5. Si nihil animus præsentiret in po-
 sterum, & si quibus regionibus vita spatium circumscriptum est, eisdem o-
 mnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot
 curis vigilisq; angeretur, ut famam protendat suam: qua quidem detra-
 cta, nihil est quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam breui, tantis nos
 in laboribus exerceamus. Fama enim honesta vitæ breuitatem posteritatis
 memoria consolatur; quæ efficit ut absentes adsimus, mortui viuamus, &
 in ore omnium versemur. Probe itaq; tibi consultum esse cupis, dum ad tui
 generis celsitudinem nihil magis pertinere iudicas, quam studia bonarum
 scientiarum: quibus te admirabilem toti Germania, imo Galliæ & Italiæ
 constituis, efficisque ut sub tuo dominatu floreant literæ, artesque libera-
 liores, Academiis & scholis in tua ditione magnifice erectis; ex quibus quo-
 tidie emergunt viri insignes doctrina & rerum cognitione, qui ad guberna-
 cula rei publicæ videantur idonei, & ad promotionem commodorum patriæ:
 propter quam non solum Princeps magnus, sed etiam ciuis bonus nullum
 laborem, nullam sollicitudinem refugere debet. Nam omnia quæ à nobis ge-
 runtur, non ad nostram utilitatem, sed ad patriæ salutem referri debent. Ne-
 mo est tam ingratus, tam impius, tamq; nullius humanitatis, qui si patriæ
 merita resumere velit, non eam magis quam seipsum diligat: Et si conten-
 tio quædam, & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij,
 Principes boni sunt & sapientes, patria, & parentes; quorum beneficijs ma-
 xime obligati sumus. Cum igitur tantis virtutibus, tantis animi dotibus
 commenderis, non miraberis, illustrissime Princeps, si inter tot excellentes
 doctrina & eruditione viros, à quibus coleris, ego peregrinus me ingeram,
 locumq; assumam, in cuius statione constitutus tuum nomen cōmuni volun-
 tate, deuotione, & ppenso studio quibus possum laudibus eueham & extol-
 lam; operamq; omnem moueam beneuolentiam tuam omni officio promoueri:
 in quam me insinuare alia ratione non potui commodius, quam meorum
 laborum & vigiliarum dedicatione: ex quibus olim aliquam apud tuam
 Celsitudinem gratiam retuli. Cum ante aliquot annos Roma viuerem (ut
 diuersos

DEDICATORIA.

diuerfos diuersa iuuant, & trahit sua quemque voluptas) collegi qua potui diligentia inscriptiones antiquorum marmorum, quæ passim leguntur in amplissima vrbe. In quarum perlustratione cū plurimum laboris, ac temporis impendissem, innotui Scholasticis tam Gallis, quam Germanis, qui in celeberrimis Italix Academiis literis operam dabant, quiq; ad inuisendam urbem cateruatim Romam se quotannis conferebant. Hos dum animaduertentem occupatos annotatione, & descriptione eorum, quæ videbant & admirabatur, ut eorum adiuuarem studia, tractatulum edidi, quo unusquisq; institui posset & doceri, quæ ratione & methodo posset sine tanta difficultate ea disquirere & perlustrare, quæ in tam ampla vrbe tam publice, quam priuatim spectantur notatu digna. Eum libellum latatus sum placuisse, & cum plausu exceptum esse: legique cum delectatione & fructu: Qui & hodie cum multis viris literatis probari videam, illum transcribere, & in lucem emittere statui: Neque occurrit cui hoc opusculum consecrarem dignius, quam tuæ Celsitudini, quæ antiquitatis studio mirifice semper sit delectata. Utque id facerem, impulsor fuit vir præstantissimus Petrus Lepidus, regionum negotiorū apud Mediomatrices summus Procurator, & amicus mens intimus. Is mihi spondit hanc meam operam tuæ Celsitudini non ingratam fore: quam superioribus annis clementem, ac beneuolam expertus sum, in meorum Poëmatum dedicatione. Topographiam igitur hanc Romanam cum essem editurus, quæ descriptionem nouæ urbis, qualis hodie videtur, continet, operæ precium esse duxi illi adiungere antiquæ urbis delineationem, qualis à Publio Victore, & ab Honusfrío Panuino scriptis exactissimè mandata est: quæ ante aliquot annos in lucem missa erat Clemente VI Pontificatum tenente. Vtriusq; descriptionis collatione, videbit tua Celsitudo quantum hodierna Roma differat ab antiqua, ex cuius admirandis ædificijs & structuris, nihil hodie superest, præter exiguas reliquias, & fragmēta mutilata, ex quibus antiquæ urbis splendorem, magnificentiamq; & profusos Imperatorum Principumq; sumptus, opificum diuina ingenia & industriam stupere & admirari possumus. Quicumq; eam urbem diligenter & accurate lustrauerit, solertiq; indagatione notauerit omnia quæ in ea seruantur à viris antiquitatum studiosis, animaduertet fatebiturq; nihil usquam gentium spectari, quod cum Roma possit merito conferri. At qui hæc omnia magis commēdari debent, quod præclari illi Patricij & ciues, nihil habeant domi suæ, quod nō liberaliter peregrinis videntum permittant, tanta humanitate, tanta comitate, ut etiam credere velint ab eis idem beneficium recipere, quod in eos ultro cōferunt. Quis obsecro

EPISTOLA

unquam literatus exclusus est ab adibus clarissimi illius Patricij Romani
 Fulvii Ursini? quis unquam ab eo sine aliqua beneficentia dimissus est?
 Quis unquam inuisit Marium Delphinum, quin ab eo discesserit cum sin-
 gulari fructu & delectatione? Omitto personas illas Ecclesiasticas Cardi-
 nales, Archiepiscopos, & sacerdotes illustriores, qui propter dignitatum,
 quibus funguntur, amplitudinem communicare colloquia non semper pos-
 sunt cum hominibus privatis & peregrinis. Tanta tamen in ijs est facili-
 tas, ut neminem à suis adibus arceri patiantur, sed domesticis seuerè iniun-
 gunt, ut amice & comiter omnia communicent poscentibus, eosq; in cœna-
 cula, hortos, secretioraque conclauia admittant: potissimum bonarum lite-
 rarum studiosos, ut contemplantur, admirentur, & notent quicquid spe-
 ctatu dignum est: nō solum marmora exquisita & preciosa, vasa, statuas,
 tabulas, numismata, & signa gemmis exsculpta, sed etiam ipsas bibliothecas
 exacte perlustrent, libros ex antiqua papyro, membrana, intestinis, corti-
 cibusq; confectos reuoluant, ac sese cōtemplatione tam excellentium rerum,
 si fieri posset, expleant & satient. Memini magnificentissimum illustrissi-
 mumq; illum Antistitem Pium Rudolphum Cardinalem Carpensē (qui
 quo tempore Romæ erā, in Quirinali possidebat hortos amœnissimos, omni-
 busque antiquis marmoribus refertissimos) singulare humanitatis argu-
 mentum in me contulisse. Dum enim eo venissem cum aliquot studiosis, ut
 admirandam palatii structuram, statuasque, columnas, obeliscos, & aras
 antiquas viderem, neq; possem illa omnia tam breui temporis spatio, quod
 mihi concedebatur, describere (nondum enim tanto viro innotueram) socijs
 relictis abdidi me inter viretorum umbracula, latitans donec omnes hor-
 to exiuissem. Clausi tandem horti ostiis, reliquum diei quod superfuit im-
 pendi in delineatione priscarum inscriptionum, ac totam noctem illic exi-
 gens sub arboribus, cum primum illuxit, ad opus cœptum redij: dumq; illic
 harerem attentus in descriptione cuiusdam marmoris, Cardinalis suorum
 aulicorum numero & comitatu stipatus hortum ingressus est. illi cum ex
 remotiore loco me fuissent intuiti, substiterunt attoniti: nescientes qua ra-
 tione omnibus insciis domesticis eo irrepsissem. Confestim ad me duo adcur-
 runt, qui sciscitarentur quando & quo modo eo venissem. Ego licet non me-
 diocri formidine percellerer, composita tamen ad fiduciam fronte, mihi que
 nullius doli vel criminis conscius, rogavi ut tantillum expectarent donec
 absoluissem descriptionē alicuius monumenti quod cœperam: qua ad finem
 perducta, tanquam re bene gesta ordine explicui meam historiam: ut ve-
 spere superioris diei in hortos essem exceptus cum aliis peregrinis, à quibus
 postquam

DEDICATORIA.

postquam paulo longius quam par erat secessissem lecturus & designaturus quadam antiqua scripta, illi me relicto discessissent: cumque paulo post egredi conarer, omnia clausa me inuenisse, coactumque illic pernoctasse: Quod tamen absque ullo tadio mihi accidisse dicebam, capto & occupato in perustratione tam excellentium rerum, quæ in toto hortorum ambitu latissime conspiciebantur: Illi cum risu ad Dominum regressi narrarunt quicquid mihi accidisset. Tantoque absuit ut durius exciperer propter id factum, ut Cardinalis mei misertus, quod absque cæna sub dio pernoctassem, iussit mihi ientaculum preparari, ne nimia inedia mea valetudo offenderetur: summaque cum delectatione reuoluit meas chartulas, laudauitque industriam meam: & voluit ut deducerer in eius palatium, quod amplissimum habebat in urbe plana, ad Campum Martium. Permisit quoque ut omnia quæ illic essent viderem, & pugillaribus ad id preparatis quæcunque placerent exciperem. Ego postea ut gratus viderer erga tam beneficium Principem, exemplar omnium quæ domi suæ mihi communicata erant diligenter exaratum illi obtuli libello uno comprehensum: Quem non solum hilarifronte excepit, sed donum dono compensans, numismata antiqua mihi largitus est duo aurea, duodecim argentea & totidem æhenea, cum parua Apollinis ærea statua altero brachio manca. Non absimilis humanitas mihi exhibitæ est à clarissimo viro Mario Delphino. Adeum enim eadem hebdomada cum tertio deduxissem scholasticos aliquot Germanos & Gallos (qui Patauio & Bononia simul venerant Romam) ut eius ædes omni antiquitatum ornamento celeberrimas lustrarent: iterumque alij aduentassent, meamque operam flagitarent amicorum literis mihi commendati; illis meum officium sine pudore non audebam recusare, verebar interim grauis esse tanto viro, & illius facilitate abuti. Adeum igitur me festinus contuli, veniamque humiliter deprecatus, rogavi ut mihi hanc importunitatem condonaret, coacto gratificari meis conterraneis: in quorum præsentia petiui ut ne mihi succenseret, quod toties repetita reuersione illius grauiore occupationes interrumperem. Vir bonus & candidus meam formidinem ioco excipiens, Quid ais, inquit, mi Boissarde? itane me durum & inhumanum existimasti, qui tibi officium hac in re recusarem, in qua beneficium mihi à te non exiguum tribuitur? An es nescius, tua opera Marij nomen extendi usque ad postremos Septentrionis terminos, quod alioqui coerceretur intra Romanorum mœnium pomœria? nisi hospites isti viri nobiles & literati me inuiserent, mea contemplarentur & admirarentur, domumque reuersi quæ apud me vidissent enarrarent. Fac, mi Boissarde, ut veniant, neque

quemquā à meis arceas foribus, quē potissimum virum bonū modestumq̃,
 & studiosum antiquitatis agnoueris: Nemo, certe, est quē non libentissime
 excipiam, humanissimeque & humaniter tractatum dimittam. Hac post-
 quam dixisset, introductis in musæum hospitibus, comiter videndos ex-
 hibuit stateres antiquos, & infinitum numismatum exquisitissimorum nu-
 merum, sardonychas, iaspides, & gemmas singulari toreumate sculptas. O-
 stendit præterea nobis ingentem cippum marmoreum, qui olim, ut inscri-
 ptio prodebat, terminus erat vineæ Traiani Imperatoris extra urbem.
 Hunc ut suo loco restitueret Gentilis Delphinus Marij pater, ingenti pre-
 cio vineam redimere conatus est, neque à possessore venditionem extorque-
 re potuit. Marius post patris mortem eodem studio flagrans fundum du-
 plici pecunia coemit, & cippum in antiquum locum transtulit. Hac ideo
 scribo, Princeps illustrissime, ut ostendam quantum humanitate & facili-
 tate Romani superent nostrates, dum hospites peregrinos excipiunt. Quis
 est tamen Gallia, quam in Germania qui ignoto fores suæ domus apertas
 esse patiatur, vel illi videnda præbere ea quæ ornamenta possidet? Nemo
 sane: nisi sint aliqui viri docti, qui eruditione faciliores redditi sint, & er-
 ga peregrinos mansueti, quibus tamen non sine supercilio & morositate sese
 communicant, nisi dignos hoc officio prius iudicent. Et dum de hospitum
 dignitate dedignatur inquirere, indigne à se expellunt eos, quorum studio
 & curæ satisfacere esset consultius. Hac Romanorum benignitas effecit, ut
 quæ de urbis Topographia, dum illic essem, transcripsi, nunc omnibus anti-
 quitatis studiosis sub tuo nomine communicem: ratus tuam Celsitudinem
 grato animo excepturam conatus meos: plurimosq̃ hoc institutum proba-
 turos, quod cum fructu & delectatione legi poterit. Si Deus mihi dies vitæ
 longioris proroget, absoluam tractatum, qui iam fere ad finem perductus
 est: in quo statuas Deorum antiquorum propono cum singulorum elogiis:
 quibus est adiuncta amplissima omnium genealogia, imaginesq̃ sacerdo-
 tum & sacrificiorum, habitusq̃ virorum & mulierum: quæ omnia ex ta-
 bulis & marmoribus antiquis excepi: & opus absolutum tuæ Celsitudi-
 ni consecrabo. Quam ut diutissime saluam & incolumem Deus
 optimus maximus seruet, precor.

PETRVS

PETRVS LEPIDVS METENSIS,
REGIORVM NEGOTIORVM SVMMVS

Procurator apud Mediomatrices, Tullienſes,
& Virdunenſes:

IN PRIMVM LIBRVM ROMANARVM AN-
TIQVITATVM A IANO IACOBO BOISSARDO

Vesuntino collectarum, quasque Theodorus de Bry Leodiensis
artificiosissimis edidit typis.

Ad Lectorem.

MNIS nostra cura debet in hoc versari semper si possumus, ut boni aliquid faciamus, ut Reipublicę simus vtilis, & proximo frugiferi. Non enim nobis ipsis nati sumus, sed patrię, & amicis. Laude præcipua dignos existimo, qui suam operã impendunt, quantum ab ijs fieri potest, & referunt ad vtilitatem multorum; seseque ita gerunt, ut post obitum aliquod testimonium posteritati relinquant, quo probari possit illos societati humanę, & commodo publico studuisse. Nihil enim est tam tetrum, nihil tam aspernandum, nihil homine indignius, siue iuventutem aur virilitatem attrigerit, siue eius ad senium vergat ætas, quam otiosam & curis vacuum vitam ducens. Quid potest in rebus humanis præclarius, quid laudabilius, quã de multis bene mereri, & apud omnes propter virtutem optime audire? Quę cum vera sint, habebit proculdubio posteritas quod gratias agat Theodoro de Bry Leodiensi: qui totum antea actę vitę cursum ita impendit, ut semper hunc scopum sibi ante oculos proponeret, rem literariam suis studiis promouere, & publica commoda infinitis operibus augere; coniungens vtilitati iucundam delectationem. In quibus omnibus nescio vtrum magis admirari debeamus, artem, ingenium, vel diligentiam. Nihil enim ab eo factũ est, in quo non elucescat accurata quędam industria, & ingeniosa inuentio: qua non solum animos legentium pascit, sed etiam oculos spectantium oblectat. Nemo est qui non legerit Indicarum nauigationum Stadii, Benzoni, Lerii, & aliorũ, quas hic noster Theodorus eleganti narratione Latina non tantum emisit in lucem, sed singula subiecit oculis delineata typis artificiosissimis, omnẽ rerum gestarum seriem pulchro degerens ordine, tabulisque æheneis ingeniosissime sculptis exprimẽs populorum barbarorum gestus, habitus, ac ritus; non sine eorum admiratione, qui eius historias & emblemata contemplantur, & exactius considerant. Cumque nõ ignoret oportere eruditum semper aliquid ex se promere, quod alios delectet & iuuet; in hac re nihil vnquam ab eo prætermisum est, quod ad viri boni pertineret officium. Inter infinita autem quę publicauit opera commendatione digna, hoc vno maxime laudandus est, quod iam fere septuagenarius, ea ætate, qua propter senium homines ad laboriosiores actiones minime sunt idonei, ille tamen pristinę insistent solertię, ne in frugifero torpescat otio, totos dies impendit sculpturę & typographico operi: licet diutina podagra debilitatus sit, manusque & digitos nodosa chiragra habeat contractos; pingit tamen assidue, delineatque quidlibet tanta perfectione, ut exactius nihil à trigenario iuvene possit effici. Huius rei luculentum testimonium præbet hic primus Antiquarum inscriptionũ tomus; quo Romana marmora (quę nobis ab antiquitate relicta sunt) cum suis signis & imaginibus expressa solus cœlauit. Cum enim Ianus Iacobus Boissardus familiaris & amicus meus superioribus annis bonam vitę partem impenderit peregrinationibus in diuersas regiones susceptis ut linguas more sive populorum edisceret, & studio bonarum disciplinarum erudiret

erudiret animum, cum Romæ esset, collegit omnes inscriptiones, quæ in illa urbe spectantur, tanta arte & felicitate, ut qui eius collectiones viderit, existimabit nihil ab eo prætermisum esse, quod ad delectationem legentium, & ad rei literariæ promotionem facere videatur: præstitisseque in hoc negotio tantum fortasse quantum ante illum alius quislibet. Nam præter literarum cognitionem, & exercitium diligens in legendis præcis inscriptionibus (in qua re multos pares habere potest, aut si ita velis, superiores, minime enim ambiciosus homo est, laudique alienæ neutiquam invidet, sibi que non plus arrogat, quam tu benigne Lector, illi tribues, postquam eius labores & sedulitatem bono iudicio trutinaveris) At in hoc, opinor, plurimis anteferendus, quod picturæ gnarus, omnia quæ tam publice quam priuatim in urbe seruantur, summo artificio delineavit & perfecit; insignique hoc opus in publicum emittit opera Theodori de Bry; cuius Apellæ industria toti Christiano orbi iam pridem est notissima. Quod si Deus utrique in aliquot annos adhuc vitam producat (sunt enim coætanei) tantus hic thesaurus communicabitur integer antiquitatum studiosis: qui ab autore longis laboribus & solitudine congestus est, & à Theodoro de Bry typis mandatus. Expediisset fortasse (ut desiderio omnium satisfacerent autor & sculptor) omnia simul in lucem edere: sed habenda fuit ratio temporis, & sumptuum, quos in iis excudendis facit Theodorus de Bry. Non enim potuit fieri, omnia simul sculperet tam breui spatio: neque impensæ, quæ faciendæ erant, id permiserunt. Nosti, Lector candide, nihil simul esse inuentum & perfectum. Non potuit autor ex prototypis iconibus exemplar tam cito excipere, neque artifex, quæ ad eum missa erant, tam celeriter exsculperet. Quare ut omnibus prospectum esset, visum est Theodoro de Bry totum opus in quatuor tomos diuidere, ut compendiosius rem ageret, & sumptibus cōsuleret, tam suis quam cœmentium: & precio tolerabili partem operis obtineret is qui totum nolet emere. Hoc dum foras prodibit, dabit uterque operam, ut breui reliqua adiiciantur. Tu hoc primo libro fruëris, & te eo oblectabis. Præstat vno opere edito, eoque egregio sibi parare famam, quam minus accurate multa præcipitare in publicum. Non potest in eo succus esse diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem consecutum. Reliquorum expectatio cum fœnore paulo post compensabitur. Laborant enim assiduo & Boissardus & Bryus, ut citissime tres reliqui absoluantur tomi: Nunc additur antiquæ urbis typus, cum suis insulis & regionibus; qualem P. Victor, & Honufrius Panuinus scriptis eleganter mandauerunt. Et illi coniungitur urbis hodiernæ Topographia: res sane digna quæ ad posteritatem mandetur. Gnaua enim utriusque manus nobis aliquid ex omni parte politum & perfectum promittit. Indefessa namque eorum sedulitas nihil obliuiscetur, nihil intentatum relinquet, donec totum opus ad finem perducatur. Quod si has primitias animaduertant tibi placere, & cum fructu excipi, adiecturi sunt absolutissimam Decorum antiquorum genealogiam, cum singulorum imaginibus & simulachris præcis, quæ Romæ apud Pontifices, Cardinales, & Principes viros seruantur: additis elegiis ad vnumquamque statuam, ne tu Lector candide, aliquid desideres, quod ad interpretationem & dilucidationem pertinet eorum, quæ pictura repræsentantur. Hisque subiungentur sacrificiorum ritus, altaria, & instrumenta sacrorum, vestitusque sacerdotum & personarum tam publicorum quam priuatorum hominum. Magna quidem sunt hæc, quæ tibi promittuntur: ea tamen, Deo volente, suo præstabuntur tempore: utpote quæ sint ab autore Boissardo iam fere ad finem perducta. Reliquum committetur fidei Theodori de Bry. Quod si tibi placuerit, & autoris sculptorisque voluntatem studiumque probaueris, uterque sibi abunde putabit esse satisfactum. Hoc enim tantum sibi proponunt, ut gratiam bonorum mereantur: ex qua locuples emolumentum honoremque percipient. Honos namque alit artes: & omnes incendimur ad studia rerum pulchrarum sequente gloria. Vale.

ITALIA

Septentrio

GOLFO

VENETIA

MARE TYRRENUM

MARE IONIVM

MARE SARDOVM

Mare Ligusticum

Meridies

Miliaria Italica communia

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

TOPOGRAPHIA ROMANAE VRBIS, QVA SVCCINCTE DESCRIBVNTVR OMNIA,

quę in vrbe sunt notatu magis digna: & quę dierum quatuor spatio commode videri & lustrari possunt à peregrinis & hospitibus.

Iano Iacobo Boissardo Vesuntino autore.

OMANÆ vrbis topographiam ac situm doctissime tractauerunt plurimi, vt Flavius Blondus, Pomponius Letus, Marlianus, Morus, & alii, qui hanc scriptionis materiam illustrandam sumpserunt. Horum tamen scripta, vt omnibus qui Romam veniunt, non statim occurrunt venalia, ita quoque prolixiore narratione iis quibus diuturna mora non conceditur, haud semper satisfaciunt. Cum in vrbe habitarem, frequentes Bononia, Patauio, Papiæ, Senis, Perusio, & ex aliis Italiae Academiis eo se conferebant scholastici Galli, Germanique, & alii rerum antiquarum studiosi. His cum per amicos (cum quibus olim familiariter conuixeram) coepissem innotescere, à me exposcebant hoc officium, vt illis dux per urbem fierem; vt meo auxilio & monitione possent perlustrare breuiter ea quę notatu magis digna essent. Cumque plurimos animaduertem laboriosa cura in pugillaribus excipere, quę à me audiebant, quęque singulari delectatione spectabant, vt eorum adiuuarem memoriam, releuaremque aliquo compendio tam tædiosum laborem, conscripsi breuem libellum, quem tres dietas vocaui: cuius institutione poterat vnusquisque triduo perlustrare quę potiora erant in tam ampla vrbe. Sed quia temporis angustia multos cogeabant pluri-

ma præterire, & diuelli ab iis inuito, quæ maiorem animaduersionem requirebāt; auxi postea meum libellum, adiectis rebus infinitis, quæ potissimum seruabantur in domibus priuatis, & conclauius Cardinalium, nobiliumq; & reliquorum ciuium: librumq; distribui in Dies quatuor: quo cōmodius, & sine præcipitata festinatione hospites possent curæ ac desiderio suo satisfacere. Hunc tractatū nescio quo fato mihi seruauit Deus, dum meæ bibliothecæ feci iacturam: Reliqueram enim illum cum aliquot aliis libris apud fratrem meum Richartum, à quo postea illum recepi, cum aliis inscriptionibus Italiæ Stirie & Carinthiæ, quas Deo volente (si vita mihi tam diu prorogetur) inserā tertio volumini, quod præparo quanta possum diligētia, coactis in vnum fragmētis, & reliquiis mearum lucubrationum, quæ mihi superfuerunt ex bellorum ciuiliū cladibus. At in hoc libello breuiter comprehendo quicquid notatu dignum publice priuatimque sese offert vbiq; , proposito quasi ante oculos vrbis tam celebris typo, quo etiam qui absentes sunt, neque Romam veniunt, possunt delectari. Non est tamen quod hic Lector expectet perfectam rerum omnium narrationem: quæ doctissimo cuique, & qui id ex professo velit aggredi, negotium non mediocre posset facessere. Satis erit, opinor, si crasse delineem, & attingam obiter ea omnia, quæ publice sese offerunt: iam in foris, plateis, ædibus sacris, & quæ sine difficultate possunt videri in nobilium palatiis, & domibus priuatorum ciuium: qui suam operam comiter præstant hospitibus & aduenis, quos literatos agnorunt, aut antiquitatis studiosos, iudicioque valentes: Ideo enim se tantos sumptus fecisse asserunt, in exquirendis & cōmendis marmoribus & statuis, quæ tam in vrbe quam per totam Italiam ab antiquitate relicta sunt, vt commodo ac delectationi non tantum suo, sed publico possint inferuire: id sibi summæ laudi ducentes, si peregrini & aduenæ ea cum voluptate & vtilitate contemplantur & diligenter singula considerent. Fructum, certe, locupletissimum viri boni percipiunt ex possessione rerum pulchrarum, si dum eas aliis sine suo dispendio & iactura proponūt, bonorum gratiam hoc officio promereantur.

lis qui per Hetruriam veniunt Romam, aditus in urbem
pate

patet per Vaticani portam, quæ Castello sancti Angeli est contermina. Quare non abs re mihi facere videbor, si hoc Castellum proponam viatori, tanquam carceres, unde suum cursum auspicabitur: Atque inde per Vaticanum & Ianiculum pergendo, quæcunque occurrent, quoque fuerint ordine disposita, breuiter adnotet. Fietque ut quatrIdui ad summum spatium voti compos esse possit viator, & sui laboris dulcem mercedem reportare. Quod ubi factum fuerit, rudibus his lineamentis colores qui addant, & ad perfectionem opus inchoatum qui reducant accersent eos, qui hanc Topographiam scriptis absolutis percurrerunt. Quorum ductu & institutione poterit unusquisque omnem studij sui scopum attingere. Aggrediemur igitur ab iis, quæ portæ proxima sunt: postea urbem ingressi singula suo ordine persequemur.

T O P O G R A P H I A E V R B I S R O -
ma dies primus.

PLANicies ea ampla, quæ Tyberi, & Vaticalis collibus (qui S. Crucis dicuntur) ac Strozziarum vinea clauditur, Pincii, vel ut alii malunt Quinctii Cecinati Senatoris Romani fuerunt: *Prata
Quinctia.* Hodie, A prata locus dicitur: Eo se frequentissime Romana iuuentus conferre solita est, deambulationis oblectationisque gratia: Voluptati enim præ cæteris omnibus locus hic tributus est.

Portâ AEliâ, quam Castelli vocant, ingressus in urbem patet: Prope quam extollit sese ingens illa moles Adriani Imperatoris: *Moles A-
driani.* quam extra Vaticanâ urbem extruxerat, ut in eo sepeliretur: & in eadem Antoninorum cineres reconderebantur. Fuerat enim diuersis marmoribus, statuis, & columnis preciosissimis illustris, sed hæc omnia sublata sunt à Pontificibus Romanis, & templo S. Petri Vaticani adplicata. Cumque moles illa suis ornamentis esset spoliata, ut est ampla, solida, & ex latericio compacta opere tam firmo, ut machinis omnibus bellicis posset resistere, visa est arci struendæ accommodatissima. Occupata est primo à quodam Crescentio Romano factioso & seditioso homine, à quo Arx Crescentii dicta est: Postea locum hunc Pontifices occuparunt, & vocarunt Castellum S. Angeli, quod ut fa-

*Castellum
S. Angeli.*

ma refert, angelus exerto gladio visus est urbem eo loco defendere: ideo nostro tempore ingens statua Angeli marmorea in summitate molis reposita est, ut nomen arcis confirmaretur. Hoc Castellum munitissimis propugnaculis auxit & ornauit Alexander VI. Borgia. Ab hac arce deambulacra secreta fornicato opere protenduntur usque ad Palatium Pontificum, quod in colle Vaticano structum est, vocantque Curritorium: per quod Pontifices urgente necessitate dum obsiderentur, occulte se possent subducere, & tuta fuga ex Palatio in hanc arcem se recipere.

Præter ædificii munitionem turres amplas & omni tormentorum bellicorum genere probe instructas, cœnaculaq; & cubicula diuersis ornamentis illustra, pauca in hoc loco videntur antiquitatis signa, quæ omnia sunt in Vaticanum translata. Ad ingressum tamen portæ Palladis ingens caput galeatum & cristatum erectum est pectore tenus. Est ibidem Adriani Imperatoris caput armato pectore: eiusdemque Imperatoris integro statua marmorea, sed opere recenti, quod tamen antiquo non videtur cedere. In cubiculo superiore locellis concinnatis (Arcadas Galli, Nischios vocant Itali) quinque capita virorum illustrium antiqua conspiciuntur: Reliqua ad antiquitatem non pertinent.

*Pons AE-
lius.*

Pons AElus dicitur is, qui Castello S. Angeli vicinus est, factus ab AElia Adriano prope regionem Vaticanam: per quem in suum sepulchrum transitus esset facilius, ad funera eorum, qui in tam magnifica mole sepelirentur, procuranda. Hodie Pons Castelli vocatur, per quem ex urbe in Burgum via protenditur ad Palatium summorum Pontificum. Ante hunc pontem statuæ Petri & Pauli Apostolorum marmoreæ sunt erectæ.

*Pons tri-
phalis siue
Vaticanus.*

Pons triumphalis dicebatur, cuius ruinæ medio Tyberi sub AElia conspiciuntur è regione Xenodochii S. Spiritus: is quoque Vaticanus olim nuncupatus est: quod per eum ad portam Vaticanam esset transgressus. Fuit olim triumphis sacer: Imperatores enim de exteris prouinciis & nationibus triumphantes, hoc ponte pompas solemnes in Capitolium agebant.

Burgum.

Burgum vocant eam urbis partem, quæ à Castello S. Angeli recta ducit ad palatium Pontificum. In hoc loco ante Alexandri

dri II. tempora silua fuit, siue lucus Vaticanus, qui erat insignis sepulchrali Pyramide Scipionis Africani: quæ sublata est cum luco, cum ea pars vrbis ædificaretur. Eius ornamentorum partes exiguæ supersunt adhuc: conspiciunturque in ea parte templi Vaticani, quam Paradisum vocant: nempe nux ingens pinea ex ære, & duo pauones eiusdem metalli deaurati.

Palatia Burgi sunt aliquot ædificiis illustribus atque diuersis ornamentis clarissima: Quod assurgit prope S. Catharinam, Cardinalis fuit Dandini. In eo præter ea quæ sumptus & magnificentiam viri satis ostendunt, quædam monstrantur statuæ antiquæ: vt caput elegans Agrippinæ matris Neronis pectore vestito: Hadriani Imp. & Antinoi Bithini iuuenis formosissimi, quem Hadrianus in deliciis habebat, M. Aurelii, & Sabinae cuiusdam mulieris capita cum pectoribus ibidem ostenduntur: & eiusdem Hadriani simulachrum mutilum sed elegans, quod brachiis & cruribus truncum est.

*Palatium
Cardin.
Dandini.*

Amplæ & sumptuosæ illæ ædes quæ superius videntur ad dextram, pertinebant ad Robertum Strozam: in quibus præter infinita ornamenta notatu digna, ostenditur armamentarium splendidissimum, omni genere armorum exornatum, tam nostratum (quibus hoc tempore Principes vtuntur, & in quibus singulare sculptorum & aurifabrorum ars & industria videtur) quam exterarum nationum; maxime Indorum & Americorum: vt sunt clauæ & gladii lapidei & lignei, quibus etiam chalybs scinditur; diuersa vestimenta, pilei, cassides, perizonia, periscelides, & balthei, clipei; ex plumis artificiosissime composita omnia, tantaque industria elaborata, vt sine admiratione nemo ea satis contemplari potis sit. Et hæc seruabat Cardinalis homo illustris, & ingenii generosi, propter artis excellentiam magis quam ad vsum: cum eodem in loco bibliotheca sit, instructissima libris antiquis & voluminibus literarum hieroglyphicarum diues: In eodem conclaui, præter infinita ex auro & gemmis ornamenta, gladiatorumque capulos precii maximi, duo nobis demonstrati sunt Aleriones siue aues Paradisi, quas Apodes nominamus. Harum corpora sunt tenuia quasi ex xylo vel bombice: plumis oblongis versicoloribus, & quæ colorem Iridis cœlestis referunt, & mutant dum auiculæ cor-

*Palatium
Cardin.
Strozcia.*

*Cardin.
conclau.*

pus inuertitur, nunc aurum, nunc purpuram, viridemque smaragdum, & Saphyri cyaneum repræsentantes formam, vel eam gemmam quam opalam vocamus: His similes me quoq; conspexisse memini Pisauri, in conclauī Ducis Vrbinatis, in quo seruabatur Cauopi statua ex gemma Turquesca, quam in Aegyptio sepulchro inuentam asseriebant, in cuiuscerato corpore humano, balsamo preciosissimisque aromatibus condito, Mumiam vocant Medici. Ibidem sceptrā ex agathite, sardonice, & aliis gemmis seruantur, preciique singularis monilia: nām eius luculenta bibliotheca videtur Urbini.

*Palatium
Campegiorum.*

In Burgo sunt & alia Palatia vt Campegiōrū, ad dextram, & ex opposito Parisinum: vtrumque picturis & tabulis elaboratissimis præclarorum artificum, statuisque pulcherrimis egregie instructum.

*Domus
Petri de
Radicibus.*

In domo Petri de Radicibus in eodē Burgo videtur Bacchus integer nudus, & pampino redimitus: qui in Satyrum molli sese reflectit amplexu, quique dextra tenet vasculum. Ibidem sunt etiam tres Musæ longis institis amictæ: quarum vna librum tenet, altera musicum instrumentum, tertia laruam, tres sunt statuæ laudatissimæ. Videtur in eadem domo caput senis, quod dicunt esse Caroli Magni: sed quod longe dissimile est illi Caroli Magni effigiei, quæ in Prætorio demonstratur Norimbergæ: quam asserunt esse expressam ad viuum prout fuit ille magnanimus Imperator. Apud hunc eundem ostenduntur fragmenta statuarum Cupidinis, Herculis, & Floræ; sed admodum mutila.

*Palatium
Card. Cæsarii.*

Palatium Cæsariū sinistram plateæ partem occupat prope portam S. Honufrii: Eius area anterior plena est diuersis inscriptionibus, & marmoribus variis, statuisque antiquis: Primum locum tenent tres insignes imagines, prima est Hippolytæ Amazonis, quæ longa veste est amicta, sed brachiis mutilata; Hanc Michael Angelus Banarotus Florentinus nostri sæculi pictor, sculptor, & Architechus excellentissimus, mirifice laudat, vtpote in qua summum videatur artificium, & proportio perfectissima. Secunda statua nuda est, estque viri, creditur Apollinis. Tertia est Sabine mulieris brachiis quoque manca: Et hæc artificio non cedit Amazoni superiori.

Huic

Huic aræ siue corti adiacent amœnissimi & spatiosissimi horti, qui in quatuor areas latissimas distincti sunt, ac singulæ fontes præbent limpidos, quibus statuæ superimpositæ sunt. In ^{Hortus} aræ primæ meditullio est Bacchus super basi antiqua, ad cuius ^{Cæsii} pedes iacet canis. In secunda area est vas ingens aheneum diuersis sculptum foliis acanthi: super quod erectus est Faunus, qui vtrem humeris sustinet tanquam ex eo versaturus aquam. In tertia parte est Neptunus nudus, sed ex aliqua parte mutilatus: repositus est in basi antiqua. Quartum locum possidet Apollon nudus tenens barbiton. ^{Card.}

Ad dextram sunt alia simulachra non minus arte sculpturæ, quam precio marmoris spectabilia: vt est Agrippinæ, filiæ M. Agrippæ, & Iuliæ Augusti Cæs. filiæ. Hæc vestita est, & brachiis caret: prope quam videtur monumentum marmoreum excavatum, Pilas eiusmodi vocant Romani, diuersis figuris illustre. Non procul inde est Pallas galeata, & veste amicta vsque ad pedes. Illic est Hermaphroditus nudus, qui inuolutum palliolo femur habet: cui adiacet pes ingentis colossi. Ad dextram huius est fons, in quem fluunt aquæ ex conchylio marmoreo: super quod est puerulus continens urnam super humero impostam, tanquam effusus ex ea. In medio horto est ingens larua porphyritica, quæ patente bucca recipit aquas pluuiiales. Sub porticu videntur diuersa fragmenta antiquitatis: inter quæ est gladiatoris cuiusdam corpus: & pueri dormientis: Circumquaque erecti sunt viginti duo Termini antiqui & marmorei: Faunus, Iuppiter Hammon, Pompeius magnus, Demosthenes: & Philosophus antiquus, qui creditur esse Speusippus Platonis ex forore nepos.

Illic erectum est ædificium elegans tamen nouum, super cuius fenestris tres sunt trunci statuarum, incognitorum hominum: Extrinsecus est venus seminuda sed mutila.

Ex opposito portæ longa porrigitur via per medium horti, quem in duas partes diuidit: ad cuius finem extremum erecta est ingens Roma, triumphans de Dacia victa: insidet throno, galeata & vestita, manuque continet coronam lauream: in basis frontispicio iacet Dacia mœrens, læua manu tristem fulciens faciem: vtrumque basis latus ornant trophæa armorum barba-

barbaricorum. Ad vtramq; partē erecti sunt duo Reges captiui semicolosseï ex Batthio Capide, Numidico vestitu, & laxis amicti caligis. Reliquæ partes huius horti diuersas habent inscriptiones, & antiqua signa: quæ spectantibus singularem præbent delectationem. Qua patet ascensus ad antiquarium, ad vtramque vię partem videntur duæ Parcarum statuę altissimæ vestitę, sed capite brachiisque carent. Eodem in loco duæ sunt Sphynge ex Numidico Capide subnigro, repositæ in basibus marmoreis albis. In vna basi sculptum est, *INNOCVÆ SVNT*. In altera vero, *NEC SERVNT AMBAGES*.

Antiquarium. Paulo altius attollitur ædificium rotundum testudinatum, quod Antiquarium vocāt, à diuersis signis & imaginibus marmoreis, quę in eo continentur. Super prima huius ædificii fronte colosseus Iouis vultus Porphyriticus est repositus. cui ad dextram est caput Othonis: Ad sinistram est Poppeæ eius vxoris. In summitate frontispicii quinque sunt statuę, Palladis, Cereris, Victoriæ, Copiæ & Dianæ. Ante antiquarium multa videntur antiquitatis fragmenta humi sine ordine iacentia. Intrinsicus ad dextram statim occurrit Quietis vel Somni, vel vt aliqui volunt AEsculapii simulacrum, manu continens papauer. Ad læuam est alta statua Sabinæ mulieris amicta, fluente ad talos instita. Super porta est Palladis caput armato pectore, & capite tecto casside cristata. Illi ad dextrā repositum est Herculis colosseum caput, ad sinistram Iouis, eiusdem ferè magnitudinis. *Satyrus.* Sub Hercule simulacrum est Satyri cui assidet iuuenis inflans fistulam septemPLICEM. Nusquam gentium videtur statua elaboratius facta vel venustior: *Scopæ.* Scopæ dicitur opus. Sub Iouis capite colosseo caput quoque ingens est Pyrrhi regis Epirotarum, galeatum, cristatum, & armato pectore. Sub quo est Leda nudo corpore vna manu continens vestem, altera malum: *Leda.* Illi adstat Cupido, qui cygnum brachio blande complectitur vtroque. Hęc statua Ledę sicut & Satyri versatiles sunt, & absolutissimi operis.

Prope sunt simulacra Portię Catonis, Iouis, Ganymedis, Dianæ, Neptuni. Et antiquissimum signum AEgyptium quod dicitur caput Asarothe matris Osiridis: vel vt alii volunt Opis, siue Cybeles matris Deorum.

Ante

Ante portam duę sunt statuę vtrinq; repositę: ad læuam est Arietis Phryxi ex candidissimo marmore: in cuius basi scriptum legitur SECVRASIMPLICITAS. Illi ad dextram oppositus est Leo ex Thebaico siue grauito, in cuius basi est, INNOKIAFORTITVDO.

Haud procul inde videtur Heliogabalus Imp. integer stollatus. in cuius antiqua basi sculpti sunt affabre sacrificatium ritus & habitus.

Parte elatiori est Imperatoris imago triumphalis, & quadriiugo curru vecta.

Ibidem est Simia ex AEthiopico marmore, qualis olim adorabatur in AEgypto, ad cuius latus duo sunt vtrinq; Crocodili ex Marmaridum lapide.

Ad parietem est tabula grandis adplicata: cui insculpta est imago viri nudi: cui adstat puer continens guttum: balneariorum sunt imagines.

In cœnaculo semicirculari, Bacchi facies amplissima videtur affixa muro, quę ex rubro lapide sculpta est in formam laruę. Supra quem est Neptunus quadriiugo curru vectus: & illi vicina Pomona capellę innixa. In hemicyclo hoc diuersę spectantur inscriptiones antiquę, trophęa, & urnę.

Paulo remotius, vbi Leonem & Arietem esse diximus, est Pluto erectus seminudus.

Progressis paulo vltcrius occurrit porta alterius horti antequam sunt duo Leones marmorei subrubri. Super porta erecta est Pomona vestita.

At è regione Antiquarii apparet porta secretioris hortuli, in quo diuersa sunt antiquitatis fragmenta propter artificium à statuarius admodum commendata. Denique totus hic hortus in plures distributus partes, ita signis, statuis, inscriptionibusq; & reliquis ornamentis distinctus est, vt si nihil alibi tota Roma videretur, haberet tamen hic locus causam, cur peregrini profectionem susciperent Romam, vt hæc cum fructu & singulari perlustrarent delectatione.

In palatio est Cardinalis Musæum, artificiosis tabulis vndique excultum & ornatum. cuius pauimentum vermiculato minutissimo opere stratū est asarotū ex latericiis variegatis. Ad

*Musæum
Cardinalis
Cassii.*

eius fenestras sedes est erecta tessellata arte. cum tribus locellis elaboratissimis. in suprema parte Scipionis Africani caput est positum. super locellis illis tribus tria sunt vasa ex alabaastro Orientali diaphano : opus singularis precii, & plane admirandum. super columnis huius ornamenti collocata sunt diuersorum Imperatorum & virorum illustrium capita. Ad ingressum portę Catonis est simulacrum. Illic videtur M. Antonii Triumviri caput, Iulii Cæsaris, Septimii Seueri, & Syllæ. Ibidē alio loco sunt capita Cl. Neronis, Iuliæ Mammææ, M. Aurelii, Antonii Caracallæ, Macrini, Hadriani, & super alia fenestra colosseus Constantini Magni vultus. Inter columnas repositi sunt libri varii, & volumina tam antiqua, quam recentia: quæ omnia venusto sunt ordine illustrata, & tecta velis siue cortinis sericis: Locus autem ille amplus, qui interiacet cœnaculo & cubiculo Cardinalis, tres habet portas: in quarū summitate oculi siue nischii marmorei sunt quibus statuæ Iouis, Cupidinis & Bacchi continentur. In medio loco primæ faciei huius ædificii erecta est statua muliebris, quæ tecta est syndone tenuissimo, ita vt totum corpus transpareat: ex eodem marmore facta sunt omnia: opus est singulare: qualia sunt fere reliqua omnia, quę apud hūc Cardinalem seruantur. A posteriore parte videtur grandis tabula octangularis ex marmore vario (Mischium vocant) quæ cincta est vndequaque affabre tabulato vermiculato. In loculo superiore, est caput colosseum mulieris Sabinæ: & è regione Veneris. Ad alterum parietem est Cleopatrx caput. In conclaui Cardinalis vas spectatur amplum ex alabaastro orientali antiquo & diaphano: ad cuius vtrumque latus duo sunt marmorea capita. Ibidem quoque est caput Faustinx pectorctenus antiquum & elaboratissimum. In conclaui alio secretiore multa seruantur excellentia statuarum antiquarum fragmēta ex ære, marmore, auro, argento, gemmis, & fictili lapide, vasa ex alabaastro, agathite, porphyro, ophite, pario marmore viridi, plurima decorum & diuersorum animalium simulacra cenea paruula, lucernę & lampades aheneæ, & coctiles, numismata infinita omnis generis metalli tam Græca quam Latina & barbarorum principum: Sardonyches, Lazuli, Cyani, Berilli, Topazii, Amethysti, Chrysoliti, malachite, hyacinthi, & eiusmodi gemmę, in quibus

Conclauē
Cardina-
lis secre-
tius.

quibus precium magis ad sculpturam quam ad materiam referri debet. Quicquid illic proponitur spectandum, miram tanti viri curam, ingenium, sumptus & magnificentiam testatur. In eodem conclavi capita mirandi artificii videntur Scipionis Nasicæ, M. Bruti, Hadriani Imp. statua pueruli qui anseris guttur geminis adstringit manibus: & Cupidinis dormientis in lectulo.

Palatium Pontificum in eminentiore Vaticani loco structum est: in quod relicta Lateranorum Basilica propter amœnitatem sese receperunt Pontifices. Huius amplitudo tanta est, ut oppidi potius iustam magnitudinem æquet, quam domus. Huius structura magnificentissima, ornamenta exquisita tanta sunt & talia, quanta & qualia summorum Pontificum esse solent debentque. in quorum enarratione ne longius immoremur, quod indies electo nouo Pontifice augeantur, minuanturque, aut immutentur, describemus tantum ea quæ ad antiquitatem faciunt, quæque pertinent ad hunc tractatum.

Præter ea igitur quæ in hoc palatio videntur excellere, necesse arbitror diligenter annotare & contemplari sacellum Xysti, quod altissimum latissimumque templum æquat amplitudine. in hoc solet fieri noui Pontificis electio, cōgregatis in hunc locum Cardinalibus omnibus, & Ecclesiæ Romanæ præfectis, in sede vacante & interregno, sententiæ & suffragia ab vnoquoque excipiuntur; & referuntur in publicum: Conclauē Ecclesię vocatur hæc congregatio solemnī & sacrosancta. In huius sacelli siue potius vasti cœnaculi pariete, qui attollitur pone summum altare, videtur pictura illa admiranda Michaelis Angeli Bonaroti, qua extremum Christi iudiciū expressum est, tanta arte, tanta venustate, ut nihil elaboratius, nihil perfectius, aut absolutius toto mundo videri possit. Tota concameratio superior insignita est historiis sacris, pictoris eiusdem opere. Huic vicinum est (interposito tamē amplissimo cœnaculo) Paulinum *Sacellum Paulinū.* sacellum, superiore decuplo angustius, sed ornamentis æquale: nam vtrinque parietes ornati sunt conuersione Pauli, & martyrio Petri Apostolorū. Michaelis quoque Angeli laudatissimum opus est.

In hoc palatio sunt horti, qui propter collium Vaticano-

Hortus
Belvedere
et. rum amœnitatem, Belvedere nominantur. In ipso palatio est hortulus, peristylío circumquaque clausus: cuius area media spatiosa & ampla, cedrinis & myrteis sepibus cincta est, malis Medicis, Punicis, Lauris, & aliis eiusmodi arboribus exquisitis plena: in eius meditullio duæ videntur colossæ fluuiorū iacentium statuæ: quarū altera est Tyberis: nititur enim Lupe lactanti puerulos Remum & Romulum. Altera est Nili, cui subiecta est Sphynx, & circumquaq; colludentes pueruli summa arte sculpti septemdecim: In huius basi sculpti sunt Hippopotami & crocodili, feræ Nilo familiares & propriæ. Hoc simulacrum repertum est non procul à templo S. Stephani di Caco.

Fons. Inter has statuas positus est fons elegans: cuius basis est triangularis antiqua, & diuersis sculpturis artificiosissime absolutis ornata.

In deambulacro siue peristylío, quod in toto hoc areæ circuitu protenditur, videntur Laruarum marmorearum facies monstrosæ & colossæ, sed artificio singulari elaboratæ, numero tredecim.

Antinous. Sub his repositoria sunt parieti adplicata marmorea, quæ Nischios vocamus: In iis seruantur statuæ marmoreæ perfectissimi operis. A posteriori parte Tyberini simulacri est Antinous ex purissimo candidissimoque orientali marmore perpolitus, artificio inimitabili, sed quali credibile est, Hadrianum Imperatorem voluisse corpus exprimi iuuenis illius Bythini formosissimi, quem in deliciis habebat: & cui post mortem templa, sacerdotes, diuinosque honores decreuit: imo & urbem in AEgypto condidit Antinoam ab eius nomine vocatam.

Arni. Ad dextram est statua fluminis Arni iacentis (vt fluuii omnes pinguntur) & panno femoribus superinducto innititur vrne, ex qua scaturiunt aque, quæ defluunt in amplum receptaculum marmoreum, quod sustinetur duabus testudinibus.

Cleopatra. Ad sinistram est Cleopatra iacens, manu dextra in caput reflexa: quæ itidem reposita est super receptaculo scaturientis aquæ.

Venus
Erycina. In secūdo loculo siue Nischio Venus est Erycina, tanquam ex balneo prodiens, quæ adiacentem habet urnam: nuda est, & dextra pubem tegit, sinistra continet indusium molliter ad pedes defluens.

Alio

Alio loculo est secunda Venus iucunde colludens cum Cupidine; hæc quoque nuda est, & linteum continet: in eius basi sculptum est VENERI FELICI SACRVM SALVSTIA HEL-
PIS DD.

Parte inferiore huius statuę est Bacchus brachiis truncatus. Et ad dextram Hercules brachiis & cruribus mutilatis: hunc Michael Angelus summe laudat, tanquam omnium quę Romę videntur absolutissimum. In eius basi scriptum est ΑΠΟΛΛΟΝΙΟ ΝΕΚΤΟΡΟC ΑΘΗΝΑΙΟC ΕΠΟΙΕΙ. ad lævam mulier est vestita quę capite & brachiis caret. Nec procul inde est Mercurius, trunco arboris innixus.

Ibidem est arca marmorea antiqua, in cuius frontispicio sculpta est Meleagri venatio opere mirifico: quę reperta est in vinea Vaticana Pontificia.

Quarto loculo videtur Commodi statua nuda; Herculis habitu & forma, qui brachio pusionem sustinet; cuius imprudentia deiectis è fenestra pugillaribus in quibus descripta erant nomina eorum, quos Imperator destinauerat cædi: inter quos erat Martia eius concubina, & Eclectus Prætorio præfectus. ii consilio habito præuerterunt periculum, & Commodum interfecerunt. Is se vocari iussit Herculem Romanum: & sub Herculis habitu multis in locis sibi iussit erigi statuas, & cudi numismata.

Quinto Nischio est Apollo Pythius, qui trunco arboris nititur, circa quem sese implicat squamosus coluber gyro multiplici: nudus est Apollo, circa humerum & brachium lævum implicatum gerit palliolum. dependente à tergo pharetra: arcus quem tenet contusione ruptus est.

Sexto loco est Laocoon miraculosi artificii cum duobus filiis, quos gemini dracones implicant, & flexuosis voluminibus intricant: Hoc opus est omnium quę toto orbe videntur absolutissimum, teste Plinio, qui factum esse asserit ab Ageandro, Polydoro, & Athenodoro sculptoribus Rhodiis sua ætate celeberrimis, & seruari in Palatio Titi Vespasiani. Inuenta est hæc statua super Carinis, prope receptacula aquarum, quę vulgo dicuntur à Sette Sale. Hanc Michael Angelus dicit esse miraculum artis singulare: in quo diuinum arrificum debeamus

susplicere ingenium, potius quam ad imitationem nos accingere.

Cleopatra. In adiacente cœnaculo, sub testudinato receptaculo est alia Cleopatrarum statua quasi morientis, tanta arte sculpta & perfecta, ut per medias vestes tenuissimas, quæ ex marmore factæ sunt preciosissimo, videatur corporis forma numeris omnibus absolutissima.

Labrum Parium. Eodem in loco Labrum est amplissimum ex marmore Pario viridi variegato, & ex maiore parte diaphano: Mitchium vocant, quod in eo mixti sint malachitæ, sardoniches, agathites, cristallus, chalcedonicus, amethystus, cyanus, & aliæ gemmæ. Nusquam gentium videtur speciosius: precium eius æstimari non potest: Effossum & inuentum dicitur in Titi Vespasiani Thermis: dignum vas in quo tantus Imperator lauaretur.

Mercurius. Cybele. Ex hoc cœnaculo ingressus patet in deambulacra marmorea: in quibus exquisitæ artis imagines sunt dispositæ: inter quas est Mercurius venusta & iuuenili forma, nudus, petasatus, caduceatus, & talaria pedibus gerens: est & ibidem Cybele turrito vertice, cui adstat Leo, & Atis adnixus pinui, ex cuius ramo dependet fistula, & cymbalum. Sunt & alia fragmenta antiquitatis & capita illustrium virorum. Ex hoc loco patet aspectus in *Fons rusticus.* fontem rusticum subiacentem amœnissimis scaturiginibus: cuius edificium incrustatum est marmoribus variis, diuersis topis, conchylis, & aliis marinis glareis, quæ monstra Pelagi, piscesque, & Deos æquoreos artificiosissime repræsentant. Verbis exprimi non potest quanta loci pulchritudo, quantum singulorum quæ ibi videntur precium, & quantam admirationem spectantibus moueant.

Ante deambulacra de quibus dictum est superius facellum est illustre picturis Michaelis Angeli: in quo expressi sunt vultus multorum Principum, ut Pauli III. P. M. Caroli V. Imp. & aliorum.

Curia-cius. Ad stationem Heluetiorum, qui excubant ante cubiculum Pontificis, marmorea videtur statua vnus Curiacii: cuius perfectio plurimis extollitur laudibus à sculptoribus. Hoc palatium extrui cœptum est à Nicolao III. P. M. & paulatim ab aliis pontificibus auctum: Postremo à Iulio II. & Leone X. ad perfectionem deductum est.

Tem-

Templum S. Petri in Vaticano Pontificum Palatio contiguum est: cuius fabrica sumptu, magnificētia, marmoribus, & opere longe vincit omnia templa; quæ toto terrarum orbe videntur: maxime structura noua, quæ nondum est absoluta: quæ postquam ad perfectionem deducta erit, vincet proculdubio decantatissimum illud Ephesinum templum, quod Erastratus cremauit, vt ex eo sacrilegio sibi famā aliquam, ac nomen perpetuum apud posteritatem concitaret.

In veteri templo sunt erectæ viginti quatuor columnæ altissimæ, quæ fulciunt vtrinque sumptuosum illud templi ædificium. Harum marmor variegatum est coloribus viuacibus & admirandis: nihil vsquā gentium spectatur excellentius: Templum S. Marci apud Venetos incrustatum est insignibus marmoribus, quæcunque potuerunt inueniri in omnibus antiquis Græciæ Deorum delubris: plurimaque illic spectantur, tam in pauimento, quam in parietibus circumquaque admiratione digna, sed si cum his Vaticani columnis conferantur, longe iudicabuntur pulchritudine, varietate, ac precio cedere. Abstractæ fuerunt ex Hadriani Imp. mole. Nihil ingeniosus ille Imperator, dum viueret, fecit, in quo singulare non appareret diuinæ mentis specimen. Tantis animi corporisq; cultus fuit dotibus, vt nihil ignorasse dictus sit, quod ad hominem siue publicum siue priuatum pertineret. Tam perfectus in omni arte, tam ex-politus omni eruditione, vt illum meriti Traianus in filium adoptauerit, & successorem Imperii dixerit.

Columnæ illæ ingentes, tortiles, & foliatis circuncinctæ gyris, quæ sustinent repositorium corporis Christi, sicut & aliæ nō absimiles, quæ sunt sub receptaculo sudarii Veronicæ (quod vultum sanctum nominant) & aliæ quinque in facello sacro, & vna quæ adhuc sola erecta est in medio nouæ fabricæ: Hæ omnes ex palatio Salomonis ex Hierosolymis aduectæ Romam dicuntur, opera Titī Vespasiani post deuictos Iudæos, & euerfam eorum urbem. Omnia enim ornamenta templi, & Regiæ domus à Romanis sublata sunt, & in Italiam translata. Ex hoc palatio quedam videntur columnæ Venetijs in chori superioris postrema parte: quæ factæ sunt ex Alabastro diaphano.

In ea templi Vaticani spaciosissima area, quæ Paradisi nomine

*Templum
S. Petri.*

*Columnæ
Hadriani.*

*Hierosoly.
mitana
columnæ.*

Paradisus.

*Ioti Mo-
saica.*

mine vulgo nuncupatur, reliquæ sunt sepulchri Scipionis Africani, quod in valle Vaticana structum fuerat, nempe meta, siue moles, aut pyramis: ex qua nihil hodie superest, præter illam ingentem nucem pineam, & duo pavones ærei deaurati, quæ in hoc paradiso reposita videntur ingredientibus ad dextram. In cuius opposito pariete pictura est Ioti artificiosa tessellato artificio, quam Romani plurimum laudant: Sed si considerentur ea omnia quibus fornices templi S. Marci apud Venetos incrustati sunt, tam Græcanico opere antiquo, quam recenti, videbunt spectatores Romanam Ioti Mosaicam (sic enim appellant hoc opus vermiculatum) multo esse inferiorem, & artificio minori compactam.

*Othonia
II. sepulc.*

Ibidem videtur ædificium marmoreum, quod tectum est vno lapide porphyritico vastissimo. Sepulchrum esse dicitur Othonis II. Rom. Imp. Nusquam in tota Italia videtur Porphyry tantæ magnitudinis: si tamen excipias tectum S. Mariæ rotundæ quod est Rauennæ, quodque fuit olim monumētum Theodoric regis Ostrogotthorum.

Prolixum esset nimis singulatim omnia recitare quæcunque videntur notatu digna in hoc templo, tam in noua, quam in veteri fabrica: maxime quæ sunt in Pontificum palatio: in quo nullum ornamentum potest desiderari, ex omnibus iis, quæ ab antiquitate peruenerunt ad nostra sæcula: neque ex iis, quæ recentioribus temporibus comminisci potuit humana mens, & perfectissimorum artificum vigilans industria, tam sculptorum quam pictorum. & præter cetera, maxime commendatur pictura illa quæ videtur in deambulacris: qua expressus est Constantini conflictus cum Maxentio ad pontem Miluium: & alia plurima monumenta quæ Romæ reliquit Raphael sanctius vrbinas pictor sua ætate laudatissimus. de quo scripsit Poëta Italus: *TIMUIT QVO SOSPITE VINCI RERVM MAGNA PARENS ET MORIENTE MORI.* licet hoc elogium nonnulli ad Michaellem Angelum Bonarotum transferre malint.

*Vaticana
Bibliotheca.*

De Bibliothecis Vaticanis maiore, & minore secretiore, non est quod multis vtar verbis: Si quid antiquum, si quid rarum, si quid exquisitum toto seruetur orbe, heic videri possunt, quæ

quæ sunt excellentissima. Mirandæ sunt Bibliothecæ Florentini Ducis, quæ ad S. Laurentium & S. Marcum structæ sunt: miranda est illa Principis Vrbinatis, & aliæ per totam Italiam selectissimæ, sed omnes in vnum collatæ, vix referent, aut æquabunt vnam Vaticanam: Quam qui lustrauerit diligentius, in ea nihil desiderabit, quod ad admirationem, curam, aut studium viri literati facere possit. Tam multi sunt in ea libri ex membranis, linteis, corticibus, & antiqua papyro (nam quam hodie papyrum vulgus vocat, charta est) vt AEgyptiorum illam Ptolomæi bibliothecam superare hæc probabitur. Hanc bibliothecā stabiliiuit Nicolaus V. P. M. & Symmachus plurimum auxit.

*Vaticana
Bibliotheca.*

In platea media quæ latissima expanditur ante pontificias edes & S. Petri delubrum, obeliscus ille integer ex lapide ophite cuius altitudo est pedū 170. præter basim: quæ continet 37. Obeliscus in inferiore parte latus est ped. 12. in superiore vero octo. Fuerat ante paucos annos erectus ad sinistrum Templi Vaticani latus in Circo Neronis: sed Sixti VI. P. M. beneficio inde translatus est in mediam plateam loco celebriori, opera Domini Fontanæ Architecti Comensis: quod contigit anno 1586. nescio an in hoc magis admirari debeamus audaciam Architecti, quam artis efficaciam: qua potuit saxum tanti ponderis suo loco mouere, & alio transferre sine ruptione: Solus enim obeliscus præter basim superat pondus 956148. librarum: præter vectes, repagula, cingula, & harpagines ferreas quibus oportuit tantam molem lapideam cingi vt posset facilius comprehendi, & alio moueri: quæ omnia decies centena millia quadraginta duo millia octingentas & vigintiquatuor libras æquabant.

*Obeliscus
Vaticanus.*

Hic quoque notandum est ad templum Vaticanum adiacere fanum S. Petronellæ, quod fuit olim sacratum Apollini. Et quod dicatum est S. Mariæ in Febre, fuit olim Marti.

*Templum
Phæbi &
Martis.*

Mons Vaticanus continet eos omnes colles, qui à monte S. Crucis ad S. Honufrium protenduntur: inter quos sunt & illi monticuli filuosi, qui palatio Pontificio vicini sunt: in quibus Damarum nutriuntur armenta.

*Mons
Vaticanus.*

Naumachia Neronis Circo eiusdem Principis erat vicina, in qua ludi nauales exhibebantur populo, & Christiani martyres crudelissimis excarnificabantur suppliciis: erat enim non

*Naumachia
&
Circus
Neronis.*

procul ab ea porta quę hodie Pertusa dicitur: vnde legitur Tēplum S. Petri prope Neronis Naumachiam fuisse structum.

Porta Burgi.

Portę Burgi numerantur quinque. Prima est Aelia ad castellum S. Angeli: Secunda dicitur S. Petri, sub hortis Pontificiis. Tertia Pertusa in elatiore collis est parte post S. Petri fabricam. Quarta Palatio Cæsiano est vicina, quā itur ad S. Honofrium. Quinta vocata est triumphalis, nunc S. Spiritus. ad hanc Borbonius ictu glandis plumbeæ ictus periit; & per eam eius exercitus urbem occupauit.

S. Spiritus Xenodochium.

Xenodochium siue Hospitale S. Spiritus ab Innocentio III. primò ædificatum, postea multis ædificiis ampliatum, Sisti III. P. M. sumptibus pauperum & hospitem peregrinorum vsibus, & necessitatibus dicatum est. In eo sicut & in Laterano diligentissimè; ac summa cura tractantur hospites, ægroti maximè: ad quorum commoda Pharmacopolium omnis generis medicamentorum instructissimum erectum est, medici expertissimi, ac fidelissimi constituti sunt, qui aduenarum vsibus fidelissimam præstant operam. Fitque sæpius vt non solum pauperes & egeni sese eò transferant, sed etiam opulentiores & ingenui ciues, qui familiam non alunt: vt curentur. Exactius in hoc suis sumptibus Xenodochio tractantur. opus Christianę charitati ac dilectioni proprium.

Circulus Iulij Cæsaris.

Circus Iulij Cæsaris fuit sub Ianiculo, eius ruine in vineis sub templo S. Honofrij fere solo æquate conspiciuntur.

Mons Ianiculi.

Ianiculus mons extenditur à templo S. Honofrij vsque ad Urbis portam Transtiberinam (vbi erat Naumachia) quam nunc portam Ripę vocant. Et quemadmodū Vaticanus mons extra portas urbis fuit, nec multa habuit memoratu digna, præter ea quę superius explicauimus: ita quoque in Ianiculo paucę restant reliquię, vel prisce antiquitatis monumenta: Quod ea pars Urbis à vulgari plebe, & sedentariis artificibus fuerit olim habitata.

Numæ sepulchrum.

Videntur tamen humiles ruinę sepulchri Numæ Pompiliij, in hortis qui subiacent monti aureo: ex quibus tamen colligi non potest fuisse illic aliquid sumptuosum, vel rege dignum.

Mons aureus.

In monte aureo (quod ita vocatur à sabulo scintillante tãquam aurum quod illic nascitur) structum est templum S. Petri: in quo

inquo videtur ad summum altare tabula transfigurationis Christi, à Raphaele Sanctio Vrbinate depicta: & loco semicirculari flagellatio est Christi Fr. Bartholomei Parmensis expressa penicillo: Ex opposito est historia S. Francisci, quam pinxit M. Angelus, cum adhuc esset iuuenis.

In eodem templo erectum est insigne Iulij III. de Monte P. ^{Sepulchrū Iulij III.} M sepulchrum: quod sibi, dum viueret, struxit. conditus tamen iacet in Vaticano loco humili & inglorio.

Structura illa rotunda, Dorica architectura, quæ Templo ^{Templum Sybilla Tyburtina.} S. Petri vicina est, sacra fuit olim Sybillæ Tiburtinæ: facta ad similitudinem illius fani, quod videtur Tiburi.

Porta S. Pancratij hodie dicta, fuit olim Aureliana, siue Septimiana; quod à Septimio Seuerō restaurata sit, & ad eam ^{Porta S. Pancratij.} Thermas & aram extruxit idem Imperator.

Extra hanc Portam extat adhuc aquæ ductus non admodū ^{Aqua Alsetina.} altis opere per rhombos distincto: per hunc ex Alsetino lacu defluebant aquæ in Thermas Septimianas, & Philippi Imp. & in Naumachiam Augusti.

Meritoria Romanorum militum eo loco fuisse dicuntur; vbi hodie templum est sanctæ Mariæ in Transtiberi. Erat enim hic locus quasi nosocomium, vel nosodochiū: in quod quicūque ex militibus, aut emeritis veteranis, corpore mutilus, aut alioquin eger se recipiebat, cum bellicam artem nō posset amplius exercere: atq; illic reliquum vitæ tempus sub medicorum cura publicis impensis & alimonia transigebat. Vicinas enim habuit ades & aram AEsculapius, ad quam qui conualuerant à morbis, sacra facere erant soliti.

Naumachia, locus fuit, vbi omnia instrumenta bellica, quæ ^{Naumachia.} ad classes instruendas erant necessaria reponebantur, quale est Arsenalē Venetum: Fuitque eo loco qui dicitur hodie à Ripa: vbi vinum venale proponitur quod ex Ostia nauigio per Tyberin in urbem inuehitur.

Pons Aurelius siue Ianiculensis transtiberinam regionem ^{Pons Xysti.} coniungebat vrbi. Dictus est olim marmoratus; quod ab Antonino Pio marmore fuisset tectus: Qui cum bellis ciuilibus confRACTUS esset, Ponte rotto vocatus est: Sed postea Xysti III. P. M. impēsis ad eam quæ nunc videtur magnificentiam restauratus

de Pontificis nomine Ponte Xysto nominatur.

Pons Sublicius.

Paulo inferius, è regione Naumachia siue Arsenalis, reliquæ adhuc quædam conspiciuntur Pontis Sublicij; qui olim ligneus fuit, quo tempore Horatius Cocles impetum sustinuit hostium, dum pons deiiceretur, ne per eum in Urbem irruerent Hetrusci. Hunc postea lapideum struxit AEmilius Lepidus. Ex eo præcipitatus est in Tyberim Heliogabalus saxo ad ceruicem alligato.

Prata Mutia.

Haud procul inde fuerunt Prata Mutia: quæ data sunt Mutio Sceuolæ propter magnanimitatem & fortitudinem, ob egregium illud facinus quod aggressus est in Porſenam Hetruscorum Larthem.

Turres Leonina.

Turres illæ duæ, quæ ad vtramque Tyberis partem videntur prope portum Ripæ, structæ sunt à Leone III. ad arcendas Saracenorum incursiones, qui nauigiis per Tyberim actis Romam infestabant. Idem quoque Pontifex primus cinxit mœnibus Vaticanum, ad arcendos Saracenos: quodque nos hodie Burgum dicimus, ciuitas Leonina vocabatur: quæ postea ab Alexandro VI: aucta est, & ædificiis ampliata, dictaque Alexandrina ciuitas. Hic Alexander pontifex Hadriani molem in arcem munitissimam erexit, adiunctis turribus & vallis: secretoque illo curritorio, per quod ex Vaticanis ædibus in Castellum S. Angeli se reciperet.

Insula Tyberina.

Insula Tyberina olim excreuisse dicitur ex segetibus Tarquinij Superbi in alueum fluuij coniectis: ad quas paulatim arenarum cumuli, & excrementa Urbis sunt addita: successuque temporis emerſit terra, quæ firmari cœpit: & solidiorem sumens basim ædificiis in ea struendis facta est commoda: Lata quidem non est admodum, sed stadia duo sua æquat longitudine. AEsculapio sacra fuit antiquitus, hac causa. Cum Romani contagiosa lue laborarent, Apollinis oraculo iussi sunt ex Epidauro Romam AEsculapium accersere: qui in specie serpentis ex ara templi profiliens, in naues legatorum Romanorum, quæ in portu erant tortuosis repens voluminibus, magna spectantium admiratione conscendit. Cumque ad Ostiam peruenisset & per Tyberim in Urbem appulsa ad hanc insulam confedis-

disse fertur, neque inde potuit navis abstrahi: quæ res argumentum Romanis dedit, Deum velle coli eo loco. Ideo ex Senatus consulto illi templum erectum est: quod hodie S. Barptolomeo sacrum est. Videturq; adhuc in fine inferiore Insulæ navis illius forma, quæ ex lapide formata erat: Et quam inundatio fluminis rapidior superioribus annis detexit.

In transtiberina Vrbe Farnesius Cardinalis habet hortum Hortus Cardin. Farnesii. variis statuis illustrem. In eo enim videtur Venus marmorea seminuda, concham manu tenens: ad cuius latus sunt duo pueri nudi inuersis in humeros palliolis, & urnæ duæ. Videtur ibidē monumentum siue pila ingens antiqua, in cuius anteriore frontispicio diuersæ virorum, mulierum, ac Leonum figuræ expressæ sunt. Sub porticu eiusdem horti pila est alia, sculpta viris, Pilæ varia. leonibus, & equis. Ad ingressum maioris horti alia quoque demonstratur pila, simulacris nouem musarum insignis. Et alia è regione posita, vbi Bacchanalia sculpta sunt, cum Satyris ardentibus tædas tenentibus: alij Silenum ebrium vectant.

Ad hanc pilam iuncta est tabula marmorea, quæ fasces & secures Consulares continet. Alia quoque ibidem spectatur cum puerulis vuas gestantibus; & vascula, & alia quæ in Bacchanalibus exprimi solita sunt. Columna quoque illic ostenditur rupta in tres partes: & inscriptione Græca notabilis: quæ inuenta Columna græcis inscriptionibus nota. est Tiburi: & vt aliqui affirmant, ex Hierosolymis in Italiam olim translata. In eodem horto Farnesiano videtur alia Venus feminuda: & puellæ, & viri cuiusdam ignoti corpus, quod capite, crure, & manu vna truncatum est.

Inter canonicos S. Mariæ Transtiberinæ Iulius Roscius homo Iulius Roscius Canonicus S. Mariæ. literatus, & antiquitatis apprimè studiosus antiquum habet volumen inscriptionum manu pictarum, quarum hodie partem non videmus in Vrbe: hunc ille mihi aliquando communicauit, ex quo decerpfi plurima quæ duobus meis voluminibus inserui: inter quæ sunt duo Priapi, Anubis, & alia plurima: reliqua quibus certus locus non potest assignari, tertio tomo inscriptionum adiicientur.

In domo Nicolai Guisæ statua ostenditur viri nudi, brachiis ingenua reclinatis, & eleuata sursum facie, reiecto Domo Nicolai Guisæ.

que in humeros pallio: ad cuius pedes quia iacet culter, ideo statuæ nomen inditum est Aguzza coltelli.

Pons Cestius.

Pons Cestius siue Esquilinus Transtiberinam regionem cum insula coniungit, à Valentiniano & Valente Imp. restauratus: vt ex inscriptione ponti adposita probatur: hodie vocatur Pons S. Barptolomei: à templo huic sancto dicato, quod olim vti diximus fuit AEsculapij.

Iouis templum.

Iuppiter quoque in ea Insula delubrum ritibus & ceremoniis solemnibus illustre possedit: licet ædificio nō ita augustum aut magnificum: nunc Ioannis Baptistæ nomen habet: in hoc adhuc duo marmorei tripodes triangulares seruantur, qui religiose ad aram Iouis adstabant.

Templum Fauni.

In superiore parte Insulæ fuit templum Fauni, quod ante annos aliquot Tyberis inundatione fere est funditus euersum: Ruinæ tamen eius amplissimæ supersunt, quæ templi magnitudinem & sumptuositatem satis ostendunt.

Pons Fabricius.

Pons Fabricius, qui & Tarpeius dicebatur, Insulam coniungit vrbi, è regione Theatri Marcelli: vocatur hodie Pons quatuor capitum: propter terminos siue Hermas quadrifrontes marmoreos, qui ad principium Pontis erecti sunt.

Sacella Solis & Lunæ.

Sacella Solis & Lunæ integra fere videntur sibi inuicem opposita prope hunc Pontem Fabricium, ad vtramque viam partem.

Theatrum Marcelli.

Theatrum Marcelli ponti Fabricio vicinum est constructum ab Octauio Augusto, in honorem Marcelli filij Octauiae sororis Augusti: in eo sunt fabellorum ædes: capax olim fuit hoc Theatrum octoginta millium hominum. cui Octauia Marcelli mater adiunxit bibliothecam, libris omnium disciplinarum instructissimam.

Porticus Octauiae. Satyrus Praxiteles: Musæ Timarchitis.

Porticus quoque in honorem sororis erecta est ab Augusto Cæsare: quam diuersis marmoribus & statuis insignium artificum excoluit, inter quas fuit Satyrus à Praxitele perfectus, & nouem Musæ Timarchitis: quarum duæ videntur adhuc in hortis Carpensibus: & Iunonis simulacrum, quod est in vinea Iulij III. P.M. ad viam Flaminiam. Porticus Octauiae pars superest, prope Theatrum Marcelli: vbi fabri ferrarij suas habent officinas.

Spei templum ad hanc Porticum fieri fecit Germanicus *Templum Spei.*
Cæsar, prope forum holitorium, vbi locus est qui dicitur Pia-
za Montanara, cui fanum Aurorę iunctum erat, olim apud Ro-
manos celebre: nunc eius vestigium nullum apparet.

In domo Sabellorum quę est structa in ruinis Theatri *Domo Sabellorum.*
Marcelli, ad parietem ingens est tabella marmorea, in qua scul-
ptus est Leo, & tres viri armati cum clipeis more pugnantium.
Sunt & ibidem duę magnę larę marmoreę operis antiqui. Et
super horti porta videtur marmorea tabula, in qua virorum sex
sunt figurę: ad cuius vtrumque latus statuę duę ex Porphyro
regum captiuorum & braccatorum: quę capitibus carent. Ibidē
in horto est ingens pila, in qua diuersa sunt animalia laboriose
sculpta. Ostenditur & ibidem pila alia maior, in qua labores
Herculis, & alię viriles imagines artificiose sunt expressę. Super
cuius operculo duę sunt sculptę imagines viri & mulieris, quo-
rum corpora in ea pila erant recondita. Ibidem sunt fragmenta
Mercurij, & aliquot pilarum: quę propter artificium seruantur.

Carceres plebis eo loco fuerunt, vbi hodie est ædes S. Ni- *Carceres plebis.*
colai in carcere: quod templum erat pietatis à M. Attilio Gla-
brione dicatum: propterea quod in eo carcere filia patrem in
vinculis arctatum multis diebus aluit proprio lacte.

Iunonis Matutę templum id erat, quod est hodie S. An- *Templum Iunonis Matutę.*
dreę in Mentuza dicatum, sub Capitolio prope forum holito-
rium, à C. Cornelio Consule sacratum.

Pons senatorius, nunc Pons S. Marię Transtiberinę is est, *Pons Senatorius.*
qui nunc sub insula Tyberina ruptus videtur. Vocaturque & à
alio nomine, nempe Pons S. Marię AEgyptiacę; propter tem-
plum eiusdem Diuę non longe à ponte dissitum: dicebatur o-
lim & Palatinus, & Senatorius: quod per eum Senatores ad le-
gendos Sybillinos libros in Ianiculum religiosa Pompa gradie-
bantur, & in Palatium ad Imperatorum ædes reuerterentur.

Pilati domus (si vulgari famę fidem habemus) ibi fuit, vbi *Domus Pilati.*
prope pontem Senatorium altissimę conspiciuntur ruine. Sed
re vera si quis eas contempletur attentius, cognoscet illic fuisse
lauacra, siue sudatoria Laconica: quod ex caminorum canali-
bus frequentibus, qui vnde quaque parietibus inserti sunt, faci-
le iudicatur.

Forum

*Holitorii
& Piscato-
rium fo-
rum.*

Forum Holitorium fuit, vbi hodie est platea Montanara, non procul à Theatro Marcelli, in quo fuisse diximus Spei templum à C. Cornelio dicatum: Quamuis hoc erectum fuisse dicatur in foro Piscatorio: quod extendebatur à templo S. Mariæ in porticu secundū Tyberim, vsq; ad S. Mariam AEgyptiacam. Ibidem fuit ara Carmentæ: quam Euander dedicauit in memoriam Nicostratæ matris suæ fatidicæ.

*Fortuna
virilis
templum.*

*Bucca ve-
ritatis.*

Templum Fortunæ virilis adhuc fere integrum est & illæsum, longo vtrunque columnarum ordine: nunc S. Mariæ AEgyptiacæ sacrum est. Quidam hoc asserunt fuisse Pudicitie matronalis delubrum: in quo fuit bucca veritatis: quæ statua erat marmorea, exertis labris in os cuius Volaterrani reguli filia manum inseruit vt suam virginitatem impollutam probaret, cum ab anu Fesulana de stupro accusaretur: Quod cum paulo post idem tentasset alia puella eiusdem criminis rea, simulacrum os strinxit, & impudicæ dextram truncauit. Saxum illud amplum & rotundum ex Porphyro, in cuius medio leoninus extat rictus, quod ante scholam Græcam erectum est, hodie Bucca veritatis nūcupatur. Cuiusmodi in vrbe plusquam centum me animaduertisse memini ex diuersis marmoribus: quare stultū puto ad buccam veritatis hæc adplicare, quæ ad stillicidia, & receptacula aquarum pluuiarum feruiuisse verisimile est.

*Gregorij
Serlupi
domus.*

In hac vicinia quædam sunt domus in quibus spectantur multa antiquitatis monumenta: vt in domo Gregorij Serlupi prope S. Angelum in Poscaria, caput est Vespasiani colosseum, ex candidissimo purissimoque marmore; tanto artificio elaboratum, vt tota Roma fortasse nihil videri possit perfectius aut absolutius.

*Gentilis
Delphini
domus.*

In eadem vicinia in domo Gentilis Delphini multa sunt virorum illustrium capita: inter quæ primum obtinenti locum Lucij Veri, Antonij à Traiano adamat, M. Aurelij adhuc iuuenis, Bacchi, pueri ridentis, & alia sex hominum ignotorū. Duæ quoque videntur ibidem tabulæ, in quibus tauri sunt artificiose sculpti: seruantur & in eadem domo multæ urnæ antiquæ & inscriptiones.

Valerij

Apud Valerium della Croce prope Plateam Iudæorum, in hortulo

hortulo corpus est Herculis mutilatum & Hippolytæ Amazonis insidentis equo, qui ephippium habet ex Leonina pelle: duo ibidem sunt Vrsorum capita, & vnum Leonis. Ibidem est Panis statua amicti pelle ferina, qui innititur trunco, ex quo dependet fistula calamorum octo. Est & illic pila grandis, in qua Meleagri Venatio repræsentata est. Et muliebres statuæ tres sine capite & brachiis: & Veneris nudæ: aliquotque capita pectore tenus suis basibus reposita, super ostiis cubiculorum, inter quæ est Iouis elegantissimum. In deambulacro domûs varia capita illustrium videntur; & vas amplum marmoreum diaphanum, & corpus Apollinis: Conspiciuntur ibidem parvæ statuæ æneæ mirabilis artificij, vt Veneris nudæ: & Herculis quæ sublato brachio sustinet Anteum: statque hoc signum Herculis suis pedibus sine base librato pondere ne labatur: est etiam vaccæ æneæ simulacrum: & Tigris ex marmore.

Apud Honufrium della Croce ostenditur viri togati statua *Honufrij Crucei adsc.* in ingenti tabula: cui est adscriptum: VALERIVS PVBLICOLA. Et fragmentum corporis virilis, quod summopere laudatur à Michaele Angelo.

In domo Hieronymi Crucei ad dextram videtur Tabula *Hieronymi Crucei domus.* ingens, in qua sculpti sunt quinque fasces Consulares cum secularibus: in cuius parte inferiore legitur: FASCES ET SECVRES CONSVLARES. Ibidem est simulacrum Medij fidij: in quo sculpti sunt Honos & virtus quos amor medius coniungit.

Afyllum quidam asserunt id fuisse spatium, quod inter S. *Afyllum.* Mariæ AEgyptiacæ templum, Scholam Græcam, & Tyberim protenditur: & ideo Misericordiæ ædem illic fuisse contendunt: quod eò refugientibus admissorum criminum impunitas promittebatur: multi volunt in medio Capitolij fuisse Afyllum: quod Octavius Augustus sustulit, vt multorum malorum ac scelerum occasionem.

Ara Vestæ fuit olim à Numa Pompilio erecta prope Afyl- *Ara Vestæ.* lum, vbi sacra Deæ fiebant. Fuitque id rotundum ædificium Corinthiacis vndique sustentatum columnis, quod est è regione S. Mariæ AEgyptiacæ: nunc S. Stephano dicatum: eius forma est orbicularis, sicut Panthei: lucemque admittit superiore apertura, quæ in media fornice relicta est.

Rupes Tarpeia.

Tarpeia rupes vocatur id præcipitium, quod est posteriore Capitoli j parte: & rectà spectat hanc aram Vestæ: ex hac Manlius affectatæ tyrannidis reus, edicto Senatûs præcipitatus est.

Domus Ouidij.

Domus Ouidij ostenditur inter eas ruinas quæ sunt non procul à templo S. Mariæ della Consolatione: alij dicunt fuisse in vico Iugario prope portam Carmentalem ad radices Capitoli j prope forum holitorium: vbi quoque Valerius Amerinus habitauit, vbi Opis & Saturnus ædes habuerunt.

Templum Vestæ.

Templum Vestæ; quod à Romulo post Urbem conditam est ædificatum inter Capitolium & Palatinum, fuit eo loco, vbi nunc est Templum S. Mariæ delle Gratiæ (alij S. Mariæ della Consolatione volunt) In eo Vestales virgines ignem sacrum & inextinctum custodiebant: & Palladium: quod erat simulacrum Palladis ligneum versatilibus oculis: olim ab Aenea ex Troia, cum Penatibus Ilij in Italiam deportatum. Hoc templum Deæ cum conflagrasset, ex incendio ereptum Palladium translatum est in Veliam: vbi est delubrum S. Andreæ in Pallara.

Forum Boarium.

Forum Boarium dictum est, quod Euander ob receptos Geryonis boues, & interfectum, lacum illic boue sacrum fecisset Herculi: vel quod boues illic venderentur: Incipit à Velabro, & extenditur inter Palatinum & Scholam Græcam, & templum S. Gregorij vsque ad Forum Romanum.

Arcus Boarius.

Arcus Boarius adiacet templo S. Gregorij in Velabro, totus est marmoreus, artificiosissimis sacrificantium figuris insignitus. Erectus olim in honorem Septimij Seueri, & M. Aurelij Imp. ab argentariis & negotiatoribus: vt patet ex inscriptione. IMP. CÆS. L. SEPTIMIO SEVERO PIO PERTINACI AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTH. MAX. FORTISSIMO FELICISSIMO PONTIF. MAX. TRIB. POTEST. XII. IMP. XI. COS. III. PATRI PATRIÆ. ET IMP. M. AVRELIO ANTONINO PIO FELICI AVG. TRIB. POTEST. VII. COS. III. P.P. PROCOS. FORTISSIMO FELICISSIMO QVE PRINCIPI. ET IVLIÆ AVG. N. ET CASTRORVM ET SENATVS ET PATRIÆ ET IMP. CÆS. M. AVRELII ANTONINI PII FELICIS AVG. PARTHICI MAXIMI BRITANNICI MAXIMI.

ARGENTARII ET NEGOTIANTES BOARII HVIVS LOCI QUI DEVOTI NYMINI EORVM INVEHENT.

Templum

Templum Iani quadrifrontis videtur huic arcui vicinum: *Templum Iani quadrifrontis.* Quadratum est; & in vnaquaque fronte Porta amplissima: superiusque duodecim receptacula quibus olim mensiū simula-
 cra continebantur. Ianus enim sacrificiorum Princeps est habitus apud Antiquos: & eundem cum Vertumno crediderunt. Multa fuerunt Romæ templa Iano sacrata: aliud fuit prope Portam Carmentalem iuxta Theatrum Marcelli, quod Numa *Aliud Iani Templum.* cre-
 xerat: habuitque tantum duas portas, quæ pacis temporibus claudebantur, bello autem relinquebātur apertæ. Hoc ter tantum clausum fuisse prodiderunt historiæ. Primo à Numa conditore: Secundo à T. Manlio Consule: Tertio ab Augusto Cæsare, post bellum Actiacum. Suetonius refert à Nerone quarto fuisse clausum: quod ex eiusdem Imperatoris numismatibus probatur: in quorum auersa facie legitur: PACE POPULO ROMANO VBIQUE PARTA IANVM CLVSIT. Hodie templum hoc S. Catharinæ sacrum est.

Velabri ædes hodie S. Georgij in Velabro dicitur. Velabrum *Velabrū.* vocarunt antiqui, à velatura, siue vectura: quod tempore inundationis Tyberinæ, ij qui Auentinum petebant, cogebantur nauo soluto illic pecuniam soluere, & in tribus in aliam ripam transfuehi.

Schola græca dicitur, ante quam erecta est ingens illa facies Porphyritica, cui buccæ veritatis nomen est. In ea S. Ambrosius docuisse creditur: Fuit olim templum Fortunæ Primigeniæ, nunc S. Mariæ dicatum. *Templum Fortunæ Primigeniæ.*

Herculis Victoris fuit olim templum è regione Scholæ Græcæ versus Tyberim: vbi hodie videtur adhuc ædificium rotundum fornice tectum. dirutum fuit à Sisto IIII. P. M. In hoc templum neque muscæ neque canes vt fama prodidit, ingrediebantur: tanta fuit veneratione apud antiquos, & hanc causam referunt. Cum Hercules cum victimariis Ioui sacrificaturus esset, & à muscis molestaretur, myagrium Deum muscarum rogasse fertur vt Muscas à carnibus arceret: clauam autem suam ad templi fores appendit; quam canes formidabant, neque audebant ostio appropinquare: Sacris quæ in eo fiebant, non aderant mulieres, neque serui, neque liberti, sed liberi tantum liberisque parentibus nati. *Templum Herculis Victoris.*

*Ara maxima.
Templa
Pudicitia
Patricia
& Plebeia.*

Ara maxima prope scholam Græcam ab Hercule fuit erecta: prope quam AEmilius ædificauit Pudicitia Patriciae fanum: in quod cum ingressa esset Virginia nobilis quidem, sed plebeij viri vxor, à reliquis matronis eiecta est: quæ offensa propter repulsam, in vico longo Pudicitia Plebeia templum erexit: à qua patriciae quoque matronæ arcebantur. Hæc duo templa non extant: neque eorum vestigia, licet à multis illis loca adsignentur coniecturis non admodum probabilibus.

Mons Auentinus.

Mons Auentinus diu infamis habitus est, & inauspicatus, propter auspicia Remo non secunda: quodque Remus in eo cæsus esset & sepultus; ideo fratri à Romulo sacratum est: Sed cum Urbis mœnia fuissent à principio nimis angusta, Ancus Martius Auentinum concessit Sabinis habitandum: quamuis non desint qui asserant sub Claudio Imperatore primum cœpisse habitari. hodie nomen antiquum retinuit.

*Auentina
Diana
templum.*

Dianæ templum in Auentini vertice ab Anco erectum est, quod omnibus Latinis commune fuit: alij dicunt à Seruio Tullio structum: qui quia ex ferua Corniculana natus esset, ideo diem festum quotannis idibus Augusti feruis omnibus in eo loco statuit. nunc sacrum est S. Sabinæ.

*Delubrum
bonæ Deæ.*

Bonæ Deæ prope Dianæ delubrum habuit, à Claudia Vestali ædificatum in honorem Faunæ siue Fatuæ, Fauni Latinorum regis sororis: quæ inter deas relata est: nunc est S. Mariæ Auentinædicatum.

*Hercules
Victoris
aliud templum.*

Hercules Victor fanum habuit in summo Auentino, quod hodie dicitur S. Alexij: & illi iunctum fuit Lunæ sacellum: quod hodie conspicitur semidirutum.

*Templum
domus
Iulij Cæsaris.*

Prope templum bonæ Deæ domum habuit Iulius Cæsar: ex hac Calpurnia Cæsaris vxor cum se ad sacra nocturna bonæ Deæ cum reliquis matronis contulisset, illius amore captus Clodius habitu muliebri tectus eò se contulit: cumque loci ignarus huc & illuc vagaretur, vt amicam quæreretur, neque virorum ulli sacris Deæ liceret interesse, nescius quas ceremonias deberet seruare, ab ancilla proditus est.

*Therma
Deciane.*

Thermas ad Auentinum extruxit sumptuosas, Decius Imperator, quarum adhuc extant ingentes ruinae, non procul à templo S. Priscæ, quod olim fuit Herculis.

Prope

Prope hoc templum vineam habet Valerius S. Crucis & domum rusticam : in cuius hortulo Consularis statua videtur *Domus Valerij S. Crucis.* prætextata, manu baculum continens. Ibidem quoque videtur alia consularis imago eiusdem habitus, sed paulo minor. & Veneris seminudæ : & corpus virile , quod super columna repositum est : & alia muliebris statua, cuius nomen ignotum est.

Remoria vocatur is locus, vbi Remus cum suis auspicatus est : qui priscum nomen hodie retinet : vocantque Romani Remoriam viam, quæ à Circo maximo per dorsum Auentini recta ducit ad munitionem Pauli I I I. Farnesij. in ea via cæsus est à Celere Remus Romuli iussu, & ibidem sepultus. *Remoria.*

Varianæ Thermæ Decianis adiacent : vbi hodie ingentes arcus fornicum , & murorum reliquiæ Tyberi imminere conspiciuntur prope S. Alexium. *Therma Variane.*

Thermæ quoque Traiani cum palatio superioribus coniunctæ fuerunt in vltima parte Auentini : quarum adhuc ruinæ frequentes videntur ad Munitionem Farnesiam & portam veterem Tergeminam , in vinea Francisci Albertini ciuis Romani. *Therma Traiani.*

Spelunca Caci, eo loco fuisse dicitur, vbi rupes aspera & exefa, locusque accliuus cernitur spectans Tyberim , è regione S. Mariæ Auentinæ. Hunc cum mactasset Hercules, quod boues, quos ex Hispania deuictis Geryonibus captiuos abducebat, auersis caudis in id antrum traxisset : ibidem aram Ioui inuentori erexit, vbi postea templum extructum est Herculi. *Spelunca Caci.*

Ad hoc præcipitium fuerunt olim furcæ Gemoniæ vbi facinorosi & scelerati vncis tracti immaniter trucidabantur. Ad has Vitellius Imperator furca sub mento applicata, & vestibus ad nates vsque turpiter laceris, Vespasiani iussu necatus est : quod paulo ante Sabinum Vespasiani fratrem è viuis sustulisset. *Furca Gemonia.*

Porta Tergemina antiquissima ex opere latericio adhuc hodie fere integra videtur ad Auentini radices , prope Tyberim, ad vineas, quæ Traiani Thermis adiacent. Per hanc portam exiuerunt vrbe Tergemini fratres Horatij, vt contra Curiacios Albanos pro patriæ libertate decertarent : quibus cæsis, ac duobus fratribus amissis Horatius ouans in urbem regressus est. *Porta Tergemina.*

*Horrea
Diocleti-
ani.*

Horrea P. R. quæ à Diocletiano aucta & restaurata eius nomen sumpserunt, conspiciuntur inter Tyberim & montem Testaceum, centum & quinquaginta cellis conspicua. Horum ruinæ, instar arcis amplissimæ adhuc extant in vinea Iulij Cæsarini patricij Romani.

*Mons Te-
staceus.*

Mons Testaceus huic adiacet vineæ; qui ex vasta congerie vasorum fictilium erectus est. De hac vinarum coaceruatione variæ feruntur opiniones. Quidam existimant montem hunc (qui in circuitu suo fere duo millia passuum continet, & in altitudine plusquam centum & sexaginta pedes) in tantam vastitatem insurrexisse ex fragmentis ollarum, quæ à figulis eam vrbis partem circa flumen incolentibus congerebantur: ne si in Tyberim proiecta essent, fluuij cursum impedirent vel si in agros vicinos essent exonerata, locorum obessent fertilitati. Quidam, sed ineptè prorsus, eum vocant Monte d' Ogni terra: fabulantes coniectura ridicula erectum fuisse ex vasibus diuersarum nationum, quibus tributa Romam importabant. Et vasa in eum locum memoriæ causa detrudi iubebantur.

*Circus
Olympi-
cus.*

Circus Olympicus totum id spatium loci complectebatur, quod Testaceum montem continet: Hinc fit verisimile aliquibus doctioribus, qui antiquitatis monimenta diligentius peruestigant, locum illum non fuisse tributum figulis, qui Tyberinam habitabant ripam, ut in eo circò suarum fornacum exonerarent excrementa, qui iuuentutis exercitiis, maximè nobilium, sacererat: ut in eo quadrigis, equis, cursu, luctaque sese exercebant.

*Pyramis
Epulonū.*

Pyramis C. Cestij Septemviri Epulonū adhuc integra conspicitur ad portam Ostiensem, mœnibus vrbis inclusa. Structa est ex candido marmore saxis ingentibus & quadratis, & quamvis in eius frontispicio quod Testaceum spectat maiusculis literis nomen C. Cestij referat: volunt tamen doctiores hanc Pyramidem fuisse sepulchrum commune omnibus Epulonum septemviris. Erant enim Epulones, qui curam gerebant conuiuiorum, quæ fiebant diebus festis & solemnibus sacrificiis in honorem Deorum.

*Porta O-
stiensis.*

Porta Ostiensis, quæ nunc S. Pauli dicitur, Pyramidi Cestij vicina

vicina est: per eam Ostiensi via (quam struxit Ancus Martius) Ostiam venit. Extra hanc portam statim se offert templum illud splendidum quod diuo Paulo dicatum est. In quo quatuor sunt ordines columnarum ingentium marmorearum Dorico & Corinthio opere: præter alias innumeras Atticas & Ionicas, quæ totum chori sustinent ædificium. Neque vllum Romæ inuenias templum, quod columnarum frequentiore numero, vel exquisitioribus marmoribus sit excultum, quam hoc: Aduecta enim sunt hæc omnia ex duplici portu Ostiensi Neroniano, & Antoniniano, qui magnificentissimis structuris fuerunt ornati.

*Templum
S. Pauli.*

Ostiensi via ad Tyberim relicta, pons sese offert ad lauam, riuo non admodum magno superiacens. A quo semita sese extendit in colles vicinos, ducitque ad eum locum qui vocatur Tré fontane. Templum est antiquum: ante cuius porticum porphyriticæ extolluntur columnæ preciosissimæ: variegatæ enim sunt venustissimè rubro ac cinericio colore. Intrinsecus ostenduntur tres fontium scaturigines: quarum aquæ sacrosanctæ vulgo existimantur, ac morbis multis mederi. In eo loco Paulus Apostolus sub Nerone truncatus capite creditur.

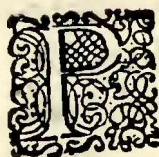
Hæc primo die diligenter perlustrasse satis erit.

VRBIS

TOPOGRAPHIA ROMÆ
VRBIS ROMANAE
TOPOGRAPHIA,

DIES SECVNDVS.

*Domus
Bernardi
Alberichi.*

OSTERO die cum ex Burgo ingrederis Urbem, per AElum siue Castelli S. Angeli pontem, venies ad bifurcatam viam: quæ ad dextram est versus Tyberim; vocatur Strada Iulia: illic domus est Bernardi Alberichi, vbi in hortulo videtur M. Catonis caput: & statua leonis in hiantis equo.

*Ædes Bindi
de Altouiti.*

In ædibus Bindi Altouiti, quæ sunt non procul ab AEllo ponte ad ingressum alterius vici qui Bauco vocatur, in cubiculo capita videntur concinno ordine collocata suis basibus in circuitu, Vespasiani, Mutij Sceuolæ, Augusti, Antonini Caracallæ, Iulij Cæsaris, Galerix Faustinx, Opilij Macrini, Marij septies Consulis, & satyri venustissimi. Ibidem videtur statua Cupidinis continentis lupum, & Autumni: aliaque fragmenta antiquitatis, tabulæ elegantes marmoreæ antiquæ & pictæ recenti opere.

*Petri
Strozze
palatium.*

Ad dextram visitur Petri Strozze palatium, simulachris antiquis exornatum. Ingressis enim primam aream domus, offert sese ingens Meleagri & Athalantæ statua marmorea ex candidissimo lapide: opus laudatissimum; propter signorum venustatem, & sculptoris artem admirandam. Superiora huius Palatii cœnacula sunt tabulis frequentibus, & imaginibus Imperatorum exulta: Sed quia eiusmodi ornamenta videntur multis in locis Romæ, in eorum enumeratione diutius non hærebimus: Sufficiet si hospes contemplatione tam variarum rerum se exhilarans, vltius progrediatur: Veniatque ad eum locum vbi via in duas distribuitur partes. Læua pars quæ ad ædes Sabello- rum ducit, quia nihil admodum notatu dignum ostentat, relinquenda est, dimissoque palatio Cardinalis S. Floræ, quod tamen plurima continet obseruatione dignissima, & splendorem tanti Principis referentia: quia tamen ad antiquitates de quibus hic agimus non faciunt, ea faciemus missa: Et obiter perlustratis omnibus, ad viam Peregrini, & montem Iordanum contende-

*Palatinus
Card. S.
Floræ.*

*Palatium
Pauli Ier-
dani.*

tendemus. in cuius eminentiore parte Pauli Iordani palatiū sese attollit diuersis ornamiētis insigne: Plurima enim illic videntur tam antiqua quā recentiora; quæ accuratè ac diligenter singula confiderasse; nemini vnquam labos pœnitendus esse poterit.

Apud Ardiciū, qui ad montem Iordanum habitat, elegans ostenditur statua viri nudi, pallio ad læuam inflexo. *Domus Ardicij.*

Apud Vincentiū Stampa in Campo flisco in cœnaculo maiore multa sunt illustrium virorum capita: vt Lucretiæ, Iuliæ Titi filiæ, Iuliæ Mammeæ, AElj Pertinacis, Drusi fratris Tiberij Imp. Et ipsi⁹ Tiberij. Hadriani. M. Aurelij. Heliogabali. Neronis. Augusti. Philippi Macedonis Amyntæ filij. Palladis. Apollinis. Et alia capita plusquam viginti hominum ignotorum: item Satyri, Veneris, & pueri ridentis. Tres Charites. pueri statua quam credunt esse Gordiani: & capita Fauni, & Termini. *Domus Laurentij Stampæ.*

Inde descenditur ad ædes Cardinalis Putei: in quibus sunt aliquot antiqua capita, vt Hadriani, Augusti, Faustinae iunioris: Et alia ignota: sunt ibidem aliquot inscriptiones antiquæ, vasa ex alabastro, & Simithe lapide, quorum precium æstimari non potest. *Ædes Cardinalis. Putei.*

E regione ex opposito diuersorij Galli in Parione Francisci Liscæ domus est: in qua tres visuntur elegantes statuæ virginis Vestalis amictæ stola, Iuliæ Pompeij Magni vxoris togatæ, & Pannis semicapri, ad cuius pedes iacet aries. Alia videntur sub porticu domus simulachra, vt Pomonæ, Siluani nudi, Famæ, Bacchi, Arethusæ nymphæ, Cybeles, Fauni qui cauda tigrem tenet & baculo illi minitatur. Iunonis Lucinæ togata statua, quæ ramum rosarij tenet: Hebes Iunonis filiæ, quæ urna videtur aquam fundere. Et Apollo nudus in truncum cubito inflexus, circa quem sese implicat serpens. ibidem videtur & caput Auentini regis Albæ Longæ: & Agrippinæ filiæ Germanici, & matris Neronis: apud eundem in hortulo diuersæ sunt inscriptiones antiquæ, & fragmenta antiquitatis non contemnenda. *Francisci Liscæ domus.*

In eodem Parionis siue Hiperionis vico palatium est cardinalis Medichini: in quo multa sunt elegantissima capita illustrium virorum: vt Iouis, Palladis, Iulij Cæsaris, Augusti, & aliorum, & marmora grandia cum statuis militaribus & inscriptionibus, quæ omnia magnis sumptibus Tibure curauit Romā aduehi: ad suæ domus cultum. *Palatium Cardinalis Medichini.*

E

Ad si-

Pasquin.

Ad finem Hiperionis sunt Arianæ ædes amplissimæ: ad cuius angulum sita est illa tota Vrbe, imo toto orbe celeberrima Pasquini statua: cuius festum celebratur toto fere anno, sed maxime in die S. Marci. Ad hanc solent Romani adfigere scommata, & famosa epigrammata: quibus innotescit omnibus quicquid ioci aut vitiorum tota vrbe solet committi inter Principes, ac matronas nobiliores: plerumque cum infamia ac dedecore multorum: cum Satyrica illa scripta nullius nomini, conditio-
 nique parcant: imo etiam sæpissimè summorum Pontificum gesta, ioci, ac secretiora dicta in eo loco publicentur. Et cardinalium collegium turpi sanna plerumque fugillatur. Statuam hanc quidam asserunt fuisse Alexandri magni, alij Herculis: Sed horum opinio quibus argumentis probari possit nescio: cum in ea nullum signum appareat, quo possimus coniectari fuisse alterutrum. Factam tamen ab excellentissimo constat artifice: Et à sculptoribus hodiernis admodum probari videmus, propter membrorum & musculorum concinnam symmetriam: licet tota sit confracta & mutilata.

*Palatium
Cancellaria.
ria.*

Haud procul inde vastum illud palatium Cancellariæ quadrato ædificio, ac totum ex Tiburtino lapide constructum: Hoc ædificatum est ex ruinis Amphitheatri Titi Vespasiani, quod Coliseum vocant: Ne tamen hæc tam magnifica structura prorsus deleretur, Pontifices voluerunt aliquam eius partem relinqui superstitem, vt ex ea appareret splendor integri ædificij: In hoc palatio Cancellariæ, primo statim ingressu apparent duæ ingentes colossæ statuæ muliebres, quæ dicuntur fuisse Opis & Cereris. In cœnaculo superiore multa sunt excellentia opera capitum disposita bello ordine cum suis basibus, singula marmoreis loculis. Inter quæ sunt capita Sept. Seueri, Antonini Pij, Titi, Augusti, Domiciani, Getæ Imp. Sabinæ mulieris, gladiatoris ignoti, Pyrrhi regis Epirotarum, & statua Cupidinis. In conclauis posteriori fragmenta mutilata simulacrorum seruantur plurima: duo Iuuenes humeris gestantes urnas: tres statuæ nudæ sed contractæ: & plusquam quinquaginta capita ignotorum hominum.

Ad angulum posteriorem huius palatij sunt edes Pauli Galli, paræ quidem, sed quæ architectura & artificio non cedunt amplio-

amplioribus. Super porta prima repositum est caput Romuli in Nischio marmoreo. Intus est statua Apollinis pharetrati nuda & integra: Et M. Aurelij caput. in corte Pila est ingens quæ diuersis foliis artificiosè variegata est: & duæ statuæ muliebres mutilæ: ex quibus vna est ex marmore Mischio viridi variegato. Ibidem erectum est egregium Bacchi nudi simulacrum, redimiti pampinis & vuis, & cum Satyro colludentis: Bacchus hic dicitur sculptus à Michaelē Angelo Bonaroto, cum primum Romam iuuenis venisset Florentia: eo tempore primum locum inter pictores totius orbis facilè obtinebat Raphael Sanctius Vrbinas: Is cum tacitè Bonaroti famæ inuideret, & illius honorem crescentem studeret subuertere: Michaelē non latuerunt Sanctij consilia: cumque Florentino esset ingenium elatum & in vindictam pronū, ex aduersarij iudicio sibi famam apud Romanos stabilire constituit; opera multorum amicorum, maxime Cardinalis Capoferrati, qui illum dum vixit perpetuo dilexit & fouit. Bonarotus igitur ex antiquo marmore quanta potuit arte & industria hunc formauit Bacchum, perfectamque statuam vno mutilauit brachio, quod penes se seruauit: & in basis statua excavata lacuna suum inscripsit nomē, quod litocolla cooperuit: opusque quod clamculum elaborauerat, iussit terra recondi in vinea cuiusdam ciuis, qui in ea domum paulo post structurus erat: Cumque anno sequente simulacrum hoc esset repertum ab iis qui fundamenta domus iaciebant, vt solet Romæ fieri, statim adplaudi cœptum est, & aduectum ante Pontificis Palatium laudari à multis, & cum aliis conferri, ac multis præponi: Solus Michael dissimulatū suum opus laudare quidem, sed in eo non deesse quæ possent reprehendi dicebat: Tunc contentione inter illum & Sanctiū orta, inuerti basim iussit, suum nomen ostendi, & brachiū quod auulserat nouum adplicari statuæ, quam calcamento liniuerat prius, vt hunc situm ex antiquitate contraxisse videretur. Factumque est vt Bonarottus summum honorem apud Romanos ex Sanctij sententia fuerit adeptus: Sed cum statua fuisset recens comprobata, ac precio mille ducatorum æstimata, ad quingentorum redacta est.

A Cancellaria paruo interuallo venit ad forum Farnesiorum, quod la piazza del Duca vulgo nuncupatur. In eo est am-

*Palatium
Farnesio-
rum.*

plissimum magnificentissimumque palatium quotquot in vrbe videntur, à Paulo III. P. M. Farnesio summis impensis excitatum. In eius vestibulo fornicato, inter columnas Ionicas ex Ophite marmore tres sunt statuæ: duæ capitibus carent, vna sola superest integra. Ibidem est leo marmoreus, & truncum corpus viri nudi. Sequuntur duæ muliebres statuæ colossæ, quæ brachiis & capitibus carent: In perystilio porticûs, inter columnas duo sunt Hercules insigni artificio, nudi vterq; cum spolio leonis & claua: quorum minor ex orientali marmore magnopere commendatur: in eius basi scriptum est ΓΑΤΚΩΝ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. Ad latus sinistrum, quâ patet in cellam vinariam descensus, erectus est Iuppiter tonans, siue fulgurator: Cellæ vinariæ, quæ sunt amplissimæ, & fornicum structura prorsus admirandæ, stratæ sunt pauimentis asarotis, tessellato venustissimoque opere: Ad principiû graduum, qui ad superiora ducunt, videntur Venus, Cupido, Flora, ac Neptunus: Paulo altius est Hermaphroditus ex Basalthe siue Lydio lapide, manu dextra in caput reflexa, vultu & capillis muliebribus, nudus quidem corpore, sed à femoribus vsque ad pedes veste tectus, cui adpositum est musicum instrumentum. In primis deambulacris est Mercurius, & duo Numidæ reges captiui (qui fuerunt aduecti ex S. Apostoli templo) erecti ad vtramque portæ partem. In superioribus repositoriis est Pallas & Bacchus: Ibidem est Iuno regina ex Porphyro, capite, manibus, ac pedibus æneis deauratis, ad cuius vtrumque latus sunt Naiades nymphæ, capitibus, brachiis, & femoribus ex candidissimo alabastro, reliquis vestimentis fluentibus ex lapide variegato cœruleo & nigro. In cubiculo vicino Venus est nuda, genu in terram adplicato, & blandè tuens Cupidinem adstantem. Ibidem sunt tres fluuiorum marmoreæ statuæ, & capita diuersorum hominum cum suis pectoribus. Et quia palatium hoc nondum est absolutum, in ea parte quæ Tyberim spectat, multę reseruantur statuę, quę postea ad ornatum domus adplicabuntur: Inter quas est Rôma triumphans ex Porphyro, cuius caput, brachia & pedes sunt ex orichalco. & Iuppiter Capitolinus sedens, & duo corpora mutilata Herculis: Gladiatoris Colosseï, ex cuius humeris dependet gladius, pede dextro in clipeum posito, cui adiacet cassis & vestimenta. M. Aurelij statua chlamydata, auerso in humeros palliolo, ex quibus depen-

dependet baltheus cum gladio. Veneris, & Hermaphrodit, qui capitibus carent. Et alterius mulieris nude, quæ vestem brachio tenet implicatam. Ibidem est Sabina mulier vestita pectore feminudo. & Natura cum pluribus māmīs, & diuersis animalib⁹, & floribus in circuitu adplicatis. Illic quoq; est Antoninus Pius: Aestas spicis coronata: Iuppiter nudus. Leda genu in terram demisso, dextra cygnum stringens lasciue. Nymphæ Oreas ferina pelle amicta. Mercuri⁹ puellā brachio sustinēs. Hercules nudus in trūcum inflexus, cui adposita est pharetra cum sagittis. Pallas vestita. AEsculapius antiquo more calceatus. Gladiator continens manu à tergo puerum mortuum: Triton desinens pubetenus in piscem. Terminus nudus. Minerua capite carens. Satyrus cornutus, lasciue complectens iuuenem, quem docet inflare fistulam nouem calamorum. Vir nudus, qui dextra in tergum reflexa tenet fundam. Mercurius petasatus & caduceatus, stringēs manu crumenam: Bacchus uuis coronatus, & Pantheræ spolio amictus. Roma togata. Candelabrū in quo est Roma triūphans, quæ fulcitur harpyis, & vtrinque habet alatas victorias. Ibidem videtur & Delphinus dorso sustinens puerū. Et tropheū armorū ex Porphyro: & statua Vestē, siue vestalis virginis ex nigro lapide, & capita Vespasiani, Antinoi, Octauij Augusti, Fauni, & aliorū plurimorum, qui incogniti sunt: Sunt & Tabulę marmoreę insignes: vna continet duas viri & mulieris imagines: alia habet Silenum infantem fistulam, & Priapum nudum; prope quem iacet mulier, & centaurus. Capita Hadriani, Iulij Cæsaris, Floræ, Iouis, Mineruæ, Catonis, & aliorum. Ibidē est mōs marmoreus: in cuius apice Marathonium taurum occidit Hercules: ad latus montis est serpens, qui se in scrobem insinuat: & leo saliens in taurum: aries, testudo, columbæ, leo alter mordicus tenens ceruum; duo alij cerui pascentes, lupus dormiēs in spelunca, pastor cum fistula vndecim calamorum, quæ dependet ex arbore vicina. porcelli duo dormientes, aquila, serpens, sese contorquens in arboris truncum: canis leporarius & psitacus: Hæc omnia eodem marmore tanto ficta artificio, vt satis admirari sculptoris artem & industriam nemo possit: inuentum est hoc opus in Thermis Antonianis.

Ex opposito palatij Farnesiani sunt ædes Norciarum; diuersis inscriptionibus antiquis insignes: & elegantissimo illo

*Domus
Norciarum.*

Adonide nudo, integro, & baculum tenente: alij Meleagrū esse dicunt, propter Caput Apri adiacentis, & canē qui spirare videtur: Inuentus est in ianiculo monte in vinea: eius precium quinque millibus ducatorum æstimatur: nulla statua tota Roma videtur magis integra. nusquam gentium antiqui operis statuæ tanti emuntur, quam Romæ. Omnes enim istorum ornamentorum ita sunt studiosi, vt in iis conquirendis, videantur inuicem decertare sumptibus & curiositate: In eadem domo Venus est nuda non minoris precij, quam est Adonis. Est & Diana succincta, corytto arcu & sagittis armata. & duæ Orcades, quæ pharetras & arcus gestant. Videtur ibidem simulacrum boni Euentus, qui dextra speculum tenet, læua sertum exspicis: Opus est Praxitelis absolutissimum.

*Latini Iu-
uenalis
domus.*

In domo Latini Iuuenalis della Regola prope campum Floræ, in hortulo videntur statuæ, Traiani Imp. armata: Liuiæ vxoris Augusti. Lucretiæ. Herculis tenentis malum Hesperidum. mulieris tenui syndone vestitæ. alię mulieris sedentis & somnolentæ. alterius Herculis cum claua & leonis spolio. Duo Consules: duæ aliæ mulieres vestibus in nodum super humeros collectis. Aliā mulier quæ brachiis puellum sustinet: Senex volumen tenens, seminudus, reflexa in tergum veste. & Pastor cum cucullione Phrygio. Sunt & ibidem plusquam quinquaginta capita Imperatorum, & virorum illustrium: singula suis oculis siue Nischiis apte disposita.

*Domus
Iordanis
Boccabelli*

In domo Iordanis Boccabelli prope campū Floræ videtur capita Getæ Imp. pueri. Dianæ tricipitis. Iouis. Cybeles. Faustinae. Martiæ Otacillę. Panis. Herculis. Et Cupidinis simulacrū: & diuersa fragmenta antiquitatis multo laborata artificio & industria.

*Luce de
Massinis
domus.*

Apud Lucā de Massinis sunt capita Octauij Augusti. Tiberij. L. Seueri. Tria Neronis. Bruti Cōsulis. Iuliæ. Sabinæ. Asdrubalis. Marij. Fauni ridentis: & alia plusquam quadraginta ignotorum hominum: Ibidem est Apollinis statua nuda sine capite, & monstrum marinum.

*Palatium
Card. Ca-
poserrati.*

Nō procul à Campo Floræ sunt ædes Cardinalis Caposerrati qui S. Georgij dicitur, Farnesianis multo minores, sed non minoris splendoris & artificij: absolutæ enim sunt, intrinsecus & extrinsecus, diuersis imaginibus & signis ornatissimæ: In frontispicio

tispicio depingitur tempus vernum: Veris præses est Venus (quæ ad similitudinem corporis Liviæ Columnæ Principis formosissimæ depicta est) quæcunque illic repræsentatur, sunt amatoria: complexio hominum est sanguinea, & aëris elemento cuncta signantur: Ita & in reliquis frontispiciis complexiones cholericæ, Melancholica, & Phlegmatica sunt expressæ. Elementa ignis, aqua, terra: tempora æstas, autumnus, hyems. Dij præsides Mars, Saturnus, & Ianus. Opus est absolutissimum. Cardinalis hic ut fuit vir ingeniosus, comis, & liberalis, intimo Michaeli Angelum profecutus est amore, & ab eo impetrauit quicquid à tanto viro potuit artificiosum excogitari. Cui & cōclauē pinxit secretū: in quo duodecim Iouis adulteria arte summa sunt expressa. Maiori cœnaculo, de quo superius egimus, adiacet antiquariū, Deorum imaginibus & signis antiquis refertissimum. Est enim illic ex marmore Iuppiter, Ganymedes, Venus, Bacchus, Flora, Mercurius, & alij plurimi tam consules, quam matronæ Romanæ, & Imperatores. In deambulacro vicino erecta est Actij Nauij Auguris statua, cotem nouacula scindentis: quæ olim in Comitio seruabatur: Ibidem est venustissima Veneris ex alabaastro statua colludentis cum Cupidine.

Palatio Capoferrati ad dextrā relicto redeundum est in Campum Floræ: in cuius parte superiore, vbi est horologium, extollit sese domus Vrsinorum: quæ structa est in ruinis Theatri Pompeiani; cuius pars adhuc videtur integra ad stabula domus huius.

*Theatrum
Pompeij.*

Inde veniendum est per forum Iudæorum ad forum Piscariū: in quo est templum S. Angeli in Pescaria, quod olim fuit Iunonis reginæ: Et incendio cum esset cōsumptum, à Sept. Seuero, & M. Aurelio restauratum est: ut ex inscriptione frontispicii colligitur: quæ talis est: IMP. CÆS. L. SEPTIMIUS SEVERUS PIVS, PERTINAX AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTHIC. MAXIMVS. TRIB. POTESTAT. XI. COS. III. P. P. ET IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS. FELIX. AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. VI. COS. PROCOS.

INCENDIO CONSUMPTVM RESTITVERVNT.

Huic templo S. Angeli vicinæ sunt adhuc erectæ columnæ altissimæ: quæ partes sunt Porticūs Septimij Seueri, dedicatæ Mercurio.

*Porticus
Septimianæ.*

Ad hanc

*Domus
Vallati.*

Ad hanc porticum Gabriel Vallatus habet ædes: in quibus plurimæ sunt inscriptiones, & antiqua marmora: quæ studiosi antiquitatis nullo modo præterire debent. Sunt enim ad primæ notatū digna.

Canopus.

Hinc veniendum est ad turrim Arantiorū (quam vulgus vocat la torre delle citrango) cui vicinam domum habet Marius Delphinus. Eius horti pleni sunt innumero ordine prisca- rum inscriptionum, quas eius pater Gentilis (post Borbonij obsidionem vrbe militum prædæ exposita) diuersis in locis collectas, & selectas, in suas ædes transferri curauit. Ibidem videtur Canopi statua ex Simithe lapide facta in hydriæ speciem: In cuius frontispicio anteriore tabula est proposita literis hieroglyphicis plena, quibus arcana sacrificiorum Canopi mysteria tradicuntur. Nemo ex Romanis principibus aut patriciis tantum numismatum antiquorum possidet, quantum hic Delphinus: quæ Gentilis Delphinus eius pater summo studio & impensis longo tempore congeffit, & filius patri non absimilia auget quotidie: Habet is præter alia domi suæ stateres antiquos ex orichalco: ad cuius normā reformati sunt reliqui stateres qui nunc vbique à mercatoribus seruantur in officinis suis, ad vsum ponderum: qui aliquot sæculis desierant in vfu esse, substitutis in eorum locum bilancibus.

*Domus
Maximorum.*

Hinc non esset incommodum reuerti ad palatium Senense quod non procul abest à Campo Floræ: quo diligenter perlustrato, conscendendum erit paulo altius versus Hyperionem ad ædes Maximorum: in quibus colossea Pyrrhi regis Epirotarum erecta est elegans statua galeata, & armata, dextera clipeo innitens, & pallio in humeros reflexo: quæ duobus ducatorum milibus empta est, ab Angelo de Maximis: ibidem præter Iulij Cæsaris caput marmoreum, multa marmora, tabulæ, vasa, picturæ & fragmenta antiquitatis ostenduntur: quibus domini facultates ac splendor facile demonstratur.

Paulo inferius est palatium nouum Cardinalis della valle: quod omnibus antiquitatis ornamentis excoluit Princeps eruditus & locuples. In prima enim fronte plurimæ sunt statuæ Consulū & Imperatorum: ex quibus vna demonstratur Hortensij; altera Pisonis, qui frugi dictus est: alia Cetegi: Inferius multæ

multæ leguntur inscriptiones, tam Græcæ quam Latinæ. multæ videntur Pilæ lapideæ striatæ & sculptæ pulcherrimo artificio quibus meo tempore nondum erat locus adsignatus. In parte superiore, ad quam gradibus ascenditur ad dextram videtur Marsias adligatus columnæ, opere artificiosissimo absolutus à Leuxide: qui ex Concordiæ templo effusus est. In prima cortē duo sunt Satyri sine brachiis gestantes cophinos fructibus plenos. In cubiculo primo sunt octo capita cum pectoribus armatis & vestitis: nempe Iulij Cæsaris, Milonis Crotoniatæ, Getæ Imperatoris, tria muliebria, quæ cuius sint nescitur, & duo puerilia. Sunt & ibidem plus quàm quadraginta capita marmorea diuersarum statuarum: inter quæ multa sunt Herculis, Sileni, Panis, & aliorum. Hoc malum semper fuit Romæ propter nimium rerum antiquarum studium, vt qui statuas non potuerunt emere integras, partes earum maximè capita sacrilegè confracta & à corporibus auulsa sibi vendicarunt: Hinc fit vt passim non agnoscantur corpora sine capitibus, & raro quoque capita sine corporibus. Ad læuam, laruæ ingentes lapideæ conspiciuntur, quales sunt in illo peristyllo hortuli palatii Pontificum. Statuæ illic quoque dispositæ sunt ordine concinno Palladis, Cybeles, Phaëthontis, Victoriæ, Neptuni, Apollinis ex Battlio vel Lydio lapide, Herculis Nemeæum suffocantis leonem, Sabinæ vxoris Hadriani, Poppeæ Neronis, Lucillæ Pompeiani, Duarum Napæarum, vnius Naiadis, Floræ, & vnius Musæ quæ fistulam manu tenet. Videntur in eodem palatio ad parietes suis basibus & Nischiis repositæ statuæ: ex quibus sunt quatuor, quæ carent capitibus, vna armata, altera togata quæ est ex porphyro, reliquæ duæ sunt armatæ: In ordine superiore quatuor aliæ sunt statuæ sine brachiis, tam nudæ quam togatæ. Est ibidem ingens Iouis caput, & quatuor magnæ laruæ, & quinque Sabinæ mulieres vestitæ. Iuppiter nudus cum aquila: qui tabulæ superimpositus est in qua sculptus est centaurus. Neptunus quoque ibidem erectus est super tabula, quæ Meleagri venationem continet: Est & Faunus nudus, humeros & pectus pelle veruecina tectus. Mercurius quoque nudus, pallio in brachium læuum inuoluto: duæ mulieres vestitæ more antiquo; duæ armatæ: & tabulæ quatuor diuersis illustres figuris, maximè raptu Sabinarū:

Ad sinistram, primo ordine videtur Minerva togata, Hadrianus Imp. paludatus, Hercules cum spolio Leonis, Otho Imp. & mulier ignoti nominis. Inter has quinque statuas sunt quatuor tabulæ diuersis figuris insignes. In quatuor angulis quatuor sunt reges captiui: vnusquisque suis basibus repositus: quorum tres sunt ex porphyro, quartus est marmoreus. Sub vno rege repositum est Herculis mutilatum simulacrum: sub altero Bacchi. Ad latus dextrum erectus est Hermaphroditus nudus: Iuppiter. Bacchus. Hercules. Apollo Praxitelis opus. Mars. Galba Imp. Antoninus Pius. Constantinus Magnus, & consulares aliquot statuæ: ex quibus vna creditur esse Salustij, altera Nemmij. Sunt & ibidem in aræ superioris circuitu summæ artificio sculptæ tabulæ: In quibus triumphus Marci Aurelij Antonini sunt expressi, quales in area Capitolina conspiciuntur: & aliæ, in quibus notati sunt varij sacrificiorum ritus, & victimarum ceremoniæ. In area hortuli (vbi mali Medicæ, Punicæ & Cedri, aliæque arbores peregrinæ confertæ sunt) tabulæ sunt marmoreæ, in quibus Corybantum cum tympanis & tintinabulis incessus, Naiadum chori, & Meleagri venatio incissa est, quæ si bene notauimus, proximè accedunt ad numerum sexaginta. In posteriore parte, quæ in cœnacula patet ingressus, tres sunt marmoreæ matronarum Romanarum statuæ colossæ: quarum vna dicitur esse Sabinæ Hadriani: Secunda Cornelie Crassi: tertia ignoratur.

*aliud palatium
Vallæum.*

Habet hic quoque Valerius Cardinalis Vallæus aliud palatium quod cum noua fabrica coniuncturus erat: In huius area media quatuor sunt antiquissimæ Bacchi statuæ diuersorum artificum: & Ganymedes cum aquila & fulmine: Tethys, Hercules, Apollo, Venus, Mercurius, & Faunus: Gladiatoris. Ad læuam partem porticus est Orphei cum Barbita statua, Bacchi sinu vestis continens vuas & fructus. Atis pastoris Idæi sedentis, & infantis fistulam. Ante primam portam est ingens caput Iouis cum pectore. Ad primam porticum duo sunt capita ignotorum hominum: & aliud colosseum. In frontispicio dextro, est Venus nuda, cui adstat Delphinus: hanc alij volunt esse Tethyn, vel Galatheam. Ad læuam super Ganymede est lupa ex porphyro lactans Remum & Ro-

& Romulum. In frontispicio opposito duæ sunt statuæ, vna Scipionis Africani; altera ignoratur. Super his duobus repositum est marinum monstrum Delphino simile, cuius dorso insidet puellus: In cornicibus ædificij, quæ circuitum areæ cingunt, variae sunt figuræ puerorum; Grifforum; & aliorum animalium: antiqua omnia. Ante ingressum cœnaculi statua videtur viri iuuenis, qui genu inflectit, ac sursum caput attollit: super tribus portis vicinis singula capita marmorea disposita sunt suis basibus & Nischiis. In cœnaculo ad dextram est Antoninus Pius. Super porta sequente est consulis cuiusdam caput (Bruti volunt esse). & Faustinae M. Aurelij vxoris: Portæ omnes huius palatij structæ sunt ex variis marmoribus preciosissimis & antiquis.

Contiguas huic palatio habet ædes Vallæus Episcopus: in quibus erectum est marmor candidum, altum, & quadratum cum horoscopo solari, & signis Zodiaci: vbi singulorum mensium dies, & horæ notantur; & quicquid obseruare assueti erant antiqui, tam in sacrificiis Deorum, quam in iis quæ ad rem rusticam pertinebant; vt hodie nostris Kalendaris factitatur. Sunt & in eadem domo multæ inscriptiones antiquæ, signa, & statuæ multâ venustate & artificio laudandæ.

Proxima domus est Casarelli, in cuius area duæ sunt statuæ togatæ, quæ manibus carent: & antiquo situ & temporum injuria corrosæ.

Ex altera parte plateæ domus est Alberinorum: In cuius hortis leguntur varia Epitaphia, inscriptiones; & statuæ Deorum illustriumque virorum ibidem videntur.

Cinciorum ædes non admodum sunt remotæ: in quibus præter alia ornamenta quæ illic videntur, elegans est simulacrum vertumni gerentis cucurbitum, & altera manu ligonem. Est & ibidem statua Apollinis Pythij nuda & integra.

In domo Iulij Cæsarini, in corte prima, est Adonis nudus, sed brachiis mutilus: In horto Cæsarini qui non procul abest ab illius ædibus, quatuor sunt muliebres statuæ vestitæ: quarum vna gestat vas, & eam vocant Cariatidem. Proxima est Venus, & alia mulier nuda illi astans, facta ex eodem marmore. ibidem sunt

Propertij.

aliæ quatuor muliebres statuæ vestitæ tres, vna nuda: omnes integre, præter brachia: Ad horti portā statua est sedens, quæ capite caret. Et duo Iani bifrontes; multa que capita cum suis pectoribus, singula suis basibus adplicata; Inter quæ est Propertij poetæ: Vespasiani, & Galerix Faustinae: è regione Propertij est Faustinae iunioris caput, Augusti adhuc iuuenis, Bacchi cum spolio veruecino, & aliud incognitum: omnia opera summa arte elaborata & perfecta. In alio cubiculo viginti quinque sunt capita tam Imperatorum, quam aliorum illustrium: & caput muliebre ex lapide nigro: quinque corpora mutilata: & crus vnum æneum, quod summe laudatum est à Michaelè Angelo.

Domus Ambrosij Lili.

In domo Ambrosij Lili caput est Pompeij: & in area interiore sunt diuersa fragmenta statuarum: & vna tabula marmorea, in qua expressi sunt eleganti artificio labores Herculis.

Ascanij Celsi domus.

Apud Ascanium Celsum super fenestra cubiculi inferioris repositum est Bacchi caput, in cuius humeros expanditur pellis veruecina: in alia fenestra sua base collocatum est Satyri pueri ridentis caput floribus redimitum, sub cuius mento dependent duo illi cincinni glandulosi, quos in capris videmus. In area, loco parieti adplicato, vir est seminudus: & caput cum pectore vestito, ex preciosissimo marmore.

Domus Canallerij.

Apud Cauallerium, in camera prima ad læuam, multa sunt capita & statuæ egregiæ, inter quas est Fauni nudi, vna manu vuam tenentis, altera attollentis pellem ferinam plenam vis & fructibus: reposita est hæc statua in basi porphyritica. Ibi videtur Venus seminuda, & puellus sedens, & comedens vuam. & alter puer sedens in scopulo, & manu papauer continens: & duorum sacerdotum vestitorum. Silenus insidens animali Indico, & stringens virem: Natura dea, facie & manibus nigris, in circuitu ornata multiplici mammarum ordine, & diuersis animalibus: reposita est super ara antiqua: ad cuius angulos quatuor sunt mulieres, & candelabrum in medio, ad quod fit sacrificium super altari; cui superimpositi sunt duo cerui: Ibidem est tabula marmorea, in qua expressus est Hercules pugnans contra Nessum Centaurum. In horto statuæ sunt
duæ, ex

duæ, ex alabastro codognite, quæ carent capitibus: & corpus alatae victoriae: & octo columnarum bases elegantissimis ornamentis insignes. In alio hortulo duo sunt pueri insidentes duobus monstris marinis, quæ habent capita elephantina, ibidem videtur & nympa marina insidens Hippocampo: & plurima fragmenta antiquitatis singularis artificij.

Apud Alterios non procul à S. Marco statua est senis calui ^{Ædes Alteriorum.} sedentis in cathedra, pallio in humeros conuerso, & reducto super femora: quis sit ignoratur. Ibidem est Hermaphroditus nudus, sed capite & brachiis truncus: Iani bicipitis caput: & alia plurima capita, & statuarum antiquarum fragmenta.

In domo Hieronymi Alterij in prima corte statim ad dextram occurrit Cybeles Sacerdos longa stola vestitus, qui manu ^{Hieronymi Alterij domus.} vas sustinet: prope quem est altera statua quæ capite manca est: ex opposito est Hercules nudus cum spolio Leonis, qui innitur arboris trunco, circa quem se inuoluit coluber: Super Hercule reposita est urna antiqua, & puer nudus, cui subsunt aliquot statuæ viriles & muliebres. Et pila antiqua, quæ continet plurimos pueros alatos, in quorum medio est fistula 6. calamorum.

Apud Petrum Capoferratum ad hortuli ingressum erecta ^{Domus Petri Capoferrati.} est ingens imago AEsculapij pallio in humeros reducto: ad cuius latus est puella vestita: vterque serpentem manu continet: ad dextram est Venus nuda sine capite, & Nischiis marmoreis locatæ sunt statuæ capitibus truncæ.

Apud Fabios prope S. Luciam ad Botegas obscuras, in corte domus ^{Fabiorum domus.} corpus ingens est Athlantis, qui inclinata ceruice sustinet globum cœlestem, circa quem sculpti sunt omnes circuli spherici: Si hæc statua esset integra, precium eius æstimari non posset; tantum in ea videtur artificium & elegantia. In eadem domo ostenditur ingens statua viri nudo pectore, reliquo corpore vestimentis implicatis tecto, quæ dicitur AEsculapij. Ibidem est mutilum Caracallæ corpus, cum promissa toga: & Bacchus ex maiori parte fractus.

In ascensu Capitolij habitant Bocabelli: in quorum ædibus ^{Domus Bocabellorum.} præter inscriptiones varias, & marmora selecta, fons ostenditur venustissimo constructus artificio, ex tophis & conchyliis mar-

rinis : vnde limpidissimæ scaturiunt aquæ : & in iis supernatant pisces artificiales subnixi filis æneis subtilissimis, quæ ad aquarum motum crispantur, & videntur leniter pisces moueri.

*Capitoli-
ui.
Ara cæli.*

Cum ad superiorem partem Capitoliij ventum est ad sinistram, attollit sese Franciscanorum templum quod vocatur Ara cæli : ad quod conscenditur gradibus marmoreis octoginta quinque, qui distincti sunt quinque ordinibus, quorum vnusquisque continet septem gradus. Ante templi fores sepulchra sunt Flauij Blondi, & Lucæ Gaurici. Templi testudinatum ædificium sustinetur vtrinque duobus columnarum marmorearum ordinibus : quibus tota vrbe non videntur sumptuosiores, Si vaticanas excipias : in sinistro latere quæ tertia est in ordine columna, prope Epistylum hanc habet inscriptionem:

*Templum
Iouis Fe-
retrij.*

A C V B I C V L O A V G V S T O R V M. Hoc templum fuit olim Ioui Feretrio dicatum à Romulo, post bellum Sabinum: quod eo in loco Iupiter tulisset auxilium regi oppresso hostium violentiâ. Ancus Martius restituit collapsum: & postea Augustus amplius ac magnificentius reddidit. Super cæmeterio iacet obeliscus AEgyptius hieroglyphis insignitus. In inferiore graduum parte, duæ sunt vtrinque statuæ marmoreæ; quarum vna est Constantini, altera est Maximiani: quamuis non desint qui vtramque velint esse Constantini: vtraque est paludata. Ad parietes graduum quibus in templum conscenditur adplicatæ sunt diuersæ tabulæ marmoreæ figuris insignes variis.

*Area Ca-
pitolina.*

In area Capitolina, ingens est Marci Aurelij Antonini statuâ equestris ænea, quam alij dicunt esse Lucij Veri: alij Septimij Seueri : sita est in basi marmorea recenti opere, & impensis Pauli III. Pontificis Maximi Farnesij, qui eam transferri curauit in Capitolium; cum antea fuisset erecta ante Basilicam Lateranam.

*Palatium
Iustitiæ.*

A tergo huius statuæ palatium est iustitiæ: ante cuius gradus, qui vtrinque præbent ascensum ad superius ædificium) duæ sunt ingentes statuæ fluminum colossæ: vna Nili, cui subiecta est Sphynx: altera est Tigris qui vicinam habet tygridem: vtraque continet Cornucopiæ fructibus diuersis plenum: non longe absimiles sunt iis, quæ videntur in hortulo Belvedere in palatio

palatio Pontificum Vaticano. Non procul inde simulacra sunt Sphyngis cum literis hieroglyphicis, & Leonis: vtrumque ex lapide Marmaridum subnigro & durissimo. Ibidem est fragmentum Leonis mordicus equum tenentis: cuius artificium Michael Angelus miraculosum vsque ad cœlos laudibus extollere fœuit.

Palatium Conseruatorum ad sinistram positum est: ante cuius fores sub peristyllo porticûs plurimæ sunt inscriptiones antiquæ, Epitaphia Neronis & Agrippinæ, aliorumque Principum. Ad columnas Epistylj erectum est colosseum caput ahe-
neum Commodi Imperat. cuius pes & manus sunt in ipso palatio. alij dicunt fuisse Apollinis: cuius statua fuit alta cubitos triginta, in qua conflanda centum & quadraginta talenta impensa sunt. Romam aduecta fuit à Lucullo ex Apollonia vrbe Ponti. Ad parietes porticûs multæ sunt tabulæ marmoreæ figuris diuersarum rerum & inscriptionibus illustres. Ad ingressum portæ, sinistro latere tabula est marmorea, cui insculpta est mensura Romani pedis & Græci: sicut in monumentis Neronis & Agrippinæ excauatæ sunt mensuræ tritici, calcis, olei & aliorum: ad quarum normam corriguntur vrbanae mensuræ, si falsæ iudicantur. In interna domûs area ad gradus sunt duæ Sphynges & Simia, ex Simithe lapide singularis artificij. Ibidem duæ sunt statuæ; vna Apollinis nudi, altera Veneris talari instituta vestitæ. Ad murum sunt adplicatæ tabulæ ingentes, quibus cælati sunt triumphus de Dacia victa per Marcum Aurelium Antoninum. Huius triumphus duæ aliæ tabulæ videntur in templo sancti Martini prope Marforium sub Capitolio, vnde tres istæ desumptæ sunt. Ad eundem murum adplicata est alia ingens tabula marmorea, in qua descripta sunt nomina Consulium, & Prætorum Romanorum. Prope iacent humi reliquiæ Colossi maximi con fractæ, nempe caput, duo pedes, vna manus, & pars pectoris, omnia ex candidissimo marmore. Qua conscenditur in palatium, duæ sunt statuæ, vna viri malleum tenentis; alia mulieris vestitæ, & sedentis. Ibidem sunt tria capita antiqua marmorea. Parietes cœnaculorum ornati sunt variis picturis antiquis: quibus Theodosij, & Honorij Imp. res gestæ

res gestæ exprimuntur; & aliorum Imperatorum cum habitu antiquo, tam Principum, quam Senatorum & plebis, quo omnes eo tempore utebantur. Ibidem videntur Statuæ Leonis X. & Pauli III. Sed anno 1559. quo tempore Paulus hic III. Caraffa decessit è viuis, in eius odiū, & Carafesce familiæ contemptū, hæc statua deiecta est seditione populi (quod sede vacante plerunque fieri solet) & in partes confracta: corpora mortuorum è sepulchris tracta, & in Tyberim coniecta: neque viuentibus parcitum est: nam & Dux Paliani capite truncatus, & eius frater Carolus Caraffa Cardinalis homo Princeps & bonus, strangu- latus est: Causam dicent alij, & excusabunt vt volent. Pauendum fuit rerum omnium spectaculum in Vrbe, seditionibus & furore ciuium concitata: vbi cædes infinitæ, & violentia, latrociniaque crudelissima sunt perpetrata. ipsiusque Pontificis corpus, quod in albis erat propositum in facello sancto Diui Petri in Vaticano, fere à meretricibus, & lenonibus vnco tractum esset, nisi subito fuisset prouisum tantæ impietati reliquorū Cardinalium curâ, qui defuncti corpus ad parietem templi loco, non admodum celebri claudi iusserunt. Populusque hac re infensus ad carcerum ruptiones, incendium Palatij Ripetæ, imo deiectionem Templi Mineruæ suum conuertit furorem. per ludibrium multæ sunt inscriptiones publicè omnibus propositæ: & tuba proclamata sunt per omnes plateas edicta Senatûs: ex quibus vnum hic addam, in rei memoriam:

*Edictum
contra Ca-
rassas pu-
blicatum
anno 1559.*

*Bando contra quelli che terranno le ar-
me de casa Caraffa.*

Per ordine del popolo Romano obedientissimo della sancta sede Apostolica & del sacro collegio delli Illustr^{mi} & R^{mi} Car^{li} si fò intēdere à qualūche persona che habbia inanzi à la sua casa, ó di charta, ó depinta in muro, ó di relieuo l'arme d'ella tanto questo popolo inimica & tyrannica casa di Caraffa, la debbia fra tutto il di spezzata: sotto la pena di essere tenuto traditore à questo popolo & in fame. & di essere quella casa doue sarà trouata da questo tempo in la', sacheggiata & bruggiata. A cio si possi per tutte le vie possibile anichillare & spengere questo tanto odioso nome: datum in Roma il di 20. di augosto anno della salute 1559.

Addam

Addam & hic inscriptionem publice affixam, vt ex ea appareat qua infania, & effrenata vindictæ cupiditate ferantur Romani in summos etiam viros, quos oderunt, quoties furore publico concitatur Vrbs:

Mortalitati S. Io. Petro Caraffæ P. P. IIII. Theatino, Neapolitano, Nebuloni, Fugitiuo, Platonico, Vipereo, Antichristo, pesti, Cacodæmoni, Sodomitæ, Catamitæ, mago, necromantæ, areolo, super ætates omnes ob ingentia facinora, impudentem audaciam, auidissimam rapacitatem, & affectatam tyrānidem; multa que alia, quæ potius de monstro, ac bellua immanissima, quam de homine dici possunt, inclementissimo Principi: Galliarum superioribus bellis euersori; Hispaniarum oppressori; Patriæ vniuersæque Italiæ extinctori perniciosissimo, Christianorum restitutiq; orbis pertinacissimo afflictori; Cuius immittis animus in Deum, in religionem odium, ingrata erga mortales affectio, sola infelici, sed merita morte superata est. Senatus Populusque Romanus, vt memoriam pessimi Pontificis perenni nota beneficiorum ergo collocaret, & monimentum aliquod extaret, quo posteris innotesceret impurissimum illum patriæ hostem, ac Romano nomini infestissimum iudicatum, statuat marmoream in Capitolio etiam tum illi viuenti indigne positam, insigniaque omnia gentilia vndique in vrbe exquisita, eradenda & abolenda decreuit. Qui vixit naturæ quidem & suis satis; Reipublicæ verò nimis. Sedit annos quatuor, menses tres, plus nimis. Sepultus in Vaticano: situsque inter Innocentes nocentissimus.

Libet posset integer conscribi ex inscriptionibus & scomatibus famosis, quæ publicata sunt post illius obitum. Cumque ante tres hebdomadas priusquam moreretur, Romam rediuissem ex Marina arce, in qua præsidio firmo se tutabatur Carolus Cardinalis, cui eram domesticus: illi in urbem vocato laqueo gula fracta est, in sacello S. Mariæ prope Castellum S. Angeli. cumq; sequeretur in eius famulos, cū Tito Celso fugi Tibur; deinde eodē comite in Soractem me cōferens inter Monachos humaniter & comiter exceptus, periculum imminens euitaui.

Vt ad prius propositam narrationem reuertamur, in eo cœnaculo Palatij Capitolini in quo posita erat Pauli IIII. statua,

G

erectus

erectus est Hercules æneus deauratus, & nudus, dextra clauam, sinistra malum Hesperidum tenens: is inuentus est in foro Boario, in ruinis aræ maximæ: in cuius basi scriptum est: **H E R C U L I V I C T O R I P O L L E N T I P O T E N T I I N V I C T O D D. L M. F R O N T O.** In eodem cœnaculo est Satyrus marmoreus caprinis pedibus, & trunco arboris alligatus. In alio cubiculo super columna Mischij marmoris erecta est statua ænea viri inclinati, & spinam è planta pedis extrahentis: opus admirandi artificij. Ibidem est alia statua ænea mulieris vestitæ, vna manu è vestimēto exerta: hanc vocant vulgò la Zingara. alia similis videtur in domo Archinti prope Sanctum Augustinum. In alio loco tres sunt statuę marmoreæ nudæ: quarum media est Bacchi: reliquæ ignorantur: item tres aliæ, duæ virorum, & vna muliebris: & Hadriani Imp. caput: & lauditissima illa statua ænea Lupæ lactantis Remum & Romulum: quę olim seruabatur in Comitio, prope ficum Ruminalem: vnde translata est in basilicam Lateranā, postea in Capitolium.

Ibidem est aliud simulacrum marmoreum mulieris seminudæ, & Simij Aegyptiaci, singularis artificij.

*Templum
Iouis opt.
max.*

In ea Capitolij parte, vbi sunt funes & rudentes, qua ad Tarpeiam rupem iter patet, quæ Piazzæ Montanaræ spectat, ruinæ non admodum magnæ supersunt templi Iouis optimi maximi: quod olim fuit omnium quæ Romæ extabant maximum, & sumptuosissimum, structum à Tarquinio Prisco; postea ad eius ornatum à Tarquinio Superbo impensa sunt quadraginta millia librarum argenti.

*Templum
Veiovis.*

Vicinum fuit Veiovis delubrum, extructum ad Palatium Conseruatorum, versus ædes Iustitiæ, vbi olim fuit arx Capitolina: Et heic quoque nonnulli cōstituunt Asyllum; ad quod quicunque se recipiebant facinorosi, admissorum impunitatem consequebantur. Sed à Tiberio Cæsare factum est irritum: quod per id occasio multorum criminum sceleratis offerretur.

*Templum
Iunonis
Moneta.*

Moneta quoque Iuno dicitur habuisse templum in crepidine Capitolij, quod à Camillo votum est & dedicatum non procul à domo Manlij.

*Iani cū-
stodistē-
plum.*

Et Ianus Custos in ea Capitolij parte fanum habuit, quæ forum Romanum spectat: vbi hodie carcer & custodia est sceleratorum.

ratorum. Sed his omnibus inter deiectas, & fere solo æquatas ruinas, difficilimum est proprium locum adsignare: quamvis in eo multi sese multum macerent: & singula singulis sua distribuunt loca: Ego certe in tanta rerum confusione, nihil video certi, quod possimus affirmare, nisi coniecturis non admodum verisimilibus: Satis esse puto, si notet hospes locorum situm, qualem nobis describunt Historiæ: in inquisitione nimium scrupulosa locorum antiquorum non diutius immorabitur.

E Capitolio clius est lapidibus stratus; per quem descenditur in forum Romanum: quod totum hoc spatium continet, quod à radicibus Capitolij, & arcu Septimij Seueri, vsque ad templum S. Mariæ nouæ porrigitur. *Forum Romanū.*

Arcus ille triumphalis marmoreus & integer, qui ad finem cliui Capitolini erectus est, Septimio Seuero sacer fuit, vt ex inscriptione probatur. *Arcus Septimij.*

IMP. CÆS. LVCIO SEPTIMIO M. FIL. SEVERO PIO
PERTINACI AVG. PATRI PATRIÆ PARTHICO ARABICO
ET PARTHICO ADIABENICO PONTIF. MAXIMO
TRIBVNIC. POTEST. XI. IMP. XI. COS. III. PROCOS. ET
IMP. CÆS. AVRELIO L. FIL. ANTONINO AVG. PIO
FELICI TRIBVNIC. POTEST. VI. COS. PROCOS. P.P.
OPTIMIS FORTISSIMISQVE PRINCIPIBUS. OB REM-
PUBLICAM RESTITVTAM IMPERIVMQVE POPVLI
ROMANI PROPAGATVM IN SIGNIBVS VIRTVTIBVS EO-
RVM DOMI FORISQVE: hæc adscripta sunt ad vtramq; partē
arcūs: in cuius frontispicio vtroque sculptæ sunt Imperatoris
bellicæ expeditiones, tam mari quam terra. Ad eius sinistrum
latus gradus sunt, per quos ascensus patet ad superiorem stru-
cturam. Per hunc arcum triumphales pompæ è foro ad Capi-
tolium ducebantur. Ante hunc arcum iacet ingens marmor
quadratum, in quo fasti Consulares longo sunt ordine de-
scripti.

Concordiæ templum fuit ad radices Capitolij, à Camillo *Concordiæ tem-
plum.*
dedicatum, cum plebem reconciliaffet senatui. fuitque supra
Comitium. Ab hoc ad Iunonis Monetæ (quæ sic dicta est, quod
ex adyto vox esset audita monens Senones aduentare) centum
gradibus conscendebatur. Eius reliquæ sunt octo illæ ingentes

columnæ, quæ porticum templi sustinuerunt: In quarum cornice super epistyliis legitur: SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS INCENDIO CONSVPTVM RESTITVIT. In hoc templo conciones, & Patrum conuentus frequentes habebantur.

Carceres Tulliani. Ad sinistram cliui Capitolini partem locus est, qui vocatur S. Petri in carcere: quod illic sanctus Petrus vinc^t fuerit & clausus: ideo illi à Siluestro Pontifice dicatus est: vbi festum vinculorum Petri celebrabatur olim primo Augusti: cuius feriæ Eudociæ Imperatricis iussu translatae sunt in Exquílias, ad templum quod illic ædificauit, & dedicauit S. Petro in vinculis. Carceres isti primo structi sunt ab Anco Martio: quibus concameratum locum subterraneum adiunxit Seruius Tullius: à quo Tulliani carceres sunt postea dicti: in iis strangulatos scribit Salustius eos qui Catilinæ conspirationi nomen dederant: In huius loci frontispicio legitur: C. VIBIVS C. FILIVS RVFINVS. M. COCCIVS M. F. NERA. COS. EX S.C.

Marforius. Iuppiter Panarius. Ante hos carceres ingens viri iacentis in marimorea statua videtur: hanc multi dicunt esse Rheni Germanici fluuij. alij malunt esse Iouis Panarij simulachrum: quod in eiusdem Dei templo positum erat à Romano Senatu, Gallis Capitolium obsidentibus. Tunc enim à Ioue moniti sunt, vt numerum ingentem panum proiicerent in subiacentia inimicorum castra: & hac ratione Gallis persuasum est, multam annonam adhuc superesse obsessis; quos cum fame vinci posse desperarent, soluerunt obsidionem: ob quam liberationem, templum & statua Ioui Pistori, vel Panario, posita est in Capitolio. Nostro tempore vocatur Marforius: & cum Pasquino communicat de rebus, quæ in veteri Româ geruntur.

AEdes Martis Vltoris. AEdes diuæ Martinæ (ad quarum angulos iacet Marforij Colossus) fuerunt olim sacrae Marti vltori: alij dicunt fuisse secretarium Romani Senatus: in quo chartæ, & alia scripta maioris momenti seruabantur: quod ex inscriptione colligitur.

SALVIS DOMINIS NOSTRIS HONORIO ET THEODOSIO VICTORIOSISSIMIS PRINCIPIBVS.

Secretarium Senatus. SECRETARIVM AMPLISSIMI SENATVS QVOD VIR ILLVSTRIS FLAVIANVS INSTITVERAT ET FATALIS IGNIS

IGNIS ABSUMPSIT, FLAVIUS ANNIVS EVCHARIVS EPIFANIVS V. C. PREF. VRB. VIEE SACRA IVD. REPARAVIT ET AD PRISTINAM FACIEM REDVXIT.

Templum hoc conditum fuit ab Augusto Cæsare post bellum Philippense in Pharsalia, & Marti dicatum.

Proximum est S. Hadriani templum: quod antiquitus fuit Saturni, à Numatio Planco ædificatum; vel ut alij malunt restauratum: cum prius à M. Minutio, & A. Sempronio Coss. dicatum esset: In hoc fuit ærarium populi Romani, in quo, tempore Scipionis AEmiliani, seruabantur XI. millia librarum auri rudis, XCII. millia argenti: & infinitus numerus cuforū nummorum: Quæ summa multum aucta est ex infinitis victoriis, quas Romani reportarunt postea, de tot nationibus, & provinciis deuictis: In hoc ærario reconditæ erant tabulæ Elephantinæ, quibus continebantur XXXV. Tribus ciuitatis Romanæ. Ibi dem quoque reponebantur signa militaria, decreta Senatûs, acta publica, & quæ ab Imperatoribus, bellorumque ducibus in triumphis adferebantur spolia deuictarum provinciarum & populorum.

Templum Saturni.

Ærarium publicum.

Prope hoc ærarium erecta erat columna altissima, quæ vocabatur milliarum aureum: fuitque quasi in vmbilico vrbs, à qua viæ omnes, quæ ex vrbe in diuersas Italiæ partes porrigebantur, sumebant principium.

Milliarium aureum.

Ad dextram, vbi diximus esse columnas porticus templi Concordiæ, sub radice Capitolij templum est hodie dicatum S. Mariæ liberatrici: quod olim fuit Veneris genitricis.

Templum Veneris genitricis.

Tres illæ altissimæ columnæ striato opere, quæ adhuc erectæ videntur, fragmenta sunt Porticus Liuiæ: quam Augustus Cæsar in Liuiæ neptis honorē erexit: sed hanc paulo post euerit Nero: quam Domitianus iterum sub Liuiæ nomine restaurauit. Alij asserunt has columnas esse reliquias pontis aurei Caligulæ: quem Imperator struxerat opere mirando, & sumptibus incredibilibus: fultus enim erat columnis octoginta, per quem transitus esset facilius ex Palatio in Capitolium.

Porticus Liuiæ.

Pons aureus Caligulæ.

Columna illa, quæ sola erecta est ad templum S. Mariæ liberatricis, vna est earum quæ sustinebant æneam statuam deauratam Domitiani: ad cuius pedes iacuit Rheni statua (quam

Equus Domitiani.

multi dicunt esse Marforium) Domitianus enim de Germania subiugata triumphum Romam egit: ad cuius rei memoriam hanc erexit equestrem statuam: à cuius tergo erat templum Concordiæ, ad dextram templum Iulij Cæsaris, ad læuam Basilica Pauli AEmilij, in cuius ædificatione sunt impensa nouiescentena millia ducatorum.

*Basilica
Pauli AEmilij.*

Alti illi parietes qui sub Palatini radicibus adhuc conspiciuntur, pars sunt Rostrorum nouorum. Rostra enim vocatus est hic locus, propter suggestum & pluteum æneum, qui ex rostris nauium Antiatiū structus erat. Ibi leges ferebantur, & habebantur conciones, & conuentus Patrum. ad ea proponebantur capita cæforum supplicio publico: vt Ciceroni contigit, cuius caput amputatū iussu Antonij Rostris affixum est, cum eius manibus; vnde Philippicas illas orationes declamaret Cicero in æternum dedecus Antonij. Noua dicta sunt hæc Rostra, ad distinctionem veterum, quæ ad Curiam Hostiliam sita erant prope Comitium: quod extendebatur à porta Palatij vsque ad eum locum, vbi hodie structum est templum S. Mariæ nouæ: Comitium ideo vocatum est, quod eo conuenirent Senatus Populusque Romanus, quoties aliquid de Reipublicæ vtilitate decreturi erant. In Rostris veteribus nunc structum est sacellum S. Mariæ de inferno.

Lazecca.

Inter templum S. Hadriani, & Castoris ac Pollucis locus erat cudendæ monetæ adsignatus: cuius partes ostenduntur, in ædificiis locum illum occupantibus, intermedium, quæ tamen non ita facile discerni possunt: propter ædificia, quæ ruinas compleuerunt: Ante paucos annos magna nummorum argenteorum copia ibidem inuenta est, cum domus fundamēta fierent.

*Libonis
Tribunal.*

Ad S. Hadriani templum porticus altissima adhuc erecta est, saltem eius columnæ decem supersunt integræ: prope templum Laurentij in Miranda: quod structum est in parte ruinarum templi Faustinae ab Antonino Pio in vxoris memoriam excitati. ad porticus frontispicium legitur DIVO ANTONINO ET DIVÆ FAUSTINÆ EX S. C. Prope hoc templum Faustinae, fuit arcus Fabianus, & Tribunal Libonis, vbi lites peragebantur.

Forum

Forum Iulij Cæsaris occupabat eum locum decliuorem; qui videtur post Faustinae porticum, vsque ad templum S. Martinæ: & hoc forum diuersis ornatum signis, & imaginibus erexit Cæsar, vt ibi exponerentur ea quæ ad iudicia pertinebant: Augustus quoque forum habuit proximum ad forum Romanum, in Urbis celeberrima parte: in eo fortitiones iudiciorum fiebant: ac de rebus maioris momenti, & ad Reipublicæ pertinentibus vtilitatem, & amplitudinem consultabat Senatus. Vbi duæ porticus erant erectæ; cum statuis clarorum virorum: In vicinia enim habitabat Augustus, via Sacra, in domo Liuiæ: Foro Augusti adiacet templum S. Laurentij de tré fori.

Templum Castoris & Pollucis fuisse dicitur inter S. Hadriani & Faustinae. quamuis alij asserant id fuisse templum duobus rotundis ædificiis concameratis insigne, quod SS. Cosmo & Damiano hodie sacrum est: Alij id Remo & Romulo adsignant; sed qua autoritate fulti sint, non video.

Templum Pacis, quod à Claudio cœptum erat, finitum tandem bellis ciuilibus à Vespasiano est absolutum: id fuit augustissimum; & magnificentissimum: cuius altissimæ testudines adhuc extant, non procul à templo S. Mariæ nouæ: vbi videtur hodie columnâ integra superstes omnium quæ Romæ sunt altissima & maxima.

In hortis S. Mariæ nouæ fornices altæ ac rotundæ extolluntur, quæ fuerunt olim duò templa contigua, sacratâ soli & Lunæ: vel vt alij asserunt Isidi & Serapidi. In eo quoque loco templum habuit Vulcanus à Tatio conditum. Habuit & AEsculapius, & Concordia, quod Fuluius posuit, trecentis & tribus annis postquam arx Capitolina structa est: ex quo nonnulli volunt à Vespasiano excitatum esse Pacis illud augustissimum delubrum: in quod post deuictos Iudæos spolia templi Hierosolymitani reposuit.

Forum Neruæ, & eius arcus fuit post eundem S. Hadriani; idque transitorium dicebatur: Nam per id transitus patebat ad forum Augusti & Romanum. Huic foro addiderat Imperator porticum nobilissimam, statuis & columnis marmoreis illustrem: cuius portiuncula spectatur adhuc eo loco qui l'arca di Noé vocatur, corrupto vocabulo pro Arcus Neruæ: in cornicibus Epistylj

stylij legitur: IMP. NERVA CÆSAR AVG. PONT. TRIB. POT. II. IMP. II. PROCOS. Ad dextram sunt duorū arcuum reliquiæ, partes Palatij Neruæ sumptuosissimi. Nullus enim in Vrbe locus fuit isto cultior: tam propter ædificium mirabilis architecturæ, quam propter insignia opera sculptorum excellentissimorum, qui ad id vndique sunt acciti. Arcus Neruæ restant adhuc fragmenta maxima, inter templum S. Basilij, & turrin militiæ.

*Arcus
Neruæ.*

Via sacra.

Via sacra extendebatur à foro Romano, per arcum Titi Vespasiani, vsque ad eiusdem Amphitheatrum, quod vocatur hodie Coliseum. Sacra dicta est ab antiquis, quod Augures solemnipompa per eam ad sacra facienda procederent, & in arcem conscenderent.

Arcus Titi

Ad viam sacram eminentiore loco Titi Vespasiani ex marmore erectus est arcus: in quo sunt exsculptæ victoria, & triumphipōpa, qua ferebantur Templi Hierosolymitani spolia, post deuictos Iudæos; nempe arca Fœderis, Candelabrum septem lucernarum, Mensa panum Propositionis, tabulæ Decalogi, & vasa sacra ex auro puro, quibus utebantur ad sacra templi: quæ omnia in eo arcu videntur sculpta, cum currū Triumphantis Imperatoris: in eius frōtis picio scriptum est: SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS DIVO TITO DIVI VESPASIANI F: VESPASIANO AVGVSTO.

*Turris
Vergilij.*

Prope hunc arcum sub Palatino ad dextram turris erigitur quadrata, quam vulgus vocat Studiolo di Vergilio: Fabulanturque ridiculè ex ea fuisse Poëtam appensum in corbæ quadam meretricula, ac toto die spectaculo fuisse populo: quod vt vlcisceretur Vergilius, qui Magicam callebat artem, effecit vt ignis tota vrbe extingueretur: vniuersumque populum candelas, & lucernas incenderet ex flammis, quæ in pudendis mulierculæ fuerant excitatæ: Fabula pingitur hæc vbiq; sine authore. Non est verisimile tale aliquid magno illi Vergilio contigisse, qui propter continentiam Parthenius vocabatur: Si quid in hac fabula verum sit, de alio Vergilio Mago scriptum puto: de quo Neapolitani quoque dicunt plurima fuisse facta: inter cætera Pausylippum montem excauatum fuisse arte magica, & peruium factum: nam Vergilij sepulchrum prope hanc celebrem cauernam erectum est.

Mons

Mons Palatinus longè ante Romam conditam à Romulo, Mons Palatinus. fuit habitatus, à Valentia siue Roma Itali filia. Postea ab Euan- dro, deinde Reges Romani & Imperatores hunc montem suo domicilio sacrum esse voluerunt: qui omnium collium, quos Urbis includunt pomœria, fuit celeberrimum; propter augustas Cæsarum ædes, quæ in eo fuerunt superbissimæ; vt ex ingentibus & admirandis ruinis facile est coniicere. In eo tamen hodie nihil admodum notatu dignum videas, cum omnia sint inculta & deuastata. neque locus est tota vrbe desertior: inter has ruinas templum exiguum S. Nicolai adhuc extat, cum aliquot ædiculis. reliqua occupantur vineis, hortis, & vepribus.

Ad Palatini radices qua spectat templum S. S. Cosmi & Damiani, prope Pacis delubrum fuit Curia Hostilia, à Tullo Hostilio condita, in curia veteri, quam paulo ante posuerat Romulus: in hunc locum conueniebat Senatus, quoties de rebus ad Rempublicam pertinentibus tractabatur: & hæc Curia, quo die Clodij à Milone cæsi corpus cremabatur, igne combusta est tota, cum Basilica Portia illi vicina: quam Porcius Cato Censor condiderat, in eo loco vbi domus erat Menij. Alia fuit Curia in monte Cœlio, vbi templum est S. Gregorij.

Fuerunt in Palatino monte multa templa diuersis Diis sacra: ex quibus vnum fuit Victoriæ; à L. Posthumio AEdili Curuli Victoria templum. conditum: ex cuius ruinis patet aspectus ad hortos S. Mariæ nouæ.

Apollo quoque ibidem habuit templum: quod fulmine de- Templum Apollinis. iectum restaurauit & ampliauit Augustus, addita etiã porticu. Eius vestigia videntur adhuc nonnulla: vt amplissima illa testudo rotunda, quæ supra cæteras eminet ruinas, ac magis integra sese attollit diuersis marmoribus illustris.

Penates quoque suum Fanum ibidem possederunt, ad Veli- Templum Penatiũ. am, qua spectat forum Romanum: in eo reposita erant simulachra, quæ AEneas ex Phrygia deportauerat in Italiam euerso Ilio: hæc in summa veneratione semper habita sunt à Romanis.

Fuerunt in eodem monte multa alia templa: vt Larium, Fidei, Iouis victoris, Heliogabali, Orci, & aliorum Deorum: quibus certus assignari non potest locus, propter ruinarum implicatas ambages & confusionem.

*Domus
Palatina.*

Domus quoque splendorum multi patricij possederunt in Palatino : vt Tarquinius Priscus, in ea montis parte, quæ spectat templum Iouis Statoris. Et prope has Cicero magnificas excitauit ædes, quas à Crasso quinquaginta millibus ducatorum emerat: Prope has habitauit M. Flaccus domum, ex qua Q. Catulus Porticum struxit magnificam.

*Germalus
domus
Fauſtuli.*

Locus hic palatij, qui ad Titi spectat arcum vocatus est Germalus : à germanis fratribus Remo & Romulo, qui illic fuerunt à Fauſtulo nutriti, qui casam incoluit non procul à Græcostasi.

*Summa
Velia.*

Ab hoc loco vsque ad radices Palatij versus arcum Constantini magni, summa Velia protendebatur: dicta est Velia, quod illic pastores soliti essent vellere lanas ab ouibus, antequam tonsuræ modus innotuisset : vnde lanæ auulsæ vellera vocantur.

*Palatium
Scauri.*

Ad summam Veliam, versus S. Mariam nouam, Palatium luculentissimum habuit Scaurus: cum atrio quod circumdabatur altissimis columnis marmoreis : quæ triginta octo pedes longæ erant, præter basim & epistylum.

*Græcosta-
sis.*

Non procul inde fuit Græcostasis palatium aliud amplissimum, in quo diuersabantur legati diuersarum nationum, qui Romam mittebantur. in eo fuerat erecta Concordiæ statua ænea à Flauio, qui Plebem cum Senatu reconciliauerat.

*Val. Po-
blicola
domus.*

In principio Velix domum incolebat Val. Poplicola: quam vna nocte solo equauit, quod suspectus esset populo, aliamque humiliorem ad radices montis erexit.

Palladiū.

Vbi templum est S. Andreæ in Pallara, fuit olim delubrum, in quo Palladium custodiebatur, simulacrum ligneum versatilibus oculis, quod Aeneas cum Penatibus ex Illo transtulerat in Italiam. quod in templo Vestæ repositum est postea, & traditum custodiæ Vestalis virginis.

*Templum
Cybeles.*

In eodem Palatino, qua spectat Cœlium montem, fuit templum Cybeles: in quo simulacrum Dyndimenes, siue Opis, quæ est Cybele, aduectum ex Idæ Phrygiæ per Scipionem Nasicam, religiosissime seruabatur.

*Domus
Aug. Cæs.*

In altera parte montis versus Auentinum, fuit domus Augusti Cæsaris, in qua ipse natus est. Eius ruinæ spectantur altissimæ, versus

versus Circum maximum: ad has ædes Augustus erexit templum Apollini, cuius reliquiæ adhuc extant amplissimæ: In eius summitate repositus erat Solis currus ex auro. Ibidem posuit & Bibliothecam luculentissimam, quæ Palatina dicta est: in qua erat Apollinis statua ænea quinquaginta pedes alta, Scopæ sculptoris opus artificiosissimum. *Bibliotheca Palatina.*

Ibidem fuerunt & Balnea Palatina, in quæ deriuabatur pars aquæ Claudiae, per aquæductus, qui adhuc hodie videntur in vinea Fædriæ Patricij Romani, versus Circum maximum: Vicina his fuit Curia Saliorum, & Auguratorium: & alia plurima, quorum reliquiæ nullæ fere extant. *Balnea Palatina.*

Porta vetus Palatii, quæ & porta Romuli dicta est, prope rostra demonstratur: saltem eius vestigia satis obscura, è regione S. Laurentij in Miranda. *Porta vetus Palatii.*

Relicto monte Palatino inculto & desolato, ad eius radices redibimus, ad columnas Porticûs Liviæ: quibus vicinum videtur templum rotundum S. Theodosio dicatum: id olim conditum dicitur à Romulo, quo tempore bello Sabino Romani perterriti fugerent, eorumque fugam voto suscepto Rex cohibuit, postea Ioui Statori consecrauit. Quidam nolunt hoc S. Theodosij templum esse Iouis Statoris, sed ingentes illas ruinarum spondas, quæ sunt è regione templi Concordiæ spectantes Capitolium oppositum, quas superius diximus esse partes Curiae veteris. *Templum Iouis Statoris.*

Relicto ad dextram Iani quadrifrontis templo, & foro Boario, veniendum est ad Circum Maximum. ad quem cum descēdis, occurrit statim locus depressior & excavatus: vnde sub fornicibus amplis emanant aquæ copiosæ; ad quas mulieres suos pannos, & lintea lauant. & hæ dicuntur esse fontis Nymphæ Iuturnæ in Velabro. *Iuturna Fons.*

Fornicatum illud opus, quod subterraneo ductu longe protenditur, pars est Cloacæ maximæ, quæ à Tarquinio structa est, ut esset receptaculum omnium sordiū vrbis, quæ p subterraneos cōmeatus ferrentur in Tyberim. Incipiebat enim hæc Cloaca ex Foro Romano ad Iouis Statoris ædem, deinde per Velabrum porrigebatur in Tyberim. Cuius amplitudo tam lata fuit, ut facillime sub eius fornicibus currus onustus ageretur. Legi-

*Lacus
Curtius.*

mus Censores aliquando vendidisse Cloacæ huius immunditias, ad stercorationem agrorum, sexcentis ducatorum millibus. quod cum obiectum esset Imperatori, respondit, Odor lucri bonus ex re qualibet. Chiauica nunc vocatur: Illi vicinus erat Lacus Curtius; à Curtio dictus, qui se in voraginem præcipitem dedit armatum cum equo, ut auerteret pestilentem aërem, qui ex ea exhalabat, & Romam contagio malo infestabat.

*Dolioli
Senonum
Sepulchra*

Prope Cloacam maximam locus fuit Numæ Pompilio facer, & mysticus, in quo ne spueri quidem licebat ulli: in eo conuenire cum Aegeria nymphea credebatur, & ab ea edoceri ritus & ceremonias, quas in suis sacris poscebant Dii immortales. In hoc loco Gallorum Senonum cineres reconditi erant: nunc Dolioli vocatur: propter dolia siue vasa fictilia, quibus cæso- rum cineres continebantur sepulta.

*Circus
Maximus.*

Circus Maximus à Tarquinio Prisco primum fuit institutus, in quo ludi Circenses, & certamina diuersa populo exhiberentur: occupabat totum id spatium, quod est inter Palatinum & Auentinum: Cuius longitudo est trium stadiorum cum dimidio, latitudo vero trium iugerum. Capax erat hic Circus ducentorum & sexaginta millium hominum: alij restringunt ad numerum CL. nullium. In eo loco Romulus primos edidit Circenses, in raptu Sabinarum, quos Consuales à Conso nominauit, cuius ara sub terra eo loco reperta erat. Tarquinius Priscus postea Circo locum designauit, Superbus ædificauit: Caius Cæsar ampliauit, & Augustus exornauit. Postea collapsum Traianus restituit, & multis auxit ædificiis: & Heliogabalus ex Chryso- colla ibidem strauit pauimentum: sicut fecerat in Palatio ex Porphyro lapide precioso. Ex omnibus his ornamentis nihil ferè superest, præter loci circumscriptionem integram, qua eius amplitudo facile cognoscitur: Versus Palatinum restant crebri porticum fornices, quibus sedilia erant reposita, & testudines plurimæ secundum Circi ductum: quæ putantur fuisse officinæ negotiatorum, quibus venales merces exponebantur populo, qui frequens conueniebat ad spectacula: Alij existimant fuisse lupanaria, in quibus habitabant meretriculæ corpore quæstum facientes.

*Templum
Neptuni.*

Huic Circo templum habuit coniunctum Neptunus, ad Palatini

latini radices, post S. Anastasie delubrum: cuius adhuc ruinæ videntur aliqua, incrustata conchyliis marinis, opere tessellato venustissimo: ibi structum est sacellum Deo Patri dedicatum.

In hoc Circo fuerunt erecti duo Obelisci: quorum maior superavit altitudine cæteros omnes qui in vrbe erant. Longus enim est pedes centum & triginta duos, præter basim: eius pars maior videtur extare in hortis, qui medium Circum occupant: minor longus erat pedes octoginta octo. Hos excindere curauerat in Aegypto Rex Samnephretæus: quos postea Augustus ex Hieropoli Romam transferri iussit, ad ornatum Circi.

Naumachia locus erat, vbi naualium certaminum fiebat apparatus, ad ludos nauales, qui in Circo exhibebantur: & in his sese Romana iuuentus exercebat: vt quando serio cum hoste decertandum esset, ad rem nauticam non ignari venirent. Naumachiae locum ostendunt hodie vbi crebræ aquarum lacunæ sunt, & arundinum carecta.

Aquæ illæ quæ super Circo per canalem circa murum fluent, pars sunt aquæ Claudie. Claudius enim Imperator riuum ex fontibus Curtio & Cœruleo (quos Caligula cœperat, & imperfectos reliquerat) deriuauit à porta Næuia per Cœlium montem vsque ad Auentinum, ad ea certamina, quæ in Circo fiebant, perficienda.

A Circo maximo veniendum est in viam Appiam: ad cuius læuam partem ingens Septimij Seueri moles attollitur: quæ quadrangularis olim fuit, septem columnarum ordinibus, quæ sibi inuicem superpositæ, septem constagnationes in altum extollebant: Columnæ in singulis ordinibus vastis trabibus marmoreis coniungebantur: nullum hoc ædificio fuit altius Romæ. Septisoliū vocat Plinius; quod septem solaria contineret: nunc Septizonium dicitur. Hoc ab Imperatore fuit erectum in tantam altitudinem, vt nauigantes ex Africa in Italiam hoc spectare possent è mari, & eius cineres (qui in apice supremo huius molis erant repositi) adorarent: erat enim Seuerus natione Afer: ex tanto ædificio Septisoliij tres tantum nostro tempore restant constagnationes: quæ longa antiquitate videtur nutare, & ruinā minari. in vno solij circuitu pars inscriptionis mutilata restat.

tæ restat. C. TRIB. POT. VI. COS. FORTVNATISSIMVS
NOBILISSIMVSQVE.

Via Appia. Via Appia, quæ incipiebat ab arcu triumphali Constantini Magni, & prope Septizonium Seueri ducebat ad Thermas Antoninianas; inde per portam Capenam ad Ruinâ Albæ Longæ, per Terracinam, Fondos, Campos stellatos Brundisium vsque sese porrigebat: Nomē cœpit ab Appio ceco Senatore, qui hanc lapidibus durissimis strauit vsque ad Capuam: Cæsar protendit vltcrius, & destructam multis in locis restaurauit: postea Traianus innumeris sumptibus ampliavit & perfecit. Eius reliquæ non solum prope urbem apparent integræ, sed etiam in via, qua itur Neapolim prope Priuernum & Circæum Promontorium:

Via noua. Via noua dicitur ea pars viæ Appiæ, quæ à Thermis Antoninianis ducitur vsque ad Portâ Capenam: propterea quod id totum spatium pauimento nouo stratum est ab Antonino Caracalla, dum suas extruxit Thermas.

*Therma
Caracal-
la.*

Thermæ igitur Bassiani Caracallæ, qui Antoninus dictus est, sitæ sunt sub Auentino è regione Piscinæ, & templi S. Xixti: His nullæ videntur Romæ magis integræ, præter Diocletiani. Illarum ruinæ ingentes sub S. Balbinæ templo conspiciuntur stupendis fornicibus & murorum spondis: in quibus plurimæ columnæ ingentes ex Ophite lapide adhuc erectæ sunt; aliæ humi stratae iacent: sunt & ibidem aliquot labra capacissima ex marmore: ad has Thermas idem Imperator sumptuosas erexerat ædes: cuius ruinæ non facile distingui possunt à Thermarum ambitu. Sed templum quod Isidi dedicauerat coniunctum cum suo Palatio, nunc S. Nereo sacrum est.

*Templum
Isidis.*

Ad viam Appiam multa fuisse templa produnt historiæ: sicut Quirini, Martis & aliorum deorum: sed quo loco vnumquodque steterit, difficile est affirmare: cum ruinis vbique confuse iacentibus, & multis in locis solo æquatis, præter vulgi opinionem incertam, nullum fere nobis relictum sit verisimile testimonium: Isidem tamen delubrum habuisse id quod S. Xixto dicatum est, multi asserunt: nescio an id potius fuerit quod supra diximus esse S. Nerei, à Bassiano Caracalla structum.

Ab Antoninianis Thermis via noua (quæ principium suum habuit

habuit ad Septizonium Seueri, & finiebat ad portam Capenam, reditus patet ad viam Appiam. quæ Capuam ferebat: Capena porta dicta est à Capena vrbe vicina Albæ longæ: quam alij Camœnam Portam nominarunt, à delubro Camœnarum quod non procul fuit ab hac porta: Dicta est triumphalis; quod per eam olim duo Scipiones triumphis solemnibus Romam inuecti sunt: & nouissime Carolus V. Rom. Imp. Paulo III. regnante triumphans deuictis Afris urbem ingressus est. Porta hæc hodie dicitur S. Sebastiani: à templo eidem Sancto consecrato, quod abest à porta duobus passuum millibus, ad cœmeterium Calixti.

Extra Urbem non longe à mœnibus Mars habuit templum: cuius locus in hortis adjacentibus adsignatur. Quem tamen cum diligenter inquirerem, non inueni, nec ullius notandæ ruinæ vestigium, licet has Lafrerius sculptor assereret esse ad dextram viæ Appiæ partem: Ad quam viam cum olim multa deorum templa fuisse tradant historiæ, certi nihil statui potest in plurimis, nisi coniectura non satis probabili.

Erecta quoque sepulchra magnificentissima ad hanc viam multi viris Patriciis legimus: quæ certo definire, ac singula suis authoribus adsignare non audeo: licet magno numero conspiciantur vtrunque adhuc fere integra. Ea moles alta marmorea quadrataque, quæ ad sinistram attollitur, Cetegorum fuisse conditorium testantur aliquot epitaphia in ea reperta: Memmij vero rotunda forma videtur, quamuis in vtroque Cetegorum legantur nomina.

Paulo remotius ab Vrbe riuus Almonis occurrit qui Romam influens sub Auentino Tyberi insinuatur.

Ædificium illud altum & rotundum, quod ad dextram erectum est, ex inscriptionibus inde erutis probatur fuisse sepulchrum Scipionum.

Appia via ad dextram relicta sinistram ingredieris iter, veniesque ad facellum illud rotundum, quod vocatur Domine quo vadis. Eo loco diuo Petro Roma fugienti metu persecutionis occurrisse Christus dicitur: cui cum Apostolus dixisset, Domine quo vadis? Romamne, iterum crucifigi? Ad hoc facellum sinistram viam relinques, & dextram frequentissimis sepulchrorum

*Lucullorū
sepulchrū.*

chorum ruinis vtrunque septaminibus. Quodque magis vicinum videtur ædificium Lucullis attribuitur. In eo enim, sicut & in aliis plurimis, sub fornicibus integris cellulae conspiciuntur, in quibus ordine concinno plenae cineribus mortuorum urnae repositae sunt.

*Templum
Fauni.*

Ad eam viam sinistra parte paulo ulterius parietes adhuc extant ex coctilibus lateribus: qui pars sunt templi Fauni & Silviani.

*Templum
Apollinis.*

Non procul à S. Sebastiano in eadem via ad dextram partem aliud templum visitur integrum quidem sed ornamentis vacuum, in quod opiliones suos noctu, aut per æstus recipiunt greges: Id fuit olim Apollini sacrum.

Hinc ad sinistram in vicinos campos sese extendit via: in qua vix quadraginta passibus ab hac Apollinis æde, inter sentes & dumos obscuro loco caaverna est subterranea, cuius aditus, propter arbuta, & lapidum acervos, vix conspicitur: Sed postquam in interiora huius loci fueris ingressus, videbis fornices arte diligenti constructas, quæ vtrunque habent repositoria oblonga, decem aut duodecim pedum, in quibus olim recondabantur mortuorum Christianorum corpora, quibus solemniter aut aperte non licebat suos funerari: In harum fornicum subterranearum recessu remotiore sunt adhuc crebrae cellulae, & quasi locorum receptacula lampadibus adplicandis idonea. Sub his caavernis obscuris & amplissimis, vulgo asseritur Christianos olim habitasse, & secreto latuisse; dum sub Imperatoribus persecutiones crudelissime excitarentur: & hodie hæc loca dicuntur Stantiae Christiani.

*Stantia
di Chri-
stiani.*

*Templum
S. Seba-
stiani.*

Hæc postquam diligenter lustraveris, ac varia monumenta, quæ longe lateque ad utramque partem semidiruta sunt, redeundum est ad viam Appiam ad templum sancti Sebastiani duobus ab Urbe distans passuum millibus. Hoc postquam fueris ingressus, descendes per gradus in speluncas subterraneas, quæ Catacombæ vocantur, in quibus olim Tyrannorum metu Christiani latebant, dicunturque illic quadraginta Pontifices martyrium sustinuisse, ac cum iis centum & septuaginta quatuor millium martyrum mortem pro religione Christiana tolerasse: vti ex inscriptione apparet, quæ ad principium descensus adplicata est.

cata est. Locus summa veneratione colitur, plenusque est pauore propter profunditatem & tenebras: In eum subire sine facibus aut lucernis non est tutum: neque vltro citroque vagari sine periculo quis potest: tam diuersi videntur vtrunque cauernarum anfractus, & cuniculi sese in omnem partem protendentes, vt Labyrinthi speciem præ se ferant. Adhibitis tamen facibus, & accito conductore loci perito, tuto licet per spatiosiorum meatum ad exitum peruenire. Sepulchrum vocatur Calixti: Quæ in hoc templo videntur loca sacra, quæ marmora antiqua, & quam egregiæ ararum inscriptiones, longum esset annumerare, ac superuacaneum: cum omnia tam intus quam foris proposita sint viatoribus spectanda. Notabis inter cætera ad altare sacelli læui ostendi vestigia pedum Christi in lapide: quæ dicuntur relicta esse in monte, cum Dominus noster spectantibus Apostolis in cælum est assumptus.

*Sepulchrum
Calixti.*

*Vestigia
pedum
Christi.*

Templo S. Sebastiani vicinum est delubrum amplum & rotundum, centum ingentibus columnis marmoreis sustentatum, quod olim à Sylla in ædilitate positum est, ac Marti Gradivo consecratum. In eo olim hostium legati audiebantur, quibus in Urbem introitum non permittebat Senatus: Huius templi pars maior corruisse scribitur precibus Stephani Pontificis, cum iussu Galieni cogeretur illic Marti sacrificare.

*Templum
Gradui
Martis.*

Prope hoc templum seruabatur Manalis lapis, quem Romani solemni pompa, & ceremoniarum veneratione, in Urbem importabant, vt elicerent pluuias.

*Manalis
lapis.*

Inferiore loco super via Appia videntur amplissimæ ruinæ oppidi, quod nonnulli Sinuessam, alij Pomœtiam fuisse tradunt: alij melius sentiunt, qui asserunt fuisse arcem, in qua Prætoriani milites, & Augustorum Medici habitabant. mœnia fere integra totum ambitum cingunt.

Arx Prætorii.

Ad huius arcis ingressum frequentes vtrunque vidētur sepulchrorum moles quadrate, pyramides obtusæ & solidæ, quæ partim ex Tiburtino lapide structæ sunt, partim ex Latericiis: & has fuisse Metellorum sepulchra testantur inscriptiones, quæ inde sunt erutæ.

*Metellorum
Sepulchra.*

Inter has quæ est celeberrima, forma rotunda ex quadratis facta marmoribus candidis instar amplissimæ turris, intus concava,

Capo di
Boi.

caua, & parte aperta superiore, cuius muri crassi sunt circiter pedes viginti quatuor: ea mœnium angulo adiacet, in cuius circuitu incissa sunt marmorea boum capita cute ac carne nudata, vt in sacrificiis fieri solitum erat, quæ continentur lemniscis, & fasciarum inuolucris, coniungentibus fructuum, florum ac foliorum congeriem (festones vulgo dicuntur) & in interuallis patinæ repositæ sunt sacrificiorum: Capita boum fere sunt ducenta, ideo Capo di Boi vocatur: voluntque antiquarij geminam Hecatombem factam esse in funere celebri Cæcilie Metellæ: cuius nomen in fronte sepulchri legitur, in ingenti marmorea tabula versus portam arcis Prætorianæ. CÆCILIE Q. CRETICI F. METELLÆ CRASSI.

Echo mi-
rabilis.

Ad radices collis in quo turris hæc ædificata est, si quis integrum versum heroicum pronunciet, Echo admiranda eundem reddet integrum, & articulatum sæpius. Ego Vergilianum illud primum Aeneidos distincte repeti oëties integrum audiui, & postea confuse aliquoties. Nusquam gentium eiusmodi Echo auditur: quæ ideo tanto dicitur excitata artificio, vt in funere huius Cæcilie plorantium eiulatus exclamations, & planctus funebres in immensum multiplicarentur, dum Hecatombe illa celebraretur duplex, & Ludi funebres in honorem matronæ præberentur.

Hippodromus
Caracallæ.

Sub hoc colle, loco depresso sunt adhuc ingentes Circi Hippodromi ruinæ, omniū quæ hodie videntur integerrimæ: Isque dicitur à Basiano Caracalla fuisse extractus, eo loco vbi Tiberius Cæsar Prætorianorū militum erexerat stabula: in quo Circo sese cursu, equitatione, & quadrigis quotidie exercebant milites. Eius area media continet carceres, bases statuarum, altarium ac metas: totusque circuitus diuersis picturis exornatus est: In eius parte media vastus iacet obeliscus ex Ophite lapide, sed confractus, & vndique literis hieroglyphicis exornatus.

Stabula
Caracallæ.

Huic Circo vicini extolluntur altissimi muri, suis interuallis distincti, vbi erant stabula, quibus equi claudebantur, edoccebanturque ad certamina equestria, quæ in hoc Hippodromo exhibebantur.

Super Circo in planicie superiore templum est integrum quadrata structura, cum suis columnis, & porticu anteriore: id fuit

fuit olim sacrum Deo ridiculo. Quod Hannibal post stragem Cannensem, qua ceciderunt Ciuium quadraginta millia, cum ad urbem obsidendam copiis victricibus properasset, eo loco castra posuit: audito risu effusissimo perterritus abiuit, & obsidionem Urbis reliquit: in qua si pertinacius institisset, vt erant omnia metu ac pauore consternata, sine magna difficultate potuisset Roma potiri: Romani post eius discessum Deo ridiculo consecrarunt fanum.

*Templum
Ridiculi.*

His igitur diligenter lustratis, ne vltius vageris, & longius discedas, in urbem recta via reuerteris, quæ tribus fere milliari- bus distat: Postquam ad portam redieris, circa mœnia te conferes ad Portam Latinam: non procul à qua templum erectum est rotundum in honorem sancti Ioannis Apostoli: qui dicitur eo in loco cruciatus oleo & igne. Diesque eius martyrij in Kalendaris festus scribitur, diciturque Ioannis ante portam Latinam: passus est Apostolus sub Domitiano.

*Ioannis
ante por-
tam Lati-
nam tem-
plum.*

Non procul abest porta Gabiua: quæ sicut & Latina muro clausa est, & obstructa. Hæc subterfluit riuus Appius, qui ab Almone deriuatur. Per hanc portam iter tendebat ad urbem Gabiorum (vnde nomen adepta est, quod adhuc hodie retinet immutatum) viaque hæc cum Prænestina coniungitur: Sicut via Latina ab Appia principium sumens in vrbe, per Portam Latinam extenditur longe, ac per Valmontonem, & S. Germanum deducta, rursus Appiæ inseritur.

*Porta Ga-
biua.*

A porta Gabina relictis ad dextram mœnibus conscendes in Cœlium collem, qui circa mœnia longe extenditur vsque ad Portam maiorem. dicebatur olim Querquetulanus, à quercuū frequentia, antequam illum inhabitarent Hetrusci, qui duce Cœle Vibenna auxilium tulerunt Romanis, & illis propterea collis hic concessus est, postea vicus Thuscus: In Cœlio præter ruinas obscuras, nihil admodum spectatur notatu dignum.

*Cœlius
collis.*

In Cœliolo templum S. Ioannis Euangelistæ olim Dianæ sacrum fuit, hic Cœliolus appendix est Cœlij.

*Templum
Diana.*

In summitate Cœlij templum est rotundum S. Stephano dicatum à Simplicio Pontifice, quod fuit olim Fauni sumptuosissimum delubrum: sed temporis iniuria semidirutum, restauratum est à Nicolao V. P. M. in ea forma qua videtur hodie.

*Templum
Fauni.*

Vbi templum est S. S. Iohannis & Pauli, versus Septizonium Seueri; fuit Curia Hostilia: quam Tullus Hostilius erexit, post Albæ destructionem: & in hanc sæpius conueniebat Senatus de reipublicæ negotiis tractaturus: aliam quoque Curiam superius à Tullō structam diximus ad forum Romanum, non procul à templo Pacis, vbi Rex idem suum habuit palatium.

*Mansiones
Albana.*

Albanorum mansiones in ea Cœlij parte fuerunt, quæ spectat Auentinum: vbi hodie situm est templum S. Mariæ in Dominica, à Leone X. restauratum, prope quod videtur aquæ ductus aquæ Claudiæ; in cuius arcu hæc leguntur. P. C. O. R. P. F. D. O. LABELLA COS. C. I. V. N. I. V. S. C. F. S. I. L. A. N. V. S. F. L. A. M. E. N. M. A. R. T. I. A. L. E. X. S. C. F. A. C. I. V. N. D. V. M. C. V. R. A. V. E. R. V. N. T. I. D. E. M. Q. V. E. P. R. O. B. A. V. E. R. V. N. T.: ad hunc aquæ ductum erectum est castellum, ad receptacula aquarum.

*Castra
Peregrina.*

Vbi hodie templum est quatuor Coronatorum (quod Honorius Pontifex extrui iussit: & temporis iniuria destructum restaurauit Paschalis II. versus Exquiliæ) fuerunt olim Castra Peregrina: in quibus diuersabantur sub Augusto nauales copiæ, quas Imperator ad Misenum detinebat.

*Palatium
Constantini.*

Palatium Constantini magni, fuit inter portam Gabiniam & Cœlimontanam, nunc S. Iohannis dicitur. Huius palatii magnificentissimæ adhuc supersunt ruine, quæ satis indicant sumptuositatem ædificij, tanto Imperatore digni.

*Basilica
Lateranorum.*

Lateranorum Basilica suum nomen retinet (Alter Lateranorum fuit M. Antonij auus) in eâ Siluestri Pontificis rogatu Constantinus magnus erexit templum S. Iohanni, qui Lateranus vocatur: Sedes olim Pontificum Romanorum, cuius se vocant Episcopos: sed postea ducti amœnitate collium vaticanorum, in eum locum se contulerunt, vbi palatium celeberrimum incolunt, cum templo S. Petri coniunctum.

*Basiliscus
Constantini.*

In hac Laterana Basilica locus ostenditur orbiculato edificio & altissimis fornicibus, quod sustentatur octo ingentibus columnis porphyriticis, præter alias duas eiusdem marmoris, quæ ad portam erectæ sunt. Locus hic vocatur Basiliscus Constantini: Fama est Cōstantinum Magnum Lepra laborantem, suâ su medicorum, voluisse lauari in puerorū sanguine, atque ideo sumptuosum hoc ædificium præparasse: sed monitum ab Angelo in somnis,

somnis, vt aqua baptismi ablueretur in nomine Iesu Christi Dei veri, quem Helena eius mater colebat, Imperatorem obtemperasse monitis cœlestibus, & baptizatum fuisse in eo Labro Porphyritico, quod adhuc medio Basilisco videtur. Sed fabulam esse credendum est: nam ab Episcopo Nicomediensi baptizatum tradunt historiæ, cum in Asiam venisset: neque ad tam barbarū nefas patrandum, necesse fuit tantis sumptibus extruere hoc ædificium; quod potius tegi & celari oportuit, quam vana ostentatione publicari: Ego puto fuisse balneū Laterani Palatij quod eo vsque protendebatur.

Huic ædificiō vicina sunt ad dextram sacella sacra in quibus multa marmora preciosissima, quibus parietes incrustati sunt, conspiciuntur: & columnæ Hierosolymis adportatæ Romam. Ad sinistrā duæ sese attollunt columnæ marmoris flauī Mischi: quæ manu vel vestibus conficatæ & attritæ, suauissimum emittunt odorem; qualis est violarum cum lilio: De iis diuersæ narrantur fabulæ; à Regina Aethiopum Salomoni donatas: & alia plurima, quæ vt inepta sunt & ridicula, malo ab aliis publicari.

Ingredieris inde Lateranense templum: in quo vndique venustissimi & elaborati artificij marmoreæ sepulchrorum arcæ ac tabulæ sunt dispositæ; quibus summorū Pontificū recondita sunt ossa: neque solum in sepulchris ars commendatur, sed in altaribus, quæ ex marmorib⁹ preciosissimis facta sunt, tanto studio & industria, vt nihil vsquā gentium videri possit absolutius.

Ad summi chori latus sinistrum, parieti adplicata est tabula ænea, characteribus antiquis leges, & senatus cōsulta sub Vespasiano referēs: quæ olim cū aliis multis in Capitolio seruabatur.

Sub hac tabula ad Sacristiæ portā humi iacet tumba Sepulchri Laurentij Vallæ: qui Canonicus erat huius templi.

Ante chorum erectæ sunt quatuor ingentes columnæ æneæ, striatæ, Corinthiacis Epistylis: opere concauo, sed quæ repletæ sunt vt vulgus asserit, terra sancta, quæ ex sepulchro Christi Romam aduecta est. De his columnis varia fertur opinio. Quidam volunt Athenis ex Iouis templo à Sylla Romam translatas: Alij ex rostris nauium in Actiaca pugna captarum ab Augusto Cæsare conflatas; & ad rei memoriam templo Iouis Capitolini adplicatas: Alij Hierosolymis aduectas in Italiam ab Imperatore

Vespasiano, post subactos Iudæos, cum reliquis spoliis, quæ in triumpho Titi proposita sunt.

*Cœnacu-
lum Rotæ.*

In Basilica Laterana, quæ integra est & antiqua, cœnaculum est Rotæ amplissimū: in quo Pontificum & Senatūs Ecclesiastici Cardinalium & Archiepiscoporum habebatur confessus, cum de rebus magnis tractandum esset. Tres illæ portæ altissimæ & marmoreæ, quibus in cœnaculum patet ingressus, ex Prætorio Hierosolymitano sunt aduectæ.

*Cathedra
Porphyri-
tica.*

Inde per amplissima deambulacra, relicto S. Mariæ Gratia-
rum sacello, super scalis sanctis duæ sunt cathedræ ex Porphyro
pertusæ; in quibus aliquot annis (postquam Ioanna mulier sexū
virilem mentita, Pontificatum adepta est) Pontifices eligendi se-
debant: iisque admota manu sub Cathedra, per exploratorem
virilia tractabantur: cumque cumpertum esset, marem esse, ex-
clamabat alta voce: **TESTICULOS HABET, DIGNVS EST
PAPALI CORONA.** Ridicula sunt hæc, & absurda: sed quæ sum-
mi viri in vfu fuisse scriptis tradiderunt: Hodie non est opus hac
inquisitione: cum nemo ad Pontificatum promoueatur, qui
sue virilitatis non reddiderit antea satis efficax testimonium.

*Gradus
sancti.*

A loco vbi sacrosanctæ hæ Cathedræ seruantur, descenditur
per gradus marmoreos summæ reuerentiæ ac deuotionis: erant
enim gradus Prætorig Hierosolymitani, per quos Christus virgis
cæsus Pilati iussu sanguinolentus populo est propositus: & in iis
craticulæ aliquot æneæ deauratæ videntur adplicatæ marmori,
quæ guttas sanguinis Seruatoris tegunt: Tanta in veneratione
habentur, vt piaculum morte dignum haberetur eos pedibus
contingere: Geniculatim per hos ad altiora loca conscenditur:
suntque ita excauati vestimentorum attritu, vt cum difficultatē
maxima consistere quis in iis possit: propterea ad latus alij gra-
dus lapidei sunt erecti, per quos cōmode ascēditur & descēditur.

*Columna
Sanctuarij.*

Eodē in loco super gradib⁹ sanctis columna albicantis mar-
moris demonstratur, in duas partes diuisa ab Epistylis ad basim:
ea parieti adhæret: & creditur fuisse ad ingressum sanctuarij tem-
pli Salomonis, quæ Christo in cruce Spiritum Deo Patri reddente,
cum velo templi rupta est, & in partes separata.

*Sancta
Sanctorū.*

Vbi patet ingressus in sancta sanctorum, sacellum est summa
veneratione cultum, in quod nulli licet mulieri introire: in eo
seruatur Arca fœderis, virga Aaronis, mensa cœnæ Dominicæ,

Manna

Manna sacrum, umbilicus & præputium Christi, eiusque sanguinis phiala una, spinæ aliquot ex eius corona, clauus vnus integer, quo Christus adfixus est cruci, Frænus equi Constantini magni, quod confectum fuit ex duobus pedum clauis, nam ex quarto conflata est lamina, quæ diademati aureo Imperatoris adposita est. (Quatuor clauis crucifixum seruatores nostrum dicunt autores.) Eodem in sacello ostenduntur plurimæ reliquiae, quæ à Romanis summa deuotione obseruantur.

Quieti quondā dicatum erat id delubrum, quod hodie S. Petro *Templum* sacrum est ad viam Labicanam, quæ est inter Cœlium & exquilias. *Quæritis.*

Non procul à templo S. Ioannis Laterani, Porta est eiusdem *Porta Cœ-* nominis, olim Cœlimontana dicta (quod ad radices Cœlij sita *limontana.* sit) & Asinaria. Ab ea principiū sumit via Campana, qua in Campaniam itur (quæ nostro tempore Terra di laboro nuncupatur) ac paulo extra urbem coniungitur cum Latina.

In vltima montis Cœlij parte templum est S. Crucis in Hieru- *Templum* salem, olim sacrum Veneri & Cupidini: In eo seruatur pars crucis *Veneris* *& Cupi-* Dominicæ, & Crucis titulus scriptus linguis tribus, denarius v- *dimis.* nus ex triginta, quos Iudas Proditor recepit pro precio venditionis Domini: & alia plurima. Ibidem est sacrum sacellum subterraneum, ab Helena Constantini matre conditum, in quod semel tantum quotannis patet ingressus matronis.

Adiunctum est monasterio templi huius Amphitheatrum minus *Amphi-* quidē multo Coliseo, sed antiquius: vtpote quod tempore Au- *theatrum* gusti sit erectum à Statilio Tauro: alij vocant id Amphitheatrum *Statilij* *Tauri.* castrense: idque positum dicunt à P. Victore in regione Exquilina, in quo milites exercerentur: Nunc est ex maiori parte destructum à Paulo III. P. M. ad restaurandum monasterium: sed quod restat integrum, videtur tam intra quam extra mœnia.

Basilica Sessoriana sita fuit ad templum S. Crucis; & porrigebatur vsque ad portam Næuiam: eius ruinarum pars adhuc notatur secundum mœnia. *Sessoriana* *Basilica.*

Redeundum est ad Lateranensem templum: sed notabis ingentes *Ductus a-* illos arcus, qui per portam Næuiam introducuntur in urbem, & *quæ Clau-* per dorsum Cœlij montis prope templum Lateranensem vsq; in *dia.* Auentinum extēduntur, pertinere ad aquaductum Aquæ Claudiae: qui omnium, quos Romæ videmus, altissimus & longissimus iudicatur:

catur: huncque per spatium quadraginta miliarium in urbem introduxit Claudius: cui postea Anio nouus adiunctus est, per viam Subiacam, & summis impensis deductus est per hanc portam Næuiam; eiusque pars maior in Auentinum deriuabatur, pars in palatium, & reliquum in Capitolium. à C. Caligula cœptus est hic aquæ ductus, postea à Claudio ad perfectionem per ductus.

Porta Næuia.

Porta hæc Næuia quæ hodie Maior dicitur vel S. Crucis, creditur fuisse in arcu triumphali structa; vt sumptuosum portæ satis probat ædificium.

Xenodochium Lateranum.

Prope ductum aquæ Claudia, versus Cœlium, Xenodochium est Lateranum opulentissimum. & rebus omnibus, quæ ad excipiendos hospites, cuiuscunque conditionis aut status sint, instructissimum. In eo sunt cubicula, quibus Principes, & nobiles excipi possunt commodissimè. Pharmacopolarum apothecæ refertæ sunt omni genere medicamentorum exquisitissimorum: neque quicquam potest excogitari quod ad ægrorum necessitatem conducere possit, quod ibi non inueniatur, & officiose omnibus præstetur: Idque in causa est, vt multi nullius rei indigentes; cum in morbos inciderunt, eo se deportari curent, ac propriis impensis curari: nam æquum non esset eum publicos sumptus requirere, qui eos per se facere possit: sufficit si officiosam medicorum curam experiatur, quam pecunia compenset non ingratus, post acceptum beneficium. In huius Xenodochij area latissima diuersis in locis animaduerte sepulchrorum arcas, & aras marmoreas, labra balnearum & Thermarum; plurimaque marmora antiqua, in quibus summo artificio sculptæ sunt infinitæ figuræ, Satyrorum chori, mensæ discumbentium, Pugnæ Amazonum, Meleagri venatio, & alia eiusmodi.

Templum S. Clementis.

Prope hoc Xenodochium arcus panditur per aquæ ductum, qui viam aperit deorsum, tendentem ad templum S. Clementis: quod diuersis marmoribus peregrinis est incrustatum, & inscriptionibus antiquis illustre: maxime repræsentatione instrumentorum, quibus in sacris peragendis Pontifices, Augures, & Sacerdotes vti solebant.

Locus vbi Papa peperit.

In eadem via ad muros hortorum, exiguum est facellum, constructum eo loco, vbi Ioanna Pontificatum adepta cum vir æstima-

æstimaretur, peperit, & mortua est in pompis illis solemnibus, quas processiones sacras vocant: idque factum est toto Clero spectante non sine admiratione, & abominatione, vt ex pictura expressum est, quæ tantum piaculum descriptum est: Hanc Ióannam suum sexum mentitam quidam dixerunt fuisse Lusitanam, alij Anglam, alij Moguntinam. Fama est post hunc partum pompas sacras quæ quotannis solemniter ritu ducuntur ex Vaticano in Lateranum templum, propterea nunc diuertere ad templum S. Clementis, declinantes locum illum, in quo scandalo æterno sacra polluta sunt incestu meretricis.

Paulo vltius in reditu sese offert stupenda illa & admirabilis Amphitheatri moles, structa ex ingentibus Tiburtinis lapidibus, inter Cœlium montem & Exquilias. Hoc Colisæum, *Colisæum
sive Am-
phithea-
trum Ve-
spasiani.* vulgo vocatur: à Colossæa statua (quam Nero illic erexit centum & viginti pedes altam.) Domus enim Neronis id totum loci spatium occupabat, quod est inter Palatinum & Cœlium, & porrigebatur vsque ad Exquilias, vbi erant horti Mécænatis: vt potius vrbs quam domus formam referret. in eius enim ambitu cludebantur, agri, lacus, siluæ, & porticus longa milliari integro, tribus columnarum ordinibus: reliqua ædificia deaurata, & gemmata erant: in ea fuit delubrum Fortunæ Sciaæ, in quo fuit simulachrum Deæ ex marmore Phengite, vel diaphano. Domus huius porta Principalis fuit, vbi postea est erectum Amphitheatrum antequam attollebatur ingens ille Colossus Principis: Huius Amphitheatri tanta fuit altitudo, tanta amplitudo, tam concinna structura, vt nihil admirabilius Romæ videri possit. Cœptum est à Vespasiano Imperatore, & absolutum à Tito eius filio. Triginta seruorum millia tantum opus percerunt spatio vndecim annorum. Capax fuit octoginta septem millium hominum, qui commode in gradibus, & subselliis possent sedere, & spectare ludos, qui media cauea quotannis exhibebantur.

Ad sinistram erectus est Constantini Magni triumphalis arcus, *Arcus Cō-
stantini.* versus Cœlium & Septizonium Seueri, ad Palatini radices. Extat adhuc integrum cum suis victoriis & statuis: Hic arcus positus est Constantino à Romanis, post deuictum ad pontem Miluium Maxentiū, qui tyrannide barbara Urbem oppresserat.

Meta sudans.

Ante Colisæum super via, qua itur ad arcum Titi Vespasiani, ædificium est altum & arctum, testudinatum, & acutum in speciem pyramidis rotundæ: Hoc vocabatur meta sudans: quod inde manarent aquæ copiosæ & vberes, ex quibus bibebat populus, qui in Amphitheatrū ad publica spectacula cōueniebat.

Palatium Maffæorum.

Ab Amphitheatro via sacra sub arcu Titi transibis ad forum Romanum: Capitolioque ad læuam relicto, à templo S. Marti-næ, vbi est Marforij statua, diuerres rectà ad Palatium Maffæorum, in quo videntur capita virorum illustriū cum suis pectoribus, collocata singula in suis basibus. & alia quinquaginta quinque, quæ pectoribus carent; & puer nudus: & vrna antiqua marmorea, & alia statua vestita, sed sine capite: plurimaque fragmenta spectatu digna; vasa, pateræ, lucernæ, crateres, & membrum virile: caput Laocoontis artificiosissimum: Simulachrum mulieris sedentis: duo alia capitibus trunca, & vnum integrum vestitum. Ibidem est tabula marmorea, in qua Circus expressus est, cum suis metis, doliolis, obeliscis, & altaribus. & alia tabula discumbentium in triclinio cum synthesi: nusquam alibi maiori forma vel artificio exquisitiore cernitur. In hortulo sunt duæ statuæ vestitæ sine capitibus: & alia mulieris sedentis, quæ capite ac brachiis trunca est. Est & ibidem Pila grandis, in qua Pan sculptus est cum Syringe, & Cupidine. Plurima in hoc palatio videntur antiquitatis monumenta, epitaphia, inscriptionesque, & eiusmodi reliquæ priscæ vetustatis, quæ mirifice delectant peritiorum artificum, & literatorum hominum oculos, & ingenium excitant.

Quibus diligenter perlustratis domum te conferes, & recipies in tuum diuerforium, vt postera die ad videnda quæ in aliis vrbis regionibus supersunt, sis paratior.

ROMA-

ROMANAE VRBIS TOPOGRAPHIA.

DIES TERTIVS.

EQVEBATVR vt eodem, quo prius, ordine cœptum iter persequeremur. Traiecto igitur Aelio ponte, & relicto S. Angeli Castello, venies circa Tyberinam plateam ad domum cuiusdam diuersorij, quæ ad Vrsū vocatur. Atque vbi via bifurcatur, ingredieris partem dextram, versus turrē Sanguineam: prope quam est Baldi Ferratini domus, in cuius frontispicio est Galbæ Imperatoris statua paludata, erecta in basi marmorea antiqua. Ibidem demonstrantur pilæ duæ, & tabula diuersis figuris antiquis insignita.

Apud Ioannem Baptistam Galletum, super fenestra versus Tyberim, ingens est muliebris facies, quæsi larualis; & statua mulieris vestitæ, quæ mammam alteram nudam gerit. Iisdem in ædibus ingense est tabula marmorea, in qua est Aesculapius, dextra serpentem tenens: cui adstat mulier, quæ & serpentem manu comprimit: superius est hæc inscriptio. NVMINIBVS C. PVPIVS. C. F. ANI FIRMINVS SANCTISS. D. D. Ibidem est pila variis inculpta figuris: inter quas est Hercules qui magno conatu geminos tauros manibus tenet; vtrisque cornibus apprehensos.

Inde venies ad domum Cardinalis Paceci Hispani, prope Argonem: quam postquam diligenter perlustraueris, & quæ in ea notatu digna sunt inspexeris, accedes ad templum S. Apollinaris antiquissimum: quod olim Apollini sacrum fuit: à cuius posteriori parte est S. Augustini templum, in quo Monicę eius matris sepulchrum ostenditur.

Nō procul ab hoc S. Augustini templo sunt ædes Archinti vicarij Pontificis maximi: in quibus ad ascensum graduum statua visitur ænea integra habitu seruili: cuius similima est in Capitolio, quam Zingaram vocant. In superiore scararum parte sunt tria capita artificiosissime facta, vnum Iouis, alterum Iouis Capitolini, tertium cuius sit ignoratur.

Circus Agonalis.

Amplissimū illud forum quod à templo S. Apollinaris, & Palatio ducissæ Parmensis, vsque ad Gallorum templum, quod S. Ludouico dicatum est, extenditur, nunc in Agone dictus, Circus fuit Agonalis; in quo Agonalia certamina, & Agonales ludi, in honorem Iani à Numa Pompilio celebrari cœpti sunt.

Palatium & Therma Alexandrina.

Hunc Circum postea amplificarunt & exornauerunt, primum Nero, postea Alexander Mammeæ filius: qui propè Circum palatium erexit amplissimum, & Thermas Alexandrinas, amœnitatem ac locorum splendore celeberrimas.

Neronis & Hadriani Therma.

Hadrianus quoque illic Thermas extruxit, ubi est templum S. Aloysij: & Nero suas illic habuisse Thermas dicitur, inter templum S. Mariæ rotundæ, & vicum Longobardorum, post templum S. Eustachij: sed earum vestigia non admodum magna sunt, ædificiis illic frequentibus, quæ veterum monumenta ferre omnia texerunt, & aboleuerunt: Propterea in vrbe planâ, præter statuas, & marmore aliunde adportata, pauca videntur antiqua ædificia.

Marij Melini domus.

Apud Marium Melinum in Agone, in area domus, videtur statua Palladis armata & galeata: & Veneris nudæ, & alterius mulieris togatæ, quæ capite & brachiis est mutila: Est & ibidem gladiator nudus, & Hercules, fracti vterque: & mulieris Sabinæ caput cum toto pectore. In cœnaculo est Cupido nudus & alatus, ad similitudinem Alcibiadis factus, cum adhuc esset puer: Sunt & ibidem Siluani & Bacchi sedentium corpora, sed admodum mutilata. Et caput Drusi cum toto pectore toga amictu, & Iouis caput insigne & alia decem capita, quorum nomina ignorantur: In cœnaculo vicino, est Satyrus integer forma venusta & mirabili, & artificio singulari.

Io. Baptistæ Melini domus.

In domo Ioannis Baptistæ Melini, tria sunt capita pectoris retenus egregia: & statua senis stolata, cui adstat puer veste amictus.

Domus Episcopi di Sauli.

In ædibus Episcopi Sauli prope Agonem, super domus frontispicio, reposita est statua mulieris vestitæ, & in cœnaculo ostenditur caput M. Ciceronis, M. Tullij oratoris filij.

Domus Alexandri Ruffini.

Apud Alexandrum Ruffinum, prope templum S. Aloysij simulachrum est Iulij Cæsaris armatum, & quasi Colossæum: cuius cru-

ius crura sunt ocreis antiquis eleganter circumducta: è regione est Octavius Cæsar eiusdem altitudinis & vestimenti: His duabus statuis vix Romæ quicquam spectatur rarioris artificij. Ostenduntur in ea domo Caput aliud Iulij Cæsaris Colossæum, & alia quatuor, duo virorum, & duo mulierum.

In domo Ducissæ Parmensis, non procul ab Agone, in hortulo Bacchus est nudus, qui innititur arboris trunco pampinis racemiferis tecto: Ibidem est alius Bacchus nudus, cui adstat

*Domus
ducissæ
Parmen-
sis.*

Ampelos puer Deo dilectus vterque caret capite. Sunt ibidem alia statuarum fragmenta tam nuda; quam vestita, quæ fere omnia capitibus mutilata sunt & brachiis. Ostenditur in pariete grandis tabula marmoris candidi, in qua tres Curiacij sunt expressi, & mulieris cuiusdam in genua procumbentis.

Apud Franciscum Ragaterium, non procul à templo Pacis, sunt Capita Getæ Imperatoris, Bacchi, Hadriani, Alexandri Magni, Traiani, M. Aurelij adhuc iuuenis, Antonini Pij, Pyrrhi regis Epirotarum, Cleopatrar, aliud Alexandri magni, Iouis tria capita, Naturæ, Satyri siue Panis, Satyri pueri ridentis, Veneris, & alia viginti ignotorum hominum, suntque hæc omnia coniuncta cum suis pectoribus, & egregiis basibus reposita. Alia sunt apud eundem plusquam quadraginta numero capita, à corporibus truncatis raptæ: & Iouis caput ex Porphyro: & multa alia Leonum, canum, equorum, statuarumque aliarum partes diuersæ: nam vir hic antiquitatis adprime studiosus est, & in his colligendis nullis parcat sumptibus. Idem possidet vineam ad Portam Flaminiam, quam ornauit infinitis inscriptionibus, & simulachris antiquis: inter quæ est Rex Numida captiuus ex Porphyro præstantissimi artificij: apud eundem videtur thorax æneus alicuius Imperatoris, precij & operis rarissimi.

*Domus
Francisci
Ragaterij.*

In domo Alexandri Cherubini, quæ sita est ad templum Pacis, præter aliquot inscriptiones antiquas, videtur & venustissimum Siluani ridentis caput ex purissimo marmore.

*Domus
Alexan-
dri Che-
rubini.*

Inter templa S. Eustachij & Mineræ, videntur ruinæ quadratæ & longæ: reliquias quidam asserunt esse templi boni Euentus: qui colebatur ab Antiquis, vt consiliorū, & rerum quas

*Templum
boni Eue-
ntus.*

homines peragendas aggrediebantur, felicem & expectatum finem largiretur : Eius statua formabatur habitu plebeio, læta facie, dextra tenebat craterem, sinistra sertum ex spicis.

*Therme
Agrippæ
& Nero-
nis.*

Fornices illæ rotundæ & altæ, quæ spectantur eo loco, qui Ciambella dicitur, partes sunt reliquiarum Thermarum M. Agrippæ. Prope quas Nero quoque Thermas ædificari curavit sumptuosissimas: quarum vestigia cernuntur satis ampla, à posteriore parte templi S. Eustachij.

Pantheū.

M. Agrippa, prope suas Thermas construxit templum architectura, & sumptibus admirandum. Nullum in vrbe antiquius, nullum integrius aut splendidius extat hodie. Hoc quia Diis omnibus sacrauerat Agrippa, Pantheum vocatum est: Alij Opi turrigeræ Deorum matri dicatum volunt: ideo templum hoc rotundum est, & latitudinem æquat sua altitudine: Opis enim siue Cybele, siue Dindymenē terram rotundam habet sub sua protectione: propterea pingitur turrata, quod in sua superficie turritas vrbes, arces & castella sustineat terra: hodie dicitur Sanctæ Mariæ rotundæ delubrum: Sphericum illud ædificium caret fenestris: Lucem admittit ingenti orbe, qui apertus est in summitate fornicis. In medio locus est profundus, & crate ænea tectus, ad excipiendas aquas pluuias: Eius aditus Pronao, siue Porticu elegantissima cultus est, quem sustinent columnæ ingentes tredecim ex Ophite marmore, Epistyliis Syracusanis. Laquearia, quæ tectum sustinent, ænea sunt auro perfusa, cum valuis & portâ. Fuit olim laminis argenteis coopertum; sed Constantinus Heraclij nepos eas abstulit cum reliquis vrbis ornamentis: quarum loco restitutæ sunt Plumbeæ à Martino VII. Pont. Max. Aditus olim ad portam patebat gradibus septem, qui templum in circuitu cingebat: nūc vndecim ad eam descenditur: Vnde apparet quantum ex ædificiorum ruinis solum Vrbs accreuerit. In hoc Pantheo sepultus est Raphael Sanctius Vrbinas, pictorum nostri sæculi Princeps. In anteriore frōtispicio hæc leguntur: M. AGRIPPA L. F. COS. TERTIVM FECIT: & paulo inferius literis minoribus hæc continentur. IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX ARABIC. ADIABENIC. PARTHIC. MAXIMVS PONT. MAX.

TRIB.

TRIB. POT. XI. COS. III. P.P. PROCOS. ET IMP. CÆS.
M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FELIX AVG. TRIB.
POTESTAT. V. COS. PROCOS. PANTHEVM VETV-
STATE. CORRVP TVM CVM OMNI CVLTV RESTITV-
ERVNT.

Ante porticum huius templi duo AEgyptij Leones ex lapide *Leones*
Marmaridum subnigro & durissimo suis basibus erecti sunt: *Marmarides.*
ipsæque bases literis hieroglyphicis exsculptæ sunt: Intervtrum-
que Leonem repositum est vas amplum siue arca ex porphyro, *Arca Porphyritica.*
opera & lapidis magnitudine admirandum: cui non ab simile
videtur (paulò tamen minus) in templo S. Mariæ maioris in Ex-
quiliis sub statua Crucifixi.

Non procul à Pantheo Minerua suum habuit templũ, quod *Templum*
occuparunt hodie Dominicani, retento nomine antiquo: vo- *Minervæ.*
catur enim S. Maria della Minerua. In eo Pompeius magnus re-
posuerat titulos suarum victoriarum. Ruinæ adhuc extant satis
amplæ in hortis Monasterij. In eo pauca videntur antiquitatis
monumenta, sicut in tota vrbe plana: præter paucas inscriptio-
nes, quæ in repositoriis aquæ lustralis, & altaribus leguntur. Sa-
cerdotes enim & Monachi, penes quos est templorum custo-
dia, hoc studio semper procurarunt, vt ornamenta ab antiqui-
tate relicta transferrent in loca sacra, & adplicarent altaribus,
sedilibus, tolis, columnis ac parietibus templorum.

Ad templum Mineruæ, in domo Metelli Porcarij, ante do- *Domus*
mus portam statua videtur matronæ sedentis, quæ capite caret: *Metelli*
& in angulo Terminus est ingens erectus, qui hanc continet *Porcarij.*
inscriptionem. C. LIVIVS C. FILIVS IVSTVS NOV. MIL.
COHOR. IIII. P. R. D. LICINII MIL. ANN. XIX. VIXIT
ANNOS XXXVII. S. P. E. T. F. I.

Ibidem est Vrsus deuorans ouem; & equus mutilus, cui vir in-
fidet: & sacrificium marmoris insculptum: & tabula marmorea
cum hac inscriptione.

VENULEIA. P. P. L. PHILEMATIVM SIBI ET VIRO SVO
M. PORTIO M. L. POLLIONI SCR. LIBR. AED. CVR. LIC.
CVR. DE SVA PECVNIA FECIT.

Eodem in loco est cadelabrum antiquum triangulare & ta-
bula marmorea, vbi est expressa Diana summo artificio. Sunt &
ibidem

ibidem corpora trunca Herculis. Hermaphroditæ, Fauni, Veneris, Apollinis, Bacchi; & aliquot Imperatorum: & capita tria rarissimi operis. Sunt & pilæ duæ: in vna Meleagri sculpta est venatio; in alia Cacus attrahens cauda boues Herculis in speluncam: in tertia pilæ sunt labores Herculis: in quarta sunt Laruæ, Porci, inuolucra fructuum & florum: in quinta est rex vectus curru quadriiugo. Illic quoque videtur statua Consularis togata; duo serui & pastor vestitus: sed tres hi capitibus carent. In cubiculo vicino sunt Capita M. Agrippæ. M. Catonis. M. Antonij, Bruti, Cleopatæ, Romuli, Augusti, Tiberij, Vespasiani, M. Aurelij, Neruæ, Hadriani, Othonis, Lucillæ, Antoniæ, Veneris, Sileni, & alia duodecim Consulum capita: Fragmenta quoque statuarum Palladis, Herculis, Commodi Imp. Numidici regis; duorum seruorum: tres porci, & alia plurima, quorum nomina cognosci non possunt, & tabulæ marmoreæ, in quibus vir cum iugo bouum sculptus est, & alter vir leonem inuadens.

*Domus
Iulij Por-
carij.*

Apud Iulium Porcarium, super porta ad introitum, tabula est elegans marmorea, venatione Meleagri & Athalantæ nobilis: Ad parietem quinque sunt aliæ tabulæ, suo ordine dispositæ. in prima vir est continens cultellum: in 2. arator: in 3. tonforouium: in 4. carrus à bufalis tractus: in 5. diuersæ sunt figuræ: Alia est tabula intrinsecus, quæ continet multas mulieres, in quarum medio est vir nudus. Ad dextram erecta est statua pueri vestiti, superposita basi marmoreæ, in qua sunt plures figuræ peditum, equitumque pugnantium: ex altera parte taurus est Europam tergo gestans: In corte, duæ sunt statuæ capitibus truncæ, vna viri nudi, altera vestiti, & trunco arboris innitenti. Super platea tres sunt statuæ matronales sine capite.

*Arcus Ca-
millianus.*

A posteriore parte S. Mariæ rotundæ, cum descendis à via lata, eo loco vbi Iesuite habitant, erectus est arcus antiquus, rudis, & omni ornatu nudus, qui Camillianus vocatur. Hunc à Camillo extructum putant, sed falso: nam primum sub Imperatoribus hæc opera publice sunt excitata.

*Domus
Nic. Sta-
gni.*

In domo Nicolai Stagni, prope arcum Camillianum, retro Mineruæ templum, est Herculis statua nuda, cuius caput tectum est leonino rictu, corio circa collum inuoluto: quæ nisi pedibus careret, posset reponi inter præstantissimas, quæ tota Roma seruantur.

uantur. Est ibidem alia statua nuda, quam aliqui volunt esse Iouis, alij Neptuni: Hæc cum superiore Herculis excellentis sunt artificij: inuentæ in Exquiliis, prope Thermas Titi; eo loco qui le fette Salé vulgò nominatur, in vinea Stagnorum. Præter has duas statuas, videntur in eadem domo plurima fragmenta antiquitatis, quæ singulatim describere nimis longum esset.

Apud Leonardum sculptorem ostenditur simulacrum Hadriani integrum nudum vsque ad femora: & Lucretiæ corpus, sed valde mutilatum. Et Hercules nudus integerque, spolio Leonis in læuum brachium inuoluto. & alter Hercules spolio in humeros reflexo. Bacchusque integer: Venus sedens: duo Bacchi paruuli, nudi & integri: Capita Iulij Cæsaris, & Octauij Augusti: Pyrrhi regis Epirotæ caput galeatum, cum pectore armato, Epiconium cassidis est harpyia sustinens cristas. Ibidem sunt capita ex alabastro, Faustinae iunioris cum toto pectore amictu toga: & Galeriae Faustinae pectore tenus, & quinque alia capita virorum ignotorum, & mulierum: maxime cuiusdam matronæ ostenditur facies elegantissima, ex alabastro cotognite, quæ omnia collocata sunt egregiis basibus marmoreis.

Apud Iulium Sabinum sculptorem plurima seruantur antiquitatis monumenta: inter quæ est colosseum Palladis caput: capita Iani bicipitis, Termini, Liuiæ vxoris Augusti, Iuliae Octauij filiae, Galbæ, Augusti, Septimij Seueri, Commodi, Gordiani, & duæ Faustinae: Bacchus quoque integer breui quidem statura, sed elegans, & Europæ statua.

In domo Pauli de Castro demonstratur caput Socratis cum toto pectore: & Galeriae Faustinae, Veneris, Palladis, & Opis. Ibidem est Priapi statua nuda, stans in basi: & alia multa notatu digna, quæ spectatorem mirifice recreabunt.

Haud procul inde, prope S. Macutum, sunt ædes Giacomelli: in quibus ostenditur statua Atis pastoris Idæi nuda, innitentis trunco arboris, & infantis tibiam. Ibidem est Faunus venuste cachinnans exerto ore, & baculo percutiens Hydram mordicus tenentem vuam: Est & in eadem domo Medusa vestita, galeata, integra, cassidem manu sustinens: In cubiculo Corti vicino, Venus est nuda: & capita Faustinae senioris, & Liuiæ Drusillæ vxoris Augusti, matris Tiberij, quem ex Tiberio Nerone priore marito

L susce-

sufceperat. Sunt & ibidem capita Iani bicipitis, Panis, Corneliæ Pompeij vxoris, Iuliæ Iulij Cæſaris filia & vxoris Pompeij, C. Cæſaris, qui M. Agrippæ & Iuliæ fuit filius. & alia quinque capita, quæ ad quos pertineant ignoratur.

*Domus
Dominici
de Nigri.*

Dominicus de Nigris habet domi ſuæ ſtatuam Copiæ, quæ ſiniſtra manu tenet cornu, plenum fructibus: Habet & Nympham Naiadem dormientem, quæ ſiniſtra recubat in urnam: & hanc ex aquæductu virginis deſumptam volunt: illi vicinus eſt Nar fluuius ſeminudus, læua premens cornu copiæ: Eadem in domo eſt Bacchus pampino redimitus, & Hercules tenens fuſtem: & aliquot capita virorum illuſtrium: vt Hadriani, Neronis, & Othonis.

Prope arcum Camillianum ſuper platea iacet pes coloffeus ingentis magnitudinis: qui indicat altitudinem monſtroſam, & artificio ſtupendum ſtatuæ, cum eſſet integra.

*Domus
Auguſtini
Rhegiensis.*

Apud Auguſtinum Rhegienſem ſunt aliquot ſtatuæ, dignæ quæ videantur, & Deorum, illuſtriumque Principum capita, tabulæ & inſcriptiones ſicut & apud Papyrium Papazuccam, & alios: in quorum ædibus multa demonſtrantur, quæ ſtudioſus hoſpes poteſt cū vtilitate non parua, & recreatione cōtemplari.

*Domus
Franc. de
Aſpra.*

Franciſcus de Aſpra, qui domum incolit, ad S. Macutum, habet ſtatuam Copiæ integram veſtitam, quæ tenet cornu ſtriatū, plenum fructibus & floribus. Habet & Pomonam veſtitam & integram: & Ariſtidem Athenienſem: & Bacchi ſimulacrum.

*Thomas
ſculptoris
domus.*

Thomas ſculptor duo ſeruat capita Fauſtinæ ſummo artificio ſculpta: & Palladis galeatæ: & pueri ridentis: & Siluani auriculis cincinellisque caprinis: & ſtatua Puelli nudi ludentis cum hœdo: multa que alia fragmenta egregia.

*Palatium
& templū
S. Marci.*

Per viam latam veniendum eſt ad Palatium Sancti Marci verſus Capitolium: ad cuius introitum videtur ingens labrum marmoreum, quale ſpectatur ante templum S. Saluatoris del lauro: quod inuentum eſt in Thermis Agrippæ. Ante portā templi ſita eſt coloffea ſtatua mulieris, quæ creditur eſſe Faunæ, ſiue Fatuæ, ſiue Bonædææ. In ſuperiore parte graduum Palatii, caput eſt marmoreū elegans: & in Cœnaculo ſuper porta cubiculi vicini, ſtatua eſt nuda, cuius nomē nescitur. In ſuperiore loco palatii duę ſunt ſtatuæ, vna mulieris veſtitæ ſedētis: altera viri nudi ſedentis

sedentis in trunco, & puellum manu tenentis. Ibidem est tabula marmoris candidissimi, in qua singulari artificio sculptæ sunt aliquot hominum figuræ sacrificium peragentes, boue, arietis, & porco. In horto palatij caput est antiquum, marmoreum, & artificiose sculptum: & fragmentum marmoris, in quo expressa est Cleopatra, & mulieres circum plangentes. Sunt & ibidem plurima, quæ perlustrabit hospes boni iudicij, & cum utilitate delectabitur omnibus.

In domo Curtij Fraiapane, Mercurius est nudus, petasatus, & alatus: Cupido. & Aries Phryxus. multa que capita singularis artificij tam Deorum quam virorum illustriū: vt Marij Coss. Augusti Cæsaris, Hadriani, Antinoi, Lucillæ, Caracallæ, Iani, Iouis, Bacchi, Veneris, & aliquot Larum tam ex porphyro, quam ex marmore.

Apud Laurentium Mancinum, non procul à S. Marco, tabula est eximij operis, in quæ cælati sunt multi Cupidines alati, & viri, mulieres, aliaque animalia: apud eundem caput est ingens Colosseum: & Leoninum caput, rictu continens animal quoddam: & alia capita virorum & mulierum.

His diligenter perlustratis veniemus ad Forum Traiani, quod est inter forum Neruæ, Capitolium, & Quirinalem. Neruæ forum erat eo loco & spatio, quod est post S. Hadriani ædem: in cuius medio fuit olim columna ingens ænea: totumque forum variis illustrium virorum statuis exornatum; quæ vel antiquitate perierunt, vel aliò translatae sunt: dictum est Transitorium, quod ex eo transitus patebat in forum Augusti, Cæsaris, & Romanum: medium enim erat: vnde templum S. Hadriani intré fori nuncupatur: de hoc superius tractatum est. Ad hoc forum Nerua struxerat palatium: cuius ruine adhuc extant ad turrim militiæ, & templum S. Blasij.

Ex hoc foro Neruæ transitus brevis est in forū Traiani quod fuit inter Capitolium, Quirinalem, & forum Augusti; cinctum fuit porticu magnifica, fulta ingentibus columnis Apollodoro architechto: In ea fuerunt imagines virorum illustrium, & diuersarum rerum bellicarum & tropheorum. Ibidem fuit & arcus triumphalis marmoreus, qui periit, neque illius hodie apparet vestigium: sicuti neque magnificæ illius porticus. De his

*Columna
Cochlis
Traiani.*

omnibus ornamentis sola columna Cochlis superest, quæ notitas manifestas præbet Imperatorij splendoris: in eius circuitu cælatae sunt res gestæ Principis bello Dacico, & aliis expeditionibus militaribus: Alta est pedes CXXVIII. præter basim: quæ cum columna efficit CXL. structa est lapidibus viginti quatuor, tantæ vastitatis, ut opus videatur non ab hominibus perfectum, sed à Gigantibus: singuli lapides, siue partes columnæ, continent gradus octo: per hos patet ascensus ad superiora, per interiorem partem concavam: Lumen præbent ascendentibus fenestellæ XLIII. Nihil potest usquam gentium videri admirabilius, nihil magnificentius. Erecta est in honorem Principis, ut ostenderetur quantæ altitudinis mons egestus esset in eo loco: ut scriptum est in basi:

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS IMP. CÆSARI
DIVI NERVÆ F. NERVÆ TRAIANO AVG. GERM. DACICO
PONT. MAX. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI.
P. P. AD DECLARANDVM QVANTÆ ALTITVDINIS
MONS ET LOCVS TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS.

Hanc columnam non vidit erectam bonus Imperator, qui tunc occupatus detinebatur bello Parthico: & in reditu sanguinis fluxu mortuus est apud Seleuciam in Syria; eiusque corpus Romam translatum est; & in summitate columnæ, pila aurea eius ossa recondita sunt. Duæ illæ columnæ, quæ videntur prope S. Mariæ de Laureto templum, reliquæ sunt porticûs Traiani.

Templa S. Basilij, S. Siluestri, & S. Martini quæ posita sunt à Symmacho I. P. M. sita sunt in hoc Traiani foro, & Bonifacius VIII. Papa tres turres ibidem extruxit, quæ vocatæ sunt turres militiæ (potissimum quæ est media) quod fundata sit super loco, ubi erant stationes militum Traiani.

*Domus
M. Macaroni.*

Coruini domus eo loco fuit, ubi hodie est macellum di Corui: prope quod est domus Marci Macaroni, ante cuius portam reposita est ingens basis columnæ: in qua cælatae sunt choreæ saltatium. Super porta est caput Alexandri magni: ad ingressum domus ad parietem, adplicatum est vas marmoreum ingens, in quo sculptus est Hercules sequens virtutem. In horto est equus frænis, ephippiis, & stragula tectus, cui insidet vir; sed toto corpore truncus: inuentus est in Thermis Antoninianis. Ibidem est

Laoco-

Laocoontis simulacrū semiruptum (cuius artificium summo-
pere laudat Michael Angelus) Apollinis, & Dianæ, & Sphyn-
gis, & mulieris quæ continet instrumentum musicum: Demon-
stantur ibidē multa capita marmorea: vt Romuli, Hersiliæ eius
vxo-
ris, Alexā-
dri Magni, Iulij Cæsar-
is, Octauij Augu-
sti, Marcelli
eius nepotis, Traiani, Hadriani, Antonini Pij, & Zoroastris Ba-
étrianorum regis, qui dicitur Astrologiæ inuentor: Ac Antonini
Caracallæ, cuius statua fuit integra in eius Thermis, sed dū effo-
deretur con-
fracta est, & solum caput cum pectore reseruat-
um.

Progressus in Exquilinum montem apparet clius suburra-
nus, quo ad arcum Galieni conscenditur: Suburra enim princi-
pium sumebat à Foro Neruæ, & sub Carinis extendebatur vsq;
ad viam Tiburtinam, quæ Exquilias medias diuidebat, vnde
pars illa media clius Suburranus vocatus est. *Suburra.*

Vallis illa quæ est inter Exquilias & Viminalem, vsque ad
Thermas Diocletiani dicta est Vicus Patricius: quod in eo Pa-
triciij plurimi domos incolērent præstantissimas. *Vicus Pa-
tricius.*

Inter Viminalem & Quirinalem montes, fuit Suburra plana
vbi prope templum S. Mariæ in campo, fuit puteus S. Probæ.

Exquilias, quæ vulgo dicuntur hodie le Squille, dictæ sunt ab
excubiis, quæ tempore Romuli fuerunt illic dispositæ. diuidun-
tur, vt diximus, à Coelio via Labicana: & separantur à Viminali
vico Patricio: Exquilinum collem partitur medium via Tibur-
tina, quæ à Suburra extenditur ad Portam Næuiam: Hæc Tibur-
tina via, antequam pertingat Trophæa Marij, in duas distribui-
tur partes: ad dextram tendit versus S. Ioannem Lateranum, &
cum Labicana iungitur: Pars sinistra vocatur via Prænestina;
quæ tendit ad portam S. Laurentij.

Ad viam Tiburtinam loco elatiore attollitur arcus Galieni *Arcus Ga-
lieni.*
Imperatoris (qui dicitur S. Viti, propter templum vicinum);
simplex est admodum, atque ornamentis destitutus: structus ex
Tiburtino lapide.

Prope hunc arcum fuit olim Macellum Liuianum: in quo *Macellum
Liuianū.*
carnes & obsonia vendebantur.

A templo S. Viti via sursum ducit ad ædem S. Mariæ maioris, *Templum
Isidis nūc
S. Maria.*
quæ habet insignem structuram auro, & marmoribus pere-
grinis selectissimis exornatā. Sustainetur enim altissimis
columnis

columnis marmoreis Ionicis: Ante quam reposita est arca porphyritica, forma fere eâdem, quali videtur altera ante Pantheon. Fuit hoc templum olim dicatum Isidi. In eo sepultus est S. Hieronymus. ibi ostenditur imago Mariæ virginis, quæ creditur depicta à S. Luca Euangelista.

Lucus Iunonis.

Prope hoc templum facellum est sancto Luce sacrum, versus sanum S. Potentianæ: in cuius colle decliui, fuit olim Lucus Iunoni summa religione sacer.

Templum S. Praxedis.

Redeundū est iterū ad Arcū S. Viti, relicto templo S. Praxedis: in quo multæ sunt inscriptiones: & columna illa ad quam Christus alligatus virgis cæsus est: hanc Hierosolymis adportatam colunt Romani summa religionis deuotione. Iter igitur vertes versus Amphitheatrum, & Thermas Titi Vespasiani: Prius ta-

Templum S. Petri ad vincula.

men ingredieris templum S. Petri ad vincula: vbi Sadoletus sepultus est. Et prope sacrarium ad dextram sepulchrum est Iulij II. Pont. Max. vbi est ille Moses Bonaroti, statua quæ nulli ex antiquis artificio & perfectione cedit. Ibidē videntur duę pulcherrimæ statuæ muliebres vestitæ & sedentes, & aliæ duę stantes: & quatuor capita elaboratissima Ferminorum: Ante templi fores repositum est vas marmoreum capacissimum, simile illi, quod est ante S. Marcum.

Hinc paruo interuallo venit ad templum quadraginta Martyrum: à quo vsque ad templum S. Clementis secundum viam Labicanam extendebatur ea pars Exquiliarum, quę vocabatur Carinæ.

Carinæ.

Therma Titi.

In hoc cliuo versus Amphitheatrum ruinæ sunt ingentes, Thermarum Titi Vespasiani, ac eius palatij, in quibus adhuc amplissima spectantur ædificia subterranea, quæ dicuntur le

Sette Salé.

Sette Salé: Erant enim castella, siue aquarum receptacula, quæ ad lauacra Thermarum erant necessaria. In vineis adiacentibus Feliciorum visuntur adhuc integri fornices, in quibus picturæ

Grotesci.

Grotescorum apparent venustissimæ. Pertinebant enim concamerata hæc loca ad Palatium Titi. Et in his reperta est illa

Laocoon.

Laocontis statua, cum duobus filiis, quæ in Palatio Vaticano Pontificum cum tanta spectantium admiratione demonstratur.

Templum S. Martini in montibus à Symmacho Pontifice structum

structum est, in ruinis Thermanum Hadriani; à cuius nomine *Therma Hadriani.* locus vocatur hodie Adrianello.

Prope templa S. S. Iuliani & Eusebij, moles quædam latericia & alta extollitur, in qua fuerunt castella aquæ Marcæ: In huius molis superiore parte erecta sunt Trophæa, hoc est armorum & spoliis congeries alligata trunco arboris. Hæc omnia sunt ex marmore posita bello Cimbrico in honorem C. Marij: quæcum Sylla evertisset, à Iulio Cæsare sunt restituta in integrum. *Trophæa Marij.*

In Vineis prope S. Eusebium, à posteriore parte trophæorum Marij, magnæ sunt ruinæ Thermanum Gordiani: prope quas idem Imperator splendidum erexerat palatium; quæ ducentas habuit in duplici ordine columnas marmoreas: Sed de iis omnibus, præter ingentes murorum spondas, nihil videtur admodum notabile: cum ex iis postea ad nobilium domos translata sint omnia ornamenta *Therma Gordiani.*

Ab his Thermis extendit sese ad dextram via Labicana, quæ *Porta Labicana.* protenditur usque ad portam eiusdem nominis quæ hodie Porta maior dicitur: in cuius frontispicio legitur inscriptio literis maiusculis.

Inter portas S. Crucis, siue maiorē, & S. Laurētij, hoc est inter Næviam & Exquilinā, secundum mœnia conspiciuntur ruinæ *Basilica Caesarum Lucij & Caij.* illius amplæ Basilicæ, quā Augustus edificavit sub nomine suorum Nepotū Caij & Lucij: Ex qua restat adhuc fornix altissima: quam vulgus appellat Gallucio, corrupto vocabulo pro Caio & Lucio.

Non procul inde fuit palatium Licianum: ad quod fuit *Vrsus pileatus.* Vrsus pileatus, locus ita dictus ab Vrsi statua, quæ pileo tecta fuit Fuit hoc Palatium, vbi postea templum S. Bibianæ structum est à Simplicio Pontifice.

Viuarium Populi Romani continebat id totum spatium, *Viuarium P. R.* quod est in vineis, quæ ad dextram secundum mœnia videntur: ex hoc, præter ignobiles ruinas, nihil apparet.

Secundum mœnia venies ad Tiburtinam portam, quæ & *Porta Esquilina siue Tiburtina.* Exquilina dicta est, & Taurina: nunc S. Laurētij vocatur, à tēplo vicino, quod olim eidem diuo positum est à Constantino Magno, antiquitate & religione clarum. In eo plurima sunt antiqua monumenta, tabulæ marmoreæ & sarcophagi diuersis figuris, & varietate marmorum illustres: maxime eo marmore, in quo sacrificiorum instru-

instrumenta videntur sculpta, vasa, thuribula, craticulæ, lituus, focale Pontificium, aspergillum, & cætera.

Aqua Marcia.

Per hanc portam sumptuoso aquæductu introducitur in Urbem aqua Marcia: quem primum Q. Martius extruxit, postea vetustate consumptum restituit Agrippa. deducebatur hæc aqua per millia triginta quinque, antequam Urbem contingeret: & per campum Exquilinum deriuabatur ad Thermas Diocletiani, & ad loca vicina: salutifera enim fuit, ideo potui civium maxime accommodata. In hoc aquæductu hæc leguntur.

IMP. CÆS. DIVI IUL. F. AVGVSTVS PONTIFEX MAXIMVS COS. XII. TRIBVNIC. POTESTAT. IX. IMP. XIII. RIVOS AQVARVM OMNIVM REFECIT.

IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FELIX AVG. PARTH. MAXIM. BRIT. MAXIMVS. PONTIFEX MAXIMVS AQVAM MARCIAM VARIIS CASIBVS IMPEDITAM PURGATO FONTE EXCISIS ET PERFORATIS MONTIBVS RESTITVTA FORMA ACQVISITO ETIAM FONTE NOVO ANTONIAN. IN SACRAM VRBEM SVAM PERDVENDAM CVRAVIT.

IMP. TITVS CÆSAR DIVI F. VESPASIANVS AVG. PONT. MAX. TRIBVNICIÆ POTESTAT. IX. IMP. XV. CENS. COS. VII. DESIG. II. RIVVM AQVÆ MARCIÆ VETVSTATE DILAPSVM REFECIT. ET AQVAM QVÆ IN VSV ESSE DESIERAT REDVXIT.

Aqua Tepula, Iulia, & Anio Vetus.

Ab altera parte huius Portæ ingrediebatur urbem aqua Tepula, & Iulia: Huius scaturigo distabat ab urbe milliaria sex: & Tepulæ vndecim, quæ oriebatur ex Frascatino agro. His coniunctus erat & Anio Vetus, qui ex Tiburtinis montibus à miliaribus viginti Romam perducebatur.

Pons Mammæus.

Paulo ulterius super Aniene, pons est Mammeus: sic dictus à Mammea Iulia matre Alexandri Severi Imperatoris: cuius impensis pons est restauratus: nunc vulgo nuncupatur Ponte Mammolo.

Via Prænestina & Labicana.

Via Prænestina ab hac Porta Exquilina ducebat Prænestem: & ab hac quoque oriebatur Labicana via, quæ ad Labicanos, hoc est, ad Valmontonem ferebatur.

Pars illa Exquiliarum, quæ est prope templum Sancti Laurentij

rentij in Fontana, vocabatur Clius Virbius: prope quem Fag- *Clius*
 ralis erat Lucus: ad quem Seruius Tullius habitauit: ibique di- *Virbius*
 ctus est vicus sceleratus, quod in eo Tullius à genero cæsus est, *sive Vr-*
 & per patris mortui corpus filia currum agere iussit aurigam: & *bicus.*
 hic sceleratus vicus habebat suum principium ab hoc loco pla- *Vicus sce-*
 no; & extendebatur vsque ad Busta Gallica: vbi Galli Senones *leratus si-*
 cæsi cremati & sepulti sunt per Camillum: locum hodie vocant *ue Cypri-*
 Portugallo: vbi structum est templum S. Andreæ ad Busta Gal- *us.*
 lica: vicus hic Sceleratus vocatus est & Cyprius. *Busta Gal-*
lica.

In summitate vici scelerati Palatium habuit Cassius, quod *Templum*
 solo est æquatum: & in eo Telluris templum structum est: quod *Telluris.*
 hodie S. Pantaleoni dicatum est.

Templum S. Gregorij in Damaso constructum est in ruinis *Arcus Gor-*
 triumphalis arcus Gordiani, qui multis marmoribus peregrini- *diani.*
 nis, & variis ornamentis, & ædificiis fuerat excultus: omnia ad
 ædis sacræ adplicata.

Prope S. Agathæ templum, ad radices collis viminalis, Silua- *Templum*
 ni fanum fuit: cuius ampla videntur adhuc vestigia. *Silvani.*

Exquilino colli Viminalis adiacet, qui circa mœnia in lon- *Viminalis*
 gum extenditur: dictus à Iouis viminalis templo, quod ibi stru- *collis.*
 ctum fuit religione & sumptibus clarum. Ab hoc colle dicta est
 Porta viminalis, quæ est Numentana, quod per eam Numen-
 tum ducit via. Nunc vocatur porta S. Agnetis; ab eius templo, *Templum*
 quod olim fuit Baccho sacrum. In eo videtur vastissima arca ex *Bacchi.*
 Porphyro, qua maior nusquam conspicitur: in cuius frontis pi-
 cio plurimi pueri vindemiam colligentes exsculpti sunt. Hanc
 hodie appellant imperiti sepulchrum Bacchi:

Remotius aliquanto in via Numentana, Pons est Numen- *Pons Nar-*
 tanus, à Narsete Eunuchò structus, vt docet inscriptio. *sus.*

Nero Imperator inter hanc portam Numentanam, & Sala- *Suburba-*
 riam, habuit Suburbanum ædificio singulari, quod Liberto do- *num Ne-*
 nauit: & in eo supplicium publicum metuens, pugione sub pa- *ronis.*
 pillam adacto, adiuuante Sporo liberto, sibi mortem consciiuit:
 huius suburbani aliquot ruinæ sunt adhuc superstites:

Porta Querquetulana hodie clausa est: extra quam videntur *Castellū*
 mœnia erecta forma quadrata: reliquiæ sunt castelli, in quo di- *Custodia*
 uersabantur milites, qui custodiē Diocletiani Imperatoris erant *Diocle-*
 destinati. *tiani.*

*Therma
Diocle-
tiani.*

In dorso viminalis admirandæ vastitatis, & sumptuositatis videntur Diocletiani Thermæ semidirutæ: nullæ tamen in vrbe sunt magis integræ: in his construendis quadraginta Christianorum millia, per annos quatuordecim, seruili more dicuntur esse vexata. Diocletianus & Maximianus eas magno sumptu inchoauerunt, sed à Constantino & Maximiano postea sunt absolutæ, & dedicatæ: Hodie vocantur allé Terminé: & locus ille subterraneus (qui dicitur La botta di Terminé) castellum est siue receptaculum aquarum, quæ ad lauacra erant necessaria.

*Bibliotheca
Vlpia.*

Ad has Thermas magnificentissimum struxerat Palatium Diocletianus: quod testantur ruinæ, testudinataque edificia, adhuc fere integra: & ingentes columnarum bases, quæ ibidem inuentæ sunt. In eo fuit illa celebris Bibliotheca Vlpia, inqualibri seruabantur Elephantini.

Horti Bellaiani.

In harum Thermarum parte dextra, Bellaiani sunt horti amœnissimi: in quibus videntur plurimæ statuae artificiosissimæ, suis oculis adplicatæ, & in deambulacris dispositæ: vt Iouis, Apollinis, Orphei, Palladis, Bellonæ, Vertumni, Antinoi, & aliorum Deorum, virorumque illustrium: quæ in illo semicirculari testudinato ædificio tam venuste suis basibus erectæ sunt. In superioribus deambulacris marmoreis simulachra sunt duarum Naiadum, Hebes, Vulcani, Ganymedis, Iouis, Apollinis, Sabinæ vxoris Hadriani, Lucillæ, Faustinae iunioris, aliorumque plurimorum. Muri fere omnes, Punicis & Medicis arboribus, Cedris, Cyparissis, myrtis, & lauris in speciem peristromatum concinne tecti, non mediocrem præbent spectantibus delectationem, potissimum cum florent omnia, vel fructibus & pomis variegati sunt parietes. Sunt præterea ipsi horti omni herbarum genere summo artificio & industria culti.

*Templum
Quirini.*

In alia Thermarum parte postrema, vbi eleuata sunt ædificia concamerata & ampla (quæ vocantur le Botté) templum est S. Susannæ, quod olim fuit sacrum Quirino. In eo enim loco Romulus in cœlum antea translatus, Proculo Iulio Alba redeunti creditur apparuisse: propterea illi à Senatu diuini sunt honores tributi, & templum positum.

Inter

Inter has Thermas Diocletiani, & inferiora loca, quæ extenduntur vsque ad arcum Constantini, totus ille clius vocabatur vallis Quirinalis, quod in ea Romulus Proculo venit obuiam: & varia cum eo communicauit.

Inter Viminalem & Exquilinum, vallis illa quæ est inter Diocletiani Thermas, & templum S. Mariæ maioris, continuit Olympiadis balnea: quorum adhuc vestigia demonstrantur non procul à templo S. Laurentij in Palisperna. Prope hæc Decius Imperator palatium suum struxit.

Versus Exquilias vbi delubrum est S. Pudentianæ, (quod Pius primus P. M. precibus S. Praxedis, Pudentianæ sororis, strui iussit) sunt adhuc multæ ruinæ Balneorum Nouati.

Vbi vero ædes est S. Vitalis, paulo inferiore loco, ad principiū Quirinalis montis, multæ sunt ædificiorum ruinæ: in quibus olim fuerunt balnea Agrippinæ matris Neronis.

In templo S. Laurentij in Palisperna, prope quod Decius habuit Palatium, demonstratur marmor ingens summa ueneratione & religione cultum: in quod S. Laurentij corpus assatum & vstulatum repositum est post eius mortem.

A templo S. Susannæ, via longissima ducit ad Quirinalem montem, quem hodie vocant Monte Caballo. In ea igitur via decliui, descendentibus ad dextram occurrunt horti Cardinalis Carpenfis, qui omni ornamento antiquitatis pleni sunt: His enim nihil tota Roma, imo si ausim dicere tota Italia videtur amœnius, nihil magnificentius. Neapolis multos habet hortos insignes fontibus, herbis, & arboribus, maxime Toletanos qui Chiaia vocantur, sed præter amœnitatem situs, & aquas vberres, frigidas, & salubres, pauca habent antiqua. In his Carpenfis nihil desiderari potest, nihil excogitari ab homine, quod non reperiatur: tanta magnificentia ædificiorum, tanta marmorum peregrinorum varietas, statuarum excellentia & pulchritudo, inscriptionum numerus & diuersitas (quarum plusquam CXXXVI. numeraui diuersis figuris artificiosissime sculptas) vt omnia ad miraculum & delicias tanquam in paradiso aliquo proposita esse videantur. Ante cætera fontis illius congrua concinnitas, & artis admirandæ singularis perfectio, reliqua omnia quæ ibi spectantur, videtur præcellere. Quæ etsi

à diuersis autoribus summis laudibus celebrata sint, præsentia tamen famam videtur superare. In his hortis Cardinalis homo antiquitatis, & bonarum literarum amantissimus, sumptuosissimas excitauit ædes, columnis, statuisque marmoreis illustres: Ad quarum primum ingressum, super porta caput Medusæ colosseum repositum est. Ad secundam portam simulachrum est Naturæ, multiplici mammarum numero, & variis animalium, florumque figuris exsculptum. Ad primos palatij gradus videtur Sphynx ex marmore; & AEsculapius. In corte est Hercules, qui læua innititur clauæ spolio tectæ Leonino, dextram vero in latus inflectit. Ibidem est senex vestitus pectore, & vno crure nudus, pedibus antiquo modo diuersis ligamentis reuinctus. Pallas quoque galeata continens clipeum innitens trunco, circa quem sese coluber insinuat. cui est Terminus vicinus: & Vranix statua tenens tesserulam quadratam: sequitur eodem ordine Terminus, deinde mulier quæ ventri & sinistro femori prætendit vestem. Postea tertius Terminus cum spolio Leonino. Septimo loco est Tragoedia tenens laruam. octauo Terminus: Nono mulier longa veste amicta: cui vicina est alia mulier amicta longiore instita. Sequitur Terminus pallio tectus, & aperto virili membro.

In corte est Pluto insidens tricipiti Cerbero: & muliebri simulachrum ex lapide subnigro: aliud quoque virile vestitum est: & hoc cum superiore capite caret.

In cœnaculo super porta Pastoris statua dormientis videtur: in cuius basi scriptum est. **A T S E C V R A Q V I E S E T N E S C I A F A L L E R E V I T A.**

Ad ingressum fontis est Hercules, continens manu Hesperidum mala: secundo loco est Faunus vtrem premens. Ad fontem adplicata est Nympha Naias, iacens somnolenta: ad vtramque partem duo sunt pueri, qui blande ridentes videntur dormientem Nympham contemplari: opus in quo diuinum apparet sculptoris ingenium. Ex altera parte, est mulier veste longa amicta, quæ tenet vasculum, ex quo scaturit aqua limpidissima. Super cisterna duobus locis erecta sunt simulachra Pomonæ & Floræ. Ad dextram est statua Serapis ex lapide Numidico, reposita in base antiqua diuersis ornamentis vndique variegata.

Ibidem

Ibidem est Iuppiter pectore & brachio nudus, reliquo corpore tectus pallio. Sunt & ibidem capita Medusæ, Palladis, & Iani bifrontis & tabula marmorea, in qua sculptus est Mithras Deus Persarum, mactans taurum.

Prope cisternam ad ingressum secretioris hortuli, tabula est marmorea, in qua duo viri sunt vestiti, quæ hæc verba continet.

ΑΓΑΗΒΟΛΗ ΚΑΙ ΜΑΛΑΧΒΗΛΗ.

In ingressu hortuli duæ sunt statuæ vestitæ, vna Palladis, alia mulieris cuiusdam, vtrique mutilata est capite.

Super porta est muliebre caput cum vestimento antiquo. & Tabula marmorea, in qua Hercules expressus est, magno conamine torquens mulierem capillis, quæ in serpentem desinit. Hanc nonnulli interpretantur esse Lerneam paludem, ad quam Hercules Hydram vicit.

In hortulo est Pallas vestita, reposita in vase marmoreo siue vrna, quæ diuersis animalium & auium figuris est exornata. Ibidem est candelabrum ingens triangulare, cum tribus figuris elegantibus Herculis, Famæ & Fortunæ. Ad dextram est Apollo nudus veste circum brachium læuum implicata, ad cuius pedes est anas. Est & aliud candelabrum triangulare cum suis figuris, & in eodem sculpta vota Ioui & Syriæ. Sunt ibidem vrnae duodecim pulcherrimæ: & corpus viri armati, duæque pyramides.

Ad ingressum vineæ posita est nymphea Nereis recumbens in vrnâ: sub qua raptus est Proserpinæ, & vtrique duo Colossæi pedes. In vinea est Terminus cum capite duplici: & Venus cum Cupidine: & Domitiani statua nuda, cum spolio leonis: Palladis quoque, & Liuiæ Drusillæ vxoris Augusti. Extra vinearum vmbracula tripodes sunt Apollinis duo excellentissime elaborati: & statuæ Veneris seminudæ, Ledæ, Hermaphroditi, Apollinis, & Faunæ quæ fuit bona Dea. In vmbraculis arborum simulachrum est Satyri sedentis in trunco, cui superiecta est pellis Leonina: & Leo insignis ex marmore mischio: & per totam vineam sunt inscriptiones variæ, & epitaphia notatu digna. Pius Rudolphus Cardinalis plurimas fecit impensas, & singulari cura disquiri iussit quouis precio, quicquid tam in Vrbe quam foris potuit reperiri, quod ad ornamentum huius vineæ, ac sui palatij (quod ædificauit in Campo Martio, de quo postea mentionem faciam) facere videretur.

*Domus
Laurentij
Rudolphi.*

Multa quoque concessit Laurentio Rudolphi suo fratri; in cuius domo videtur Mercurius nudus & petasatus: alter Mercurius cum lyra. Hermaphroditus integer nudus cum cane: Diana succincta in speciem venatricis singulari artificio. Bacchus nudus: quatuor larvæ: Tabula marmorea, in qua tres sunt mulieres habitu sacerdotali. In eadem domo multa sunt capita antiqua cum suis pectoribus, singula suis reposita basibus. inter quæ est Traiani, M. Aurelij, Catonis, Commodi, Hadriani, Antinoi, Antonini Pij, Septimij Severi, Scipionis Africani, Bruti, Bacchi, Herculis cum spolio leonis circa fauces religato. Et alia plurimorum deorum fragmenta.

*Templum
Solis.*

Inter hortos Carpensæ, & templum S. Susannæ, via est arcta & obscura, quæ sub Quirinalem tendit: ad quam ruinæ templi solis ostenduntur.

*Mons
Quirina-
lis.*

Quirinalis mons (qui monte Caballo vocatur hodie) diuiditur à viminali eâ viâ, quæ protenditur ad portam S. Agnetis. Dicitur est à Quiritibus, qui cum Tatio ex Curibus vrbe Sabinorum Romam migrantes, hunc collem occupauerunt. Porrigiturque à templo Quirini, siue S. Susannæ, inter Portas Collinam & Collatinam, usque ad turrim Comitum.

*Horti Fer-
rarienses.*

In hoc Quirinali monte sunt horti magnificentissimi Cardinalis Ferrariensis: quibus nulli Romæ videntur arborum diuersarum cultu splendidiore, & ædificio mirabilis artificij, quod ex arboribus confertis simul, & implicatis Labyrinthum efficiunt. Parietes vndique & muri malis Punicis, Medicis, Cedrinis, Limonicisque, in morem tapetorum tecti sunt cura & industria non vulgari: quæ summam delectationem toto anno præbent, maxime cum fructus maturi sunt: qui cum floribus variis, & lacinis croceis & albis venustissime pingunt texturam. Diuersitate ac numero statuarum, & inscriptionum antiquarum sunt hi horti inferiores Carpensibus; sed cultu & arborum exquisitarum multitudine longe superiores.

*Equi Fi-
die &
Praxite-
lis.*

In dorso Quirinalis colossæ sunt duorum virorum statuæ, quæ frænis duos ingentes equos marmoreos impediunt. In harum basi scriptum legitur OPVS FIDIÆ OPVS PRAXITELIS. Ab his equis Mons Caballinus vocatus est. Et hos fama est Romam aduectos à Tyridate Armeniorum rege, & dono datos Neroni;

Neroni; qui vt regem peregrinum Romano splendore exciperet, Pompeij Theatrum, in quo ludos exhibuit, laminis aureis tridui tantum spatio sterni curauit. Quam magnificentiam nō tam admiratus est Rex barbarus (qui non ignorabat Romam esse receptaculum diuitiarum totius orbis) quā diligentiam, & solertiam artificum, qui tam breui tempore tantum operis potuissent conflare & perficere.

E regione harum statuarum vastissimæ conspiciuntur & altissimæ testudines; quæ sunt reliquæ Oratorij Neronis; quod cum suis hortis habuit coniunctum. Spondæ enim murorum ingentes ab hoc loco per cliuum, vsque ad inferiorem Quirinalis partem, vbi est Palatium Liuiæ Columnæ, protenduntur. quæ satis indicant magnificentiam & amplitudinem domus Imperatoriæ; in cuius elatiore parte, altissimum sese extollit frontispicium, quod vulgus vocat il Fronton di Nerone. Ex hoc Nero spectauit Urbis incendium, quod ipse per incendiarios secreto excitauerat, & Christianis imputauit, vt eos in odium Senatûs populiq; adduceret: edicto que publicato quotquot Christum fatebantur Deum, comprehensi, & in Neronis hortis flammati sunt, & crudelissimè excarnificati.

Videntur in alia Quirinalis parte arcus, fornices, & cellæ subterraneæ plurimæ: ea omnia sunt Thermanum Constantini Imperatoris reliquæ.

In Quirinali, quæ Suburram spectat, in vineis Bartholinorum, sacellum adhuc extat fornicatum, tessellato ex conchyliis opere venustissime exornatum, & piscium variorum figuris: id olim fuit Neptuno sacrum.

Vicinus huic sacello locus est qui vocatur Bagnanapoli, vocabulo corrupto, pro Balnea Pauli: vbi Paulus AEmilius Balnea construi curauit; & Palatiū di Comiti structum est in parte horum balneorum. Turris autem di Comiti erecta est ab Innocentio III. P. M. qui ex hac Comitum familia natus erat. Altera turris Militiarum structa est à Bonifacio VIII. P. M. Horum Balneorum Pauli nunc supersunt exiles reliquæ.

In hac Quirinalis parte, fuit domus Corneliorum, à qua hodie dicitur il vico de' Cornelij: & templum S. Saluatoris de' Cornelij, quod olim fuit Saturno & Baccho sacrum.

A tem-

*Alta Se-
mita.*

A templo S. Saluatoris via porrigebatur vsque ad portam S. Agnetis per dorsum Quirinalis. Hanc vocarunt antiqui Altam semitam: ad cuius dextram partem, prope collis exitum, non procul à S. Vitali, Pomponius Atticus ædes habuit amœnas cum Luco.

*Suburra
plana.*

Inter extremitatem Quirinalis & Viminalem, fuit Suburra plana: & paulo remotius ad radices viminalis templum erat Siluani.

In apice Quirinalis fuit templum Apollinis & Clatræ; & sacella Iouis & Iunonis, Capitoliumque vetus: Horum nullæ fere supersunt reliquiæ, nisi quæ ostenduntur in aliquibus domibus, quæ in ruinis veterum ædificiorum sunt extructæ.

*Horti &
domus
Salustij.*

Forum & domus Salustij fuit non procul à templo sanctæ Susannæ, eo loco qui dicitur hodie Salostrico: ad quam habuit hortos amœnissimos, qui totum hoc spatium complectebatur, quod est inter portas Satariam & Pincianam; occupabantque magnam horum collium partem, & vallis illius quæ est inter vtrumque. In horum medio adhuc videtur obeliscus parvus

*Turris
meza.*

*Domus &
Horti Me-
canatis.*

literis AEgyptiacis signatus, qui dedicatus fuit Lunæ.

In descensu Quirinalis versus forum Neruæ, & locum vbi cudebantur olim nummi, turris alta sese extollit, quam Torre meza vocant hodie: Ea pertinuit ad Mecænatis domum: ad quam hortos habuit cultissimos: & ad hos sæpius se conferre solitus erat Augustus Cæsar, vt cum amico se oblectaret, dum se à curis grauioribus vellet extricare. Non desunt qui asserant hanc turrim, partem esse templi solis, quod à M. Aurelio Soli dedicatum fuit.

*Ascanij
Magarozzi.*

Non procul à Turri Comitum domus est Ascanij Magarozzi: in qua videntur capita marmorea Sabinæ mulieris, Alexandri Mammeæ filij, Hadriani, Lucij Veri, Claudij Imp. qui Galieno successit, & Bacchi ex rubro marmore. Ibidem sunt statuæ pueri humeris urnam sustinentis, & Bacchi frontem pampinis reuincti. Est & in eadē domo tabula marmorea singularis artificij, in qua vir expressus est taurum conficiens, quem mordicus tenet canis, serpens genu occupat, & scorpius pungit testiculos: In eadem tabula videtur sol & luna, & facula incensa, & alia plurima. Est ibidem Sileni simulachrum ebrij, & recumbentis in virem.

in vitem. & Fons preciosi marmoris, quod mortarium esse dicunt: & duæ tabulæ lapideæ, in vna viri sunt aliquot cum facibus ardentibus: in alia est Hercules mortuus, quem famuli pyre imponunt: Seruat & idem Magarozzus duos terminos egregios cum suis longis basibus in quarum medio sunt membra virilia, vt in cæteris quæ Romæ sunt conspiciuntur. Habet is quoque statuam Martiæ Otacillæ sedentis in Solio, & Iuliæ Mameæ sedentis quoque: vtraque vestibus est amicta, & capita Aesculapij, & colossi incogniti, multa que alia notatu dignissima: quæ omnia inuenta sunt in Cœlio monte, prope delubrum S. Stephani.

In domo Euryali Siluestris prope turrim di Comti, ad templum Pacis, Bacchus est nudus, coronatus hedera, & innitens arboris trunco: & Venus nuda elegantis artificij. In introitu cœnaculi, statua est Sabinæ mulieris vestitæ: & super porta videntur capita Iouis, Augusti, & Hadriani. In vicino cubiculo est Hercules nudus, & Diana vestita, cum cornibus lunæ inter frontis capillos. Et Bacchus nudus Pampinis redimitus, craterem manu tenens, & palliolo in humeros reflexo. Eodem in cubiculo sunt capita Sabinæ, Eudimionis, Antonini Pij, Hadriani, Antinoi: hæc duo postrema reperta sunt in ruinis bustorum Galliarum. Sunt & alia capita Palladis, & Augusti Imp. & duæ tabulæ, quarum vna continet leonem in taurum salientem, alia Dei cuiusdam incogniti simulachrum. In alio cubiculo Diana seruatur succincta, cum pharetra ex humeris pendente: & Pan quasi saltans: & duæ Veneres, vna seminuda: altera quæ dextra pubem tegit, sinistra continet indusium. Illic quoque videntur multa alia antiquitatis monumenta: vt Imperator Paludatus, Dianæ caput lunatum: M. Antonij triumuii, pueri ridentis facetissime, Cupidinis, Iouis, Neptuni: aliæque statuæ ex bona parte mutilæ: vt Lucretiæ, Herculis, Ledæ colludentis cum

cigno, Sabinæ mulieris vestitæ, & gladiatoris
nudi, ex cuius humeris dependet
baltheus, cum framea
lata.

*Domo
Siluestris*

TOPOGRAPHIA VR- BIS ROMANÆ.

DIES QVARTVS.

Elicta nobis erat pars huius Topographiæ postrema: quam eodem ordine, quo & superiores partes, pro vt quæque obuiam occurrunt succincto ordine tractabimus.

*Fanum
Neptuni.* A Burgo igitur per pontem Castelli S. Angeli aduerso Tyberim venies ad eum locum qui dicitur Ripeta: vbi fanum erat Neptuni, quod vetustate collapsum Hadrianus Imperator restaurauit & ampliauit: in eo naufragi tabulas suæ fortunæ soliti erant appendere, & vora suscepta pro sua conseruatione soluere: nunc dicatum est S. Blasio.

*Mausoleū
Augusti.* Inter Tyberim & viam Flaminiam, in valle Martia, ad templum S. Rochi videntur ingentia ædificia Mausolei Augusti: Hoc Mausoleū structum est ab Octauiano Cæsare, vt in eo sepeliretur, ac post eum reliqui Imperatores ex familia Cæsarum: eodem in loco prius erectum fuit amphitheatrum siue Circus à Iulio Cæsare, quem Augustus in sepulchretum conuertit: Huius circumferentia cernitur adhuc fere integra & superstes, opere per rhombos distributo: Pertinetque ad ædes Sonderinorum. vbi *Sonderi-
morum
domus.* Galerix Faustinx caput est elegans sed pectore recenti. In domo Franc. Sonderini ostenditur statua Pasquini (sicillam appellat Dominus ædium) spectantis Anteam mortuum: hanc maxime commendat Michael Angelus. Ibidem est Vestalis amicta longa instita; & Gladiator; & Diana succincta cum pharetra, aliaque corpora marmorea ex aliqua parte mutila: Est & ibidem pila capacissima, in cuius frontispicio viri sunt quatuor equos frænis continentes, cum his inscriptionibus: prima legi nō potest: in secunda scriptum est *HOC EST.* in tertia *SIC EST.* quarta deleta est: in quinta *ET CREDE NON LICET.* In altera Pila è regione Mausolei sunt triumphus Amoris, & aliæ figuræ: in tertia sculpta est aprorum venatio: in Mausoleo ostenditur statua mulieris tenentis cornu copix plenum fructibus, & Aesculapius colosseus vestitus cum suo serpente.

In hac

In hac mole Mausolei duo fuerunt erecti obelisci ex ophite lapide Aegyptiaco, singuli pedes XLII. longi: quorum vnus iacet fractus in via Flaminia ante templum S. Rochi; alter semisepultus terrâ cernitur in hortis posterioribus.

*Obelisci
Mausolei.*

Circus Iulij Cæsaris eum locum complectebatur, qui est ab hac mole Mausolei, vsque ad môtis vicini radices. Prope quem Augustus habuit palatium & porticum magnificam.

*Circus &
Porticus
Augusti.*

Lucum quoque Diis manibus sacrauerat Augustus: qui porrigebatur per colles mœnibus adiacentes, à templo S. Mariæ del Popolo, vsque ad templum Trinitatis.

*Lucus Deo-
rum Ma-
nium.*

Marcelli sepulchrû vicinum fuisse Mausoleo multi asserunt; & eius reliquias ostendunt, quas ad Mausoleum pertinere puto.

*Sepulchrû
Marcelli.*

Naumachiam quoque instituerat Augustus in depressiori parte vallis Martiæ, quæ ad collem hortulorum vergit, in qua ludi nauales fierent: Sed cum vetustate collapsa esset, eam postea restituit Domitianus, & illi suum nomen imposuit. Prope quam Flauix gentis templum extruxit idem Domitianus: sed eius nullû superest hodie vestigiû: quidam volunt esse S. Siluestri:

*Nauma-
chia Do-
mitiani.*

Vallis Martia, dicta est à Campo Martio, cuius pars erat depressior, complectebaturque eum locum, qui est inter Tyberim & collem Hortulorum, & ab arcu Domitiani in via Flaminia, vsque ad portam dal popolo.

*Vallis Mar-
tia.*

Via Flaminia lapidibus strata est à Cn Flaminio Cos. post deuictos Ligures: porrigebaturq; à porta Flaminia siue flumentana (quæ nunc porta Populi vocatur) vsque Pisaurû, & Ariminû.

*Via Fla-
minia.*

Extra portam Flaminiam, multi sunt horti ciuium in quibus plurimæ inscriptiones antiquæ & statux spectantur erectæ: inter quos Franc. Ragaterius habet cultissimum, & elegantibus simulachris ornatum.

*Hortus
Franc.
Ragaterij.*

Ad hanc viam Iulius III. de monte P. M. vineam extruxit, cuius ornamenta sumptu & magnificentia superant ea omnia quæ Romæ conspiciuntur: Incipit enim ab iis fontibus, qui secus viam fluunt, in quibus scriptum legitur IV LIVS III. P V B L I C Æ C O M M O D I T A T I: occupatque fere omnes colles, qui ab vrbe ad pontem Miluium (qui nunc Ponte mole vocatur) protenduntur.

*Vinea Iu-
lij P. M.*

Ad principium huius vineæ Pontifex erexit magnificentissi-

*Palatium
vineæ.*

mum palatium: ad cuius ingressum erectæ sunt multe imagines Senatorum, & Patriciorum virorum. ex quibus vna ostenditur Hircij Pancæ, Ciceronis, Cetegi, & aliorum. Extra vestibulum intrinsecus patet area spatiosissima diuersis exornata simulachris: vtpote Iouis, Ganymedis, Herculis, Martis, Veneris, Dianæ, Opis, Apollinis, AEsculapij, Bacchi & aliorum Deorum: quæ in toto circuitu, ordine concinno, suis receptaculis & basibus marmoreis dispositæ conspiciuntur.

*Fontis vineæ
Inlij III.*

Fontem quoque posuit in eodem loco: in quo nescio an magis ingenium artificum, quàm sumptuositas, & splendor Pontificius laudari debeat. Omnia enim marmoribus exquisitis, & preciosissimis vndique sunt incrustata: ædificium columnis Pariis, viridibus, altissimis, sustentatur: Litostratum ex Chalcedonico lapide, alabastro, Porphyro, Ophite, & Simithe confectum est opere tessellato, vermiculato, & asaroto. Aquarum limpidissimarum ex concaueratis cauernis arte factis scaturit affluentia. Recessu longo & obscuro inter tophos marinos, sub terra videntur fluminum simulachra, & Nympharum Naiadum continentium urnas: Sunt & puelli nudi Delphinis insidentes, & dii æquorei subleuantes hydrias ex quibus emanant riuuli: Vndique Naiades, Napææ, Satyrique quasi saltantes dispositi sunt. Statuæ Bacchi, Apollinis, Dianæ, Palladis, Hebes, Herculis, Vestæ, Veneris, Martis, Antinoi, Mercurij, Vertumni, Pastorum nudorum, Corybantum, Mænadam, & aliorum innumeræ imagines antiquæ: quæ circumquaque suis oculis, siue Nischiis repositæ, summa cum intuentium voluptate & admiratione conspiciuntur: præter excellentes inscriptiones, & marmora preciosa, quæ vndique ad parietes adplicata sunt.

In deambulacro fonti vicino tabula marmorea hæc legitur inscripta.

DEO ET LOCI DOMINIS volentibus.

HOC IN SVBVRBANO OMNIVM SI NON QVOT IN
ORBIS, AT QVOT IN VRBIS SVNT AMBITV PVLCHER-
RIMO AD HONESTAM POTISSIMVM VOLVPTATEM
FACTO

FACTO HONESTE VOLVPTARIER CUNCTIS FAS HONESTIS ESTO. SED NE FORTE QVIS GRATIS INGRATVS SIET, IVSSA HÆCCE ANTE OMNES CAPESSVNTO.

QVOVIS QVISQVE AMBVLANTO. VBIVIS QVIESCVNTO, VERVM HÆC CITRA SOMNVN, CIRCVM SEPTA ILLVD.

PASSIM QVIDLIBET LVSTRANDO: AST NEC HILVM QVIDEM VSQVAM ATTINGVNTO. QVI SECVS FAXINT QVIDQVAMQVE CLEPSERINT AVT RAPSERINT, NON IAM VT HONESTIS MORIBVS SED VT FVRTIS ONVSTI IN CRUCEM PESSVMAM ARCENTOR

OLLIS VERO QVI FLORVM FRVNDIVM POMORVM OLERVN ALIQVID PETIERINT, VILICI PRO ANNI TEMPORE PRO RERVN COPIA ET INOPIA PROQVE MERITO CVIVSQVE LARGIVNTVR.

AQVAM HANC QVÆ VIRGO EST NE TEMERANTO SITIMQVE FISTVLIS NON FLVMINE, POCVLIS NON OSCVLO AVT VOLIS EXTINGVNTO.

PISCIVN LVSV OBLECTANTOR: CANTV AVIVM MVLCENTOR. AT NEQVEM INTERTVRBENT CAVENTO.

SIGNA STATVAS LAPIDES PICTVRAS ET CÆTERA TOTIVS OPERIS MIRACVLA QVAMDIV LVBET INTVENTORDVM NE NIMIO STVPORE IN EA VORTANTOR.

SI CVI QVID TAMEN HAVD ITA MIRVM VIDEBITVR EORVN CAUSA QVÆ NEMO MIRARI SAT QVIVIT, ÆQVO POTIVS SILENTIO QVAM SERMONIBVS INIQVIS PRÆTERITO.

DEHINC PROXIMO IN TEMPLO DEO AC DIVO ANDREÆ GRATIAS AGVNTO: VITAMQVE ET SALVTEM IVLIO III. PONT. MAX. BALDVINO EIVS FRATRI ET EORVN FAMILIÆ VNIVERSÆ PLVRIMAM ET ÆTERNAM PRECANTOR.

HVIC AVTEM SVBVRBANO SPECIEM ATQVE AMPLITVDINEM PVLCHRIOREM IN DIES MAIOREMQVE IN EO QVICQVID EST FELIX FAVSTVM PERPETVVM OPTANTO.

Sunt & alia ædificia in collibus vicinis extructa; ad deambulationes æstivas: quorum quod est celeberrimum in montis cacumine duos habet obeliscos erectos cum Pyramide altissima: cui sphæricum horologium superimpositum est: In eo ventorum omnium signa summo notata artificio designantur, & discrimina singulorum cognoscuntur: Ad hoc palatium hortus est amœnus, spatiosus, & alto muro cinctus quem inscriptiones antiquæ & marmora diuersis sculpta figuris exornant, numero centum & ultra. Ibidem sunt duæ statuæ precij maximi, vna Terminî, alia Suriæ, si-

*Palatium
rusticum
vineæ.*

*Hortus in
scriptionū.*

ue Naturæ. Terminus factus est ex alabaſtro orientali candidiſſimo, cuius pectus tectum eſt ex cotonite marmore, vndulato & variegato: Suria vero (quo nomine Naturam vocauerunt AEgyptij) facie velo tecta eſt, multiplici mammarum numero, capite turrito, reliquo corpore in Termini formam deſinente. In cuius circumferentia muſcæ, ſerpentes, quadrupedia, inſecta, volatilia, & flores expreſſi ſunt: vt hac forma, velatam ſeu tectam & incognitam vim Naturæ oſtenderent hominibus, niſi quatenus per creaturas quas producit, cognoſci poteſt. Ideo ſuſtentatur baſi quadrata, & per gradus diſtincta: quo denotarunt antiqui, nos ad Naturæ cognitionem paulatim, & per gradus ſucceſſiue peruenire.

*Hortus
Termino-
rum.*

Huic ædificio vicinus eſt alter hortus ſuperiore paulo amplior, qui vineas pro maiori parte continet: vitium concamerationes altiſſimæ, fulciuntur & ſuſtentantur Terminis marmoreis antiquis octodecim, qui vice columnarum ſeruiunt: Ex Græcia Romam adportati ſunt fere omnes, ſignati capitibus inſignium virorum, & Principum Athenienſium, & nominum ſingulorum antiquis carachteribus. Hos Græci vocabant Hermas: erantque ad compita Urbium, & viarum biuia & triuia vt plurimum erecti.

*Pons Mil-
uius.*

Paulo ultra hanc Pontificis vineam Pons Tyberi ſuperpoſitus videtur quem Ponte Mole vulgus vocat, erat Antiquis pons Miluius: ad quem habito conſictu cum Maxentio Romæ tyrannidem occupante Conſtantine Magnus victor euasit. Tyrannus vero in fluuiū cum equo ſe dedit præcipitem, ne in hoſtis poteſtatem veniret, & in triumphum duceretur, ludibrioque populi ad ſupplicij poenas traheretur. Hac victoria ſalus & libertas Vrbi reſtituta eſt: & in rei memoriam Imperatori benè merito, victori ac triumphatori, conditus eſt ille arcus qui adhuc integer ſupereſt inter Coliſeum, & ſeptizonium Seueri.

*Arcus Tri-
poli.*

In Urbem reuerſo per viam flaminiam occurrit ſtatim arcus Tripoli, vel di Portogallo, in ſummitate vallis Martiæ, prope tēplum S. Silueſtri, & S. Laurētij in Lucina. Hic arcus fuit olim Domitiano ſacer, incultus & rudis: neque vllum habet ornamentum, præter Domitiani imaginem: quam nonnulli aſſerunt eſſe Claudij Imperatoris: cui hic arcus dicatus fuit, non Domitiano.

Templum

Templum S. Laurentij in Lucina fuit olim sacratum Iunoni Lucinæ, nomenque antiquum retinuit: in hoc antiquitus puerperæ & pregnantēs post partum vota soluebant; quòd Deæ beneficio liberatæ essent, & infantibus superstitis vita esset seruata.

*Templum
Iunonis
Lucinæ.*

In via Flaminia, quæ vocatur Strada del Popolo, domus sunt aliquot, in quibus multæ videntur statuæ antiquæ: vt Domus Pauli Ponti, in cuius corte prima, super base marmorea videtur erectum simulachrum apri Calydonij à Meleagro cæsi: quod Dominus domûs noluit dare precio quingentorum ducatorû auri, propter operis perfecti excellentiam. Ibidem videtur Hercules cum spolio leonis, Cupido, Pomona, Apollo, Siluanus, Diana Pharetrata, Meleager mutilatus, Pallas, Hermaphroditus, Adonis, Noctis seminudæ coronatæ stellis statua, & Athalantæ cum aprino capite: & Sileni barbati, & vestiti, hederaque redimiti. Sunt & in eadem domo capita Poppeæ Neronis vxoris, Drusi fratris Tiberij, Iouis, Pueri ridentis, alterius pueri galeati, & duarum mulierum incognitarum: & Iani bifrontis simulachrum: & duo tigres ænei: duæ laruæ æneæ antiquissimæ; aliaque plurima fragmenta signorum; quæ omnia sunt inuenta extra urbem, in vinea prope templum S. Laurentij.

*Domus
Pauli
Ponti.*

Apud Franc. Aragonium, in Strada del Popolo, super portis cubiculorum reposita sunt capita quinque antiqua marmorea, artificiosissime sculpta, cum suis pectoribus & basibus. Et apud eundem est imago pueri formosuli, & nymphæ Naiadis continentis urnam, & Pomonæ, & Veneris, quæ caret capite.

*Domus
Francisci
Aragonij.*

Prope Vrsi in ædibus quæ pertinuerunt olim ad Card. Sarmonetum, videtur ingens colossus viri paludamento antiquo tecti: & Herculis statua, cum sua claua, & leonino spolio, ad cuius pedes iacet taurus: est & ibidem Senex stola longa indutus, & Nympha seminuda.

*Domus
Card. Sar
moneti.*

Ad radices collis Hortulorum in domo Ambrosij Lilij, tabula videtur ingens marmorea: in qua est expressus rex sedens in tribunali, cui vir offert equum: regi adstat iuuenis hastatus, & arbor, circa quam sese coluber implicat. Apud eundem est Herculis adhuc iuuenis statua, quæ iubis tenet caput equinum.

*Domus
Ambrosij
Lilij.*

Campus Martius planiciem eam totam cõplebat quæ à Quirinalli

nali

*Campus
Martius.*

nali protendebatur vsque ad Pontem Xistum & Tyberim: fuitque olim hic campus Martius extra mœnia, consecratus Marti: in eo fiebant frequentes ludi, & iuventus Romana sese quotidianis exercitiis instruebat, ad belli labores subeundos, & sustentandos.

*Obeliscus
Campi
Martij.*

Non procul à templo S. Laurentij in Lucina, è regione Doganæ veteris, in cellis vinariis multarum ædium, videtur ingens obeliscus, qui medio campo Martio fuerat erectus, literis & notis Hieroglyphicis illustris: quem ex Hieropoli transferri Romam iussit Augustus Cæsar, cum duobus aliis, quos statuit in Circo maximo. Hunc longum centum & decem pedes scribit Plinius, & à Marsodite sculptum: atque in eo interpretationem philosophiæ AEgyptiorum contineri: In illius latere hæc leguntur: CÆSAR DIVI F. AVG. PONT. MAX. IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XIV. AEGYPTO IN POTESTATEM P. R. REDACTA SOLI DONVM DEDIT.

*Domus
Antonij
Palosi.*

Prope Doganam in domo Antonij Palosi, ad parietem cortis, equi est statua multi artificij, qui videtur impingendo velle labi: in cubiculo nō procul à prima porta, capita vidētur Drusi, Iuliæ Aug. fil. Galleriæ Faustinae, Faustinae Iunioris. M. Aurelij vxoris, Sabinæ Hadriani, Bruti Prisci, Domitiani, Galbæ, & alia 13. capita quæ pectoribus carent: & Herculis, Bacchi, Siluani, & Mercurij: tresque parvæ statuæ integræ, & artificiosæ. Et amplissima tabula marmorea, in qua triumphus Tiberij Cæsaris expressus est.

*Domus
Iacobi Iacouaccij.*

In domo Iacobi Iacouaccij, non procul à Dogana, in cubiculo ad dextram, statua est mulieris vestitæ, cuius nomen ignoratur. Et capita Hadriani, Neruæ, M. Aurelij, Antonini Pij, Scipionis Africani, Gladiatoris cuiusdam. Iouis, Veneris, Panis, & aliud Veneris æneum, multaque alia fragmenta antiquitatis visu digna.

*Ædes
Marci
Casale.*

In Campo Martio habitat Marcus Casale vir studiosissimus antiquitatis; ante cuius ædes super platea erecta est colossea muliebris statua, quam volunt esse Mnemosynes. In hortulo domus alia est colossea statua viri nudi, quem credunt esse Bacchum, quidam Apollinem. Nam ibidem est Apollo integernudus pharetratus: & alterius Iuvenis nudi quoque simulachrum:

& mu-

& mulier vestita tenens cornu copiae. Et duo capita muliebria cum pectoribus : & alia duo pectore tenus : Sed ante cætera venustissimum, & elaboratissimum illic ostenditur Iulij Cæsaris caput, cuius artificium tanti facit Dominus domus, vt nullo precio possit æquari: Ideo successoribus id caput reliquit, vt palatium cum hortis adiacentibus possessorem statuae sequatur: ac ne furto vel alia ratione amittatur, successores Marci id clausum armario tenent elegante, ita tamen, vt neminem peregrinorum antiquitatis studiosum ab intuitu tam exacti signi arceant; sed comiter & perhumaniter petentibus ostendant.

In ea Campi Martij parte, quæ vocatur hodie la piazza di Sciarra, forum habuit Antoninus Pius, in quo erexit altissimam columnam cochlidem altam pedes C L X X V. fenestellas habet LVI. quæ lucem præbent intrinsecus: Ex quot lapidibus constet non potui expiscari: rupti enim sunt gradus, neque ascensus liber patet ad superiora, sicut in ea quæ Traiano est dicata: Hanc tamen quidam asserunt confectam ex X X V I I I. lapidibus. Pars illius exterior continet res gestas Antonini sculptura figurarum excellenti: ab hac vocatur ille locus in Colonna.

*Columna
Cochlis
Antonini
Pij.*

Vndecim illæ columnæ altissimæ quæ ad templum S. Stephani in Truglio conspiciuntur erectæ, sunt reliquæ Porticûs, quam Antoninus Pius struxerat in suo foro, coniunctam cum suo palatio: quod ab hoc templo S. Stephani protendebatur usque ad Pantheum.

*Portic. &
Palatium
Antonini
Pij.*

Inter columnam cochlidem Antonini, & fontem aquæ virginis erant Septa campi Martij: Erat autem is locus vallatus tabulato denso, in quem conueniebat populus suffragia laturus, quando magistratus erant eligendi. Septa hæc alio nomine dicta sunt Ouilia: in quæ Tribus singulæ conueniebant, ad magistratus creandos.

Septa P. R.

Collis ille qui aliquanrulum eminentior tollitur in Campo Martio, inter Antonini Columnam, & S. Laurentij in Lucina, (quem hodie monte Acitorio nominant) fuit antiquis mons citatorum: in quem ex Septis se recipiebant singulæ Tribus post lata suffragia.

*Collis Ci-
tatorum.*

In eodem colle fuit Curia, quæ Villa publica dicebatur: in qua recipiebantur hostium legati, quibus non licebat urbem

*Villa pu-
blica.*

O

ingredi,

ingredi, vel in Græcostasi diuersari, quæ fuit prope Comitium, & rostra, ad Forum Romanum, & in qua prouinciarum legati hospitabantur, donec illis aditus daretur ad Senatum.

Aqua virginis.

Haud procul hinc est fons aquæ virginis, humili & depresso aquæductu, per cuniculos & tubos à vicinia Pontis Salarij, per portam Collinam, sub colle Hortulorum, & per Campum Martium influens: hodie fonte di Treio dicitur: Huius aquæductus restauratus est à Nicolao V.P.M. vt in fontis legitur frontispitio, & hæc sola ex omnibus aquis (quas tantis sumptibus, & æqueductibus tam sumptuosis antiqui principes in Urbem introduxerunt) remansit superstes, ad vsum ciuium.

Via fornicata.

Prope Septa populi Romani via fuit fornicata, in qua erat templum Neptuni, & amphitheatrum Claudij: ex quibus nulla restant vestigia.

Fons Iuturna.

Iuturna Turni Rutilorum regis soror, nymphea apud antiquos habita inter Napæas, & inter indigetes relata, quæ agrorum cultum credebatur plurimum iuuare, templum habuit vicinum aquæ virginis, & fontem quoque, qui cum aqua virgine mixtus in Campum Martium influit.

Domus Iacobi Colotij.

Illic habet ædes Iacobus Colotius de Iesi, plenas diuersis inscriptionibus & statuīs antiquis excellentissimis. prope quas arcus est ex Tiburtino lapide, qui pertinet ad aquam virginis: in eo legitur hæc inscriptio. TI. CLAVDIVS DRVSI F. CÆSAR AVGVSTVS GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POTEST. V. IMP. XI. PP. COS. DESIG. IIII. AQVADVCTVS AQVÆ VIRGINIS DISTVRBATUS PER C. CÆSAREM AFVNDAMENTIS NOVOS FECIT AC RESTITVIT. In arca marmorea super fonte leguntur hi versus antiquis characteribus, qui sub statua Nymphæ dormientis erant adscripti: Sed statua inde sublata est.

Huius Nymphæ loci sacri custodia fontis

Dormio, dum blanda sentio murmur aquæ.

Parce meum quisquis tangis caua marmora somnum

Rumpere; siue bibas, siue lauere, tace.

Pompilij Nari domus.

in campo Martio domum habet Pompilius Narus, qui seruat elegantē statuam Veneris nudæ, & Herculis corpus capite truncum: Inuenta sunt in colle Hortulorum, in vinea eiusdem Pompilij.

In mon-

In monte Acitorio sunt ædes Gaddiorum, quas olim Cardinalis di Gaddi incoluit: In iis multa videntur notatu dignissima: Potissimum capita virorum illustrium: vt Iulij Cæsaris, Octauij Augusti, M. Agrippæ, Septimij Seueri, Getæ, Antonini Caracallæ, & Philippi Imp. ex serpentino lapide viridanti. Ibidem sunt statuæ Antonini Pij, Galeræ Faustinae, M. Aurelij, Faustinae junioris, Lucij Veri, Traiani, Hadriani, & Veneris nudæ: In musæo sunt capita Caracallæ, Alexandri Mammææ, Pyrrhi regis Epirotarum, M. Aurelij, Aureliani, & Claudij: Præterea simulachrum Apollinis tenentis arcum, & plurima capita incognitorum hominum: Item statua Cupidinis dormientis super spolio leonis & claua Herculis: Ibidem videtur tabula marmoris Mischij circumdata limbo æneo deaurato, longa palmos quinque, lata tres semis; cuius precium grande est propter marmoris excellentiam. Ostenduntur eodem in loco res infinitæ dignæ observatione curiosa: præter gemmas, æra, marmora, & numismata Græca & Latina: multa videntur petrificata, vt maxilla elephanti, cornu ceruinum, & alia eiusmodi.

Apud desiderium Vrsatum prope templum S. Magdalene & Pantheum, in prima domus corte spectatur insignis statua Dianæ, vel potius Oreadis alicuius nymphæ, quæ capreoli pellem tenet: Ibidem est Orpheus admodum tamen mutilus: & mulier quæ cornu tenet dextra: & laruæ aliquot marmoreæ, multaque fragmenta singularis artificij.

In domo Antonij Gabrielis, non longe à Mineruæ templo, super porta cœnaculi repositum est ingens Iouis caput: In-
 trinsecus ad dextram est caput Tiberij, ad læuam Traiani, Germanici, & Commodi. super alia porta Hermaphroditi: Super porta Musæi est caput Drusi, quod quidam volunt esse Romuli, idque inuentum est in Thermis Antoninianis, cum alio capite Remi, quod ad Ducem Cosmum Mediceum missum est Florentiam. Ibidem est caput Pythagoræ antiquissimum: & Catonis, Lucillæ, Otacillæ, M. Agrippæ soceri Cæsaris Augusti, qui Pantheum erexit: M. T. Ciceronis, Bacchi, Cupidinis, Termini, Eratûs Musæ, Cæsoniæ, Faustinae, & alia plurima: Item mulieris violatio, quam Lucretiam vocant, sed male: & Satyrus.

*Palatium
Carpense.*

Præter cætera meminerit noster viator diligenter peruestigare palatium Cardinalis Carpenſis: in quo tot statuæ, tot inſcriptiones videntur, vt mirari nemo ſatis poſſit ſtudioſum tanti viri in exquirendis iis, quæ ab antiquitate peruenerunt ad noſtra tempora, magna omnium doctôrum vtilitate, & voluptate: quæ omnia qua potui diligentia depinxeram, & emiſſurus eram in lucem in gratiam amicorum, niſi mihi deperiſſent, cum aliis multis, quæ adhuc Romæ videntur. In hoc Pij Rudolphi Carpenſis Cardinalis palatio, in hortulo quinque ſunt Termini antiqui cum ſuis baſibus: Nili ſtatua ſeminuda cum crocodilo: Nari fluminis: Mulieris veſtitæ, cuius brachia nuda mordicus tenet ſerpens: quod occaſionem dedit aliquibus, vt exiſtimarent eſſe Cleopatram. Alia quoque viſuntur ibidem fragmenta virorum, & mulierum, quorum ignorantur nomina. In muſæo ſunt ſimulachra Cereris, Dianæ, Phœbi, Atys paſtoris Idæi, & aliorum. Item Vrnæ ex coctili lapide numero viginti, pulchro ordine repositæ ſuper reſpoſitoriis, in quibus pluriſimi ſeruântur libri Græci, Hebraici, Arabici, & Latini antiquiſſimi, & manu ſcripti. Ad dextram muſæi partem ſunt capita Galeriæ Fauſtinæ, Iuliæ Cæſaris Auguſti filiæ, & alterius mulieris incognitæ, Veneris, Antoniæ, Cupidinis, tria puerilia, duo muliebria, & plurimæ inſcriptiones in tabulis marmoreis preſcioſiſſimis: inter quas vna eſt in lapide Baſalthe nigro & durifſimo, literis AEgyptiis illuſtris. Ad læuam partem Muſæi primo loco ſunt capita Iuliæ Mameæ, & duo ignota. ſecundo eſt pueri ridentis, & mulieris ornata calantica, vel mitra Syria. Tertio loco ſunt capita Herculis, Fauni, & quatuor puerilia: Quarto loco ſunt diuerſæ inſcriptiones prioribus non inferiores. Ibidem eſt tabula marmorea in qua expreſſus eſt Alexander Magnus cum puero alato: Eſt & Canopi caput ex lapide AEgyptio viridi, & Iouis Hammonis, & alterius ignoti viri. Præter hæc infinite ſunt minores ſtatua, & fragmenta antiquitatis, quæ breuiter explicari non poſſunt.

*Secundū
Muſæum.*

In ſecundo Muſæo ſuis locis diſpoſita ſunt vaſa & urnę coctitię elegantis artificij, & capita Antonini Caracallę, & alterius ignoti viri. Ad dextram partem primo loco quatuor ſunt capita Iulię Titi filię, Veneris & duorum virorum. Ad ſiniſtram tria ſunt

sunt alia capita Galbæ, & duorum ignotorum. & in circuitu sex sunt capita Consulium, & illustrium virorum. Numæ Pompilij, Domitiani, Septimij Seueri, Philippi Imperatoris, & aliorum duorum, qui ignorantur: Repositoria quæ subtus sunt, referta sunt concinno ordine voluminum, & librorum antiquorum, tam in membranis, quàm in papyro AEgyptia. Ibidem quoque spectantur diuersæ inscriptiones, & epitaphia in lapidibus preciosis, sicut & in primo musæo. Ad idem latus erecta est tabula grandis marmorea, & integra cum inscriptione Græca. super qua est pueri sedentis statua. & Alexandri Magni quasi morientis caput: & cuiusdam animalis extollentis caput: Super porta Musæi repositum est suo loculo, & basi marmorea caput Bruticum hac inscriptione:

*Qua tibi tuque mei potuerunt pignora nati
Nata dari populo sunt sacramenta data
Et voluma iora nimis; sed cura meorum
Fida tui prohibet me cinerem esse rogi.*

Ad dextram portæ faciem, repositum est Veneris nudæ corpus: cuius artificium superat reliqua omnia quæ Romæ sunt: Id si esset integrum, nulla esset toto mundo statua, quæ huic conferri posset: neque abs re creditur esse Veneris Gnidiaë toto orbe celebratæ. Prope hanc Venerem est iuuenis non minoris artificij: in quo tanta est membrorum proportio, tam elegans, & pulposa musculorum conuexitas, vt sculptorum, & omnium artificum oculos cum summa admiratione fixos detineat. In altera Musæi parte sunt tria capita virorum ignotorum; & duo corpora viri ac mulieris, cum numeroso ordine inscriptionum antiquarum, laruarum, & fragmentorum antiquitatis, quæ singulatim recensere in immensum protraheretur nostra narratio: Ante hæc duo musæa cœnaculum est amplissimum: in cuius elatiore parte, caput est colosseum mulieris, inter duo magna vasa antiqua: & in circuitu cœnaculi nouem capita sunt pulchro ordine disposita suis basibus. Lucij Veri adhuc iuuenis, eiusdem iam adulti, Poppeæ Sabinæ, Hadriani, Annij Veri,

Græci alii cuius, & aliud ignoti. & hæc omnia singulari sunt artificio facta. Ibidem est statua muliebris vestita syndone subtili: & alia minor ex Agathite lapide, alta palmum vnum semis: & caput Termini ex marmore emathite: & vas antiquum ex marmore variegato, & admirabili. Ad alteram partem ianuæ, duo sunt corpora iuuenum nuda, & aliud viri palliati: & caput senis ignoti, & Satyri, & Cupidinis. Super cornicibus illius cœnaculi, repositæ sunt tabulæ in quibus opera pictorum celeberrimorum totius Italiæ cognoscuntur, vt Raphaëlis Maffæi Urbis natis, Michælis Angeli Florentini, & aliorum. Super maiore porta duo sunt magna vasa ex alabastro orientali: & in toto circuitu disposita sunt infinita marmora, cum inscriptionibus antiquis diuersorum characterum, & linguarum. & diuersa fragmenta statuarum virilium, & muliebrium; inter quæ conspiciuntur focci, coturni, ocreæ militares, & diuersa calceamentorum genera, quibus prisci populi Græci, Latini, & Barbari vsi sunt.

*Tertium
Musæum.*

Aliud est Musæum huic cœnaculo contiguum, quod totum est tectum holoserico viridi: Super cornicibus, quæ totum musæum circumcingunt, reposita sunt pulchro ordine plusquam septuaginta sex capita virorum illustrium. Inter quæ tredecim conspiciuntur maiora selectissimi artificij, ex orientali marmore candidissimo facta: vnum Veneris, duo vetularum mulierum; duo Herculis; vnum Palladis, reliquorum nomen non potui discernere. Inter singula reposita sunt vasa antiqua ex marmore, vitro & terra coctili latericia: duæque Veneres æneæ nudæ, & integræ. Secundo ordine duo sunt capita muliebria maiora; & alia nouem minora, elegantissima omnia: inter quæ est Satyri, & pueri plorantis: quibus nihil perfectius tota Vrbe conspici potest, nihil elaboratius, aut artificiosius. Ibidem est caput Iunij Bruti ex ære, cuius oculi empyreo facti sunt opere, quod smaltum vocamus. Est & Priapi statua ænea falcem manu tenentis, reposita super basi preciosi marmoris: Et aquila ænea inter Acanthi folia, quæ fuit cassidis epiconium, siue cristę receptaculum, singulari artificio celatum. Ostenditur quoque

quoque simulachrum Cybeles ex marmore nigro AEgyptiaco: & Suriae, siue naturæ ex lapide candidissimo sesquipalmum altæ, vestitæ diuersis mammis & animalibus: facie tamen nigra. Eodem in musæo videtur Anubis cynocephalus: hæc omnia locata sunt super repositoriis diuersorum librorum antiquorum præciosissimis tegminibus coopertorum. Horum receptacula sustentantur Terminis marmoreo singularis artificij. Secundo loco est Hercules, caput muliebre, Venus nuda quasi lauans in balneo, Satyrus ex æmathite lapide cornu inflans; Lucerna ænea opere fusili, aliud Veneris corpus formosissimum: Super mensa, quæ tecta est holoserico tapete viridi, statua est Fauni, & Socratis, rarum opus & admirabile. vas quoque æneum, in quo sculpti sunt plurimi pueri piscantes: Ibidem est Apollinis simulachrum nudum, Gladiatoris corpus & alia plurima. Super fenestra musæi, est aquila, taurus, caput pueri, & antiqua inscriptio: omnia ex ære. Ibidem seruantur horologia, & clepsydæ, precij & operis admirandi, cum multis aliis gemmis sculptis, & monilibus preciosissimis.

Contiguum huic musæo locus est siue receptaculum variarum rerum antiquarum, ex diuersis metallis, & lapidibus. multa simulachra paruula Deorum, virorum, mulierum, animaliumque: lucernæ, vascula, cristæ, cassides, cultri, gladij, sicæ, fræ, puggiones, pila, hastarum, telorum, & sagittarum cuspides ex ære quidem, sed ita temperatæ vt duriciem chalybis superent. videntur ibidem diuersa instrumenta chirurgica, & aliorum artificiorum. sigilla, clauæ, annuli, fibulæ, capuli gladiatorum, patera vna ex Cristallo rotâ exposita & excauata subtilissimâ industriâ: multaque alia, in quibus enumerandis, & explicandis nemo vel diligentissimus scriptor posset sufficere. neque annus integer satis esset, ad horum exactam contemplationem: Ita vt si singula consideraueris quanta necesse esset cura, Roma nihil possidet magnificentius, nihil admirabilius. Hæc omnia collecta sunt opera & studio impensisque Pij Rudolphi Cardinalis, viri & eruditi & perhumani. Vtinam qui in horum possessionem post obitum tanti viri succedent simili studio ferantur, neque patiantur tam excellentia signa vel perire, vel separatim distrahi: & in manus eorum venire, qui hospi-

*Antiqua
rimæ.*

hospitum & aduenarum studiosorum curiosæ indagationi du-
ros se & morosos præbeant.

*Ædes
Dominici
Capotij.*

Hæc sunt quæ in Campo Martio videntur annotatione di-
gna: sed paulo superius ad principium Plateæ Sciaræ in domo
Dominici Capotij statuæ sunt egregiæ Palladis vestitæ, & Dia-
næ: & mulieris cuiusdam quæ caret capite. Ibidem quoque vi-
dentur capita Iunij Bruti, qui Roma Tarquinius exegit, Octauij
Augusti, Macrini, Hadriani, Antinoi, Septimij Seueri, Iuliæ
Mammæ, Alexandri Seueri, Cleopatæ, Veneris, Herculis, A-
pollinis, duorum Sacerdotum, Siluani, pueri plorantis, Laruæ
duæ, & aliorum, quorum non cognoscuntur nomina. Iani bi-
frontis, regis Parthi captiui ex emathite, simulachrum Bachi in-
fidentis vtri, Priapi quoque fere integri, & alia plurima: quæ re-
perta sunt extra portam S. Ioannis, in vinea eiusdem Dominici,
eo loco qui dicitur Basiliolo.

*Collis Hor-
tulorum.*

*Domus
Pincij.*

*Sepulchrū
Domitio-
rum.*

*Templum
Solis.*

*Ædes &
Horti Sa-
lustij.*

Ex campo Martio redibit viator ad sinistram, versus mœnia
ad collem Hortulorum, qui incipit à templo S. Siluestri, & ex-
tenditur vsque ad Portam Pincianam, siue collinam, secundum
urbis mœnia: Quamuis & alij eius longitudinem producant
vsque ad portam Flaminiam. In hoc colle Pincius Senator do-
mum habuit splendidissimam, ex cuius nomine collis & porta
vicina Pinciana dicta est: eius domus vestigia adhuc apparent
non procul ab urbis mœnibus. In hoc colle fuit Domitiorum
Sepulchrum, in quo sepultus est Nero: In elatiore collis parte
videtur arcus siue concameratio fornicata, quæ olim fuit pars
templi Solis. Prope quam est templum S. Trinitatis, à Ludoui-
co vndecimo Rege Franciæ structum: non procul ab hoc Solis
delubro, iacet humi obeliscus ex lapide Thasio factus, cum hac
incriptione SOLI SACRVM.

Prope Collinam portam, non procul à templo S. Susannæ
Salustius habuit hortos amœnissimos & splendidas ædes: qua-
rum ruinæ adhuc sunt superstites in ea valle, qua itur ad portam
Salariam. Eius horti porrigebantur per eos colles, qui sunt inter
portas Pincianam & Salariam. In quorum media parte videtur
obeliscus non adeo magnus, literis signatus AEgyptiis Hiero-
glyphicis, qui Lunæ sacratus est: Locus adhuc hodie vulgo dici-
tur Solostrico.

Campus

Campus sceleratus siue via scelerata (in qua Vestales virgines quæ stupro violatæ erant viuæ defodiebantur) complebat id totum spatium, quod est à Porta Collinæ, sub ædibus & Hortis Salustianis, vsque ad portam Salariam.

*Campus
sceleratus.*

Extra portam Quirinalem, quæ & Salaria vocata est, & Collina, & Agonalis, ad sinistram viæ Salarie partem sunt ruinæ templi Veneris Erycinæ: cuius festum solemnibus ceremoniis celebrabant matronæ pudicę, Augusto mense ad simulachrum Veneris Verticordie, quæ maritos vxoribus credebatur reddere placabiles & beneuolos: ad hoc templum fiebant ludi Agonales, vnde porta nomen sortita est.

*Templum
Veneris
Erycina.*

Paulo remotius, tribus ad Vrbe passuū millibus, super Aniene pons est adhuc integer: quem longa inscriptio docet à Narsete structum fuisse. Ad hunc pontem Annibal imbrium inundatione vehementi vexatus obsidione soluta, castra remouit ab

*Pons Nar-
setis.*

Vrbe, & discessit. Paulò inferius Tyberi miscetur Anien: ibique Torquatus Gigantem Gallum superauit, & ab eius collo torque aureum detraxit, à quo nomen postea cepit: Hic non erit absurdum fabulā inferere, quę Romę pro vera historia refertur. Tempore Marcelli P. M. Seditione facta inter Patricios & Plebem, nobiles à suis fontibus & puteis prohibuisse populum ne aquarent: sed Christiani Pontificis precibus factum esse, vt omnes Urbani putei redderentur putidi, & ad potum inutiles, sicut hodie sunt, factumque Tyberim potabilem, vt ex eo sine discrimine nobiles & plebei potum sumerent: probantque rei veritatem ex eo quod aqua Tyberina ad multos annos incorrupta feruetur suauissima, & saluberrima, quoties hauritur paulo supra Urbem vsque ad mare: Sed certum est hoc accidere ex mixtione Anienis cum Tyberi: Anien enim aquas habet multo infectas nitro, quod corruptionem prohibet: & ii qui supra ostium Anienis Tyberim incolunt, vt more Romano suas aquas incorruptas diu feruent, vtriusque fluminis vndas commiscunt. Prope Tybur inter Anienis arenas leguntur amygdala, anisum, feniculum & alia plurima petrificata, quæ circumferuntur pixidibus in conuiuiis, vt matronæ & conuiuæ deludantur, existimantes esse ex saccharo facta tragemata, quæ vocantur passini confetté da Tiuali. & superioribus annis corpus hominis inter-

*Anienis in
Tyberim
ostium.*

fecti, & coniecti in Anienē adhæsit radicibus arboris quæ fluiui ripam ingrediebantur, factumq; est longo temporis interuallo vt corpus à putrefactione conseruatum, in lapidem sit conuersum: q̃ Titus Celsus Patricius Romanus mihi asseruit se vidisse.

*Honoris
templum.*

Ad portam Salariam demonstrantur reliquie templi antiqui, quod honori sacrum fuit: & domus illius siue suburbani, in quo Nero Imperator, adiuuante Sporo, cuspide sub papillam adacta sese interemit, ne in manus & potestatem Senatûs veniret, qui illum poscebat ad supplicium.

*Forum Ar
chemoriû.*

Regressus in Urbem, postquam veneris ad vallem collis Hortulorum, & Quirinalis radices, occurret tibi templum S. Nicolai de Archemoriis. Nomen seruatum est antiquum fori Archemorij, quod eo loco fuit.

Inde sub Quirinalis radices progrediendum est, donec venias sub hortos Carpensēs, vbi plurimæ sunt camerae, & fornices obscuri, & longo ordine producti: hos nonnulli volunt esse officinas, in quibus conficiebatur, & elaborabatur minium: alij

*Circus
Floræ.*

malunt eum locum adsignare habitaculis meretricum, quæ eo se recipiebant tempore Floraliū Ludorum, qui celebrabantur in Circo Floræ fornicibus his adiacente: nihilominus tamen constat officinas minij prope hunc Circum extitisse.

Ante templum S. Apostoli, sub Quirinali in alta basi est erectus leo marmoreus artificij singularis.

*Liuiæ Co-
lumnæ
domus.*

In domo Liuiæ Columnæ, Martij Columnæ vxoris, prope S. Apostolum, simulachrum ostenditur marmoreum cuiusdam mulieris Melissæ: vt patet ex inscriptione.

*Domus
Francisci
Aragonij.*

In ædibus Francisci Aragonij, prope S. Mariam in via, in hortulo vbi fons est, statua videtur Nili innitentis brachio læuo super crocodilum: & vtrinque sunt duæ statuæ togatæ stantes: Ad parietes circunquaque disposita sunt suis oculis sex capita cum suis pectoribus. In altero hortulo, in circuitu collocata sunt cōcinno ordine alia capita viginti quatuor, quorum nomina singulatim non enarrabimus propter incertitudinem.

*Domus
Hieronymy
mi Frani-
apani.*

Apud Hieronymum Franiapane, ad ingressum domus super gradibus, erectus est Cupido alatus. In corte prima oculis marmoreis erecta sunt statuarum corpora 4. & Herculis, ac mulieris incognitæ, quæ caret capite. Sup portis, duo sunt capita ignotorū hominum

hominum. Pila quoque siue arca monumenti videtur ibidem in cuius frontispicio sculptum est Paridis iudicium de forma, & pulchritudine trium Dearum Iunonis Palladis & Veneris. Eadē in domo & statua mulieris laruā manu tenentis: & alia aliquot capita antiqua, suis basibus imposita, & collocata super portis.

In domo Hieronymi Colotij, prope S. Mariam in via in cor-
te ad dextram, nympha est insidens monstri marini dorso, hanc Doriden vocant, alij Galatheā. Super porta culinæ, tabula marmorea est affixa, in qua expressi sunt duo tauri, quos duo viri violenter cornibus implicitos retinent: In cubiculo vicino statuæ sunt Victoriæ, & duarum mulierum: Item tabula, in qua Iuppiter sculptus est cum apro, quem canis tenet mordicus: multæq; aliæ inscriptiones, epitaphia, & marmora antiqua.

Sub Quirinali monte, sunt edes Buffalorum, parux quidem, si conferantur cum maioribus illis palatiis Cardinalium, & Principum virorum, sed quæ cæteris non cedunt omni ornamento antiquitatis. In harum ingressum sub porticu, statuæ sunt Veneris nudæ; Apollinisque, qui læua tenet barbitum inflexus arboris trunco: qua nihil videtur Romæ excellentius; Harpocratis siue Sigalij; Bacchi cum Satyro, qui sese mutuis tenent complexibus, & ad quorū pedes est tigris; Alterius Apollinis; Veneris cum Cupidine: Iunonis, Iouis, & aliorum Deorum. Præterea capita Iouis & Palladis: & duæ laruæ: & basis magna, in qua sunt pulcherrimo artificio cælati Iuppiter, Apollo, Bacchus, Hercules, Mercurius, Mars, & AEsculapius. Hortulus est confitus diuersis herbis rarissimis, & arboribus, Palmis, Cedris, malis Punicis, ac medicis, myrtis, & aliis. Palmę enim videntur Romę multis in locis: sed nullę gerunt dactilos præterquam eæ, quę sunt in horto S. Marię del popolo, & S. Marię in Trāstyberi. Apud Buffalos in hoc horto, in interuallis arborum statuę sunt colosseę Cerberi tricipitis, & ex opposito Tigris: vtraque suis basibus marmoreis reposita. Sunt ibidem aliquot statuę; vt Dianę, Pomonę, Flaminis cuiusdam sacerdotis, Veneris vestitæ & integræ; Herculis adhuc iuuenis, Sabinæ mulieris, Serui Persæ ex lapide Mischio precioso. In cubiculo prope Hortum, Septem sunt capita cum suis pectoribus, singula suis collocata basibus Marij septies Consulis, Tiberij, M. Aurelij, Commodi, Maximini,

Græci alicuius, & postrema viri incogniti: ad introitum cubiculi duo sunt capita, Scipionis Africani, & Hadriani Imperatoris. In alio cœnaculo multa sunt alia capita cum pectoribus, singula suis disposita basibus: inter quæ est Veneris, Mulieris Sabinæ, Herculis, Vespasiani, M. Aurelij adhuc iuuenis, Getæ Imperatoris, duo Antonini Pij, duo puerorum, viri Græci cuius collo scriptum est ΑΥΣΙΑΣ. & mulieris incognitæ. Ad finem hortuli prope fontem tabula est marmorea in qua tres Charites expressæ sunt mutuis complexibus sese tenentes.

*Fons Buf-
falorum.*

Huic hortulo fons est additus, ex topis marinis efformatus affabrè in speciem rupis naturalis, tantæ pulchritudinis, tantorum sumptuum, compositionis tam raræ, vt nihil speciosius vsquam videri possit: Disposita sunt diuersis in locis conchyliæ preciosa, quæ margaritarum referunt splendorem, & ingentes Cochleæ Indicæ ludicissimæ, colore Iridis & vnionum. Totaque hæc rupes artificiosa venustissime tegitur lauris, cedris, tamariscis, & aliis arboribus, quæ præbent vmbra fontis subiecto: sub quibus simulachra sunt tria Musarum elegantissima: & Caracallæ Imperatoris, qui pallio marmoris cotognitis tectus est: Disposita sunt vndique signa, quæ suis è loculis extant, vt Demetrii, Maximini, Philippi, Claudij & aliorum. ex rupe fontis eiaculantur aquæ limpidissimæ, per tubos & canales æneos mirando artificio. Litostratum ex marmoribus compactum est exquisitissimis, opere tessellato. ex Chalcedonico, Porphyro, Alabastro, Thasio, Pario, Ophite, Marmaridum, & Aethiopum lapidibus: Opus summa admiratione dignum: quodque, licet multo minus sit, pulchritudine tamen, & artificum inuentione potest conferri cum fonte Iulij de Monte Pontificis maximi, qui ad portam videtur Flaminiam: In summa, quicquid in domo Patricij huius ciuis spectatur, dignum rege & opulentissimo puta principe.

Hæc sunt quæ de vrbe Romanæ Topographia mihi scribenda putaui, quæque studio & curæ peregrinorum satisfacere possunt. Reliqui autores multi sunt, qui hanc descriptionem fusius ac locupletius tractarunt: quique multa addiderunt, quæ nos heic non attigimus: siue quod ea non viderimus, vel quod non existimauerimus digna, circa quæ peregrinus debeat diutius

tius inhærere: cui longa mora non conceditur in Vrbe: De conclauibus multorum Cardinalium, nobilium, & ciuium opulentiorum, in quibus seruaturs infinitus numismatum, aureorum, argenteorum, & æneorum numerus: torcumata excellentium artificum ex diuersis metallis; Onyches, Sardonij, Cornalinī, Lazulij, amethystæ, Topazij, Berylli, Cyani, Pyropi, Hyacinthi, Saphyri, cristallini lapides cælari, & signati capitibus Deorum, Imperatorum, virorum illustrium, diuersorum animalium, herbarum, & arborum, variaque Emblemata continentes, hæc silentio præterire satius putaui, cum impossibile sit singula annumerare, vel enumerata explicare: quod præterea hodie (propter fraudes multorum malorum, qui clamculum multa furto turpissimo subtraxerunt) paucis aditus præbetur ad huiusmodi secretiora loca. Multique timent ignotis ea communicare, quæ coniuncta sunt cum multis statuis, tabulis, ac picturis nudis, & lasciuis: quæ à Cardinalibus, Episcopis, & aliis viris Ecclesiasticis seruantur, propter artificium & operis venustatem & excellentiam. Nonnulli autem sunt qui malignitate deprauati sæculi, post reditum in patriam proterue suis enumerant, & narrant, scriptisque publicant quæ viderunt, vt inuidiam, dedecus, ac contumeliam concitent possessoribus, à quibus comiter & perhumaniter sunt excepti: beneficiorū immemores ingratitudinē pro gratia referētes. Hæc malignitas in causa est, cur hodie domibus nobiliū pauci admittantur, nisi commendatione amicorum id contingat, aut longa familiaritate, & vsu communicationis quotidianæ eos, quorum fidelitatem & ingenium perspectum habent, in musæa sua admittant, & amice communicent quæ habent preciosa. Hinc fit vt virorum malorum ingratitudo viris bonis sit opprobrio, & damno inestimabili: impediaturque studium iuuentutis, & comitas, charitasque omnium refrigeretur, aut plane extinguatur.

ONVPHRII PAN-

VINII VERONENSIS

DESCRIPTIO QVATVOR

DECIM REGIONVM VRBIS RO-

*ma, ex Sexto Rufo, P. Victore & aliis proba-
tis auctoribus collecta.*

R E G I O

P R I M A

Porta Capena.

Almo fluius

Vici nouem.

Vicus Camœnarum.

Vicus Drusianus.

Vicus Sulpici vltioris.

Vicus Sulpici citerioris.

Vicus Fortunæ obsequentis.

Vicus puluerarius.

Vicus Honoris & Virtutis.

Vicus trium ararum.

Vicus Fabrici.

Vicomagistri XXXVI. quatuor
per singulos vicos.

Curatores duo.

Denunciatores duo.

Luci tres.

Lucus Cuperius Hostiliani.

Lucus Egeriæ.

Lucus Camœnarum.

Templa quatuor.

Templum Isidis.

Templum Serapidis.

Templum Fortunæ viatorum.

Templum Martis extramurani.

Ædes sex.

Ædes Martis Quirini.

Ædes Mineræ.

Ædes Mercurij.

Ædes Tempestatis.

Ædes Apollinis.

Ædes Camœnarum.

Ædícula X.

Ædícula Fortunæ obsequentis.

Ædícula Honoris.

Ædícula Virtutis.

Ædícula Ridiculi.

Ædícula Herculis. reliquæ deside-
rantur.*Area VII.*

Area Apollinis.

Area Spei.

Area Thalli, siue Galli, siue Galliæ.

Area Isidis Æliianæ.

Area Pinaria.

Area Carfuræ.

Area Mercurij.

Aræ II.

Ara Mercurij: & Ara Isidis.

Lapis Manalis.

Circus Antonini Caracallæ cum
Obelisco.

Senaculum ad Portam Capenam.

Mutatorium Cæsaris.

Campus Ridiculi.

Horti Terentiani.

Tabernæ Cæditæ.

Baline-

Thermæ Commodianæ.

Thermæ Seuerianæ.

Balnea publica VI.

Balineum Vettij Bolani.

Balineum Torquati.

Balineum Mamertini.

Balineum Abascantiani.

Balineum Mettiani Secundiani.

Balineum Antiochiani.

Balinea reliqua priuata sine nomine XXCII.

Lacus Fund. XXXIII. in his

Lacus Promethei.

Lacus Vespasiani, alias Vipsani.

Lacus sanctus.

Lacus sudans.

Lacus Torquati.

Lacus Publicus.

Lacus Biuius.

Lacus Spei.

Lacus Gratiæ.

REGIO

Cælimontium.

Mons Cælius, qui & Querquetulanus, vel Augustus,

Cæliolus.

Suburra.

Ceroliensis.

Vici XII.

*

*

Vicomagistri XXXII.

Curatores II.

Denunciatores II.

Cohortes Vigilium V.

Lupariæ in Subura,

Antrum Cyclopi.

Caput Africa.

Lacus Mamertini.

Lacus Salutaris.

Lacus reliqui sine nomine, LXXII.

Arcus IV.

Arcus Drusi Neronis.

Arcus diui Traiani.

Arcus diui Veri Parthici.

Arcus Bifrons.

Sepulchra.

Corneliorum Scipionum.

Atiliorum Calatinorum.

Seruiliorum.

Cæciliorum.

Horatiorum &c.

Horrea XIV.

Pistrina XII.

Domus CXXI.

Insulæ M. ICCC. CCXXIII.

Regio in ambitu continet pedes CCCC. MMM. CC. XXIII.

SECUNDA.

Arbor Sancta.

Mica aurea.

Spolium Samarium.

Luci duo.

Templum Tulli Hostilij.

Templum Bacchi.

Templum Fauni.

Templum diui Claudij.

Templum Deæ Carneæ.

Ædicula VIII.

Dianæ in Cæliolo.

Fortunæ Barbatae.

Mineruæ captæ.

* *

Isæum Metellianum.

Mineruium.

Statua.

Statua equeſtris M. Antonini Imperatoris.
 Ludus Matutinus.
 Ludus Gallicus.
 Regia Tulli Hoſtilij.
 Armamentarium.
 Caſtra peregrina.
 Manſiones Albanæ.
 Campus Martialis.
 Campus Fontinarum qui & Forinarum.
 Campus Cælimontanus.
 Thermæ publicæ.
 Balinæ priuatæ XXC.
 Lacus Fund. ſine nomine LXV.
 Macellum magnum.
 Horrea XXII.

REGIO

Isis & Serapis Moneta.

Carinæ.

Vici VIII.

Vicus Albus.
 Vicus Fortunæ Vicinæ.
 Vicus Anciportus.
 Vicus Baſſianus.
 Vicus Structorum.
 Vicus Afellus.
 Vicus Lanarius.
 Vicus Primigenius.
 Vicomagistri XXXII.
 Curatores II.
 Denunciatores. II.
 Caput Suburæ.
 Tribus Gratiæ aureæ vel areæ.
 Summum Choraſium.
 Caput Viæ Sacræ.
 Prætura Præſentiſſima.
 Lucus Cuperius Scholæ Capula-

Piſtrina XXIII.
 Domus CXXXIII: in his
 Domus Veſtiliana vel Vitelliana.
 Domus Philippi.
 Domus ſeptem Parthorum.
 Domus Laterani.
 Cæſaris Dictatoris.
 Mamurræ Formiani.
 Tiberij Claudij Centumali.
 Iunij Senatoris.
 Stellæ Poëtæ.
 Tib. Claudij Clypti Hymnologi.
 Tetricorum.
 Turris Mamilia.
 Inſulæ CIO CIO CIO CVI.
 Regio in ambitu continet pedes
 CCIOO MMM CC: id eſt 13200.

TERTIA.

torum.

Templum Iſidis & Serapidis Moneta.

Templum Concordiæ virilis cum delubro.

Ædiculæ VIII.

Ædicula bonæ Spei.
 Ædicula Serapidis.
 Ædicula Sangi Fidoni.
 Ædicula Mineruæ.
 Ædicula Iſidis.
 Ædicula Veneris.
 Ædicula Æſculapij.
 Ædicula Vulcani.
 Porticus Liuiæ, iuxta templum Concordiæ virilis.
 Porticus Claudij Martialis.
 Amphitheatrū Veſpaſiani: quod capit loca IOOO CCIO CCIOO.
 IOO. id eſt 77000.

Item

Item.

Ludus Dacicus.
 Ludus Mamertinus.
 Castra Misernatium.
 Castra Misernatium vetera.
 Schola Quæstorum.
 Schola Capulatorum.
 Schola Galli.
 Thermæ Titi Cæsaris Augusti.
 Thermæ Traiani Cæs. Aug.
 Thermæ Philippi Cæs. Aug.
 Balineæ priuatæ LXX.
 Lymphæum Tib. Claudij Cæsar.
 August.

R E G I O

*Via sacra, alias Templum
 Pacis.*

Via sacra.

Ad Corneta.

Vici VIII.

Vicus Cyprius post Sceleratus.

Vicus Eros.

Vicus Veneris.

Vicus Apollinis.

Vicus trium viarum.

Vicus Anciportus minoris.

Vicus Fortunatus minoris.

Vicus Sandaliarius.

Vicomagistri XXXII.

Curatores II.

Denunciatores II.

Caput Carinæ.

Æquimælium,

Bucena aurea.

Tigillum Sororium.

Meta sudans.

Caput Lynco.

Busta Gallica.

Lacus Pastoris.

Lacus sine nomine LXV.

Horrea XXIX: vel XIX.

Pistrina XIII.

Domus CLX.

In his.

Aurea Neronis cum Porticu.

Domus Bruttiani.

Domus Pompeiani.

Titi Cæsaris cum Atrio: in quo
fuit Laocoontis statua.

Insulæ MMDCCCVII.

Regio continet in ambitu pedes
CCIDCMMCDL. idest 12450.

Q V A R T A.

*Templa X.*Templum Pacis: in quo inter cæ-
tera ornamenta erant templi
Hierosolymorum.

Templum Remi.

Templum vrbis Romæ & Augu-
sti.

Templum Veneris Cloacinæ.

Templum Diuæ Faustinae cum
Porticu.Templum Telluris in Carinis, cum
Armamentario.

Templum Solis.

Templum Lunæ.

Templum Concordiæ in Liuiæ
Porticu.Templum Diui Neruæ in foro
Transitorio.

Ædes Iani Curiatij.

Ædes Iunonis sororiæ in Carinis.

Ædes Salutis.

Ædiculæ VIII.

Ædicula Musarum.

Q

Ædicu-

{ Spei.
 { Mercurij.
 { Lucinae Valerianae
 Aedícula { Iunonis Lucinae.
 { Mauortij.
 { Iuventutis.
 { Ifidis.
 Volcanale. vbi Lotos à Romulo
 fata.
 Sacriporticus, vel sacriportus.
 Porticus Absidata.
 Area Victoriæ.
 Area Volcani: in qua sanguine per
 biduum pluit.
 Sacellum Deæ Strennuæ.
 Colossus Solis altus ped. CIIIS vel
 CXX. habens in capite radios
 septem, singulos ped XXIIIS.
 Apollo Sandaliarius.
 Odaeum.
 Forum Transitorium, vel Palladi-
 um, vel Diui Neruæ cum Por-
 ricibus.
 Forum Cupedinis.
 Basilica Verus L. Æmilij Paulli.
 Basilica Constantiniana.
 Secretarium Populi Romani.

R E G I O

*Esquilina cum Turri &
 colle Viminali.*

Mons Esquilinus, vel Cispus, Op-
 pius, vel Septimius.
 Mons Viminalis vel Faguralis.
 Aggeres Tarquinij Superbi.
 Clius Urbicus.
 Vico Patricius.

Figlina.

Puticuli, siue Puticulæ in Exquiliis.
 Spes Vetus.

Balneum Daphnidis.
 Balinæ priuatæ LXXV.
 Lacus sine nomine LXXIX.
 Arcus Titi Cæsaris Vesp. Aug.
 Arcus L. Septimij Seueri.
 Arcus Constantini Augusti.
 Horrea XIX.

In his.

Cantharia, siue Testaria.
 Pistrina XXIII.
 Domus CXXXVIII.
 Regis Anei Marci in via Sacra.
 Sp. Cassij Viscellini in Carinis vbi
 postea fuit templum Telluris.
 Domus Cn. Pompeij: post Marci
 Antonij in Carinis.
 Domus auita Ciceronum.
 Domus alia C. Cæsaris in via Sa-
 cra.
 Domus M. Manilij:
 Domus Philippi in Carinis.
 Domus D. Cæcilij Balbini Imper.
 Insulæ MDCCLVIII. id est
 2758.
 Regio continet in ambitu pedes
 CCICCC M ICCC. id est 1400. vel
 MMCCICCC CCICCC id est 18000.

Q V I N T A.

Vici XV.

{ Secusanus.
 { Vrsi pileati.
 { Mineruæ.
 { Vstrimus.
 Vicus { Palloris.
 { Scius.
 { Siluani.
 { Capulatorum.
 { Tragædus.
 { Vnguentarius.

Vicus

Vicus Paullinus.
 Vicus Pasiores.
 Vicus Vaticanus.
 Vicus Veneris Placidæ.
 Vicus Iunonis.
 Vicus Africus antiquus in Esquilis.
 Vicomagistri LX.
 Curatores II.
 Denunciatores. II.
 Stationes Cohort. Vigilum. VII.
 Tabernola.
 Tres Tabernæ.
 Lucus Poetilius.
 Lucus Fageus, vel Faguralis.
 Lucus Esquilinus.
 Lucus Querquetularius.
 Lucus Mephitis.
 Lucus Iunonis Lucinæ.
 Lucus Viminalis: alias Iouis Viminei.
 Lucus Rubiginis.
 Templum Iouis Fagutalis, vel Viminei.
 Templum Iunonis Lucinæ.
 Templum Mineruæ Medicæ.
 Pentheum.
 Templum Siluani sub Viminali cum porticu.
 Templum Æsculapij.
 Templum Veneris Erycinæ, ad portam Collinā, cum porticu.
 AEdes Veneris Verticordiæ extra portam Collinam, via Salaria.
 AEdes Rubiginis via Nomentana extra portam Catulariam.
 AEdes Quietis, extra portam Collinam.
 AEdes Felicitatis.
 AEdes malæ Fortunæ.

Ædícula XVI.

AEdícula Fortunæ Seix.
 AEdícula Veneris Placidæ.
 Ædícula Castoris.
 Ædícula Pollucis.
 Ædícula Siluani.
 Ædícula Apollinis.
 Ædícula Cloacinæ.
 Ædícula Herculis.
 Ædícula Mercurij.
 AEdícula Martis.
 AEdícula Lunæ.
 AEdícula Serapidis.
 AEdícula Vestæ.
 AEdícula Cereris.
 AEdícula Proserpinæ.
 AEdícula Fortunæ parvæ.
 Sacellum Deæ Næniæ extra portam Viminalem.
 Sacellum Querquetularium.
 Sacellum Iouis Fagutalis.
 Ara Iouis Viminei.
 Ara malæ Fortunæ.
 Hercules Siluanus.
 Isis Patricia.
 Amphitheatrum Castrense.
 Circus Aureliani cum obelisco.
 Forum Esquilinum.
 Basilica Sicini.
 Regia Seruij Tullij.
 Campus Esquilinus.
 Campus Viminalis sub aggere: in quo erat ædícula Fortunæ parvæ.
 Horti Mecoenatis cum Turri.
 Horti Plantiani, vel Plantiani vel Palanciani.
 Horti Torquatiani.
 Castra Prætoria.

Viuarium.
 Thermæ Olympiadis.
 Thermæ Nouati.
 Balineum Pæulli.
 Balinea priuata LXXV.
 Nymphæum Alexandri Imp.
 Lauacrum Agrippinæ.
 Lacus Promethei II.
 Lacus sine nomine CLXXIX.
 Castellum aquarum Marcia, Iu-
 lia, & Tepulæ.
 Arcus Gallieni.
 Marcellum Liuiianum.
 Horrea XXIII.
 Pistrina XXII.

R E G I O

Alta semita.

Mons Quirinalis, qui & Agoni-
 us, Salutaris, Latiaris, & Mu-
 tialis.

Campus sceleratus ad portā Col-
 linam.

Clius Publicus.

*Vici XIII. alias XII. cum non
 numeratur vicus*

Bellona.

Vici { Bellonæ.
 Mamuri.
 Albus.
 Publicus.
 Floræ.
 Quirini.
 Flauius.
 Fortunarum.
 Paccius.
 Tiburtinus.
 Salutis.
 Calidianus.
 Maximus.

Domus CXXC. in his.

Domus Regis Seruij Tullij.
 Domus Lutatij Catuli.
 M. Licinij Crassi diuitis.
 Aquillij Iureconfulti.
 P. Vergilij Maronis.
 Propertij.
 Auli Persij.
 C. Plinij Iunioris.
 Licinij Imperatoris.
 Insulæ MMDCCCL.
 Regio habet in ambitu pedes
 CCICCCICCCDCCCCCL. id est
 15950.

S E X T A.

Vicus Mustellarius antiquus: ex-
 tra numerum.

Vicomagistri XLVIII. vel LII.
 Curatores II.

Denunciatores II.

Cohortes Vigilum III.

Capitolium Vetus,

Malum Punicum.

Decem Tabernæ.

Ad Gallinas albas.

Pila Honoris.

Templa XV.

Templum Salutis in colle Quiri-
 nali.

Templum Serapium, vel Serapi-
 dis.

Templum Apollinis & Clatræ.

Templum Floræ.

Templum Veneris hortorum Sal-
 lustianorum.

Templum Quirini cum Porticu.

Templum Mineruæ Flauianæ.

Templum Fortunæ Scia.

Templum aliud Salutis.

Templum

Templum Fidei.
 Templum Fortunæ liberæ.
 Templum Fortunæ statæ.
 Templum Fortunæ reducis.
 Templum Fortunæ publicæ.
 Templum Fortunæ primigeniæ.
 Ædes Diui Fidij. vel Sancti Fidij
 Semipatris.

Ædicule XVI.

Ædicula { Fortunæ parvæ.
 Genij Liberorum.
 Genij Larum.
 Dianæ Valerianæ.
 Iunonis Iuliæ.
 Spei.
 Sangi : in qua lana co-
 lus, & fusus Tanaquilis.
 Siluani.
 Veneris.
 Herculis.
 Victoriæ.
 Maturæ.
 liberi Patris.
 Saturni.
 Iouis.
 Mineræ.
 Quirini.

Porticus Quirini.
 Porticus Milliaria.
 Area Callidij.
 Statua Quirini alta pedes XX.
 Statua Mamuri plumbea.
 Statua Fortunæ publicæ in colle.

REGIO

Via lata.

Vici XL.

Vicus Ganymedis.
 Vicus Gordiani minoris.
 Vicus Nouos.

Statuæ duæ marmoreæ Alexandri
 Magni Bucephalum domantis,
 opus Fidiæ & Praxitelis.
 Circus prope portam Collinam
 iuxta ædem Veneris Erycinæ,
 cum obelisco fortè Salustij.
 Circus Floræ.
 Forum Sallustij.
 Forum Diocletiani.
 Senatulum Matronarum in colle
 Quirinali, quod Antoninus
 Heliogabalus fecit.
 Horti Sallustiani.
 Thermæ Diocletiani & Maximiani.
 Thermæ Constantini in colle.
 Balinea Paulli.
 Balinea priuata LXXV.
 Lacus LXXV.
 Bibliotheca Vlpia in Thermis
 Diocletiani.
 Horrea XIX.
 Pistrina XXIII.
 Domus CLV. in his
 Domus Corneliorum.
 Domus Attici.
 Domus Salustij.
 Domus Titi Flauii Sabini.

Insulæ CIO CIO CIO IOV. id est
 3505.

Regio in ambitu continet pedes
 CCIOO IOO IOO. id est 156.

SEPTIMA.

Vicus Caprarius.
 Vicus Solis.
 Vicus Gentianus.
 Vicus Sanci.
 Vicus Herbarius.
 Vicus Mansuetus.

Vicus Sigillarius minor.
 Vicus Solatarius.
 Vicus Fortunæ.
 Vicus Spei maioris.
 Vicus Novus vltior.
 Vicus Libertorum.
 Vicus Publij.
 Vicus novus citerior.
 Vicus statuæ Veneris.
 Vicus Archemorium: vel Arche-
 monium.
 Vicus Æmilianus.
 Vicus Piscarius.
 Vicus Cælatus.
 Vicus Victoris.
 Vicus Vicinus.
 Vicus Græcus.
 Vicus Lanarius vltior.
 Vicus Pomonæ.
 Vicus caput Mineruæ.
 Vicus Traianus.
 Vicus Peregrinus.
 Vicus Castus.
 Vicus minor.
 Vicus Putealium.
 Vicus Scipionis.
 Vicus Iunonis.
 Vicus Sellarius.
 Vicus Isidis.
 Vicus Tabellarius.
 Vicus Mancinus.
 Vicus Lotarius.
 Vicomagistri CLX.
 Curatores II.
 Denunciatores II.

R E G I O

Forum Romanum.
 Mons Saturnius, qui post Tarpe-
 ius, demum Capitolinus, vel

Cohortes VII. primorum Vigilū.
 Pila Tiburtina.
 Ad Mansuetos.
 Lapis pertusus.
 Templum Solis.
 Templum novum Spei.
 Templum novum Fortunæ cum
 porticu à Lucullo conditum in
 quo erat statua Mineruæ facta
 à Fidia: posita à Paulo Æmilio.
 Templum novum Quirini.
 Ædícula Capraria.
 Porticus Constantini.
 Sacellum Genij Sangi.
 Equi ænei Tyridatis.
 Forum Syarium, vel Suarium.
 Forum Archemorium.
 Castra Gentiana, vel Gypsiana.
 Campus Agrippæ.
 Horti Argiani.
 Balinea Priuata LXXV.
 Nymphaeum Iouis.
 Lacus sine nomine LXXVI.
 Arcus DD. Marci & Veri.
 Arcus Gordiani iunioris Aug.
 Arcus novus.
 Pistrina XVII.
 Horrea XXV.
 Domus CXX. in his
 Domus Martialis.
 Insulæ MMM. CCC. XXCV. id est
 3385:
 Regio in circuitu continet pedes
 CCIO. CCIOO. MMM. DCC.
 id est 23700.

O C T A V A.

Capitolium: vbi omnium De-
 orum simulachra colebantur.
 Arx Capitolij.

Rupes

Rupes Tarpeia ; vel saxum Carmentale.

Clius Capitolinus.

Porta Stercoraria.

Via noua.

Vici XII.

Ligurum.

Iugarius.

Thurarius.

Vicus } Tuscus.

vnguentarius maior.

vnguentarius minor.

nouus. *

reliqui defunt.

Vicomagistri XLII X.

Curatores II.

Denuñciatores II.

Cohortes Vigilum VI.

Vmbilicus Vrbis Romæ.

Miliarium aureum.

Porta Carmentalis.

Puteal Libonis.

Lacus Curtius.

Pila Horatia, vbi Trophæa locata.

Scala annularia.

Sub Nouis.

Ad Iunium secundum Tiberim.

Luteolæ ad Iani templum.

Marfyas.

Fauisse Capitolinæ.

Lucus Vestæ Cuperius.

Templa XXI.

Templum Iouis Capitolini , alias Opt. Maximi: in quo erant tria delubra.

Medium Iouis.

Dextrum Mineruæ.

Læuum Iunonis : ibique in arca lapidea seruabantur libri Sibyllini.

Templum Iouis Feretrij.

Templum Diui Iulij in foro : in quo erat simulachrum Veneris è mari exeuntis D D. ab Augusto.

Templum Castorum ad lacum Iuturnæ : alias Castoris & Pollucis : in quo erat signum Floræ.

Templum Concordiæ cum cella inter forum & Capitolium : à Camillo D D. in quo erat cœnaculum : vbi magistratus cum Senioribus deliberabant: erantque in eo hæc Simulachra : Battonis adorantis Apollinem, opus Bedæ. Latonæ puerperæ, Apollinem & Dianam subinentis, Euphranoris opus. AEsculapij & Hygiæ, opus Nicerati. Martis & Mercurij, opus Pisicratis. Cereris & Iouis, opera Sthe- nis & Victoriæ.

Templum vestæ, cum atrio : vbi erant Palladium, ignis & Virgines Vestales.

Templum Deûm Penatium.

Templum Romuli, alias Quirini in foro.

Templum Iani Gemini æreum: quatuor portarum, cum signo Iani, opus Scopæ & Praxitelis: ab Augusto D D.

Templum Diui Traiani.

Templum Diui Titi Cæsaris Vespasiani.

Templum

Templum Carmentæ,
 Templum Veneris caluæ nouum.
 Templum Veneris caluæ vetus.
 Templum Verus Mineruæ.
 Templum Nemesis, cum simula-
 chro.
 Templum Saturni, cum ara: vbi
 erat ærarium: ante quod erat æ-
 neum Siluani signum.
 Templum Diui Augusti.
 Templum Iunonis Martialis.
 Templum Larum.
 Templum Veneris: Genetricis: a-
 lias Veneris & Anchisæ: cum
 atrio.

Ædes X.

Ædes Victoriæ.
 Ædes Opis & Saturni, in vico iu-
 gario.
 Ædes Martis cultoris, in foro di-
 ui Augusti.
 Ædes Veiovis, inter arcem & Ca-
 pitolium, prope Asylum, cum
 eius simulachro cupressino.
 Ædes Iouis Tonantis in cliuo Ca-
 pitolij, in qua erant signa, Iouis
 Tonantis, opus Locræ. Iouis ex
 ære Delicæ, opus Hygiæ. Ca-
 storis & Pollucis opus Hygiæ.
 Ædes Herculis Victoris parua &
 rotunda in foro Boario.
 Ædes Matris Matutæ.
 Ædes Vorumni in Vico Tusco.
 Ædes Iunonis Monetæ, cum of-
 ficina.
 Ædes Iouis Custodis à Domitia-
 no Cæs. D D.
 Ædes Veneris Cloacinæ.
 Ædes Veneris Erycinæ.
 Ædes Salutis.

Ædes Libertatis.
 Ædes Iouis Sponsoris.
 Ædes Mentis.
 Ædes Fidei, in Capitolio.
 Ædes Fortunæ primigeniæ.
 Ædes Aij Locutij.
 Ædes Fortunæ prosperæ.
 Ædes Fortis Fortunæ in foro Bo-
 iario.

Ædícula XII.

Ædícula Victoriæ D D. à M. Por-
 cio Catone.
 Ædícula Iuuentutis.
 Ædícula Termini.
 Ædícula Concordiæ ærea, supra
 Græcostasim.
 Ædícula Fortunæ obsequentis.
 Ædícula Matris Romæ.

* *
 * *
 * *
 * *
 * *
 * *

Porticus Iulia.
 Porticus Margaritariorum.
 Porticus Liuiæ.
 Porticus Augusti.
 Porticus Minucia: vel Numicia.
 Porticus Nasicæ.
 Porticus Porphyretica.
 Porticus Capitolinæ.
 Porticus Constantini.
 Iani duo. celebris mercatorum lo-
 cus ad arcem Fabianum, supe-
 rior & inferior.
 Atrium publicum in Capitolio.
 Atrium Mineruæ.
 Atrium Vestæ.
 Area Opis & Area Cereris in vico
 iugario.

Area Saturni ante ærarium.
 Sacellum Sumani.
 Sacellum Larum.
 Asylum inter duos Lucos, arcem-
 que & Capitolium.
 Domus Diui Titi.
 Doliola.
 Sepulchrum Romuli.
 Sepulchrum Accæ Laurentiæ in
 via noua.
 Ficus Ruminalis.
 Lupercal Virginis.
 Germalus.
 Ara Saturni vetus.
 Ara Saturni noua ad lacû Curtij.
 Ara Iunonis Iugæ in vico iugario.
 Ara Iouis Pistoris in Capitolio.
Signa & statua Deorum.
 Signum Iouis Imperatoris Præ-
 neste Romam deuectum.
 Signum æreum Iouis à Sp. Carui-
 lio ex Samnitica præda factum.
 Signum Iunonis DD. à Pompeio
 Bythinico.
 Signum Apollinis, translatum ex
 Apollonia à Lucullo: altum cu-
 bitos XXX. vel XXXII.
 Signum Mineruæ Catulianæ; opus
 Euphranoris.
 Signa duo Herculis: alterum à P.
 Sempronio Sauerione DD.
 alterum æreum opus Lisyppei,
 à Q. Fabio Maximo Tarento
 deuectum.
 Signum Herculis tunicati, iuxta
 rostra.
 Victoria aurea, in templo Iouis
 Optimi Maximi.
 Fides candida.
 Signû Vortumni in vico iugatio.

Signum matris statae.
 Signum boni Euentûs opus Pra-
 xitelis.
 Signa tria Deorum Nixiorum an-
 te cellam Mineruæ, in templo
 Iouis Capitolini.
 Signum Bonæ Fortunæ, opus Pra-
 xitelis.
Simulachra hominum.
 Statua Diui Iulij equestris, in eius
 foro.
 Diui Augusti.
 Diui Claudij II. aurea X. pedum
 in templo Iouis Opt. Max.
 Diui Constantini equestris.
 Romuli & Remi infatiû sub Lupa.
 Septem Regum in Capitolio.
 Artij Naui Auguris ante Curiam.
 L. Iunij Bruti primi Consulis in
 Capitolio.
 P. Valerij Poplicolæ.
 Horatij Coclitis in Cometio.
 Mucij Scæuolæ.
 Annij Fetialis equestris: in atrio
 domus regis Superbi.
 M. Furij Camilli pro Rostris.
 Tullij Cælij: L. Roscij. Sp. Nautij,
 & C. Fulcinij Legatorum Po-
 puli Romani à Fidenatibus Cæ-
 sorum, pro Rostris.
 P. Iunij & Ti. Coruncanij Legato-
 rum populi Romani, ab Illyri-
 cis cæsorum, pro Rostris.
 Cn. Octauij in Legatione occisi,
 pro Rostris.
 Equestris Togata Q. Martij.
 Tremuli ante templum Castorû.
 L. Cæcilij Metelli Pont. Max. in
 Capitolio.
 Q. Fabij Maximi ærea equestris

in Capitolio.
 P. Scipionis Africani.
 L. Scipionis Asiatici clamydata & crepidata.
 M. Lepidi bullata & prætextata.
 Trebij Ædilis, in Capitolio.
 Sullæ Dictatoris aurea equestris.
 Sullæ Felicis Dictatoris ænea.
 Trium Sibyllarum, pro Rostris.
 Cœliæ Virginis Vestalis equestris.
 Caiæ Suffetæ Virginis Vestalis.
 Cornelix Gracchorum matris.
 Hermodori Ephesij LL. X. Tabularum interpretis, in Comitio.
 Alcibiadis, Pythagoræ in Comitio.
 Trophæa C. Marij aurea in Capitolio.
 Currûs Seiuges à Cn. Cornelio positi.
 Simulachrû Leonis, pro Rostris.
 Equus C. Cæsaris, in eius foro.
 Equus æneus Domitiani Augusti.
 Equus æneus Traiani Augusti.
 Equa cernens quatuor Satyros.
 Elephas herbarius.
 AEreum Tauri simulachrum, in foro Boario.
 Signum anseris argenteum, in Capitolio.
 Clypei XII. inaurati.
 Clypeus Martis, cum imagine, Hasdrubalis.
 AEnearum tabularum publicarum tria millia.
 Ludus AEmilius: alias Lepidi.
Fora.
 Forum Romanum, quod dicebatur Magnum: alias verus.
 Forum Cæsaris, in quo erant Veneris signa duo. alterû lorica-

tum, alterû factû ab Arcefilao.
 Forum Augusti: in quo erant statux M. Valerij Coruini, & eburnea Apollinis.
 Forum Traiani cum Porticu.
 Forum Boarium.
 Forum Piscarium.
 Forum Argentarium.
 Curia.
 Curia Hostilia sub veteribus.
 Curia Calabra in Capitolio: vbi Pontifex minor pronunciabat dies.
 Regia Numæ: alias Curia Pompeiana: in qua sacrarium erat Opiconsuæ.
 Senaculum aureum.
 Basilica Paulli Æmilij cum Phrygiis columnis, in foro.
 Basilica Iulia.
 Basilica Vlpia, alias Traiani.
 Basilica Porcia: vbi fuerat domus Q Mœnij.
 Basilica Sempronia.
 Basilica Argentaria.
 Basilica Opimij.
 Comitium: in quo erat ficus Ruminalis.
 Rostra Populi Romani vetera.
 Rostra Populi Romani noua.
 Græcostalis.
 Carcer imminens foro; à Seruio Tullio ædificatus media vrbe.
 Stationes Municipiorum,
 Ludi Literarij.
 Schola Xantha.
 Horti Asiniani.
 Septem aliàs quinque Tabernæ argentariæ nouæ.
 Balineum Polycleti.

Balinea priuatæ LXXVI.
 Lacus Iuturnæ.
 Lacus sine nomine CXX.
 Bibliotheca Capitolina.
 Bibliotheca templi Diui Traiani.
 Arcus Fabianus.
 Arcus Titi Cæsaris, prope ædem Saturni.
 Arcus Traiani Cæsaris Augusti.
 Arcus Seueri, & Marci Antonini in foro Boario.
 Fornix Stertinij in foro Boario, cū signis auratis.
 Columna C. Duilij.
 Columna Mœnia.
 Columna Mag. Lud. sæcul.
 Columna Rostrata, in Capitolio.
 Columna Diui Iulij rostrata, alta pedes xx.
 Columna Coclis Traiani Impera-

REGIO

Circus Flaminius.

Collis Hortulorū, alias Hortorū.
 Campus Martius.
 Via Fornicata.
 Via recta.
Vici XXX.
 Vicomagistri CXX.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Palus Caprea.
 Mimitia vetus.
 Mimitia Frumentaria.
 Crypta Balbi.
 Ciconiæ nixæ.
 Meleagricum.
 Fregellæ.
 Lucus Mauortianus.
 Lucus Mineruæ vetus.

toris alta pedes CXXIX. habet gradus CXXCV. fenestellas XLV.
 Sepulchrum Caij Publicij Bibuli Ædilis Plebis.
 Macellum .....
 Horrea CXXIX. In his Germanica & Agrippiana.
 Pistrina CXX.
 Domus CL. In his L. Tarquinij superbi regis cū atrio M. Manlij Capitolini.
 P. Scipionis Africani.
 T. Annij Milonis.
 P. Ouidij Nasonis.
 M. Valerij Amerini Equitis Rom.
 Insulæ CIO CIO CIO DCCCL. xxx. id est 3880.
 Regio in ambitu continet pedes CCIOO M. IOO DCCC LXI. id est 14867.

NONA.

Lucus Petilinus maior: extra portam flumentanam.
 Lucus Lucinæ, vbi erat Terentū.
Templa VIII.
 Pantheum Iouis vltoris: in quo erant signa Herculis humi sedentis. Mineruæ ex ebore, opus Fidij. Veneris cum vnione Cleopatru.
 Templū Iani, prope Theatrū Marcelli, cum signo Iani Bifrontis.
 Templū Bruti Callaici: in quo erat Colossus Martis, & statua Veneris Gnidie nuda.
 Templum Apollinis.
 Templum Neptuni, iuxta Septa.
 Templum Diui Antonini, cum columna Coclide.

Templum Mineruæ Chalcidicæ.
Templum Iſidis & Serapidis, pro-
pe Ouile.

Ædes XX.

Ædes antiqua Apollinis, cum la-
uacro & Co'osso.

Ædes Herculis magni, cūstodis
Circi Flaminij.

Ædes Metelli : vbi erat statua e-
burnea Iouis à Praxitele facta.

Ædes Martis in Circo Flaminio.

Ædes Volcani in Circo Flaminio.

Ædes Iuturnæ ad aquā virginem.

Ædes Bellonæ verſus portā Car-
mentalem in Circo Flaminio:
intra quam dabatur Senatus le-
gatis exterarum nationū quos
in urbem admittere nolebant

Ædes Mineruæ.

Ædes Fortunæ equeſtris vetus.

Ædes Apollinis.

Ædes Neptuni in Circo Flaminio.

Ædes Larium permarinum in
Campo Martio.

Ædes Boni Euentus.

Ædes Veneris Viētricis.

Ædes Caſtoris in Circo Flaminio.

Ædes Floræ.

Ædes Iunonis Reginæ.

Ædes Dianæ.

Ædes Herculis Muſarum.

Ædes Iunonis in porticu Octauie
vbi erant ſtatua Æſculapij &
Dianæ, opera Scopæ. Iunonis,
Veneris, & Iouis opera, Phyli-
ſci Rhodij, Ibidem ſunt ſimula-
chrum Iunonis, opus Dionyſij
& Polyclis: item Dianæ Lato-
næ. Muſarum nouem, Apolli-
niſ nudi, Apollinis citharā te-

nentis, opera Timantidis. item
Æſculapij & Dianæ opera Ce-
phifidori.

Ædícula XXX.

Porticus Q. Catuli.

Porticus Philippi.

Porticus Corinthia duplex Cn.
Octauij.

Porticus Argonautarum.

Porticus Pompeij Magni, cum
Curia & Atrio.

Porticus Metelli.

Porticus Agrippæ ante Pantheū.

Porticus Octauie ſororis Auguſti:
in qua erant Schola, Curia, &
Bibliotheca.

Delubrum cum ſigno Apollinis:
opus Philifci Rhodij. item ſta-
tuæ Saturni, Batracchi & Ve-
neris, opus Fidiæ, & Cornelie
Gracchorum matris.

Porticus Traiani Aug. in Campo
Martio.

Porticus Gordiani Imp.

Porticus Gallieni Imp.

Porticus Europæ.

Atrium Pompeij.

Sacrarium Numæ.

Delubrum Iouis Statoris.

Delubrū Cn. Domitij cum ſignis
Neptuni, Thetidos, Achillis,
Nereidum & Tritonum: opera
Scopæ.

Delubrum Apollinis in porticu
Octauie.

Ara Neptuni.

Iſæum.

Serapium.

Miueruium.

Odæum.

Minerua. verus cum luco.
Iuppiter Pompeianus pedum xxx.
Colossus Apollinis.
Equiria.
Circus Flaminius.
Circus Alexandri Imp. Stadium.
Obeliscus pro Gnomone in campo Martio.
Stabula quatuor Factionum.
Theatrum Pompeij.
Theatrum lapideum.
Theatrum Balbi: quod capit loca
ccccc cccccc cccccc m xcv.
id est 30095.
Theatrum Marcelli, quod capit loca
ccccc cccccc cccccc. id est 30000.
Amphitheatrum T. Statij Tauri.
Naumachia Domitiani.
Forum Ahenobarbi.
Basilica Mattidij, alias Macidij vel
Mattidia.
Basilica Marciana.
Basilica Antoniniana. vbi erat pro
uinciarum memoria.
Curia Pompeij cum atrio & porticu.
Curia Octaviae cum porticu in
qua erat signum Apollinis ful-
men tenentis.
Septa Agrippiana.
Septa Trigaria.
Ouale.
Diribitorium.
Villa publica: vbi primum census
populi actus est.
Carcer Centum virorum.
Horti Luculliani.
Horti Agrippae.
Scola & porticus Octaviae: in qua
erat statua Cupidinis, opus Pra-
xitelis. Quatuor Satyri, & duae

Nymphæ.
Thermae Agrippæ.
Thermae Neronianæ.
Thermae Alexandrinæ.
Thermae Hadriani Imperatoris.
Thermae Decianæ.
Balinea priuata lxxiv.
Lauacrum Apollinis.
Lacus Thymarum Neronis.
Lacus sine nomine * *
Fons Scipionum.
Bibliotheca porticus Octaviae.
Arcus Ti. Caesaris.
Arcus Diui Claudij.
Columna Cochlis Antoniniana
alta pedes clxxv. habes gradus
ccvi, & fenestellas lvi.
Columna index belli inferendi,
ante ædem Bellonæ.
Sepulchrum, siue Mausoleum Au-
gusti: in quo erant duo pares
obelisci: singuli pedum xlii s.
Sepulchrum Domitiorum, in col-
le Hortulorum.
Sepulchra in Campo Martio Sul-
lae Felicis Dictatoris.
Iuliarum Caesaris amitæ & filia.
Hirtij & Pansa Consulium.
Pistrina xxxii.
Horrea xxxii.
Domus cxi.
Domus Alexandri Imperatoris.
Domus Pinciorum, in colle Hor-
tulorum.
Insula Phillidis.
Insulae mmm lcccxxc lxx, id est
3788.
Regio continet in ambitu pedes
ccccc cccccc cccccc lclx. id est
30560.

R E G I O

Palatium.

Mons Palatinus, alias Romulius.
Via noua.

Prata Bacchij: vbi fuerunt eedes Vi-
truui Fundani.
Clius Victorix.

Vici VII.

Vicus { Padi.
Curiarum.
Fortunæ respicientis.
Salutaris.
Apollinis.
Huiusque Diei.
Fortunæ reducis.

Vicomagistri XXII X.

Curatores II.

Denunciatores II.

Roma quadrata.

Sedes Imperij Romani.

Velia.

Summa Velia.

Ad capita Bubula.

Sicilia in Palatio.

Lucus Larum.

Ad Mammam: hoc est dictæ Mā-
meæ.

Templa X.

Templum Iouis Statoris.

Templum Fidei.

Templum Apollinis Palatini, de-
dicatum ab Augusto: vbi lychni
pendebant instar arboris mala
ferentis, cum porticu & area: in
quo erant simulachra Apollinis.
opus Scopæ. Dianæ, opus Timothei:
& signa quatuor bouum æneorum
facta à Myrone.

D E C I M A.

Templum Lunæ in Palatio.

Templum Iouis: alias Solis Helio-
gabali.

Templum Augusti.

Templum Quirini prope Lupercal.
vbi erat signum Lupæ præbētis
mammas duobus pueris Remo &
Romulo.

Templum Iouis propugnatoris.

Templum Matris Deum: alias Magnæ
matris. Ideæ cum eius simulachro
ex Pessinunte Romam aduecto.

Templum Febris in Palatio.

Ædes IX.

Ædes { Consi.
Deæ viri placæ in Palatio.
Fortunæ Vicinæ.
Rhamnusiæ.
Iouis Victoris.
Dis Iouis.
Orci.
Vestæ.
Victoriæ.

Ædicula VII.

Porticus templi Apollinis, cum
statua M. Varronis.

Area templi Apollinis Palatini.

Sacellum Larum in Velia.

Sacellum Volupæ.

Delubrum Iunonis Sospitæ.

Delubrum Palatij.

Delubrum Mineræ.

Delubrum Latonæ.

Pentapylum Iouis Arbitratoris.

Auguratorium.

Cœnatio Iouis.

Curia Saliorum.

Sacrarium Saliorum Palatinorū.
 Lupercal in Theatro.
 Casa Romuli.
 Tugurium Faustuli.
 Ara Febris.
 Ara Palatina.
 Colossus Iouis Opt. Maxim. altus
 pedes c c l.
 Fortuna respiciens.
 Victoria Germanicana.
 Colossus Apollinis Tuscanici L.
 Pedum altus, in Bibliotheca
 Palatina.
 Statua aurea Britannici Cæsaris.
 Theatrum Statilij Tauri, in Pala-
 tio.
 Curie Veteres IV. id est Foriensis,
 Rapta, Vellensis, & Velitia.
 Balneæ Palatinæ.
 Balneæ priuatae XV.
 Arcus Octauij patris Augusti; cū
 signis Apollinis & Dianę. opus
 Fidiæ: quadriga & curru.
 Bibliothecæ Palatinæ duæ: vide-
 licet Latina Apollinis, in qua
 erat statua Numeriani Imp. al-
 tera erat Bibliotheca domûs

Tiberianæ.

Septizonium Seueri Imperatoris.
 Sepulchrum Cinciorum.
 Pistrina x i i.
 Horrea x v i.
 Domus c x x c i x. In his
 Domus Tullij Hostilij regis.
 Anci Marcij regis.
 Seruij Tullij regis.
 Pöblicolæ in Velia.
 L. Crassi Oratoris.
 L. Hortensij Oratoris.
 L. Sergij Catilinæ.
 M. Æmilij Scauri.
 C. Cæsaris Dictatoris.
 L. Annæi Senecæ.
 M. Valerij Flacci.
 D. Catuli.
 M. Ciceronis.
 Domus Augustana.
 Domus Tiberiana, cum Biblio-
 theca.
 Domus Dionysij.
 Domus Ceioniorum.
 Insulæ c i o i o c. id est 1600.
 Regio in ambitu continet pedes
 c c i o o m. i c c. id est 11600.

REGIO

Circus Maximus.

Vici V III.

Vicus { Consiuius: vel Consinius.
 Proserpinæ,
 Cereris.
 Argæi.
 Piscarius.
 Parcarum.
 Veneris.
 Sanctus.

VNDECIMA.

Vicus antiquus Publicij ad por-
 tam Trigeminam.
 Vicomagistri XXXII.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Porta Trigemina.
 Salinæ ad portam Trigeminam.
 Velabrū maius in foro Olitorio.
 Velabrum minus.
 Argiletum.
 Lucus Semelis minor.

Lucus

Fornix Sertinij in Circo Maximo
cum signis auratis.

Columna Lactaria in foro Olitorio
ad quam infantes lacte al-
lendos deferbant.

Lupanaria . . .

R E G I O

Vici XII.

Piscina publica.

Veneris almæ.

Piscinæ publicæ.

Dianæ.

Ceios.

Triari.

Signifaliensis.

Vicus { Lacitecti.

Fortunæ mammosæ.

Colasiti Pastoris.

portæ Rudusculanæ.

portæ Nauiæ,

Victoris.

Vicomagistri XLIIx.

Curatores II.

Denunciatores II.

Cohortes Vigilum III.

Caput Viæ nouæ.

Fons Lollianus.

AEdes bonæ Deæ Subsaxanæ.

AEdes Isidis.

AEdicula Veneris almæ.

AEdicula Dianæ.

R E G I O

Auentinus.

Mons Auentinus.

Clius Publicij.

Vici XVII.

Vicus Fidij.

Horrea XVI.

Pistrina XII.

Domûs CXXCIX.

Insulæ MDC. id est 1600.

Regio in ambitu continet pedes

CCICD MDC. id est 11600.

D V O D E C I M A.

AEdicula Fortunæ mammosæ.

* *

Area radicularia.

Ara Lauernæ.

Fortuna mammosa.

Isis Athenodora.

Signum Delphini.

Campus Lanatarius.

Horti Asiniani.

Thermæ Antoninianæ.

Balinx priuatæ LXXIX.

Lacus LXXX.

Septizonium vetus.

Horrea XXXIX.

Pistrina XXV.

Domus CXXXIX. In his

Domus septem Parthorum.

Domus Fabij Cilonis.

Domus L. Cornificij.

Priuata Hadriani Imperatoris.

Insulæ MMCDXXCVI. Id est 2486.

Regio in ambitu continet pedes

CCICD MM. id est 12000.

D E C I M A T E R T I A.

Vicus frumentarius.

Vicus trium viarum.

Vicus Cæseti.

Vicus Valeri.

Vicus Laci Miliari.

Vicus Fortunæ.

Vicus { capitis Cantheri:
trium alitum.
nouus,
Loreti minoris.
Armilustri:
columnæ lignæ.
materiarius,
mundiciei,
Loreti maioris, vbi erat
Vortumnus.
Fortunæ dubiæ.

Vicomagistri LXIIX.

Curatores II.

Denunciatores II.

Clius publicus.

Caput Armilustri.

Doliolum.

Remuria.

Scalæ Gemoniæ.

Lauretum.

Mappa aurea.

Spelunca Caci.

Platanon.

Lucus Lunæ in Auentino.

Lucus Laurentinus.

Lucus Platanorum.

Lucus Loreti maioris.

Lucus Loreti minoris.

Lucus Hylernæ.

Templa sex.

Templum Lunæ in Auentino ma-
gnum.

Templum commune Dianæ.

Templum Bonæ Deæ in Auenti-
no.

Templum Libertatis.

Templum Iunonis Reginæ DD. à
Camillo captis Veis.

Templum Isidis.

Ædes IIX.

Ædes { Consi.
Diui Tati.
Mineruæ: alias Palladis in
Auentino.
Siluani.
Mercurij.
Herculis & Siluani.
Matutæ, cum æreis colu-
mnis & atrio.
Victoriæ in Auentino.

Ædicula XVII.

Ædicula { Fidiij, alias Fidei.
Fortunæ dubiæ.
Hylernæ.
Deæ Tutilinæ.
* *

Porticus Æmilia.

Porticus Fabaria, vel Faberij.

Atrium Libertatis in Auentino.

Atrium Matutæ.

Sepulchrum Diui Tatiij.

Area Publica.

Area Pinaria.

Ara Iouis Elicij.

Vortumnus: aliàs ædes Vortumni.

Fortuna horreorum Galbianorū.

Statua Minuci Augurini præfecti
annonæ.

Odæum.

Naumachia.

Forum Pistorium.

Campus Pecuarius, vel Pescuarius.

Schola Cassij.

Thermæ Varianæ.

Thermæ priuatæ Traiani.

Balinæ priuatæ LXXIV.

Lacus LXXIIX.

Fons Siluani.

Emporium extra portam Trige-
minam.

Sepul-

Sepulchrum C. Gestij VII. viri Epulorum.

Columna P. Mancini præfecti annonæ.

Horrea XXXVI. in his

Aniceti.

Varguntei.

Galbiana.

Horrea Domitiani Augusti.

Pistrina XXX.

REGIO.

Trans Tiberim.

Ianiculus mons.

Vaticanus mons.

Insula.

Nauvalia.

Vici XXIII.

Censori.

Gemini.

Rostratæ.

Longi Aquilæ.

Statuæ Siccianæ.

Quadrati.

Raciliani maioris.

Raciliani minoris.

Ianiculensis.

Bruttianus.

Vicus Larum ruralium.

Statuæ Valerianæ.

Salutaris.

Paulli.

Sex. Lucei.

Simi Publici.

Patratilli.

Laci restituti.

Saufei.

Sergi.

Ploti.

Domus CLV.

Domus Vlpiorum, aliàs priuata Traiani.

Domus Vitellij Imperatoris.

Domus Ennij Poætæ.

Domus Faberij Scribæ.

Domus Licinij Suræ III. Cos.

Insulæ MM CDXXCII. id est 2488.

Regio continet in ambitu pedes

CCID ID MCCC. id est 16300.

QUARTA DECIMA.

Vicus Viberini.

Vicus Graianarum.

Vicomagistri XCII.

Curatores II.

Denunciatores II.

Cohortes Vigilum VII.

Caput Gorgonis.

Lucus Forinarum.

Lucus publicus.

Lucus Vaticanus.

Templum fortis Fortunæ.

Templum Apollinis in Vaticano.

Templum Fortunæ liberæ.

Ædes VI.

Ædes Forinarum.

Ædes Isidis Naumachinæ.

Ædes Iouis.

Ædes Fauni.

Ædes Æsculapij.

Ædes Dianæ suburbanæ.

Ædiculæ XXII.

Ianus Septimianus.

Area Vaticana.

Area Septimiana.

Sacellum Deæ Maniæ.

Aræ XII. Iano dicatæ.

Ara Martis.

Apollinis Sossiani.
 Apollinis Tortoris.
 Veneris Lubentinae.
 Veneris Victricis.
 Herculis defensoris.
 Herculis, via Latina.
 Adonidis.
 Annonae Sanctae.
 Vacunae.
 Templum } Iustitiae.
 Themidis.
 Erymnarum.
 Clementiae Caesaris.
 Diui Augusti ad Minervam.
 Iustitiae Augusti.
 Fecunditatis Populae.
 Diui Hadriani.

Aedes.

Aedes Honoris & Veneris Mariae.
 Aedes Deum Consentum.
 Porticus Vipfani.
 Porticus Reguli.
 Porticus Stadiata.
 Porticus C. Columnarum.
 Porticus Curua, in Hortis Commodianis.
 Atrium Sutorium.
 Sacrarium Gentis Iuliae.
 Sacellum Minucij.
 Sacellum Mutini.
 Ara Pacis.
 Ara Larum.
 Curiae novae proximae compitum Fabricij.
 Curia Tifata.
 Curia Titia.

Curia Fautia, vel Saucia.

Fora.

Forum Gallorum.
 Forum Rusticorum.
 Forum Aurelij.
 Forum Caedicij.
 Basilica Vestini.
 Basilica Neptuni.
 Basilica Vascellaria.
 Basilica Flosselli.
 Basilica Sicini.
 Basilica Fulvia.
 Basilica Mammetae.
 Campus Volcani.
 Campus Iovis.
 Campus Licinij.
 Horti Mariani.
 Horti Serviliani.
 Horti Commodiani.

Balineum } Ti. Claudij Etrusci.
 Statili.
 Martialis.
 Annaei Senecae.
 Tuccae.
 Fausti.
 Fortunati.
 Gryli.
 Lupi.
 Pontici.
 Seueri.
 Patii.
 Titij.
 Crispini.
 Offonij Tigillini.
 Alexandri Imperatoris.
 Varij.
 Nymphaeum Marci Imp. prope Septizonium.
 Nymphaeum Gordiani Imp.

Lacus Seruilius.
 Castra Tabellariorum.
 Castra Victimariorum.
 Castra Salgamariorum.
 Castra Salitariorum.
 Castra Equitum singulorum.
 Horrea Sciana.

AQVAE VIGINTI
erant in urbe.

Aqua { Appia.
 Anio vetus.
 Marcia, alias Aufeia.
 Tepula.
 Iulia.
 Virgo.
 Halsia, vel Halsictina: quæ
 & Augusta.
 Claudia Albudina, Cœ-
 rulea, Curtia, Augusta.

Anio nouus.

Riuus Herculaneus.

Aqua { Crabra.
 Sabatina, vel Cimina, Au-
 relia, Septimiana, trans
 Tyberim.
 Traiana.
 Alexandrina.
 Damnata.
 Annia.
 Argentiana.
 Seueriana.
 Antoniniana.
 Setina.

Procopius scribit suo tempore
 fuisse in urbe aquæductus quatu-
 ordecim.

MONTES SEPTEM
in urbe.

Mons { Palatinus.
 Capitolinus.
 Cælius.
 Esquilinus:
 Quirinalis.
 Viminalis.
 Auentinus.

*Præter hos trans Tiberim
 sunt:*

Mons Ianiculus: vel Ianiculum.
 Mons Vaticanus.

Et extra vetus Pomærium.

Collis Hortulorum.
 Regiones xlv.
 Vici cxx.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri 10000.
 Curatores xxix.
 Denunciatores xxix.
 Cohortes Prætorie xvii.
 Cohortes Vigiliæ vi.
 Cohortes Urbane vi.
 Excubitoria xlv.
 Vexilla II. communia.
 Castra Peregrina.
 Castra Prætoria.
 Castra Misenatium II.
 Castra Tabellariorum.
 Castra Lecticariorum.
 Castra Victimariorum.
 Castra Salicariorum.
 Castra Equitum singulorum.

Castra

Castra Gyp̄tiana.

Castra Vetera.

Horrea CCCXXVII.

Pistrina CCCXXIX.

Balinęa CMIX. Id est. 909.

Lacus MXCIIX. Id est. 1098.

Domus MMCXVII. Id est. 2117.

Insulęa CCICCCICCCMCMXII. id est 41912.

Luci XXXII.

Vestęa Cuperius.

Iouis Viminei.

Loreti minoris.

Loreti maioris.

Platanorum.

Querquetularius.

Cuperius Hostiliani.

Cuperius scholęa Capulatorum.

Mauortianus.

Vaticanus.

Furinarum.

Poerilinus.

Lunęa in Auentino.

Lucinęa: vbi erat Terentum.

Saturni.

Semilis minor.

Larum.

Mineręa vetus.

Victorięa.

Petilius maior, extra portam Flumentanam.

Fagutalis.

Esquilinus.

Mephitis.

Iunonis Lucinęa.

Rubiginis.

Veneris Lubentinęa,

Laurentinus.

Hylernęa.

Publicus.

Egerięa.

Camęnarum.

Fora XIX.

Romanum: quod dicebatur Magnus.

Cęsaris Dictatoris.

Augusti Cęsaris.

Boarium.

Transitorium diui Neruęa.

Olitorium.

Pistorium.

Imperatoris Neruęa Traiani Cęsar. Aug.

Domitij Ahenobarbi.

Suarium vel Syarium.

Archemorium.

Diocletiani Imperatoris.

Gallorum.

Rusticorum.

Cupedinis ad Corneta.

Piscarium.

C. Crispi Sallustij.

Aurelium.

Cędicij.

Basilicęa XXI.

Vlpia.

L. Paulli in foro.

Vestini.

Iulia.

Neptunnij, aliąs Neptunij, vel Neptuni.

Basilica { Macidij, aliąs Matidij, vel Matidięa.

Marciana.

Vascellaria: alias vastellaria.

Filicelli: aliąs Floselli. vel Flosselli.

Sicini, vel Sicimini.

Constan-

Basilica { Constantiniana.
 Porcia: à Porcio Catone
 facta.
 L. Paulli vetus.
 Argentaria.
 Opimiana.
 Æmilia.
 Fulvia.
 Mammæa.
 Antoniniana.

Campi XVII.

Campus { Viminalis.
 Esquilinus.
 Agrippæ.
 Martius.
 Cœdetanus.
 Bruttianus.
 Lanatarius.
 Pecuarius.
 Vaticanus trans Tybe-
 rim.
 Ridiculi.
 Martialis.
 Cœlimontanus.
 Furinarum.
 Trigeminorum.
 Volcani.
 Iouis.
 Licinij.

Thermæ XX.

Thermæ { Traiani.
 Titi Cæsaris.
 Agrippæ.
 Syriacæ.
 Commodianæ.
 Seuerianæ alias Varia-
 næ.
 Antoninianæ.
 Alexandrinæ.

Thermæ { Diocletianæ.
 Decianæ.
 Constantinianæ.
 Septimianæ.
 Olympiadis.
 Philippianæ.
 Traianæ priuatæ & pu-
 blicæ.
 Neronianæ.
 Nouari.
 Hadriani Imp.
 Varianæ in Auentino.

Iani quadrifrontes XXXVI. per
 omnes regiones marmoribus
 incrustati & adornati insigni-
 is miliaribus & signis.

Duo præcipui ad arcum Fabia-
 num, superior inferiorque.

Via XXXI.

Via { Appia.
 Latina.
 Lauicana, vel Labicana.
 Campana.
 Prænestina.
 Tiburtina, vel Gabina.
 Collatina.
 Nomentana, vel Figulensis,
 vel Ficulnensis.
 Salaria.
 Flaminia.
 Æmilia.
 Claudia, vel Clodia.
 Valeria, noua & vetus.
 Ostiensis.
 Laurentina.
 Ardeatina.
 Setia.
 Quinctia.
 Gallicana.

Trium-

Via } Triumphalis,
 Patinaria.
 Cimina.
 Cornelia.
 Tiberina,
 Aurelia.
 Cassia.
 Portuensis.
 Gallica.
 Laticulensis, vel Ianiculensis.
 Flauia vel Traiana.

Capitolia II. nouum & vetus.
 Amphitheatra II.
 Colossæ II.
 Columnę Cochlides II.
 Theatra III. aliàs IV.
 Circi II X. alias IX.
 Ludi V. alias VI. aliàs VII.
 Naumachia V. alias VI.
 Stadia II.
 Nymphæa XII. vel XI. vel XV.
 Macella II.
 Equi ænei inaurati XXCIV.
 Equi eburnei cxxiv. vel xciv.
 Equi magni xxiv.
 Tabulæ & signa sine numero.
 Arcus marmorei xxxvi.
 Lupanaria xlv.
 Latrinæ publicæ cxliv.
 Colossi ænei xxxvii.
 Colossi marmorei li.
 Obelisci magni vi. duo in Circo
 maximo. maior est ped. cxxxii.
 minor est pedum, xxcixs.
 Obeliscus in Campo martio altus
 pedes lxxii.
 Obeliscus in Circo Vaticano al-
 tus pedes lxxii.
 Duo obelisci in Mausoleo Augu-
 sti pares : singuli ped. xxixs.

Obeliscus in insula Tiberina.
 Obelisci paruix lri. in plerisque
 sunt notæ Ægyptiæ Hierogly-
 phicæ.
 Bibliothecæ vnde triginta publi-
 cæ. Ex his præcipuæ sunt
 Palatina & Vlpia.

Pontes II X.

Pons Miluius.
 Pons Ælius.
 Pons Aurelius vel Vaticanus.
 Pons Ianiculensis.
 Pons Fabricius.
 Pons Cestius.
 Pons Æmilius. qui olim diceba-
 tur Sublicius.

Mensæ olearia ııııı ııııı ııııı
 mıııı. id est 74000. vel ııııı
 ııııı mıııı. id est 24000.

Mœnium Urbis ambitus habet
 Turres ccc lx.

Portæ Urbis numerantur ab O-
 nuphrio & aliis xxxvii.

Hodie sunt xx.

Porta Flumentana vel Flaminia.
 nunc Porta Populi.

Porta Collatina vel Pinciana.

Porta Quirinalis, quæ & Agona-
 lis & Collina : hodie vocatur
 Salaria.

Porta Viminalis, vel Ficulnensis,
 vel Numentana : hodie dicitur
 S. Agnetis.

Tiburtina porta.

Exquilina, vel Taurina : nunc Por-
 ta S. Laurentij.

Porta Næuia, olim Lauicana vel
 Labicana. dicitur hodie Porta
 maior.

Porta Cælimontana, siue Afina-
ria: nunc Sancti Ioannis.

Porta Gabinia.

Porta Latina.

Porta Capena, vel Camæna, vel
Appia, vel Triumphalis, vel
Fontinalis: nunc dicitur Sancti
Sebastiani.

Porta Tergemina, hodie non at-
tingit mœnia.

Porta Ostiensis: hodie dicitur S.
Pauli.

Porta Portuensis: quæ nunc est

porta Ripæ.

Porta Aurelia hodie dicitur porta
sancti Pancratij.

Porta Septimiana.

Porta Ælia: nunc Castelli S. An-
geli.

Sunt & aliæ in Vaticano colle:
Porta Pertusa in altiore collis par-
te.

Porta Sancti Petri sub hortis Pon-
tificiis.

Porta Sancti Onufrij, ad Palatium
Cæsianum.

DE TRIBV BV S VR- BIS ROMÆ.

AD hunc tractatum de regionibus, Insulis, vicis, & aliis lo-
cis, qui in vrbe Romana describuntur ab auctoribus, re-
ferri possunt ea quæ de Tribubus vrbis traduntur: quæ
quia singulæ loca certa vrbis complectebantur, non absurdè cum
gionibus vrbis comparari possunt.

Tribus igitur dicta est aliqua pars vrbis, vel agri Romani: erant
enim partes distinctæ locis in vrbe diuersis, & regionibus vndique
circum Urbem per Italiam dispersis.

Cum enim Romulus post interfectum Amulium patrum,
& restitutum regnum Albæ Longæ Numitori auo Amulij fratre, à
quo pulsus erat regno, accersitis in societatem pastoribus, & ali-
quot Albanis, quibus se iunxerunt aliquot Græcanici generis ho-
mines, qui antea Palatinum montem incolebāt: cum iis, inquam,
statuit Alba relicta nouam urbem condere: Quod vbi factum es-
set vt testatur Dionysius Halicarnaseus lib. 2. omnem multitudi-
nem eorum, qui ad eum confluerant, in tres partes diuisit, ac sin-
gulis sua loca distribuit habitanda illisque Ducem aliquem virum
clarum ac strenuum præposuit. Deinde partes illas populi (quas
Tribus vocauit) singulas in decem partitus est Curias: singulisque
totidem fortissimos viros præfecit. Tribuum nomina fuerunt:

Rammen-

Ramnenfis, Titienfis, & Lucerum. Ramnenfes à Romulo Urbis cōditore nomen fortiti funt: & ex eorum numero fuere paftores & Albani aliquot, cum Graculis antiquis loci illius habitatoribus quibus Palatinus & Cœlius montes incolendi dati funt.

Titienfes vocati funt à Tito Tatio Sabinorum rege: contra quem Romulus bellum gessit: iisque victis & superatis, vitam incolumem concessit, eorumque regem Tatium cum Sabinis omnibus Romam transtulit, & in societatem regni admisit. deditque Capitolium & Quirinalem habitandum.

Luceres à Lucumone dicti funt, vel à Lucretino, vel potius ab Afyli Luco, quem Romulus refugium omnium exulum proposuerat, vt quicunque (cuiuslibet criminis rei essent) ad eum confugerent, vitam saluam, incolumitatem & libertatem adipiscerentur, ac ciuitate donarentur: Ideo multi ex omni circumiacente vicinia quotidie Romam confluebant, ex Latio, Etruria & ex Ardeatibus, illique aduentitiæ multitudini Romulus concessit loca plana; quæ sunt inter Palatinum & Capitolium, quæque circa forum continebantur.

Tres hæ Tribus sub Tarquinio Prisco duplicatæ sunt, aucta mirum in modum multitudine: cumque recenter Ciuitate donatis in alias Tribus vellet distribuere, à Nauio Augure prohibitus est ne nouas tribus faceret, sed iis contentus esset sub quorum nominibus Regni gubernacula fuerat adeptus. Is igitur non audens aliquid innouare, multitudinem nouam in tres alias Tribus partitus est: iisque nomina priora à Romulo indita reliquit: ita tamen vt Ramnenfes primos & secundos dixerit, Titienfes primos & secundos, & Luceres primos secundosque.

Seruius Tullius hunc postea auxit numerum: de quo ita Dionysius Halic. lib. 4. Tullius postquam septem colles vno muro cōplexus est, urbem in quatuor partes diuisit, à collibus cognominatas, in Palatinam, Suburranam, Collinam, & Esquilinam. addit idem Dionysius: Diuisit & vniuersum agrum in partes viginti sex: ita vt essent quatuor Tribus Urbanæ, & viginti sex rusticæ: ita factæ sunt triginta Tribus.

Carolus Sigonius lib. 3. de antiq. iur. ciu. Rom. cap. 3. dicit, Seruium Tullium aucta mirum in modum aduentitia multitudine, urbem adiuncto Viminali & Esquilino collibus ampliorem fecit:

eamque distribuit in quatuor partes siue Tribus, Suburanam, Palatinam, Esquilinam, & Collinam: Vniuersamque multitudinem rusticam, in quindecim tribus partitus est: quarum sunt hæc nomina: Romilia, Læmonia, Pupinia, Galeria, Pollia, Voltinia, Æmilia, Cornelia, Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, Veturia, & Claudia.

Postea successu temporis aliæ his additæ sunt: Nam vindicata in Libertatem ciuitate, anno c c l i x. post urbem conditam adiunctæ sunt aliæ duæ, Crustumina, & Veientina. Anno autem urbis c c c l x v i. quatuor iterum additæ sunt, Stellatina, Tromentina, Sabatina, & Arnienfis: Anno c c c x v v. Pomptina & Publilia. Anno c c c c x x i. Mitia & Scaptia: Anno c c c c x x x v. Vfentina, & Falerina. Anno c c c c l i v. Anienfis & Tarentina. Anno d x i i. Vestina & Quirina. Ita earum numerus creuit vsque ad trigintaquinque.

A principio nouæ urbis primum locum obtinebant Urbanæ Tribus, sed postea Rusticæ prælatæ sunt: quod hæ in agricultura verarentur, & labore frugifero, illæ vero in vrbe inutili aut saltem non necessario marcerent otio. Factumque est vt optimates inter rusticas Tribus censeretur voluerint, & ex suo nomine Tribus, in quibus inserierant, appellare, abolitis prioribus locorum nominibus.

Tribuum singulorum nomina.

- I. Suburana Tribus prima fuit inter Urbanas Tribus. sic dicta, quod sub antiqua esset vrbe: ea occupabat Cœlium montem, & loca circumuicina.
- II. Exquilina, dicta est ab Esquiliis: quod in ea urbis parte consisteret.
- III. Collina complectebatur colles Quirinalem & Viminalem.
- IIII. Palatina sita erat in Palatino & Capitolio montibus.
- V. Romilia prima fuit rusticanarum Tribuum: sita erat in agro Veientum sub Roma, prope urbis mœnia secundum fluiuium, vsque ad maris ostia, protendebaturque trans Tiberim.
- VI. Lemonia dicta est à Lemonio pago, qui est ad portam Capenam & viam Latinam.
- VII. Pupinia, ab agro Pupino, qui erat in Latio cis Tiberim ad mare vergens.
- VIII. Galeria, à Galeo flumine Thuscæ.

IX. Pollia

- IX. Pollia, incertum est unde deriuetur eius nomen.
- X. Voltinia: & hæc incertam habet denominationem.
- XI. Claudia, ab Actio Clauso (qui postea Appius Claudius vocatus est, nomen cepit, quod in eam adscriptus esset cum suis clientibus Regillo profugus & ciuitate donatus.
- XII. AEmilia ab AEmiliorum gente illustri: nam postea tribus rusticæ relictis locorum appellationibus, à familiis splendidioribus nomina sumpserunt.
- XIII. Cornelia, à Corneliorū gente nobilissima inter Romanos.
- XIV. Fabia, à Fabiis.
- XV. Horatia ab Horatiis.
- XVI. Menenia, à Meneniis.
- XVII. Papiria, à Papiriis.
- XVIII. Sergia, à Sergiis.
- XIX. Veturia à Veturiis: hæc prius dicebatur Vetusia.
- XX. Crustumina vel Clustumina, dicta est ab vrbe Tuscorum Crustumino vel Clustumino.
- XXI. Veientina, à Veiis, vel ab agro Veientum.
- XXII. Stellatina à Stellate agro Tuscorum.
- XXIII. Tromentina à campo Tromento in Tuscia.
- XXIV. Sabatina, à Lacu Sabate in Tuscia: qui vocatur hodie Anguillaria.
- XXV. Arnienfis ab Arno Tusco flumine.
- XXVI. Promptina à Promptina vrbe Volscorum, prope Terracina.
- XXVII. Popilia, vel Poplilia, vel Publilia, à quadam matrona Felici Popilia, cuius nomen erat auspicatum apud suos.
- XXVIII. Mæcia, à Castro Mæcio prope Lanuuium.
- XXIX. Scaptia, ab vrbe Latij Scaptia.
- XXX. Vsfentina, ab Vsfente fluuio agri Priuernatis.
- XXXI. Falerina, ab agro Falerno in Campania.
- XXXII. Anienfis, ab Aniēne amne Sabinorum.
- XXXIII. Terentina, à Terento loco in Campo Martio.
- XXXIV. Velina à Lacu Velino in Sabinis.
- XXXV. Quirina à Curenfibus Sabinis.

P. VICTORIS
DE REGIONIBVS
VRBIS ROMÆ,
LIBER.

REGIO PRIM A.

Porta Capena.

& ædes Camœnarum.
 Drusianus.
 Sulpiti vltioris.
 Sulpiti citerioris.
 Vicus } Fortunæ obsequentis.
       } Puluerarius.
       } Honoris & Virtutis.
       } trium ararum.
       } Fabriti.
 Ædes Martis.
 Ædes Mineræ.
 Ædes Tempestatis.
 Area Apollinis.
 Area Spei.
 Area Galli, siue Thalli, siue Gal-
   liæ.
 Area Pinaria.
 Area Carfuræ.
 Lacus Promethei.
 Lacus Vespasiani.
 Balineum Torquati.
 Balineum Vectij Bolani.
 Balineum Mamertini.
 Balineum Abascantiani.
 Balineum Antiochiani.
 Thermæ Seueriæ.
 Thermæ Commodianæ.
 Arcus D. Veri Parthici.
 Arcus D. Traiani.
 Arcus Drusi.

Mutatorium Cæsaris.

Almo fluuius.

Vici IX.

Ædiculæ X.

Vicomagistri XXXVI.

Curatores II.

Denunciatores II.

Insulæ IIII. mil. CCL.

Domus CXX.

Horrea XIII.

Balineæ priuatæ LXXXII.

Lacus LXXXIII.

Pistrina XX.

Regio in ambitu continet pe-
des XII. mil. CCXXII.

REGIO SECVNDA.

Cælimontium.

Templum Claudij.
 Macellum magnum.
 Campus Martialis.
 Lupariæ.
 Antrum Cyclopi.
 Castra Peregrina.
 Caput Africæ.
 Arbor Sancta.
 Domus Philippi.
 Domus Vectiliana.
 Regia Tulli Hostilij, templumq;
   quod is in Curiam redegit or-
   dine à se aucto id est patribus
   minorum gentium.

Mansiones Albanæ.
 Mica aurea.
 Armamentarium.
 Spolium Samarium.
 Ludus matutinus.
 Ludus Gallicus.
 Cohortes quinque Vigilum.
 Vici VI.
 Ædiculæ VIII.
 Vicomagistri XXVIII.
 Curatores II.
 Denunciatores II
 Insulæ III. mil.
 Domus CXXXIII.
 Horrea XXIII.
 Balineæ priuatæ XX.
 Pistrina XII.
 Regio in ambitu continet pedes
 XII. mil. CC.

REGIO TERTIA.

Isis & Serapis moneta.

Amphitheatrum, quod capit loca
 LXXXVII. mil.
 Ludus magnus.
 Ludus Dacicus.
 Domus Bryttiana.
 Saimum Choragium.
 Prætura præsentissima.
 Thermæ Titi Cæs. Aug.
 Thermæ Philippi Cæs. Augusti.
 Thermæ Traiani Cæs. Aug.
 Lacus Pastoris.
 Schola Quæstorum.
 Schola Capulatorum.
 Porticus Livia.
 Castra Misenatium.
 Suburra.
 Vici VIII.
 Ædiculæ VIII.
 Vicomagistri XXIV.

Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ II. mil. DCCLVII.
 Domus CLX.
 Horrea XVIII.
 Balineæ priuatæ LXXX.
 Lacus LXV.
 Pistrina XII.
 Regio in ambitu continet pedes
 XII. mil. ccccl.

REGIO QVARTA.

Templum Pacis.
 Templum Remi.
 Templum Veneris.
 Templum Faustinae.
 Templum Telluris.
 Via sacra.
 Basilica Constantini.
 Basilica Pauli Æmilij.
 Sacriportus.
 Forum transitorium.
 Balineum Daphnidis.
 Porticus Asidata.
 Area Vulcani cum Vulcanali: vbi
 Lotos à Romulo sata: in qua a-
 rea sanguine per biduum pluit.
 Buccina aurea, vel Buccinum au-
 reum.
 Apollo sandaliaris.
 Horea Cartharea, vel tastaria, vel
 testaria.
 Sororium tigillum.
 Colossus altus ped. cii. semis ha-
 bens in capite radios vii. sin-
 guli pedum xxi. semis
 Meta sudans.
 Carinæ.
 Domus Pompeij.
 Auita Ciceronum domus.

Vici

Vici VIII.
 Ædiculæ VIII.
 Vicomagistri XXXII.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ II. Mil. DCCCLVII.
 Domus CXXXVIIII.
 Horrea VIIII.
 Balineæ priuatæ LXXV.
 Lacus LXXVIIII.
 Pistrina XII.
 Regio in ambitu continet pedes
 XIIII. mil.

REGIO QVINTA.

*Exquilina cum Turri & colle
 Viminali.*

Lacus Promethei.
 Macellum Liuiani.
 Nymphæum D. Alexandri.
 Cohortes VII. Vigilum.
 AEdes Veneris Erycinæ ad por-
 tam Collinam.
 Horti Plantiani vel Plautiani.
 Horti Mecænatis.
 Regia Serui Tulli.
 Hercules Sullanus.
 Amphitheatrum castrense.
 Campus Exquilinus & lacus.
 Campus Viminalis sub aggerem.
 Lucus Petelinus.
 Templum Iunonis Lucinæ.
 Lucus Faguralis.
 Domus Aquilij iureconsulti, Q.
 Catuli, & M. Crassi.
 Ara Iouis Viminei.
 Minerua medica.
 Isis patricia.
 Lauacrum Agrippinæ.

Thermæ Olympiadis;
 Vici XVI.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri LX.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ III. mil. DCCCL.
 Domus CLXXX.
 Lacus LXXIX.
 Horrea XXIII.
 Balineæ priuatæ LXXV.
 Pistrina XII.
 Regio in ambitu continet pedes
 XV. mil. DCCCC.

REGIO SEXTA.

Alta Semita.

Vicus Bellonæ.
 Vicus Mamuri.
 Templum Salutis in colle Quiri-
 nale.
 Templum Serapeum.
 Templum Apollinis & Clatræ.
 Templum Clatræ.
 Templum Floræ & Circus.
 Floralia.
 Capitolium vetus.
 Diuus Fidius in colle.
 Forum Salustij.
 Fortuna publica in colle.
 Statua Mamuri plumbea.
 Templum Quirini.
 Domus Attici.
 Malum Punicum: ad quod Do-
 mitianus DD. templum gentis
 Flauiae: & erat domus eius.
 Horti Salustiani.
 Senatum mulierum.
 Thermæ Diocletianæ.

Thermæ

Thermæ Constantinianæ.
 Balinea Pauli.
 Decem Tabernæ.
 Ad Gallinas albas.
 Area Calidij.
 Cohortes III, Vigilum.
 Vici XII.
 Ædiculæ XVI.
 Vicomagistri XLVIII.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ III. mil. DV.
 Domus CXLV.
 Horrea XVIII.
 Balineæ priuatæ LXXV.
 Lacus LXXVI.
 Pistrina XII.
 Regio in ambitu continet pedes
 XV. mil. DC.

R E G I O S E P T I M A.

Via lata.

Lacus Ganymedis.
 Cohortes VII. Vigilum: aliter,
 primorum Vigilum,
 Arcus nouus.
 Nymphæum Iouis.
 Ædícula capraria.
 Campus Agrippæ.
 Templum Solis.
 Castra Gentiana: aliter Cipsiana.
 Porticus Constantini.
 Templum nouum Spei.
 Templum nouum Fortunæ.
 Templum nouum Quirini.
 Sacellum Genij Sangi.
 Equi ænei Tiridatis.
 Forum suarium.
 Forum Archemorium.

Horti Argiani.
 Pila Tiburtina.
 Ad mansuetos.
 Lapis pertusus.
 Vici X.
 Vicomagistri XL.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ III. mil. CCC LXXV.
 Domus CXX.
 Horrea XXV.
 Pistrina XVI.
 Balineæ priuatæ LXXVI.
 Lacus LXXVI.
 Regio in ambitu continet pedes
 XII. mil. DCC.

R E G I O O C T A V A.

Forum Romanum.

Rostra Populi Romani.
 Ædes Victoriæ, cum alia ædícula
 victoriæ virginis DD. à Portio
 Catone.
 Templum Iulij Cæs. in foro.
 Victoriæ aureæ statua in templo
 Iouis opt. max.
 Ficus Ruminalis & Lupercal vir-
 ginis.
 Columna cum statua M. Ludii.
 Græcostasis.
 Ædes Opis & Saturni in vico iu-
 gario.
 Miliarium aureum.
 Senatulum aureum.
 Pila Oratia: vbi trophæa locata
 nuncupantur Curia.
 Templum Castorum ad lacum
 Iuturnæ.
 Templum Concordiæ.

Equus æneus Domitiani.
 Atrium Mineruæ.
 Ludus Aimulius.
 Iulia Porticus.
 Arcus Fabianus,
 Puteal Libonis.
 Iani duo, celebris mercatorum
 locus.
 Regia Numæ.
 Templum Vestæ.
 Templum Deûm Penatium.
 Templum Romuli.
 Templum Iani.
 Forum Cæsaris.
 Strationes municipiorum.
 Forum Augusti cum æde Martis
 vltoris.
 Forum Traiani cum templo & e-
 quo æneo, & columna cochli-
 de, quæ est alta pedes cxxviii.
 habetque intus gradus clxxxv.
 fenestellas xlv.
 Cohortes vi. Vigilum.
 Ædícula Concordiæ supra Græ-
 costasin.
 Lacus Currius.
 Basilica argentaria.
 Umbilicus Urbis Romæ.
 Templum Titi & Vespasiani.
 Basilica Pauli cum Phrygiis colu-
 mnis.
 Ficus Ruminalis in Comitio, vbi
 Lupercal.
 Ædes Veïouis inter arcem & Ca-
 pitolium prope Asylum.
 Vicus Lygurum.
 Apollo translatus ex Apollonia à
 Lucullo xxx. cubitum.
 Delubrum Mineruæ.
 Ædícula Iuuentæ.

Porta Carmentalis versus circum
 Flaminium.
 Templum Carmentæ.
 Capitolium, vbi omnium Deo-
 rum simulachra celebrantur.
 Curia Calabra: vbi Pontifex mi-
 nor dies pronunciabat.
 Templum Iouis Opt. Max.
 Ædes Iouis Tonantis. ab Aug.
 DD. in cliuo Capitolino.
 Signum Iouis Imperatoris, à Præ-
 neste deuectum.
 Asylum.
 Templum vetus Mineruæ.
 Horrea Germanica.
 Horrea Agrippina.
 Aqua cernens quatuor Scauros.
 Forum Boarium.
 Sacellum Pudicitia Patritia.
 Ædes Herculis Victoris duæ; alte-
 ra ad portam Tergeminam, al-
 tera in foro Boario cognomine
 rotunda & parua.
 Forum piscarium.
 Ædes Matutæ.
 Vicus Iugarius, idem & thurarius:
 vbi sunt aræ Opis & Cereris
 cum signo Verumni.
 Carcer imminens foro à Tullo
 Hostilio ædificatus media vrbe.
 Porticus Margaritaria.
 Ludi Literarij.
 Vicus vnguentarius.
 Ædes Vortumni in vico Thusco.
 Elephantus herbarius.
 Vici XII.
 Ædícula totidem.
 Vicomagistri XLVIII.
 Curatores II.
 Denunciatores II.

Insulæ III. mil. DCCCLXXX.

Domus CL.

Balneæ priuatæ. LXVI.

Horrea XVII.

Lacus CXX.

Pistrina XX.

Regio in ambitu continet pedes
XII. mil. DCCCLXVII.

REGIO NONA.

Circus Flaminius.

Stabula IIII. Factionum.

Ædes antiqua Apollinis cum la-
uacro.

Ædes Herculi magno custodi
Circi Flamini.

Porticus Philippi.

Ædes Vulcani in Circo Flaminio.

Mimitia verus.

Mimiria frumentaria.

Porticus Corinthia CN. Octauij,
quæ prima duplex fuit.

Crypta Balbi.

Theatrum Balbi: capit loca xxx.
mil. xc v. cl. Cæsar dedica-
uit: & appellatur à vicinitate.

Iuppiter Pompeianus.

Theatrum Marcelli : capit loca
xxx. mil. vbi erat aliud tem-
plum Iani.

Delubrum CN. Domitij.

Carcer cix. virum.

Templum Bruti Callaici.

Villa Publica: vbi primùm Populi
census est actus in Campo Mar-
tio.

Campus Martis.

Ædes Iuturnæ ad aquam virgi-
neam.

Septa Trigaria.

Equiria.

Horti Lucullani.

Fons Scipionum.

Sepulchrum Augustorum.

Ciconiæ nixæ.

Pantheon.

Theatrum Pompeij.

Basilica Macidii.

Basilica Martiani.

Templum Diui Antonini, cum
cochlide columna: quæ est al-
ta pedes clxxv. habet intus
gradus ccvi. & fenestellas
lvi.

Thermæ Hadriani.

Thermæ Neronianæ: quæ postea
Alexandrinæ.

Thermæ Agrippæ.

Templum boni Euentûs.

Ædes Bellonæ, versus portam
Carmentalem: ante hanc æ-
dem columna index belli in-
ferendi.

Porticus Argonautarum.

Meleagricum.

Iseum.

Serapeum.

Mineruium.

Minerua Chalcidica.

Insula Phelidij siue Phelidis.

Vici xxx.

Ædiculæ totidem.

Vicomagistri ccxx.

Curatores II.

Denunciatores II.

Insulæ III. mil. DCC. LXXXVIII.

Domus cxl.

Balneæ priuatæ lxi.

Horrea xxi.

Pistrina xx.

Regio in ambitu habet pedes xxx.
mil. D.

REGIO DECIMA.

Palatium.

Vicus Padi.

Vicus Curtarum.

Vicus Fortunæ respicientis.

Vicus Salutaris.

Vicus Apollinis.

Vicus cliuusque diei.

Roma quadrata.

Ædes Iouis statoris.

Prata Bacchij : vbi fuerunt ædes
Vitruuij Fundani,

Ara Febris.

Templum Fidei.

Ædis matris Deûm : huic fuit cõ-
terminum delubrum Sospitæ
Iunonis.

Domus Ceioniorum.

Suelia.

Iouis Cœnatio.

Ædes Apollinis : vbi lychni pen-
debant instar arboris mala fe-
rentis.

Ædis Deæ viriplacę in Palatio.

Bibliothecæ.

Ædis Rhamnusæ.

Pentapylon Iouis arbitratoris.

Domus Augustana.

Domus Tiberiana.

Sedes Imperij Romani.

Auguratorium.

Ad Mammæam : hoc est dictæ
Mammææ.

Ara Palatina.

Ædes Iouis victoris.

Domus Dionysij.

Domus Q. Caruli.

Domus Ciceronis.

Ædes Dilouis.

Velia.

Curia vetus.

Fortuna respiciens.

Septizonium Seueri.

Victoria Germanicana.

Lupercal.

Vici VI.

Ædiculæ totidem.

Vicomagistri xxiiii.

Cūratores II.

Denunciatores II.

Insulæ II. mil. DCXLIV.

Domus LXXXVIII.

Lacus LXXX.

Horrea XLVIII.

Pistrina xx.

Balincæ priuatae xxxvi.

Regio in ambitu habet pedes
xii. mil. DC.

REGIO VNDECIMA.

Circus Maximus.

Circus Maximus qui capit loca
CCCLXXXV. mil. xii. portę.

Templum Mercurij.

Ædes Ditis Patris.

Ædes Cereris.

Ædes Veneris : opus Fabij Gur-
gitis.

Ædes Portumni ad pontem Ai-
milij, olim Sublici.

Porta Trigemina.

Salinæ.

Apollo Cœlis pex.

Ædes Portumni.

Hercules

Hercules oliuarius.
 Aramaxima.
 Templum Castoris.
 Ædes Cereris.
 Ædes Pompeij.
 Obelisci duo, iacet alter, alter erectus,
 Ædes Murcia.
 Ædes Consi subterranea.
 Forum olitorium: in eo columna est lactaria; ad quam infantes lacte alendos deferunt.
 Ædes Pietatis in foro olitorio.
 Ædes Iunonis Matutæ.
 Velabrum maius.
 Vici VIII.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri XXXII.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ M. DC.
 Domus LXXXIX.
 Balinæ priuatæ XV.
 Horrea XVI.
 Lacus LX.
 Pistrina XII.
 Regio in ambitu continet pedes XI. mil. D.

REGIO XII.

Piscina publica.

Vicus { Veneris almæ.
 Piscinæ publicæ,
 Dianæ.
 Ceios.
 Triari.
 Aquæ salientis.
 Laci recti.

Fortunæ mammosæ.
 Calapeti pastoris.
 Vicus { Portæ Radusculanæ,
 Portæ Næuiæ.
 Victoris.

Horti Asiniani.
 Area radicaria.
 Caput viæ nouæ.
 Fortuna mammosa.
 Isis Antenodoria.
 Ædes Bonæ Deæ subsaxanæ.
 Signum delphini.
 Thermæ Antoninianæ.
 Septem domus Parthorum.
 Campus lanatarius.
 Domus Chilonis.
 Cohortes III. Vigilum.
 Domus Cornificij.
 Priuata Hadriani.
 Vici XII.
 Ædiculæ totidem.
 Vicomagistri XLVIII.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ II. mil. CCCCLXXXVI.
 Domus CXIV.
 Balinæ priuatæ XLIV.
 Lacus LXXX.
 Horrea XXVI.
 Pistrina XX.
 Regio in ambitu habet pedes XII. mil.

REGIO XIII.

Auentinus.

Vicus { Fidij.
 Frumentarius.
 trium viarum.

Cefeti.
 Valeri.
 Laci miliarij.
 Fortunati.
 Vicus { Capitis Canteri.
 triumphalium.
 nouus.
 Loreti minoris.
 Armilustri.
 AEdes Consi.
 Vicus Columnæ lignæ.
 Minerua in Auentino.
 Vicus Materius.
 Vicus mundiciei.
 Vicus Loreti maioris : vbi erat
 Vertumnus.
 Vicus Fortunæ dubiæ.
 Armilustrum.
 Templum Lunæ in Auentino.
 Templum commune Dianæ.
 Thermæ Varianæ.
 Templum Libertatis.
 Doliolum.
 AEdes bonæ Deæ in Auentino.
 Priuata Traiani.
 Remuria.
 Atrium Libertatis in Auentino.
 Mappa aurea.
 Platanon.
 Horrea Aniceti.
 Scalæ Gemoniæ.
 Porticus Fabraria.
 Schola Cassij.
 Templum Iunonis Reginæ à Ca-
 millo DD. Veiis captis.
 Forum Pistorium.
 Vici xvii.
 Aediculæ totidem.
 Vicomagistri LXXIII.
 Curatores II.

Denunciatores II.
 Insulæ II. mil. CCCCLXXXVIII.
 Domus CIII.
 Balineæ priuatæ LXIII.
 Lacus LXXVIII.
 Horrea XXVI.
 Pistrina XX.
 Regio in ambitu habet pedes
 XVI. mil. CC.

R E G I O XIII.

Trans Tyberim.

Vicus { Censorij.
 Gemini.
 Rostrati.
 Longiaquilæ.
 Statuæ Siccianæ.
 Quadrati.
 Raciliani maioris.
 Raciliani minoris.
 Ianuclensis.
 Bruetanus.
 Vicus { Larum ruralium.
 Statuæ Valerianæ.
 Salutaris.
 Pauli.
 Sex. Lucei.
 Simi Publici.
 Vicus Patratilli.
 Laci restituti.
 Saufei.
 Sergij.
 Ploti.
 Viberini.
 Graianum.
 In Insula ædes Iouis & AEsculapij
 & Fauni ædes.
 Naumachiæ.

Cornifce.
 Vaticanus.
 Hortus Domitij.
 Ianiculum.
 Mamæ facellum.
 Balneum Ampelidis.
 Balneum Priscillianæ.
 Statua Valeriana.
 Statua Siciniana.
 Sepulchrum Numæ.
 Cohortes VII. Vigilum.
 Caput Gorgonis.
 Templum fortis Fortunæ.
 Area Septimiana.
 Ianus Septimianus.
 Hercules cubans.
 Campus Bruttanus.

Campus Codetanus.
 Horti Getæ.
 Castra lecticariorum.
 Vici XXI.
 AEdiculæ totidem.
 Vicomagistri LXXXVIII.
 Curatores II.
 Denunciatores II.
 Insulæ IIII. mil. CCCCV.
 Domus CL.
 Balneæ priuatæ LXXXVI.
 Lacus CLXXX.
 Horrea XXI.
 Pistrina XXI.
 Regio in ambitu habet pedes
 XXXIII. mil. CCCCLXXVIII.

SENATVLA TRIA. Vnum inter Capitolium & forum vbi magistratus cum Senioribus deliberant: Alterum ad Portam Capenam: Tertium circa ædem Bellonæ in Circo Flaminio, vbi dabatur Senatus legatis, quos in urbem admittere nolebant. Quartum Senatulum matronarum in Quirinali Antonius Pius Bassiani filius fecit.

BIBLIOTHECÆ vnde triginta publicæ: ex iis præcipuæ duæ, Palatina & Vlpia.

OBELISCI magni VI. duo in Circo Maximo: Maior est pedum CXXXII. Minor pedum LXXXVIII. semis. Vnus in Vaticano pedum LXXXII. Vnus in Campo Martio pedum LXXXII. duo in Mausoleo Augusti pares, singuli ped. XLII. semis.

OBELISCI parui XLII. in plerisque sunt notæ AEgyptiorū.

PONTES VIII. Miluius. Aelius. Ianuclensis, Fabricius; Cestius. Palatinus. Aimulius, qui ante Sublicius.

Campi. VIII. Viminalis. Exquilinus. Agrippæ. Martius. Codetanus. Bructanus. Lantarius. Pecuarius. Vnus vltra Tyberim. Campus Vaticanus extra numerum.

FORA XVII. Romanum, quod dicitur magnum Cæsaris Augusti. Boarium. Transitorium. Holitorium. Pistorium. Traiani. AENEobarbi. Suarium. Archemorium. Diocletiani. Gallorum. Rusticorum. Cupedinis. Piscarium. Sallustij.

BASILICÆ. Vlpia. Pauli. Neptunnij. Macidij. Martiana. Vastellaria. Floselli. Sinimini. Constantiniana. Basilica Portia, à Portio Catone facta.

THERMÆ XII. Traiani. Titi. Agrippæ. Syriacæ. Commodianæ. Seuerianæ. Antonianæ. Alexandrinæ, quæ & Neronianæ. Diocletianæ. Decianæ. Constantinianæ. Septimianæ.

IANI per omnes regiones incrustati & adornati signis. Duo præcipui, ad arcum Fabianum superior inferiorque.

AQVÆ XX. Appia. Martia. Virgo. Claudia. Herculanea. Tepula. Damnata. Traiana. Annia. Halsia, siue Halsientena, quæ Augusta. Cœrulea. Iulia. Argentiana. Ciminia. Sabbatina. Aurelia. Septimiana. Seueriana. Antoniana. Alexandrina.

VIÆ XXI. Appia Latina. Labicana. Catapana. Prænestina. Tiburtina. Collatina. Nomentana quæ Figulensis. Salaria. Flaminia. Aimilia. Claudia. Valeria. Ostiensis. Laurentina. Ardeatina. Setina. Quintia. Gallicana. Triumphalis. Patinaria. Ciminia. Cornelia. Tiberina. Aurelia. Cassia. Portuensis. Gallia. Laticulensis.

Capitolia duo, vetus & nouum. Amphitheatra duo. Colossi

II. Columnæ cochlides II. Macella III. Theatra III. Ludi v. Naumachia v. Nymphæa x. Equi ænei inaurati x x III. Equi eburnei x c III. Tabulæ signa sine numero. Arcus marmorei xxxvi. Lupanaria xlv. Latrinæ publicæ c xlv. cohortes Prætoriae x. cohortes Urbanae iv. cohortes Vigilum vi. Excubitoria xiv. Vexilla II. Communia castra peregrina. Castra Misernatium.

Castra tabellariorum. castra lecticariorum. castra victimariorum. castra Salgamariorum. castra Salicariorum. castra equitum, singulorum II.

Mensæ oleariae x xiv.

Mil.

Impressum Francofurti apud Iohannem

Feyrabend, impensis Theodori de Bry, cuius & sculptoris Francofurtensis.

M. D. XCVII.

